Editura UNIVERS

Romancierul acesta, făcut pentru conversaţiile cu glas scăzut, pentru prieteniile intime şi reculegere este autorul unei opere sumbre, cu caractere adînc conturate, de un patetism întru totul lăuntric.[...] Izolat într-o lume împresurată de îndoială, de revoltă şi de sentimentul unei zădărnicii atotstăpînitoare, anesteziat la rîndu-i de obişnuinţă, indiferenţă şi raţiune, Green doreşte să se sustragă „încîntării de neînţeles“ a acestei lumi, să descopere drama condiţiei umane şi să îmblînzească îngrijorarea ce i-o trezeşte în fericirea de-a afla izbăvire în propriul său crez.

PIERRE DE BOISDEFFRE

Lei 6

191

1972

JULIEN GREEN • MANUEL

JULIEN GREEN

MANUEL

COLECŢIA MERIDIANE

Coperta : *Damian Petrescu*

JULIEN GREEN
Le Visionnaire

Julien Green

Manuel

Traducerea de *Lucia Demetrius*

Prefaţă de *Laurenţiu Ulici*

Editura UNIVERS

Bucureşti — 1972

CUPRINS

Julien Green sau didactica „adevărului interior" . . . 5

PARTEA ÎNTÎI

Povestirea Marie-Thérèsei . . . 17

PARTEA A DOUA

Povestirea lui Manuel . . . 97

Ceea ce ar fi putut fi . . . 163

PARTEA A TREIA

Povestirea Marie-Thérèsei (Sfîrşitul) 263

Lector: ANGELA CIŞMAŞ
Tehnoredactor: DECEBAL ENESCU

Intreprinderea Poligrafică „13 DECEMBRIE 1918"
Coli tipo: 8,75. Comanda 2278

JULIEN GREEN
sau
DIDACTICA „ADEVĂRULUI INTERIOR"

În foarte aglomerata istorie a romanului francez din secolul al XX-lea — mai cu seamă din prima sa jumătate — dificultatea de care s-au lovit şi care a solicitat istoricilor literari virtuţi de cascadori a fost mai puţin construcţia unei scări axiologice cît ordonarea vastului material epic în cîteva direcţii estetice cît de cît limpezi şi ferme. Lucrările dedicate, în deceniile şase şi şapte, romanului francez vădesc, toate, cînd nu sînt simple monografii ci încercări de sinteză, pasiunea categorisirilor, a descoperirii de direcţii într-o masă epică eterogenă şi suficient de tulbure ca să pună în alertă inspiraţia criticii şi istorei literare, obligînd-o, mai bine zis ambiţionînd-o, să treacă pragul de dificultate. Dar, lucru ciudat, sintezele acestea[1] nu au reuşit în chip convingător să disciplineze istoria modernă a romanului în driecţii şi orientări consecvent valabile. În schimb, cercetarea sistematică a scos foarte clar în relief (şi, bineînţeles, în ciuda intenţiilor ei) existenţa unor „eroi" ai romanului, personalităţi

[1] Printre ele cunoscutele *Panorama de la Nouvelle Littérature Française* de Gaetàn Picon, *Histoire du Roman moderne* de R. M. Albérès, ca şi mai puţin cunoscuta la noi *Histoire du roman français depuis 1918* de Claude-Edmonde Magny.

remarcabile care ar putea fi considerate, ele, drept posibile direcţii în dezvoltarea romanului dar care sînt, înainte şi mai presus de asta, figuri autonome, cu individualitate inestricabilă, greu de subordonat unei anume orientări. Mai curînd, ele contrazic orice orientare sau, într-o exprimare mai puţin categorică, se sustrag tendinţelor de înglobare presupuse de orice împărţire în grupuri diacronice sau sincronice (pe teme sau pe stiluri). Operaţia de ordonare, de trasare a direcţiilor în romanul francez modern a reuşit, se pare, în cazul literaturii de importanţă secundară, a autorilor nu neapărat obscuri dar, în general, mai puţin închişi în conture orgolioase şi inconfundabile şi, prin aceasta, mai uşor de introdus în combinaţii pasagere, de obicei foarte mobile, care urmăresc, mai mult sau mai puţin explicit, dogmatizarea tipologică. Nu e mai puţin adevărat că majoritatea istoricilor literari a refuzat compromisul cu romanul de importanţă secundă, acceptînd în consecinţă riscul de a nu realiza panorama direcţiilor literare. Scriitorii de mijloc sînt repede expediaţi prin propoziţii general-aluzive iar focarul de interes se strînge exclusiv asupra personalităţilor invulnerabile. Or, acestea din urmă se supun integrării în ansamblu tot atît de puţin precum ceilalţi izolării în detaliu. Este facilă, ca efort, şi perfect justificată, ca atitudine, încercarea de „încadrare" în direcţii şi orientări a unor scriitori, interesanţi fără îndoială, dar de respiraţie scurtă şi de ecou vremelnic, precum Colette, Schlumberger, Guilloux, Maurois, după cum e îndoielnică şi în orice caz neconvingătoare o operaţie similară asupra unor Gide, Bernanos, du Gard, Sartre, Malraux, Mauriac, ca să amintesc numai cîteva nume de prim rang din generaţia sfîrşitului şi începutului de secol. Dacă reîmpărţirile succesive ale lumii romanului francez în zone estetice precise şi coerente nu au dus prea departe, ceva mai multă şansă pare să fi avut ideea de a ordona aglomerarea epică pe temeiul unor criterii lăturalnice şi, într-o măsură, complementare celui

estetic. Unul dintre acestea, cel care, de fapt, ne interesează acum, de natură morală şi psihologică în acelaşi timp, aşeza la masa aşa numitului „roman creştin" autori, esteticeşte foarte deosebiţi, ca Bernanos, Mauriac, Julien Green dar care aveau comun concepţia morală, într-un înţeles larg, şi atitudinea psihologică în faţa lumii şi a întîmplărilor ei esenţiale. Se înţelege, atributul dat acestui tip de roman nu are a face nimic cu mistica creştină, el denumeşte exclusiv o atitudine etică. După R. M. Albérès romanul creştin „redevine între 1927—1940 un roman al vremii sale, anunţat cu 80 de ani înainte de Dostoievski". Albérès se referă la forma „dostoievskiană" a romanului, caracterizată printr-o „artă romanescă nouă, ce transformă psihologia obişnuită, creează un tragic propriu romanului creştin şi conferă o nouă dimensiune sensibilităţii romaneşti". În formularea acestor propoziţii criticul francez a avut în special în vedere romanele celor trei scriitori numiţi mai sus, căutînd în acesta cazurile de psihologii neobişnuite, „ilogice" cum le numeşte undeva, şi tragismul unor conştiinţe. Din Julien Green e ales pentru demonstraţie şi analiză romanul *Adrienne Mesurat*, „roman tragic, în care totul are un sens secund, de natură spirituală". E comentat mai ales episodul în care Adrienne, tiranizată de propriul ei tată, îl îmbrînceşte pe scară, dintr-o pornire ambiguă, greu de precizat. Gestul, văzut ca încercare de eliberare, fie şi inconştientă, îi aminteşte lui Albérès de Raskolnikov; de aici întreg paralelismul cu Dostoievski, exagerat în multe privinţe dar, dincolo de asta, valabil ca ipoteză teoretică pentru confruntarea demonstrativă a psihologiilor din operele celor doi romancieri. Apropierea e mai mult de situaţii, de împrejurări fizice şi psihice decît de semnificaţii, întrucît lumile în care apar şi se consumă aceste împrejurări analoge diferă fundamental. Modul de gîndire dostoievskian şi puritanismul american al lui Green contaminat de catolicismul francez nu înţeleg dintr-o aceeaşi si-

tuaţie acelaşi lucru. Pentru Albérès însă aceste deosebiri sînt de nuanţă şi nu afectează unitatea „romanului creştin" al cărui element esenţial este „stilul": „povestire incoerentă sub aspect uman, rebelă faţă de psihologia clasică, dominată invizibil de o *fatalitate extraumană* cu caracter moral şi religios. Caracter în aparenţă paradoxal, de altfel, pentru că atît în *Crimă şi pedeapsă* cît şi în *Adrienne Mesurat* nu există nimic moral în «istoria» povestită, ci dimpotrivă..."

O opoziţie gogoliană în termeni şi psihologică de tip dostoievskian în sens stabileşte, în legătură cu personajele lui Julien Green, Gaetan Picon cînd le împarte în „suflete moarte" şi „suflete vii". Observaţia e pe cît de adevărată pe atît de nespecifică pentru autorul romanului *Le Visionnaire* (şi care în traducere apare intitulat *Manuel*) ; ea se poate aplica, fără mari dificultăţi şi fără erori intolerabile, lui Green ca şi lui Flaubert, lui Mauriac ca şi lui Stendhal. Exagerînd prin extensie de sens s-ar putea afirma că opoziţia de mai sus, aşa de ispititoare ca formulă, se reduce de fapt la banala distincţie între personajele cu funcţie dramatică şi cele decorative, neutre sau cu rol aşa-zicînd de catalizatori într-o reacţie care se consumă în afara lor.

În general, pare să se fi consolidat părerea că aparţinînd prin istoria personajelor sale, prin aventura lor existenţială, ca şi prin propria atitudine existenţială „romanului creştin", Julien Green e, cu fiecare dintre romanele lui, un scriitor al cărui timbru vocal e greu de prins într-o „cheie" comună şi a cărui viziune romanescă nu se lasă amestecată, ca una dintre altele, în suma prea generoasă a viziunilor confundabile. Un argument în favoarea unei atari opinii poate veni, în chip decisiv, din analiza concepţiei despre roman ; în această chestiune Julien Green a făcut dese şi explicite nuanţări în jurul unui punct de vedere menţinut cu consecvenţă de-a lungul a aproape cinci decenii de activitate literară. Pe de altă parte, Julien Green se înscrie, prin opiniile lui, într-o grupare mai largă de scriitori care refuză să admită realitatea în care trăim aşa cum este ; nemulţumiţi de starea de lucruri existentă ei fac din problematica literaturii lor un mod de a protesta ; chiar dacă soluţiile absentează sau sînt dintre cele nefericite, faptul însuşi al neaderenţei, al necomunicării cu o ordine injustă, este revelator şi potenţează, în planul literaturii, semnificaţiile scrisului.

•

În dreptul zilei de 8 februarie 1933, Jurnalul lui Green (unul dintre cele mai interesante sub raportul informaţiei şi al scriiturii din întreaga istorie a literaturii franceze) nota cîteva impresii, divagaţii succinte şi cu un puternic caracter de intimitate, provocate de lectura cărţii lui Walter Pater despre Platon : „Aş dori ca nimic din mine să nu întunece dragostea de adevăr. Iar plăcerea este o primejdie şi m-am lăsat dus pe o pantă pe care e tare greu să mă mai opresc. Iată de ce mă îngrijorează, deoarece socot că adevăratul fond al caracterului interesează de-a dreptul spiritul. Un om care nu poate rezista inspitelor în viaţa de toate zilele nu poate nici să gîndească puternic, nici măcar să vadă just. Cărţile mele trebuie să fie mai bune, să nu mă abat niciodată de la adevărul lăuntric." Ascetismul la care invită aceste fraze e, fără îndoială, de nuanţă creştină ; dar, dincolo de acest aspect, mărturisirea lui Green ascunde în subtext o profesiune de credinţă în materie de literatură, categorică pînă la absolutizare şi exprimată în tonul unei legi morale ce nu poate fi abdicată şi nici răstălmăcită. *Jurnalul* face deseori referiri şi aluzii la ceea ce scriitorul însuşi numea „adevărul interior" ca la un concept fundamental al artei sale romaneşti. Concepţia lui despre roman e într-un raport făţiş de consubstanţialitate cu respectiva sintagmă. În această privinţă lucrurile sînt foarte limpezi, scriitorul îşi afirmă opinia

despre roman începînd prin a defini situația romancierului, deci într-un chip indirect dar vizibil și fără urmă de echivoc: „Romancierul nu inventează nimic, ci ghicește. Și nu se va înșela dacă dă ascultare vocii aceleia lăuntrice care vorbește în fiecare din noi și ne spune cînd sîntem una cu adevărul sau cînd ne abatem de la el. Adevărul lăuntric e singurul cu-adevărat însemnat; restul, oricît de frumos, de seducător ar fi, nu-i decît accesoriu."

Ceva mai dificilă, însă, e stabilirea cu exactitate a sferei semantice în care se înscrie „adevărul interior". Green însuși a ezitat între nuanța metaforică și cea categorială a termenului, uneori furmulările și dilatațiile explicative din cuprinsul Jurnalului lăsînd impresia că romancierul admite chiar alianța celor două accepții. Ca metaforă, „adevărul interior" afirmă existența unei rupturi între lumea dinlăuntrul ființei psihice și cea dinafara ei, un divorț provocat de dinamica subconștientului dar adus în conștient printr-o serie de confruntări ale eului cu mediul în care se integrează. El rezumă, așadar, o reacție spontană de apărare a intimității în fața expansiunii exteriorului, și, totodată, o modalitate de conservare a naturii proprii insului, a ființei sale psihice, prin refuzul de a scoate în piața publică complexul sufletesc lăuntric. Altfel zis, „adevărul interior" e metafora încercării disperate de a rezista într-o realitate profundă și neaparentă: aceea a sinelui. Primul gest al unei asemenea atitudini va fi renunțarea la discurs (e vorba de discursul spre exterior, așa-zisa comunicare) în favoarea monologului mut, interior, ce se epuizează în bezna sufletului, lăsînd să scape în afară numai un ecou de moment sub o înfățișare mecanică: gestica. Nu e întîmplător că personajele romanelor lui Julien Green vorbesc foarte rar și foarte puțin. Viața lor e închisă, toată, în „spațiul dinlăuntru", trăindu-și acolo aventurile, fără a da de știre celor dinafară despre ce se întîmplă, sugerîndu-le numai, prin insolitul unor gesturi, tumultul de care e animată.

Ele își aparțin în exclusivitate și autoritar așa cum locuitorii castelului de la Fontfroide (*Miezul nopții*) aparțineau în exclusivitate și autoritar unei lumi constituite ad-hoc și supusă unei ordini necunoscute dincolo de zidurile clădirii. Acțiunile lui Guéret (*Leviathan*) par inexplicabile comunității care le asistă sau le comentează, sînt interpretate fals, concentrînd în jurul personajului un aer care îi este de fapt, străin, atribuindu-i o imagine care nu-l reprezintă cu adevărat, în ultimă instanță mistificîndu-l. Motivarea lor rămîne ascunsă în conștiința personajului, el *există* pentru lumea fizică în care se mișcă numai ca însumare de gesturi și comportamente, dar *ființează*, trăiește realmente doar în sine și pentru sine. Izolarea e perfectă, tot atît de perfect dezacordul cu spațiul din jur, și nu e alta cauza decît refuzul comunicării, al discursului spre exterior. Gestul următor, într-o ordine logică dar o logică psihică, ar fi acela al tentativei de restabilire a comunicării. Nu e propriu-zis un gest *natural* pentru atitudinea — cum am numit-o — de rezistență în limitele propriului eu, dimpotrivă, pare s-o contrazică, dar el vine întotdeauna ca urmare a producerii unor traume violente în existența personajelor, ca un fel de pedeapsă spre mîntuire, mai exact spus o autopedepsire. Același Guéret încearcă să reintre în discurs numai după ce, grație unei stări psihice speciale, o maltratează pe Angèle și omoară un bătrîn ce i se nimerise în cale. Adrienne Mesurat resimte nevoia comunicării abia după ce își accidentează tatăl, îmbrîncindu-l pe scări. (Joseph Day — *Moïra* —, singurul poate dintre personajele lui Green care nu refuză, inițial, discursul, o ucide pe Moïra și abia atunci renunță să mai comunice.) Numai că aceste tentative spre discurs, timide de altfel, eșuează în toate cazurile și de fiecare dată la fel. Soluția ce rămîne personajelor e una singură: orientarea spre lumi imaginare. E acesta al treilea gest al atitudinii acum în discuție. Manuel, eroul cărții de față, își construiește o lume suprareală în

care se cufundă, prin reverie, pînă la uitare, Emily *(Mont-Cinère)* se închipuie mandatara unei proprietăţi, Edme *(Miezul nopţii)* transformă realitatea derizorie a castelului Fontfroide într-o iluzorie citadelă a sufletului conformă principiilor unei „morale universale". Dar, lucru extrem de interesant, mai presus de toate aceste gesturi stă în romanele lui Green *moartea* ca refugiu absolut, gestul cel mai covîrşitor şi mai convingător al unor personaje care nu se pot împotrivi Hazardului. În aproape toate cărţile lui se poate desluşi o veritabilă didactică a morţii. Cu această problemă însă intrăm în zona celui de-al doilea înţeles al termenului de „adevăr interior", nemetaforic, categorial, expresie a unei *filozofii.*

Nu s-ar putea spune că pentru foarte tînărul Manuel moartea este un refugiu *ales.* Bolnav fără speranţă, el meditează asupra morţii din *teamă.* Pe de altă parte, victimă şi el, precum cei mai mulţi dintre eroii lui Green, a unei false interpretări în afară a propriilor gesturi, refuză treptat orice încercare de explicitare, închizîndu-se într-o lume de fantasme şi halucinaţii din care nu-l poate scoate decît moartea. S-ar părea, aşadar, că ea, moartea, e în viziunea personajului o unitate de contrarii : fatalitate înfricoşătoare şi, concomitent, prilej de eliberare din strînsoarea traumelor sufleteşti. Dar mai este ceva : aventura imaginară la castelul Negreterre repetă, într-un chip încă mai accentuat şi, ca atare, mai dureros, aventura reală a personajului. Refugiul său în iluzie, deşi are avantajul că îi permite să-şi realizeze dorinţele inhibate, se sfîrşeşte şi el la marginea morţii şi rezumă, în fond, tot un proces catastrofal de neputinţă în comunicare. Atitudinea lui Manuel nu se schimbă în spaţiul închipuit. Dimpotrivă, Marie-Thérèse, doamna Plasse, Léontine, Ernest, fiinţele apropiate lui, mai mult conjunctural, în lumea reală, reapar sub trăsături şi nume diferite în lumea imaginară, conducîndu-l, în ultimă instanţă, la aceleaşi gesturi şi la aceleaşi concluzii, numai că, de data aceasta, duse pînă

la capăt. Eşecul personajului vine mai ales din acest statut tautologic al luminilor paralele. Izolîndu-se în halucinaţie spre a se vindeca psihic sau numai spre a afla un răspuns întrebărilor şi nelămuririlor, Manuel găseşte în lumea castelului Negreterre alte măşti, dar piesa e aceeaşi...

Poate că ar trebui să ne reîntoarcem la însemnările Jurnalului, atît de revelatoare în privinţa, deopotrivă, a omului şi a scriitorului Julien Green. Am putea urmări astfel devenirea acestui umanist de orientare creştină, crescut în spiritul protestantismului dar format, în sensul maturizării, la conul de ceară al catedralelor catolice, am putea, eventual, găsi o explicaţie în atitudinile sale pentru atitudinea eroilor săi, am putea, mai ales, spera să întîlnim o altă motivare a viziunii sale existenţiale decît aceea care reduce totul la influenţa, mai mult sau mai puţin recunoscută, a lecturilor din Kierkegaard şi Chestov. Jurnalul oferă, într-adevăr, suficiente pagini cu valoare de document psihologic, importante mai cu seamă prin întrebările ce şi le pune autorul lui şi prin conturele abia schiţate ale unor răspunsuri ce nu vor fi niciodată definitive. La 8 septembrie 1933, Green nota : „Mă întreb adesea care poate fi sensul vieţii, dacă are vreunul, şi mai ales în ce măsură lumea exterioară există. [...] E limpede că nimeni nu poate da răspuns la asemenea întrebare, dar am adesea impresia fugară că trăiesc într-o lume care nu există, sau care nu există în felul închipuit de noi. Poate că lumea materială n-are decît o valoare de simbol. M-am obişnuit cu ideea asta încă de la cincisprezece ani. Astfel că neliniştea universală nu-i poate decît reprezentarea imaginară a propriei tale nelinişti. Criza e mai întîi în tine. Haosul lumii corespunde unui haos lăuntric pe care-l afli în tine." De aici şi pînă la o afirmaţie din 1949 („Marele meu păcat va fi fost acela de a nu fi vrut să accept condiţia umană") e un drum presărat de revelaţii şi aprofundări succesive care au contribuit, în măsuri diferite, e drept, dar mereu semnificativ

la edificarea unei Weltanschaung cu ecouri directe și rapide în opera literară.

R. M. Albérès constata caracterul de „sens secund" pe care îl are Destinul în literatura postdostoievskiană, afirmîndu-l în această postură și în cazul lui Julien Green. Aserțiunea criticului se justifică în primul rînd prin existența în romanele lui Green a unei forțe ambigue care pare că dictează acțiunile personajelor, deseori fără avizul conștiinței acestora. O precizare se impune totuși: Destinul e în romanele lui Green exclusiv o forță malefică, un purtător al tragicului; un Destin trunchiat care nu mai are, ca în viziunile creștine, o structură morală bipolară (bine-rău etc.) ci e redus la aspectul malign. Ca atare, viața tuturor personajelor, indiferent de poziția lor în roman, constituie o experiență, de la un capăt la altul tragică. O venire din noapte și o întoarcere în noapte, cum se exprimă cineva în *Varouna*. Încît, în fața răului obscur ce traversează existența personajelor fără nici un fel de abatere de la propria-i regulă, moartea are aerul unei eliberări. Pierderea atributelor ființei, trecerea în *nesimțitor* e preferată de Angèle *(Leviathan)* sau Elisabeth *(Miezul nopții)*, hărțuielii înnebunitoare la care *ceva* ori *cineva* din existența, din ființa lor le supune, completînd parcă accesorial destinul și așa tragic. Mulți au înțeles că acest *ceva* sau *cineva* n-ar fi decît banala nepotrivire trup-suflet, materie-spirit, trasă din, firește, „metafizica" păcatului originar. Posibilă o asemenea interpretare deși, uneori, riscă, să cadă în vulgarizări nepermise cum ar fi aceea a subînțelegerii ei ca motiv conștient în atitudinea personajelor. Mai curînd ar fi de crezut că auxiliarul Destinului e întreaga conformație psihică a unui personaj, cu dereglările ei provocate de cauze îndepărtate și care, în orice caz, nu țin de conștiință, vreau să spun de treapta conștientului ci de aceea a subconștientului. Poate că Stekel nu făcea un simplu joc de cuvinte cînd cita romanul *Adrienne*

Mesurat ca exemplu de roman psihanalitic care nu putea fi scris decît de către un om ce ignoră întrutotul psihanaliza.

În planul concepției existențiale, a autorului ca și a personajelor sale, „adevărul interior" pretinde locul central nu numai ca posibilitate de concentrare maximă asupra structurii psihice individuale dar și ca punct de plecare într-o aventură al cărei final ideal ar fi transcederea condiției derizorii a omului și reabilitarea lui prin descoperirea zonelor ascunse și încă nedeformate ale sufletului. Pare să fie aceasta și menirea scriitorului, dacă nu a oricărui scriitor, cel puțin al lui Julien Green: „Romancierul e asemeni unui ecleror trimis să vadă ce se petrece în adîncul sufletului. Se întoarce și spune ce-a văzut. Nu rămîne niciodată la suprafață și sălășluiește totdeauna numai în ungherele cele mai umbrite. Aceasta-i experiența mea".

Adevărat îndreptar moral, „adevărul interior" trebuie înțeles, fie că e vorba de aspectul său metaforic, fie de cel așa-zicînd filozofic, ca traducînd mișcările cele mai profunde ale universului afectiv și spiritual al individului, ca o încercare de evitare a mistificării. Chiar dacă, de cele mai multe ori, această, să-i zicem, tehnică a demersului psihologic, foarte utilă și excelent folosită de romancier, nu poate oferi și soluții existențiale eroilor săi (dovadă stau atîtea și atîtea personaje a căror viață este un eșec), legitimitatea ei, ca metodă romanescă, este mai presus de îndoială. Credința în realitatea lăuntrică, loc comun printre figurile ce populează lumea epică a lui Julien Green, propune, în definitiv, și o terapeutică în relația individ-lume: iluzionarea. Manuel, „vizionarul", personajul poate cel mai interesant sub raportul vieții interioare din toată creația romancierului (Green flaubertiza, în paginile Jurnalului, afirmînd că „Manuel, c'est un peu moi"), trăiește imaginar în spațiul și timpul Castelului din Negreterre, într-o iluzie perfectă și totală. Într-un fel eșecul lui e mai puțin tragic decît al personajelor care n-au

putut găsi un paleativ pentru discursul spre exterior. Întrebarea care se pune în *Manuel*, dacă acesta „nu aruncă, în definitiv, asupra pămîntului o privire mai tăioasă decît a noastră și dacă, în această lume ce se scaldă în invizibil nălucirile dorinței și ale morții n-au tot atîta sens ca și realitățile noastre iluzorii", are darul să ne tulbure așa cum ne tulbură eșecul unui înotător într-o prelungă și plină de efort încercare de salvare a unui înecat.

Personajele lui Julien Green se lasă fascinate de „adevărul interior" dar, spre deosebire de autorul lor, nu cunosc calea de reîntoarcere în lumea exterioară. Ce le lipsește este *Jurnalul*, cu alte cuvinte știința de a analiza propriul discurs pe măsură ce acesta este pronunțat. Ele nu reușesc (uneori nici măcar nu încearcă) să pună în acord comunicarea spre exterior cu lumea lor interioară. Evitînd mistificarea, se automistifică, eșuînd în iluzie sau în moarte și lăsînd impresia (falsă) că au vocația eșecului. Or, în realitate, eșecul lor este, mai ales, un simulacru pe care ele îl tratează drept condiție a destinului. Refuzînd contactul cu lumea aparentă, rămîn prizonierii „adevărului interior" fără ca aceasta să poată fi considerată o soluție fericită.

LAURENȚIU ULICI

Partea întîi

POVESTIREA MARIE-THÉRÈSEI

I

Nu-mi mai aduc aminte care dintre noi a vorbit primul. În unele zile era de la sine înțeles că vom tăcea, dar o dată sau de două ori pe săptămînă, cînd ne aflam singuri în grădină, în amurg, îi ceream lui Manuel vești despre castel. Firea lui cam neîncrezătoare îl oprea să răspundă pe loc; dar niciodată nu se putea împotrivi multă vreme ispitei acestui subiect. Atunci aflam că un tapițer din oraș venise acolo să propună catifele pentru scaunele din salon și că se șovăia între un cafeniu destul de urît, dar sobru, și un albastru după care vicontesa spunea că se prăpădește. Sau era vorba să se doboare un platan tînăr a cărui umbră dăuna trandafirilor din răzorul cel mare, rotund. Problemele acestea rămîneau nerezolvate din pricina vicontesei care nu se interesa de nimic mai mult de zece minute, așa că tapițerul își lua înapoi eșantioanele și trandafirii se prăpădeau.

Într-o seară m-a vestit că la castel se ivise o străină, o femeie grasă cu privirea ipocrită, cu fața palidă; cei mai bătrîni dintre servitori susțineau că trăia de patru ani într-un subsol, lîngă

pivnița de cărbuni, și că fusese hrănită în ascuns. Alții credeau că e vorba de o prostănacă pe care vicontesa o adunase de pe drumuri din milă. Manuel nu știa sau nu voia să spună nimic mai precis în privința asta, dar lua un aer misterios ca să mă sfătuiască să tac și făgăduia să se informeze cu grijă prima dată cînd se va duce la castel. Cel mai extraordinar lucru era că acel castel exista în adevăr. Toamna sau la sfîrșitul iernii, cînd vremea începea să fie frumoasă și mama ne ducea cu trăsura pînă la fermă, zăream de departe turnurile de piatră cenușie între copacii desfrunziți. Asta nu dura decît cîteva clipe.

Abia ne atinsesem cu cotul, că nu mai vedeam nimic, pentru că trăsura cobora o coastă destul de prăvălită. Mama nu bănuia că partea asta a peisajului ne interesa atît de tare încît făcea să ne bată inima, pentru că altfel ar fi schimbat itinerariul plimbării. Într-adevăr, orice plăcere îi părea suspectă și nu ne duceam la fermă decît ca să respirăm un aer mai curat, nu ca să ne distrăm.

Vara, castelul pierea dincolo de frunzișul des al pădurilor. Atunci ne deștepta curiozitatea mai mult decît oricînd și căpăta, în mintea lui Manuel, deformările cele mai caracteristice. Realitatea nu-l mai stingherea, îl reconstituia după placul lui, înălța un turn, crenela un zid, astupa ferestrele cînd i se părea că prin asta castelul ar avea de cîștigat, pentru că îl voia sălbatic și respingător.

Oricît m-aș trudi, nu-mi aduc aminte pentru ce ne distra jocul ăsta ciudat. Mi se pare, totuși, că Manuel nu se simțea la largul lui vorbindu-mi cînd eram singuri și că povestea asta pe care o

născocea îl scotea din încurcătură. O imaginație sprintenă îi îngăduia să adauge de fiecare dată cîte un amănunt și cred că n-a trecut mult timp pînă cînd i-a venit ideea să introducă în castelul nostru personaje născocite de fantezia lui. În general, rolul meu se mărginea la a pune întrebări și a veni în ajutorul memoriei lui, pentru că de la o săptămînă la alta locuința fantastică creștea în toate direcțiile.

Rude descoperite de curînd furnicau din belșug acolo, și atîtea odăi, saloane, biblioteci, fumoaruri nu puteau rămîne pustii. Așa că orice pretext era bun pentru a întruni familia și prietenii castelanilor. Invitații lansate de o mînă darnică porneau să caute verii cei mai îndepărtați în fundurile ținutului nostru și Manuel, palid de oboseală, se întorcea seara vestindu-mă că vicontesa lipise plicuri toată ziua.

Astăzi, cînd toate acestea sînt departe și cînd pot judeca înarmată cu mai multă experiență, am impresia că el credea în parte în poveștile pe care mi le istorisea și că era prins de vraja lor. La început, e adevărat, își bătea joc destul de des de locuitorii castelului și îi înzestra cu trăsături ridicole, al căror caraghioslîc mă încînta, dar pe cînd eu mă înveseleam pe seama unei bătrîne cochete puțin mioape, care își purta uneori peruca pe o ureche, nu băgam de seamă că Manuel luase de mult în serios acest personaj și că nu mai rîdea de el decît din rușine față de mine.

Voia mai ales să nu-mi pară naiv, chiar dacă pentru asta trebuia să se îmbete el însuși cu cele mai ciudate, cele mai minunate minciuni. Eu încă mă mai jucam pe vremea în care el începuse să

trăiască un soi de viață halucinantă. Eram tînără și foarte zăpăcită, nu-mi era dat să înțeleg că băiatul acela sfios căuta o ieșire tainică dintr-o lume în care prea multe realități îl făceau să sufere. Dacă aș fi avut mai multă inimă și aș fi fost mai atentă, aș fi putut citi în acea privire suferindă care se întorcea spre mine pe furiș, ca și cînd ar fi așteptat un semn.

Îmi aduc aminte de unele amurguri în care Manuel îmi vorbea despre castel cu o voce care devenea dintr-o dată atît de gravă, încît rămîneam uimită. Îmi descria copacii sub care noaptea venea mai repede și devenea mai neagră ; acolo se așeza o femeie frîntă în două de oboseala unei plimbări prea lungi, și cu toate că nu-i dădea un nume, o recunoșteam după chipul în care se schimba glasul tînărului povestitor. Cînd întunericul cuprindea parcul, femeia aceea se ridica cu părere de rău și se întorcea la castel.

Ghiceam nelămurit că acel castel găzduia, împreună cu toți locuitorii lui închipuiți, întreaga tristețe a lui Manuel. Îndărătul zidurilor de piatră vulcanică, își cuibărea temerile, dorințele, le dădea un chip și un glas, născocea legături complicate între acele vedenii pe care le mînuiau destine contrarii, și în marile săli boltite în care pătrundeam în urma lui, întrevedeam o lume violentă și poetică în același timp, deslușită de o lumină mai puternică decît a noastră sau cufundată într-o umbră în care privirile mele nu răzbeau. El se mișca după placul lui acolo unde mie mi se oprea inima de spaimă. Cu toate astea, libertatea lui nu era absolută pentru că întîlnea în fiecare clipă, crescute dincolo de proporțiile omenești, îndoiala

de sine și frica de moarte, dar aici, într-un univers croit după chipul naturii lui tainice, adînc, cumplit și strălucitor, arunca povara vieții reale și își regăsea adevărata statură.

Pe măsură ce trecea timpul și ieșeam din copilărie, mă liberam treptat de un mit pe care nu-l mai puteam lua în serios. Printr-o ironie a soartei, Manuel îmi acorda încrederea lui tocmai în clipa în care o meritam mai puțin, pentru că în mine însămi îl socoteam nițel cam naiv cînd îmi vorbea cu atîta căldură și atîta convingere despre persoane închipuite. Împlineam pe atunci cincisprezece ani, pierdeam harul minunat de a vedea lucrurile așa cum nu sînt.

II

Trebuie totuși să pun o fărîmă de rînduială în povestirea mea și să iau totul de la început. Lucrul cel mai greu va fi, fără îndoială, să dau o idee precisă despre Manuel. L-am cunoscut prea bine, în adevăr, ca să-mi pot închipui impresia pe care o făcea altora, în afară de mine. Pentru că trăisem lîngă el, nu mai știu cum părea ; era Manuel, nici mai mult, nici mai puțin, și dacă mi s-ar cere să-l descriu, aș spune despre el lucruri contradictorii.

Trăia împreună cu noi de cînd murise tata. Mama îl iubea mult, în afară de asta mai spunea că era nevoie de un bărbat în casă, altfel ar fi mers toate anapoda. Vărul meu a fost așezat deci într-una dintre cele două odăi mai mari ale casei ;

ferestrele ei dădeau spre o curticică în care doi castani scunzi își scuturau florile, apoi frunzele, în apa unui bazin mititel. Un șir de ghivece cu mușcate era aliniat lîngă zidul cel mai bine expus la soare. Îmi aduc aminte că se mai afla acolo un portocal pirpiriu într-un hîrdău verde, din an în an mai sfrijit, cu toate îngrijirile mamei : mergea atît de departe încît înfășura hîrdăul într-un capot de molton, ca să-i țină cald plantei. Amănuntul acesta ar părea neînsemnat dacă n-aș adăuga că aceeași femeie și-a văzut murind sora, cumnatul și soțul fără să verse vreodată o lacrimă în fața mea ; poate însă că plîngea în ascuns.

Dar să mă întorc la Manuel. Delicatețea l-a făcut să găsească bun tot ceea ce mătușa Plasse socotea nimerit să hotărască. Așa că, deși avea o constituție șubredă, n-a îndrăznit să ceară odaia cea frumoasă, locuită odinioară de către colonel : acum n-o ocupa nimeni. Acolo, soarele își răspîndea razele peste cuvertura soldățească de pe pat la orice oră din zi, sau și le agăța de vîrfurile marilor săbii liniștite care se plictiseau pe peretele alb. Într-o după-amiază de mai, vărul meu a intrat în urma mamei, în odaia lungă și întunecoasă pe care ea i-o sorocea nepotului ei. Cu un gest bărbătesc, mama și-a învîrtit în jurul pumnului șnurul storului putred și a tras de el pînă cînd, o dată cu un mare zgomot de fiare vechi, lumina s-a răspîndit pe scîndurile rășchirate ale dușumelei.

Am văzut atunci privirea lui Manuel mutîndu-se dintr-un loc în altul, întîi spre patul îngust de fier, apoi către scaunul de paie de lîngă sobă, ca să se oprească în sfîrșit într-un colț al odăii, pe un maldăr de obiecte mari, acoperite cu o chembrică decolorată ; pînza prea scurtă ascundea prost o bicicletă căreia i se vedea o roată.

— Am să-ți trimit aici o măsuță și un lighean, a spus mama. Și a adăugat : Vara se vestește caldă. Ai noroc să poți sta la răcoare.

Mă gîndesc că o spunea fără ironie, pentru că în ochii ei nu exista nici o nuanță între adevărul strict și cea mai nerușinată minciună, și nu pricepea că glumind te prefaci a crede un lucru imaginar. Era o femeie înaltă și dreaptă, cu privirea sigură și cu buzele subțiri. Sufletul părea să-i fi îmbătrînit trupul înainte de vreme. Într-adevăr, la cincizeci de ani purta pe chip semnele fizice ale unei severități neînduplecate și parcă tot încordîndu-și voința, fruntea ei încăpățînată se brăzda între sprîncene, tîmplele i se scobeau puțin încă de pe atunci. Cu toate astea, trăsăturile regulate și o anumită ținută majestuoasă îi creaseră odinioară un renume, îi aduseseră complimente și gelozii. Nu vreau să fiu nedreaptă, era frumoasă. Nasul lung și subțire îi dădea un aer de distincție pe care știa să-l pună în valoare ; avea pielea mată și fină și mi s-a spus că nu s-a pudrat niciodată înainte de nașterea mea ; în clipa aceea o pată cafenie s-a ivit în mijlocul obrazului ei drept, apoi o alta, cam sub ea, ca niște urme de veștejire pe un fruct răscopt. Părul negru, destul de frumos, îi alcătuia pe cap un fel de tufiș mare, întunecat și creț. Îl îngrijea cu multă atenție, în afară de apă și săpun și nu se culca niciodată fără papiote, dar cochetăria ei se oprea, cutez s-o spun, la marginea lavaboului. Se arăta de asemenea foarte mîndră de ochii ei, nici al-

baştri, nici cenuşii, nici verzi, ci de o culoare în care intra cîte puţin din toate nuanţele astea şi chiar, spunea Manuel, nişte punctişoare de aur cum se văd în agată. Cît despre mine, mi se pare că n-am privit-o niciodată pe mama în faţă, atît de mult îmi impunea. Cum aş putea deci vorbi despre o privire pe care nu eram în stare s-o înfrunt ? De cîte ori se întîlnea cu privirea mea, dădeam înapoi de teamă.

Ah, sigur că n-o iubeam mult pe biata mama ! Dar adevărul mă obligă să mă întorc la portretul pe care i l-am făcut şi să-l îndulcesc puţin. Oricît ar părea de ciudat, era milostivă. Numele ei era înscris în fruntea listei de binefaceri a eparhiei şi se ducea să viziteze bolnavi. Dăruia cu o mînă îngheţată, care sugruma orice elan şi descuraja recunoştinţa, dar dăruia.

Fără îndoială că nu mă răsfăţa. Pe de altă parte, nu mă pedepsea niciodată fără să-mi lămurească cinstit pentru ce avea să mă închidă în pivniţă, de pildă, sau să-mi ia înapoi cadoul pe care îl căpătasem, şi, dacă nu înţelegeam, îşi dădea osteneala să-mi dovedească însemnătatea greşelii mele şi necesitatea unei pedepse. Cînd era vorba de o vină mică, mă pedepsea numai cu o perie de păr ; în acest caz puteam alege dosul periei sau ţepii. Dar cu toate că gustasem des din amîndouă, nu mă simţeam îndemnată de vreo preferinţă, „Ei, haide, fetiţo, întreba ea fără furie, te-ai hotărît ?" Pînă la urmă o lăsam să aleagă ea, şi uneori era vorba de una, alteori de cealaltă.

În ziua în care l-a primit pe Manuel sub acoperişul nostru, purta de şase săptămîni doliu după colonelul Plasse. Din decenţă, i-a dat o masă să-

răcuţă nepotului ei, şi, în dimineaţa aceea, mi s-a părut că rochia mamei era şi mai neagră decît de obicei. Nimeni nu ştia să fie atît de văduvă ca ea. Sunetul glasului său nu ajungea la urechi decît prin grosimea crepului închipuit pe care i-l ţeseau convenienţele. Cu toate astea, sînt sigură că i-a bătut inima cînd l-a văzut pe băiat trecîndu-ne pragul. Imaginea unei pisici care pîndeşte şoarecele ar fi foarte nimerită aici, şi trebuie să spun că mama, cu privirea ei fixă şi cu rochia neagră, se potriveşte destul de bine cu comparaţia asta.

Înfăţişarea vărului meu nu avea nimic deosebit. Pînă şi urîţenia lui era banală, de parcă, din smerenie, ar fi vrut să rămînă dincolo de anumite limite şi să nu atragă atenţia asupra ei. În epoca aceea Manuel fusese refuzat pentru a treia oară de către o comisie militară de revizie şi socotit cu desăvîrşire inapt. (Era să scriu : nevrednic. Greşeala asta are un sens pe care Manuel l-ar fi înţeles.) Ceva mai scund decît mama, începuse de pe atunci să se gîrbovească şi pieptul lui, învinuit de către comisia militară, se scobea la cea mai mică oboseală. Ochii, care aproape totdeauna dau strălucire unui chip, îl întunecau pe al lui. Erau de un negru intens, care bătea în violet, şi absorbeau lumina. Îi cunosc pentru că i-am cercetat adesea ; cu totul deosebiţi de ochii mamei, mă linişteau mai curînd decît mă înfricoşau şi mă amuzam uneori căutînd propriile mele trăsături în fundul acestor irişi de cerneală. Faţa lui trecea de la alb la roşu foarte repede, mai ales cînd se apropia seara. Nasul, lat şi gros, părea mai curînd o schiţă de nas şi parcă

trăgea cu greutatea lui un cap ce se apleca veșnic spre pămînt. De altfel, nimic pe chipul acesta nu părea o operă încheiată, nici gura cu contururi nehotărîte, nici urechea modelată de un deget grăbit. Își trăgea cu grijă o șuviță mare de păr negru pe frunte, ca să-și ascundă bulbucăturile de care se rușina. Hainele lui vechi, albiturile, pînă și încălțămintea, dovedeau o curățenie fără pereche, iar un fir de păr, o ață, o pată mică pe veston îl stinghereau atît de mult, încît îl făceau să-și piardă cumpătul. Poate că din pricina asta și din altele mai nelămurite era numit în oraș domnișoara. Trebuie să spun că în ochii unui negustor de vite sau ai unui fabricant de butoaie, Manuel nu putea însemna mare lucru.

În vremea aceea orașul, cu toate că era foarte populat, nu avea mai mult de trei librării. Primele două nu erau decît niște prăvălii de mărunțișuri, în care se mai găseau și cărți. A treia, așezată în mijlocul pieții de vite, avea un nume nemaipomenit de pretențios, dar care părea foarte firesc pentru că nu era înțeles de nimeni. Într-adevăr, pe vitrina principală se citea următoarea inscripție așezată în semicerc: *La duhul străbunilor marelui Corneille.* Nimic din istoria locală nu justifica întrebuințarea acestui nume celebru și era aproape sigur că nicicînd Corneille nu pusese piciorul în districtul nostru depărtat. Oricum, Manuel își petrecea cea mai mare parte a zilei în prăvălia asta, în care îl plasaseră părinții lui de cum împlinise paisprezece ani. Însărcinat mai întîi cu vînzarea ziarelor, își croise un drum, ca să vorbim ca domnul Ernest, patronul lui, pînă la a obține postul de funcționar

principal. Cu alte cuvinte, sîrguința și cinstea lui îl făcuseră pînă la urmă vrednic de a fi răspunzător de toate pentru același salariu. Se învățase să se scoale devreme ca să ridice oblonul de fier și să măture podeaua înainte de ivirea domnului Ernest. Drept recompensă i se îngăduia să desfacă el însuși pachetele de cărți trimise de editori, să le aranjeze frumușel pe rafturi, să le curețe zilnic de praf, să le vîndă dacă se ivea prilejul, să le împacheteze din nou cînd începeau să îngălbenească și să le trimită înapoi în capitală, pe scurt, să muncească la șaptesprezece ani și jumătate ca un bărbat. Domnul Ernest a mers mai departe. Ca să-i dea lui Manuel o dovadă și mai temeinică a încrederii pe care o avea în el, a dat drumul și băiețandrului care făcea cursele prăvăliei. Vărul meu se trezea deci ceva mai devreme și ducea și ziarele în oraș. Apoi domnul Ernest i-a arătat cum trebuie să ții o condică de socoteli și în curînd Manuel a fost cel care înscria micile vînzări zilnice. În sfîrșit, cînd tînărul a ajuns la majoratul legal, domnul Ernest i-a îngăduit să verifice casa nu cîteodată, din întîmplare, ci în chip regulat. În același timp l-a concediat pe bătrînul contabil, a cărui minte începuse să slăbească de cîtva timp. În fiecare seară, după ce se trăgea oblonul, Manuel mai rămînea deci o jumătate de ceas în prăvălie, adunînd coloane de cifre sub privirea domnului Ernest. Părinții lui Manuel se arătau încîntați: „Înveți acolo o meserie strașnică", îi spuneau ei. Și îi trimiteau domnului Ernest zarzavaturi din grădina lor, uneori o strachină de pateu de iepure de casă făcut de ei, sau, la sărbători mai

mari, pentru că nu erau bogați, o sticlă de vin bun, cumpărat în oraș.

Oamenii aceștia bătrîni locuiau în fundul unei mahalale sărace, prin care nu trecea tramvaiul. Caritatea o obliga pe mama să se ducă să-i vadă, dar nu-i iubea de loc. Știa că vor refuza cu trufie banii pe care ar încerca să-i ofere, cu toate astea se aflau pe lista săracilor rușinoși, cei mai interesanți din eparhie, poate pentru că erau înrudiți cu colonelul Plasse. Încăpățînarea lor o băga pe mama într-o încurcătură neplăcută. Între ea și sora ei dăinuia amintirea supărătoare a unei rivalități în dragoste. Nici timpul, nici nefericirea, nici marea împăcare dinaintea nașterii mele nu ștersese nimic. Niciodată cele două femei nu se priveau fără ca același zvîcnet de furie să nu le străbată pe amîndouă, și mustrările li se urcau pe buze cu puterea unui strigăt. Fără îndoială că înăbușeau cît puteau mai bine orice cuvînt imprudent, dar se despărțeau întotdeauna răvășite de mînie.

Cred că mama nu-i mai purta pică mătușei Lise pentru că îi luase logodnicul, un bărbat frumos și copt chiar pe vremea aceea, pentru că în această privință se socotea destul de răzbunată de viață, de justiția soartei, cum spunea ea. Alta era natura ranchiunei ei. Se măritase, de necaz, cu un om pe care îl socotea puțin ridicol, făcuse o căsătorie proastă de care o făcea răspunzătoare pe sora ei, fără să îndrăznească totuși să i-o spună, pentru că răspunsul ar fi fost prea simplu. Și apoi, era credincioasă. Mă întreb uneori ce animale sălbatice am deveni, dacă puțină ipocrizie religioasă n-ar veni să ne potolească instinctele rele. Cîte

revolte trebuie să fi înghițit biata femeie „îngenuncheată în fața altarelor!" Cred că se răzbuna umilind-o pe mătușa Lise cu dărnicia-i inutilă. Era o mulțumire cam puțintică. Pe de altă parte suferea în vanitatea ei știind că sora locuiește „pe lîngă fort", cu sărăcimea orașului.

În sfîrșit, moartea s-a însărcinat să-i împace pe unii și pe ceilalți. Mătușa mea a plecat cea dintîi, lăsînd moștenire domnului Ernest tot soiul de mici amintiri, dar nici măcar o șuviță din păru-i cărunt surorii ei. La biserică, unchiul meu Emmanuel a leșinat în brațele mamei. Cînd și-a venit în fire, a fost auzit șoptind: „Hélène (așa o chema pe mama), ți-aduci aminte?, ceea ce a iscat un scandal, pentru că niciodată n-o tutuise pe mama de cînd rupseseră logodna și elanul ăsta de dragoste păruse indecent, dată fiind prezența nevestei lui, al cărei trup se descompunea la cîțiva pași de el. De fapt, bietul om nu mai știa ce spune. După două săptămîni a murit de durere. I se vîndură mobilele ca să i se plătească datoriile și cheltuielile de înmormîntare. Dar i se respectară totuși ultimele dorințe: costumele de haine vechi, o pălărie de panama îngălbenită și cîteva perechi de încălțăminte au fost date fiului lui, iar domnului Ernest colecția sa de pipe și ceasornicul de aur, de multe ori amanetat.

Această a doua moarte păru să-i pricinuiască mamei tot atît de puțină supărare ca și prima. Cine știe totuși ce se poate zbuciuma în adîncul unei inimi omenești? Într-o zi, cînd am rostit numele acestui unchi Emmanuel, pe care nu-l cunoscusem bine, mi-a dat un brînci puternic și mi-a poruncit să tac.

După cîte mi-aduc eu aminte, tata nu se prea interesa de istoriile astea de familie. Era un bărbat frumos, puțin cam simplu, intimidat de inteligența mamei. I se întîmpla uneori să-i țină piept nevestei lui, dar lucrul se petrecea atît de rar, încît nu merită să mă opresc asupră-i. De cînd era la pensie, exagera grosolănia militară pe care o socotea indispensabilă acestei stări. N-am văzut niciodată pe nimeni conformîndu-se cu atîta statornicie unui tip. Înjura pe sub mustăți cînd vorbea cu ordonanța ; în fața mamei se mulțumea să tușească ca pentru a-și limpezi glasul cu un aer bărbătesc, aproape sălbatic, de parcă ar fi vrut să-și provoace tiranul, și dacă mă aflam din întîmplare și eu pe acolo, mă trimitea la plimbare. Fără îndoială că purtările astea energice îl reabilitau în proprii săi ochi. Ziua, purtat de plictiseală, rătăcea prin curte și prin grădină sau pe străzile orașului, nemaiștiind cu ce să-și ocupe bătrînețea. Îmi povestea adesea campania din Tonkin și uneori îl vedeam după-amiaza cu o broderie de mînă. O dată cu anii de odihnă, trupul îi devenea enorm. Tușea într-un chip îngrozitor, obrajii i se făceau stacojii și ochii albaștri îi ieșeau din cap. În clipele acelea semăna cu zeul chinez care împodobea căminul din salonul nostru, și mama i-o spunea cu vocea ei tăioasă. Îl privea totdeauna într-un chip deosebit, și la orice distanță s-ar fi aflat, părea că se uită la el de sus și de departe. Disprețul pe care îl ghiceam în ea mă cucerea și pe mine treptat ; fără să mă apropii de mama, mă îndepărtam de bietul om care dădea în mintea copiilor pe măsură ce eu, dacă o pot spune, ieșeam din ea. A

fost doborît de o gripă prost îngrijită. Moartea tatii a urmat repede după cea a unchiului Emmanuel și a fost prilejul unei ceremonii militare care m-a umplut de sentimentul importanței mele, pentru că mă aflam împreună cu mama într-o caleașcă neagră, somptuoasă, din care nu mă mai săturam văzînd cum lumea își scotea pălăria în fața noastră.

În epoca aceea mama și-a întors ochii către Manuel. Sînt încă trasă pe sfoară de ea cînd scriu aceste cuvinte ? Poate că îl pîndea de ani întregi. Dar dacă mă întrerup mereu, n-o să mai ajungem la capăt. Într-o zi, pe cînd ne întorceam de la vecernie, am făcut un mic ocol ca să ne oprim la *Duhul străbunilor marelui Corneille.* Din întîmplare Manuel era singur în prăvălie. Mama a mutat cîteva cărți din loc și sub pretext că „vrea să se uite puțin", l-a dus pe tînăr pînă în odăița din spatele prăvăliei. Conversația lor a ținut aproape o jumătate de ceas, în timpul căreia eu mă plictiseam de moarte, cu tot albumul de imagini care mi se pusese în mînă. Dacă ciuleam uneori urechea, nu prindeam decît un murmur nedeslușit de întrebări și răspunsuri. Mama vorbea mult, întreba, stăruia, dar în șoaptă. Cînd s-a ivit în sfîrșit, trăsăturile ei nu exprimau nici mulțumire, nici neplăcere. Cu toate astea am simțit o ușurare cînd am văzut-o lăsîndu-și din nou voalul de crep peste obraz. Mergea atît de repede, încît n-am avut timp să-i spun la revedere lui Manuel, dar, în stradă, s-a oprit după cîțiva metri și mi-a dat o bomboană pe care a scos-o din geantă. „De fapt, ești o fetiță bună", mi-a spus ea.

III

De ce îmi vorbea așa ? Nu știu. Pînă și această femeie, atît de stăpînă pe atitudinile și cuvintele ei, avea uneori momente neașteptate de expansiune care o legau, fără voia ei, de restul omenirii. Acum, după ce moartea ne-a despărțit de zece ani, încep să mă gîndesc la mama fără amărăciune. Am aflat prea tîrziu că suferise în tinerețe. Bărbatul cu care se osîndise să trăiască nu-i inspira decît neplăcere la început, apoi o repulsie care mergea pînă la ură. A știut totuși să se stăpînească, să renunțe. În adevăr, în fiecare dimineață găsea *în fața altarului* puterea de care avea nevoie ca să mai treacă o zi și să învingă o noapte.

Cînd a început să poarte doliu după sora ei, eu nu aveam mai mult de doisprezece ani, dar am presimțit că găsise veșmîntul care n-avea s-o mai părăsească. S-a schimbat pe loc ; nu vreau să spun că a devenit *alta*, dimpotrivă, a devenit *ea însăși.* Acel negru lipsit de îndurare a făcut să iasă la lumină ființa ei morală. Mama putea, fără îndoială, să treacă nebăgată în seamă în alb sau în albastru, în negru însă avea o înfățișare pe care n-o uitai niciodată. Privirea ei ardea. Avea un fel cu totul personal de a-și ridica voalul de crep, care cel puțin în ochii mei o făcea înspăimîntătoare. Nu știu la ce mă așteptam, dar cortina aceea pe care o apuca cu amîndouă mîinile părea că trebuie să se ridice peste o tragedie. Dacă aș fi avut puțină minte, m-aș fi temut mai degrabă s-o văd lăsîndu-se, pentru că numai Dumnezeu știa ce chip ocrotea, ce lacrimi sau ce zîmbete.

N-a avut aproape nimic de schimbat în felul ei de viață, prin pierderea bărbatului. Două morți consecutive o pregătiseră atît de bine pentru văduvie, încît a dobîndit dintr-o dată întreaga înfățișare potrivită acestei stări. Durerea asta care nu se exprima nici prin strigăte, nici prin lacrimi, ci printr-o tăcere semeață, întreruptă de porunci sau de mulțumiri scurte, a fost respectată, a fost admirată.

După cîte știu eu, Manuel era singurul care o putea privi fățiș, fără să aibă aerul că o înfruntă. Poate că în sinea ei îi era recunoscătoare pentru asta. În orice caz, îi vorbea cu ceva mai multă blîndețe decît mie, pentru care păstra, ca pentru servitori, un glas de o siguranță poruncitoare.

Vărul meu începu să aibă deprinderile lui în casă încă din primele zile, dar era atît de discret, atît de atent să nu stingherească pe nimeni, încît îi uitai prezența. Seara se așeza cu o carte într-un colț al sufrageriei, la o oarecare depărtare de mătușa lui care tricota sub lampa suspendată, și nu-i auzeam amîndouă nici respirația, nici foșnetul pe care l-ar fi putut face întorcînd paginile.

Mama îl striga uneori după un ceas, neliniștită de încremenirea lui. Atunci se ridica, fără cea mai mică urmă de neplăcere, se propia de ea cu un zîmbet care ar fi înfrumusețat niște trăsături mai puțin nefericite decît ale lui. Ea îi lua cartea și, cu toate că era aproape bărbat în toată firea, îl trimitea la culcare cu un semn din cap.

Dimineața Manuel se scula înaintea tuturor ca să se ducă la gară, să ia ziarele și să le împartă în oraș.

Cînd nu dormeam, ascultam cu o plăcere egoistă mişcările lui, al căror zvon slab venea din bucătărie pînă la mine. În toiul iernii, căldura patului meu îmi părea cu atît mai plăcută cu cît Manuel îşi părăsise patul şi îşi încălzea degetele suflînd în ele. Ciudat sentiment. De obicei simţeam pentru vărul meu o prietenie vagă, destul de vecină cu indiferenţa, dar cum îl simţeam stingherit sau îngrijorat, mă interesa dintr-o dată. Necazurile lui trezeau în mine instincte bune, afectuoase, care mă făceau fericită. Mă înduioşam întotdeauna cînd povestea că avusese o zi de lucru mai grea decît de obicei. Vara, cînd se întorcea de la librărie, îi dădeam să bea un sirop cu rodii şi-i udam fruntea cu apă de colonie, pentru că se prăbuşea pe scaun cu un aer de oboseală tragică, care mă tulbura. Devotamentul meu însă nu dura mult. O odihnă de cîteva minute dădea chipului acela de martir o expresie mai familiară şi începea să-mi placă mai puţin. Dacă zîmbea, era gata ; mă întorceam cu spatele, aproape nemulţumită.

La masă, mama îi punea nenumărate întrebări, urmărindu-l, ca să spun aşa, pas cu pas din clipa în care îşi începea „colindul", pînă în aceea în care, cu părul lipit de tîmple de sudoare nesănătoasă, îşi trăgea în sfîrşit sufletul în sufragerie. Niciodată nu prînzea cu noi. Domnul Ernest prefera, în adevăr, să nu se depărteze de prăvălie între ora douăsprezece şi două pentru că, spunea el, un negustor bun nu pierde prilejul de a vinde o carte sau chiar un ziar oarecare. Un birtaş din oraş era înţeles cu librarul să procure „mîncarea" funcţionarului la un preţ rezonabil. Banii erau opriţi din leafa tînărului, care primea „aranjamentul" ăsta fără să sufle o vorbă. Manuel îşi găsea deci prînzul învelit în hîrtie, în fundul unui sertar în care se puneau creioanele, ceea ce dădea un gust deosebit pîinii şi brînzei. Pleca în odaia din fund cu merindele astea, pe care i se cerea să le facă să dispară cît mai repede, pentru că mirosul rocforului şi al cîrnaţilor se răspîndea peste tot şi „se lipea de cărţi", după expresia domnului Ernest.

Prăvălia în care lucra Manuel trecea drept una din cele mai vechi ale oraşului. Ocupa întregul parter al unei case înguste, clădite din piatră vulcanică de un cenuşiu destul de urît, găurită de ferestre înalte, fără ornamente, fără balustrade, fără obloane, ceea ce dădea faţadei o austeritate sinistră. În locul timpanului, ochiul deosebea un snop de ovăz modelat destul de grosolan. Unii spuneau că un negustor de cereale construise locuinţa asta într-o vreme de care nu-şi mai aducea nimeni aminte, alţii că snopul era în realitate un cap care voia să arate trecătorilor locuinţa călăului. Toată lumea ştia însă că mai devreme cu douăzeci şi cinci de ani în curticica acestei case se tăiau porci şi că prăvălia, înainte de a adăposti duhurile străbunilor marelui Corneille, aparţinuse unui cîrnăţar.

Ca să şteargă amintirea asta, domnul Ernest, care cumpărase întreaga casă la moartea ultimului ei ocupant, vopsise prăvălia în negru pe dinăuntru ca şi pe dinafară. Scundă şi foarte adîncă, nu primea lumină decît în toiul verii. Iarna, de cum venea după-masa, nu puteai citi titlurile cărţilor decît plimbînd în faţa ta o lampă cu gaz care puţea îngrozitor. Casa, un lădoi mare, gal-

ben, se ridica în mijlocul prăvăliei între două mese lungi pe care se înghesuiau „noutățile“; lîngă ușă, o măsuță de fier așa cum se vede în grădini oferea clienților ziare de toate nuanțele politice îngăduite în regiune. Banii se aruncau într-o străchinioară de lemn, dar în general se plătea la casă, ca să se înlăture contestațiile. Pereții dispăreau sub cărțile așezate cu grijă pe rafturi; un scăunel care provenea din fosta zestre a cîrnățăriei slujea drept scară pentru volumele la care nu s-ar fi ajuns altfel, cele care mă tem că nu erau niciodată cerute, clasicii noștri. În sfîrșit, cînd ochii se deprindeau cu penumbra care domnea în prăvălie, descopereau în tavan trei grinzi de sprijin, adevărate trunchiuri de copac abia jupuite de coajă, purtînd încă pe lături lungile tăieturi ale bardei, întinse ca niște uriașe brațe negre, pe care greutatea seculară a casei le curba încet.

Mama se ducea rar la *Duhuri* (așa cum i se spunea prăvăliei domnului Ernest), fără îndoială pentru că acolo se găseau cărți potrivnice religiei. Cu toate astea se întîmpla des ca Manuel s-o vadă de departe, dînd tîrcoale pe trotuarul pieței cu pasul ei larg, bărbătesc. Plimbarea asta care n-avea o țintă vădită, dar care trăda o voință nesigură, era semănată cu opriri bruște. Fără îndoială că mama se credea la adăpost de privirea lui Manuel pentru că îl știa miop, dar nu avea habar că un miop — e avantajul infirmității lui — observă cu atît mai mare atenție cu cît ea îi cere un efort. Ceea ce se numește o privire pătrunzătoare dă naștere fără greș unei anumite leni a observației, dar fiți sigur că un om care clipește

din pleoape ca să-și citească ziarul vede tot. În orice caz, ea mergea de la un capăt la celălalt al pieței prefăcîndu-se că se interesează de vitrinele prăvăliilor. Cum ajungea la galeria acoperită care mărginește latura de nord a pieței, se întorcea înapoi cu aerul acela agitat pe care i-l cunoșteam. Cel mai des pierea peste o clipă într-o străduță care ducea la catedrală, dar uneori, ghicind după nu știu ce semn că *patronul* lipsea, venea drept spre prăvălie.

Primul ei gest cînd intra era să deranjeze cărțile de pe una dintre mesele mari, sub pretext că voia „să vadă ce se publică“, trîntea chiar cîteva volume pe dușumea și profita de accident ca să calce în picioare această literatură suspectă, iar dacă Manuel se apleca și întindea mîna ca să salveze marfa domnului Ernest, mama se prefăcea că strivește degetele tînărului, așa cum ar fi strivit un gîndac sau un păianjen. Apoi îl tîra pe Manuel în odaia din spatele prăvăliei și acolo, cu o voce pe care știa s-o facă blajină, îi făcea cele mai jignitoare mustrări.

Cruzimea ei firească era ținută în frîu numai de un soi de politețe verbală. Nu-și ieșea din fire, întrebuința cuvinte potolite ca să spună lucrurile cele mai aspre și uneori chiar, părînd că dă un sfat milostiv nepotului ei, îl făcea să plîngă. Nu mai înceta cu aprecieri de toate felurile asupra urîțeniei bietului băiat. Se întorcea veșnic la ea prin ocoluri dibace: „Mi se pare, spunea ea, că taică-tău era totuși un bărbat frumos. Ce păcat că nu putem transmite copiilor calitățile noastre fizice cu ușurința cu care le lăsăm moștenire hainele vechi, nu-i așa? În sfîrșit... La vîrsta ta, cumnatul

meu. Emmanuel ar fi dat lecții unui profesor de gimnastică. (Aici urma un portret măgulitor al persoanei despre care era vorba.) Dar e adevărat, adăuga ea, că s-a gîndit la tine nițel cam tîrziu. (Un zîmbet și un suspin.) Bietul meu copil, dacă milostenia nu mi-ar pecetlui gura... Maică-ta a îndurat cu multă bărbăție suferința. L-a văzut pe bărbatul ei ruinîndu-se în chip nedemn, prăpădindu-și sănătatea în plăceri. Dar eu n-am dreptul... Așa că în clipa în care ai fost... (o pauză pentru a găsi o expresie castă care, tocmai din pricina acestei pauze, devenea necuviincioasă), în care ai fost conceput, dragul meu copil, taică-tău îi umplea de îngrijorare pe cei care îl înconjurau, pe nevasta lui, pe medic. Mama ta, biata Lise, era de pe atunci ogîrjită de supărare, de muncă..."

Privirea ei aspră și adîncă se așeza pe trăsăturile băiatului, pe nasul prea gros, pe fălcile asimetrice, apoi cobora, cerceta linia umerilor căzuți. Atunci ochii lui Manuel se umpleau de lacrimi.

„De fapt, îngîna ea de parcă ar fi vorbit pentru sine, e destul de firesc. În sfîrșit..."

Repeta cuvîntul acesta de cîteva ori pe un ton de tristețe copleșitoare, apoi brațele ei lungi se ridicau să caute marginea voalului în creștetul pălăriei și-l cobora peste obraz.

— Bietul meu copil, de ce oare sîntem pe lume? întreba glasul dindărătul crepului.

Acasă se purta altfel, prezența mea o stingherea puțin. Nu înțelegeam de ce. În unele zile se arăta cu atît mai drăguță cu vărul meu cu cît el îi vorbea mai puțin; îi ierta tăcerea și în seara

aceea îl cruța de interogatoriul zilnic. De fapt, eu nu știam că își petrecuse o parte din după-masă chinuindu-și nepotul în odăița din spatele librăriei, iar Manuel mi-a mărturisit-o abia după cîțiva ani.

IV

Cînd Manuel s-a stabilit la noi, împlineam paisprezece ani, dar vîrsta la care ajunsesem nu se potrivea cu făptura mea (fizică și morală). Cine mă vedea, îmi dădea șaisprezece ani, ceea ce nu împiedica faptul ca la școală să fiu repartizată cu eleve mai mici decît mine. Mama mă socotea un copil înapoiat, ceva mai mult, mă găsea urîtă și mi-o spunea fără ocol. Exagera. Poate că nu eram foarte inteligentă, dar nu eram urîtă. Nu ești urîtă cînd ai ochi mari, cenușii, cu gene foarte întoarse, păr negru atît de bogat încît greutatea lui îmi obosea capul. Fără îndoială că nasul meu mic, cîrn, putea părea caraghios și că aveam gura cam mare, cam cărnoasă, dar o piele de o finețe încîntătoare răscumpăra cusururile astea mici, o piele mată și albă ca a mamei (care nu voia niciodată s-o recunoască). Moștenisem de la mama și o anumită încăpățînare de care nu m-am dezbărat de tot, un chip voluntar de a da mîna, dar ca și ea, dădeam o mînă minunată.

Eram foarte pioasă în vremea aceea și prost informată în multe privințe. O elevă dintr-o clasă superioară îmi încredințase într-o zi, cel puțin în parte, ceea ce numea ea „taina nașterii mele",

cu un vocabular atît de murdar însă şi cu o privire atît de josnică, încît îmi făcuse o impresie greu de îndurat şi n-o putusem asculta pînă la capăt. M-am ferit să mai vorbesc cu fata asta, al cărei rîs mă ruşina. Unele cuvinte pe care le întrebuinţase îmi rămîneau de neînţeles. Încercam să le alung din minte ca pe nişte gînduri rele. Îmi reveneau în amintire şi mă chinuiau la liturghie, chiar în clipa împărtăşaniei. Credeam că diavolul îmi şopteşte cuvintele astea murdare ca să-mi piardă sufletul. Pe de altă parte, o ruşine firească, aprinsă, mă oprea să mărturisesc aceste nelinişti duhovnicului.

Învăţam pe vremea aceea la o şcoală mică, ţinută de călugăriţe. Dimineaţa, bucătăreasa noastră mă ducea în oraş pînă la grilajul lungii grădini în care se şi jucau fetiţe îmbrăcate în şorţuri albastre. Strigătele lor mă chemau numaidecît şi lăsam mîna Léontinei ca să alerg pe peluză. Grădina avea o diferenţă de nivel, corectată de o scară dublă, al cărei parmaclîc de piatră imita lemnul. Peluza se afla jos, la poalele unei mici terase pe care se ridica o grotă. La ora 8, o călugăriţă se ivea pe terasă şi bătea din palme. Rîsetele se curmau deodată şi ne aşezam la rînd ca să ne ducem la capelă : cele mici, gîfîind, în faţă, cele mari, şoptind, în urmă.

Amintirile astea îmi sînt dragi şi în acelaşi timp penibile, pentru că azi nu-mi mai pot închipui fericirea decît cu ajutorul memoriei. Fericită e un cuvînt prea mărunt pentru ceea ce simţeam ; unele stări sufleteşti, cele mai simple, nu se descriu. Poţi să faci aluzie la ele în cuvinte, dar e ca şi cum ai vrea să dai o idee despre deşert întinzînd puţin nisip pe o foaie de hîrtie. Învăţam prost şi surorile mă certau. Dar pedepsele n-aveau nici o putere împotriva elanurilor de bucurie care mă bîntuiau fără o pricină precisă. Uneori mi se întîmpla să-mi ascund capul după pupitru numai ca să rîd sau să plîng, ceea ce era cam totuna. Îmi curgeau lacrimi de duioşie din ochi la gîndul puilor pe care îi fătase pisica economului sau a margaretelor albe pe care le pusesem în taină pe altarul Mariei, în timpul recreaţiei. După părerea directoarei, eram lipsită de seriozitate, de măsură. Nu ştia cu ce sentiment de uşurare plecam în fiecare zi din casa în care veghea privirea inchizitorială a mamei. Adoram şcoala şi severitatea îngerească a surorilor care mă dojeneau cu o voce liniştită. Uneori, mîinile lor obosite de cusut sau de grădinărit ieşeau din mînecile negre ca să mă tragă uşurel de urechi. Furia lor nu mergea mai departe. Le iubeam, le invidiam, aş fi vrut să merg şi eu cu ele întovărăşită de foşnetul acela uşor de pînză pe care îl făceau veşmintele lor şi să iau pentru totdeauna expresia minunată şi nepămînteană a chipului lor.

Sora Louise, care ne preda geografia şi istoria, ştia mai bine decît oricare alta să obţină de la mine o aparenţă de atenţie. Mă prefăceam că o ascult pe fata aceea mare, cu obraji albi, cînd mă lua deoparte ca să-mi explice lecţia şi să mă cruţe în felul ăsta de ruşinea unui zero la examenul trimestrial. Vălul scrobit dădea un aer de nobleţe trăsăturilor ei comune. Posturile, ceasurile petrecute în genunchi pînă în zori, mii de mici privaţiuni tainice îi prefăceau carnea în ceva palid şi străveziu, în materia din care e alcătuit

sufletul, dacă se poate spune astfel. Ochii de un albastru-deschis nu se întorceau niciodată în dreapta sau în stînga, priveau înainte. Dintre buzele ei lipsite de sînge ieșea respirația caldă a călugărițelor care nu dorm de loc. Cînd stătea jos, nu se rezema niciodată de spătarul scaunului, și cînd se apleca înainte ca să se ridice, un medalion mare, de nichel, care închipuia potirul cu sfintele daruri, atîrnat cu o panglică neagră la gît, se freca de pînza aspră care îi acoperea pieptul. Îmi aduc aminte că drept răsplată pentru purtarea mea bună îmi dădea două trei cireșe sau o caisă și îmi propunea în același timp să le jertfesc lui Dumnezeu. Un zîmbet misterios întovărășea aceste cuvinte care mi se părea că vin din altă lume. Mica renunțare care mi se cerea îmi devenea atunci ușoară și mai încîntătoare decît gustul fructelor.

În general, convorbirile noastre aveau loc în fundul sălii de geografie, după plecarea elevelor. Pe catedră se aflau bunătățile sortite să pună la încercare partea cea mai slabă a firii mele. Erau ascunse numai pe jumătate — viclenie nevinovată! — de piciorul globului pămîntesc. Din pricina lor, răspundeam anapoda. În aceeași măsură mă distra și ceea ce vedeam pe fereastră; fără să mă aplec, fără să întorc măcar capul, puteam urmări zborul păsărilor între castanii care umbreau terasa. Privirea mi se îndrepta apoi către bolta îmbrăcată în caprifoi, care era prefăcută în altar de ziua Domnului[1]. O pauză, apoi un zîmbet mă chemau înapoi la politica externă a lui Ludovic al XIV-lea sau la orașele principale din Madagascar. Sora Louise nu mă certa niciodată. Într-o zi în care fusesem cam neastîmpărată ea mi-a întins o mandarină și mi-a spus că puteam s-o mănînc, pentru că nu eram vrednică s-o jertfesc cerului. Am izbucnit în plîns.

La noi acasă, mama pedepsea orice încălcare a bunelor principii cu totul altfel. Cînd dădeam ocol grădinii, vedeam golul pivniței prin ferăstruica ei, gata să mă primească la prima nesupunere. O minciună primea pedeapsa simbolică a săpunului negru: mama îmi umplea gura cu pasta asta acră și lipicioasă, apoi, cu două degete, îmi ungea bine cerul gurii și limba, ca să mă spele de cuvintele neadevărate. Nu mă făcea să iubesc adevărul cu o dragoste mai sinceră, dar a doua zi alergam la sora Louise și-i povesteam printre hohote de plîns ce pățisem. Ea mă potolea ușor, dăruindu-mi o iconiță de hîrtie cu marginile dantelate. Dacă mijlocul acesta dădea greș, mă punea să stau în genunchi și să recit împreună cu ea zece rugăciuni, prefirînd mătăniile. Atunci mi se părea că toate lucrurile reveneau la normal. Chipul aspru și măreț al mamei, aplecat pînă adineauri deasupra mea, mi se ștergea din minte, și nu mai vedeam decît urîțenia senină a unei fete smerite, al cărui glas știa să cheme prin vrăji fericirea, așa cum se vrăjesc păsările cerului.

Profesoarele priveau cu bunăvoință intimitatea mea cu sora Louise. Dacă aș fi avut mai multă minte, mi-aș fi dat seama că această călugăriță bună se supunea stareței cînd accepta să-mi asculte mărturisirile, aș fi văzut că lumea se dădea

[1] Sărbătoare catolică: a doua joi după Rusalii.

la o parte fără zgomot în calea mea, cînd socoteam că o voi întîlni aproape pe ascuns pe sfînta prietenă care mă aştepta după sfîrşitul lecţiilor. Dar n-aveam mai mult de paisprezece ani şi eram atît de zăpăcită, încît nu vedeam nimic. Cădeam în capcana cerească întinsă sufletelor nevinovate, care se închidea uşurel peste al meu. Elevele bănuiau ceva chiar atunci cînd eu nu ştiam încă nimic şi cînd, după toate probabilităţile omeneşti, eram gata prinsă. Cele *mici* nu mai încercau să se joace cu mine, cele *mari* îmi vorbeau aproape ca uneia *mare*. În acelaşi timp, celelalte surori mă deosebeau dintre colegele mele şi se interesau de mine. Un fel de curiozitate respectuoasă se citea pe trăsăturile lor cînd, răspunzîndu-le la întrebări, îmi dădeam pe faţă micile taine.

Astăzi mi-ar fi foarte greu să spun care a fost originea piosului complot ce se urzea în jurul meu. Luau oare acea nevoie pămîntească de a mă şti iubită drept o aspiraţie către cer ? O ascultam pe sora Louise cu încîntare cînd îmi vorbea despre sufletul meu şi despre bucuria îngerilor de a mă vedea atît de pură. Mă simţeam bună, mă voiam şi mai bună încă, şi recunoştinţa mea se îndrepta către Dumnezeu, trecînd prin slujitoarea sa cu chip străveziu. Uşurinţa nu mă împiedica să am o fărîmă din marea nostalgie catolică, acel regret după o patrie pierdută, către care nu mai duc căile lumeşti. În unele zile în care era vreme frumoasă, lăsam deoparte istoria şi geografia şi priveam prin fereastră norii pe care soarele îi brăzda cu raze. În ceasul amurgului, azurul care se păta cu trandafiriu şi cu

verde mă făcea să cad într-o stare de visare pe care sora Louise o îndruma pe nesimţite pe calea cea bună, comparînd culorile acelea strălucitoare cu splendorile vieţii de apoi. După părerea ei, era îngăduit să crezi că ne vom bucura după moarte de un spectacol infinit mai frumos decît cel al cîtorva nori în jarul asfinţitului. Mă zbuciumam de nerăbdare. Cum va fi atunci ? N-o puteam şti numaidecît ? Ea tăcea, plină de mister.

Într-o după-masă de aprilie m-am întors acasă cu un aer atît de ciudat încît mama a început pe loc să-mi pună întrebări. Nu aşteptam decît atît ca să-i spun că vreau să mă fac călugăriţă. Îmi trebuia curaj ca să rostesc asemenea cuvinte, pentru că privirea mamei ar fi potolit orice exaltare, ceva mai mult, nimic n-o pregătise să audă asemenea veste. Am luat deci un aer hotărît şi mi-am încrucişat braţele pe piept. Spre mirarea mea, mama n-a scos nici un cuvînt, dar am văzut cum se îmbujorează deodată la chip şi cum ochii i se fac mai întunecaţi. Şi-a înghiţit cuvintele care-i veneau pe buze şi mi-a întors spatele.

V

Adevăratele greutăţi au început pentru mine a doua zi. Mama a venit ca de obicei la micul dejun şi n-a suflat un cuvînt despre ceea ce-i spusesem în ajun. Mă aşteptam la mustrări, la o pedeapsă corporală sau, dimpotrivă (pentru că se poate orice), la felicitări şi o scenă de duio-

șie, dar ea a păstrat o ținută de nepătruns, iar eu, gîndindu-mă la ceea ce avea să facă, am simțit cum mi se strecoară frica în inimă.

În zăpăceala mea, uitasem s-o previn pe sora Louise sau măcar să-i spun tot ceea ce se petrecea în mine de cîteva săptămîni. Fără îndoială, și ea și eu făcusem unele aluzii : ea îmi vorbea despre otrava lumii iar eu suspinam drept răspuns, dar nu se întîmplase nimic mai mult.

În dimineața aceea, am împins cu o mînă tremurătoare poarta de fier a școlii și am alergat să-mi caut prietena. Se plimba într-un ungher retras al grădinii, am rugat-o să mă urmeze și am dus-o în livadă, unde nimeni nu ne putea auzi. Mai erau numai zece minute pînă să bată clopotul de ora opt. Am poftit-o pe sora Louise să stea pe o bancă și i-am spus tot, hotărîrea mea subită, tăcerea cumplită a mamei și neliniștea pe care o simțeam la gîndul că procedasem cu stîngăcie. Pe măsură ce vorbeam, o tulburare din ce în ce mai adîncă răvășea trăsăturile călugăriței. Surprinderea, apoi teama îi șterseră de pe obraji puțina culoare pe care o aveau de obicei. Mîinile împreunate i se desfăcură. La sfîrșit se ridică și mă mustră cu o voce slabă că nu mă destăinuisem ceva mai de mult. „Eu te-aș fi ajutat, copila mea, eu te-aș fi ajutat."

Clopotul ne întrerupse tocmai la momentul potrivit, de vreme ce sora Louise nu părea în stare să spună mai mult ; a mai adăugat numai că nu aveam de ce mă teme și că o va vesti pe directoare.

Dimineața a trecut fără nici o întîmplare deosebită, dar după-masă, la recreația de la ora 4,

am fost chemată la biroul preacuvioasei maici Marie-Alphonsine. Femeia aceea, puțin mai înaltă decît mine, plăpîndă la trup, îți impunea mai întîi printr-un aer de măreție ciudată. Chiar dacă își mișca numai o mînă, gestul ăsta simplu avea ceva regesc. Totuși nu era temută, pentru că în privire avea o scînteie de veselie care îi potolea seriozitatea chipului și-i liniștea pe cei mai sfioși. O ghiceai neînduplecată cu ea însăși, dar ochii ei limpezi ar fi descoperit binele în adîncul celui mai păcătos suflet. Avea nasul mic, buzele subțiri, și cu toți cei cincizeci de ani ai ei, o piele de fată tînără, întinsă pe pomeții largi și proeminenți ca ai unei țărance de pe la noi. Convorbirea noastră a ținut aproape jumătate de oră. Mi s-au pus întrebări cu o blîndețe care nu păgubea cu nimic spiritul de metodă cel mai exigent. Întrebări dintre care unele mă încurcau, pe cînd altele îmi păreau aproape copilărești ; n-am știut să le răspund celor dintîi și nu s-a stăruit asupra lor, dar răspunsurile pe care le-am dat celor din a doua categorie m-au dus mult mai departe decît aș fi crezut cu putință. Haosul se lămurea. Tot ceea ce era vag sau șovăitor sau umbrit era despărțit de ceea ce era solid și pozitiv. Trebuia căutat fondul și încercată rezistența lui. Se putea clădi pe el ? Aveam sau nu dorința de a mă dărui lui Dumnezeu ? Și de cînd ? Acest gust al renunțării pe care mi-l descopeream se traducea printr-o nevoie de jertfă eroică, de pildă prin dorința de a îngriji pe săracii bolnavi în loc de a mă bucura de bunurile lumești, sau prin aceea de mici mortificații zilnice ? Dimineața eram leneșă ? Îmi plăcea căldura patului ?

Mă sculam cu ușurință sau, dimpotrivă, mă lăsam să adorm din nou ? Mă lipseam de fructele pe care mi le dădea sora Louise ; mi se întîmpla să-i dăruiesc lui Dumnezeu cîteva minute din odihna mea, mutînd înainte arătătoarele ceasornicului ?

M-a întrebat și de ce nu-mi anunțasem duhovnicul. N-am îndrăznit să-i răspund că-mi era tot atît de frică de părintele Garot pe cît mi-era de mama, și am tăcut, cu tot sîngele în obraji. Călugărița m-a bătut ușor peste obraz și, citind parcă în sufletul meu, mi-a spus că în orice caz ar fi trebuit să-i destăinuiesc „scumpei mele mame" că primisem harul Domnului. Era sigură că un suflet atît de cuvios nu putea decît să aplaude sfintele hotărîri ale fiicei ei. Nu-i așa ? Am răspuns că nu știu nimic, că mama și cu mine nu vorbim niciodată despre religie. S-a făcut o scurtă tăcere, în timpul căreia maica stareță a părut că se reculege, apoi m-a concediat, după ce m-a sărutat pe frunte și m-a asigurat că avea să se roage pentru mine.

Am ieșit din birou mult mai neliniștită decît intrasem, nemaiștiind eu însămi ce gîndeam. Mi se părea că nu spusesem decît lucruri exagerate sau contradictorii și, ceva mai mult, respectul uman îmi șoptise una sau două minciuni de care va trebui să mă învinuiesc într-o zi. Cum susținusem de pildă că auzeam chemarea Domnului de la vîrsta primei împărtășanii ? Conștiința îmi striga că nu e adevărat, dar voisem să fiu interesantă în ochii unei femei care mă mustra pentru lipsa mea de seriozitate. Pe de altă parte puteam s-o afirm fără să mint, mă simțeam mai fericită în capelă decît în altă parte, cînd sora Louise mă ducea către seară să recit un *Pater* și cîțiva *Ave*. Liniștea, răcoarea, penumbra în care tremurau flăcările mici ale lumînărilor, pacea care domnea sub bolțile acelea, tot ce se afla în acel decor îmi încînta înclinarea către visare. În genunchi pe scăunelul de rugăciune, rămîneam așa pînă cînd lemnul îmi strivea carnea, luîndu-mă la întrecere în răbdare cu prietena mea care păstra o încremenire admirabilă. Vedeam cu coada ochiului cum i se mișcă buzele și cum îi lunecă ușurel printre degete boabele de lemn ale mătăniilor și, fără să-mi dau seama, îi imitam ținuta cam țeapănă, gesturile abia schițate. Aș fi dat cu ușurință tot ceea ce Providența îmi oferea pe acest pămînt, ca să-mi strîng capul într-o bonetă albă ca sora Louise, să port mîneci mari, negre, și un șirag de mătănii în jurul mijlocului. Dar cum îi puteam explica asta preacuvioasei maici plină de bun-simț și de precizie ? Poate că n-ar fi recunoscut în dorințele mele semnul unei vocații serioase. Astăzi, cînd am pierdut credința și aceste probleme nu mă mai interesează, îmi pare zadarnic să pătrund în amănuntele unui caz atît de particular. Viața mea interioară nu se mai rînduiește după hotărîrile unei călugărițe, oricît de sfîntă și de cultivată ar fi ea, dar la paisprezece ani nu simțeam nevoia să mă cîrmuiesc singură și voința mea se lăsa dusă de cele mai diverse influențe, după cum se va vedea.

Toată săptămîna următoare întreaga școală a fost tulburată. Deveneam eroina unei drame. Cînd ajungeam în curte, toată lumea tăcea, dar cum întorceam spatele, auzeam ridicîndu-se în

urma mea un zumzet neliniştit. Surorile primiseră ordinul să nu-mi mai pună nici o întrebare în afara orelor de clasă. La spovedanie, una din cele mari mi-a cedat rîndul ei, ceea ce era nemaipomenit, iar părintele Garot, un om bătrîn, de obicei nerăbdător şi ursuz, m-a ţinut aproape douăzeci de minute ca să-mi vorbească despre sufletul meu, cu o duioşie cuvioasă ce m-a făcut să lăcrimez de fericire; nu mai puteam de mîndrie.

Acasă, îmi domoleam elanurile astea. Mama, care nu-şi spusese cuvîntul nici într-un sens, nici în celălalt, mă supraveghea cu ochi neîncrezători. Bănuiam nelămurit că avea o părere precisă în această privinţă, dar amîna să mi-o spună şi mie, numai ca să mă amărască. Treceam de la nădejde la disperare, prin toate nuanţele intermediare. Într-o noapte, mama a venit să-şi lipească buzele de fruntea mea şi să-şi petreacă degetele prin buclele mele cu un gest pe care îl puteam lua drept o mîngîiere, aşa că am adormit plină de încredere. A doua zi de dimineaţă însă am avut nenorocul să mă trezesc mai tîrziu decît de obicei şi am fost primită în sufragerie cu un zîmbet acru, pe care îl cunoşteam bine. Mi se părea că văd în el o batjocură la adresa vocaţiei mele, aproape o insultă. Inima mi s-a umplut de furie, am început să plîng.

Mama îşi bea cafeaua cu lapte şi lăsă să treacă această criză; privirea ei de Parcă mă observa pe deasupra marginii ceştii. În sfîrşit a ridicat din sprîncene, şi-a şters gura cu grijă şi, socotindu-mă mai liniştită, a rostit următoarele cuvinte:

— Copila mea, m-am gîndit la ceea ce mi-ai spus săptămîna trecută. Am să viu azi să te iau de la şcoală în locul Léontinei. Să-i spui directoarei că vreau să-i vorbesc.

În ziua aceea toate au mers anapoda. Mi-aduc aminte că ploua cu găleata şi că la şcoală am fost oprite în clase, pentru că nu putea fi vorba de-a ne juca în grădina în care ploaia toca florile şi răscolea peluzele. Şi elevele, şi supraveghetoarele, erau toate nervoase ca nişte pisici închise într-un dulap. În timpul recreaţiei, a izbucnit furtuna. Mai multe eleve au salutat cu strigăte ascuţite fulgerele care sfîşiau cerul. Sora Saint-François de Sales care avea grijă de noi m-a acuzat că strig mai tare decît celelalte, ca să atrag atenţia asupra mea. Era o călugăriţă bătrînă, bolnăvicioasă, care nu mă iubea de loc pentru că nu-i vorbeam niciodată. Trebuie să spun că mirosea rău şi că asta era pricina pentru care o ocoleam. M-am apărat, am spus că nici măcar nu deschisesem gura, şi mi s-a răspuns să nu mint. Am încercat să mă dezvinovăţesc: un tunet mi-a acoperit glasul, în vreme ce sora Saint-François de Sales ridica un deget tremurător către tavan, vrînd parcă să spună: „Uite, vezi!"

La prînz m-am întîlnit iar cu mama, care a fost de o veselie ce nu prevestea nimic bun, pentru că de obicei rîdea puţin, dar de cîte ori rîdea se întîmpla ceva rău. M-a întrebat dacă o anunţasem pe directoare că voia să-i facă o vizită şi eu am răspuns că da, cu toate că nu era adevărat, dar mă temeam să nu mă certe. Această slăbiciune a mea m-a întristat. De cîteva ori am fost cît pe ce să-mi iau vorba înapoi, dar

m-am oprit tocmai cînd deschideam gura ca să-mi mărturisesc greşeala. Afară, ploaia bătea în geamuri cu o încăpăţînare în care mi s-a părut pînă la urmă că văd o rea voinţă. Ţesea o perdea prin care nu se mai putea vedea nici măcar lungul zid alb al Prefecturii care se afla peste drum de casa noastră. Din pricina asta, în odaia în care stăteam, era un întuneric îngrozitor, de iarnă. Mama, dreaptă în rochia ei neagră, avea de lucru cu osul unui cotlet, pe care îl ţinea cu o mînă sigură, în vreme ce-i desprindea cu cuţitul ultimele fărîme de carne. O priveam, voiam s-o privesc cu acea dragoste filială despre care vorbeau uneori surorile. În mintea mea îi adresam o rugăciune acestei femei care mă adusese pe lume şi veghease asupra sănătăţii mele de cînd existam: „Fii drăguţă, îi spuneam eu, fii drăguţă cu mine, te rog, mamă. Am să fac tot ce-mi va fi cu putinţă ca să-ţi fiu pe plac cîtă vreme vom trăi împreună, dar lasă-mă să plec cînd va fi nevoie". Deodată a pus cuţitul jos şi m-a întrebat de ce o priveam. N-am ştiut ce să-i răspund. A zîmbit.

După-masă, puţin înainte de ieşirea din clasă, am văzut-o traversînd curtea cu pasul ei larg, bărbătesc, şi intrînd în vorbitorul în care directoarea primea vizitele. O sfială de neînţeles mă oprise să-i mărturisesc stareţei greşeala mea şi să-i transmit ceea ce-mi ceruse mama. Speram poate că dacă nu voi spune nimic, voi împiedica această vizită sau că voi muri înainte ca mama să treacă pragul şcolii. Clopotul m-a liberat peste cîteva minute şi m-am dus s-o întîlnesc pe sora Louise în sala de geografie ca să plîng după pofta inimii aşteptînd să fiu chemată de mama.

Am stat împreună un întreg sfert de ceas, ultimul pe care l-am petrecut în tovărăşia acelei fete minunate. Mi-a vorbit pe tonul glumeţ, puţin prefăcut, propriu multor călugăriţe, dar o simţeam tot atît de neliniştită ca şi mine. Îşi întorcea în fiecare clipă ochii către fereastra prin care se vedea uşa vorbitorului. Această curiozitate pe care nu şi-o stăpînea m-a tulburat mai mult decît propriile mele temeri. Am vrut s-o liniştesc pe prietena mea ca să mă liniştească şi ea pe mine, dar era distrată şi, cu toată silinţa pe care şi-o dădea ca să pară veselă, devenea din ce în ce mai tristă. Deodată s-a ridicat şi mi-a spus: „Să ne pregătim, copila mea, mama dumitale iese din vorbitor". Şi a adăugat, cu un glas descurajat: „Să sperăm că Domnul i-a mişcat inima". Am coborît.

Mama se plimba prin curte alături de maica superioară cu care se lua la întrecere în doliu şi austeritate, înveşmîntată cum era în voalurile ei negre. Amîndouă vorbeau dînd din cap, aplecate una spre alta cu un aer de complicitate care m-a îngheţat. Cînd m-am ivit eu, s-au oprit. Maica Marie-Alphonsine a zîmbit trist. Sora Louise care mă întovărăşise şi-a tras cu mare blîndeţe mîna dintr-a mea şi s-a depărtat fără să scoată un cuvînt. Atunci mama şi-a ridicat voalul, m-a tras către ea şi şi-a lipit buzele reci de fruntea mea. Am primit porunca să mă pregătesc de plecare.

În stradă, mama n-a aşteptat să trecem de zidul şcolii ca să-mi prindă degetele în pumnul ei şi să le strîngă din toate puterile. Atunci am înţeles cît de puţină dragoste adevărată intra în sărutarea pe care mi-o dăduse în faţa superioarei.

„Zăpăcită mică! șoptea ea printre dinți. Să întărîți toate călugărițele astea pentru niște toane de fetiță! Știam eu că nu era serios!“ La fiecare frază mă scutura vîrtos. „Maica Marie-Alphonsine nu s-a înșelat. Slavă Domnului! Dacă ar trebui să dea atenție aiurelilor unei zevzece ca tine... Mai lipsea puțin, și ne-ai fi onorat cu o viziune. Află, fata mea, că o catolică serioasă n-are viziuni“.

Plimbarea asta îngrozitoare a ținut aproape jumătate de ceas, pentru că în loc să ne urcăm în micul tramvai galben care ne-ar fi lăsat chiar la poarta noastră, mama a preferat să străbatem orașul pe jos și să mă mustre în public. Discreția ei obișnuită dispăruse deodată-n fața furiei. S-ar fi spus că atenția trecătorilor care se întorceau să se uite după noi o făcea să ridice glasul. Cît despre mine, mă înăbușeam de rușine și supărare. Eram trădată. Cînd am trecut prin piața catedralei, m-am uitat chiorîș la vechea biserică în care mama se spovedea și se împărtășea zilnic.

Seara a fost lugubră. Nimic nu părea s-o potolească pe mama. Mi-aduc aminte că abia intrasem în sufragerie, cînd și-a pus pe masă pălăria îngreuiată de voaluri și și-a reluat discursul de acolo de unde îl lăsase. A fost un fel de rechizitoriu. Nu-mi uita nici cea mai mică vină și admiram fără voia mea memoria neînduplecată care slujea cu atîta statornicie ura acestei femei. Ne cufundam în fiecare clipă într-un trecut îndepărtat din care mă întorceam încărcată cu o nouă greșeală: „Ca în ziua în care ai spart mînerul umbrelei, cel de cloazone, chinezesc... Și doar te oprisem... Și pălăria cenușiu-închis care nu-ți plăcea și pe care ai aruncat-o în lada de gunoi... lacrimile tale... vanitatea ta... nevoia asta de a atrage necontenit atenția asupra ta, pînă și la biserică, biată nenorocită ce ești, în fața altarului!“

A trecut pe lîngă mine și mi-a smuls un trifoi mic cu patru foi, de bronz, pe care l-a zdrobit cu gheata. Am început să plîng și mai tare Mă întrebam ce rău îi făcusem vrînd să mă sortesc lui Dumnezeu, de vreme ce se bucura atît de puțin de prezența mea acasă. Dacă aș fi avut mai multă pătrundere, aș fi înțeles că scena asta îngrozitoare care mă făcea atît de nenorocită îi pricinuia mamei cu totul alte sentimente decît mie. Pasul ei greu o ducea de la ușă la fereastră dînd ocol mesei, în care lovea cu un deget voluntar. Sîngele îi colora fața și i-o întinerea. În fiecare clipă ochii ei limpezi și mobili își schimbau nuanța sub stăpînirea unei emoții pe care eu o luam numai drept furie. Uneori își ștergea buzele uscate cu vîrful limbii și nările i se zbăteau. Aveam în fața mea o femeie căreia mînia îi înteța însăși sursele vieții, dar nevinovăția mă împiedica s-o văd. Cu mintea plină de toate ideile îndeobște cunoscute asupra dragostei materne, nu-mi închipuiam că mama poate să nu mă iubească. O socoteam de o severitate fără măsură, dar îndrăzneala mea nu mergea mai departe, nu pricepeam că, avînd aerul că-mi reproșează mici greșeli fără însemnătate, ea era furioasă pe toată ființa mea, pe însăși existența mea. Rămîneam în ochii ei fiica unui bărbat cu care se măritase de necaz, împotriva placului ei, și, din cînd în cînd, mă copleșea cu ura ei sub pretext că vrea să mă

îndrepte.. Se golea încet-încet de acea otravă pe care religia nu izbutea s-o neutralizeze, pentru că avea nevoie, ca să respire, să sufăr şi eu puţin. Nu ştia ce echilibru nedrept se restabilea atunci în sufletul ei, dar se bucura de tulburarea pe care o pricinuia într-al meu, şi, ca să spun totul, trăia din asta.

„Şi cu toate astea dă săracilor. Şi cu toate astea se roagă, îmi spuneam eu ascultînd vocea aceea puternică şi guturală care izbea pereţii. Se spovedeşte, se împărtăşeşte. Oare ce Dumnezeu contradictoriu slujeşte ?"

Astăzi o văd sub altă lumină şi o plîng. E prea uşor s-o osîndeşti. O nelinişte făgăduiala de fericire pe care o citise în privirea mea în ziua în care îi spusesem că vreau să mă călugăresc, dar ar fi fost poate uimită dacă ar fi aflat că se arăta neomenoasă cu mine. Credea că-mi vrea binele.

Cînd a tăcut, se întunecase, dar încă o mai vedeam mergînd de la un capăt la celălalt al odăii. Léontine a adus o lampă pe care a pus-o pe cămin, apoi o faţă de masă. Umbla printre noi două cu o mutră înspăimîntată. Era o femeie bătrînă, cu faţa plină de viclenie şi de blîndeţe ; privirea îi era ascunsă îndărătul sticlelor de un albastru palid al ochelarilor cu ramă de fier şi păşea ca o umbră, cu picioarele încălţate în papucii cafenii, pe care le vedeai mişcîndu-se repede sub fustele negre. Din cînd în cînd se îndrepta către bufet ferindu-se să se afle în calea mamei, îşi cufunda braţele în adîncul lui şi se întorcea cu un teanc de farfurii pe care îl aşeza pe un colţ de masă. De cîte ori trecea pe lîngă mine,

simţeam mirosul puternic de săpun de rufe care se răspîndea din mîinile ei, pentru că se apleca mereu asupra mea şi şoptea un cuvînt pe care nu-l auzeam. În sfîrşit, am înţeles : „Pălăria doamnei".

Rămăsese în mijlocul mesei, enormă, cu marile boruri plate, şi cu o podoabă de jeuri tăiate în faţete, ca ochiul unei insecte monstruoase, aşezată în dreptul frunţii. Obiectul funebru se învelea în voalul lui aşa cum piere o sepie în norul ei de cerneală. O priveam în tăcere, dar nu cutezam s-o ating. Léontine s-a apropiat sfios de ea, s-a speriat şi s-a întors la mine. Mama care şi-a dat seama de manevrele astea, a venit drept spre noi.

— Ce se întîmplă ? a întrebat ea cu nerăbdare.

Privirile noastre i le-au călăuzit pe ale ei. S-a uitat o clipă la masă şi la şervete, la faţa de masă împăturită în opt şi la farfuriile care alcătuiau un fel de zid lîngă pălăria ei.

— Mototoalelor ! a strigat ea apucînd pălăria şi fluturînd-o în faţa mea. Plîngăcioasa asta vrea să intre la mînăstire, Léontine ! O vezi sculîndu-se la ora 4 dimineaţa şi postind de trei ori pe săptămînă, pe ea, care trage aghioase pînă la 7 şi se plînge totdeauna că şocolata cu lapte nu e destul de dulce ?

A rînjit cu dispreţ şi a părut gata să mai adauge ceva, apoi s-a răzgîndit, a ridicat din umeri şi a ieşit din odaie. Am auzit-o străbătînd anticamera, urcînd scările. Pasul ei mai răsuna încă deasupra capetelor noastre, iar noi nu scoteam un cuvînt, de parcă zgomotul ăsta ne po-

runcea să tăcem. Léontine întindea fața de masă cu o mutră îndurerată. În curînd cuțitele, paharele, toate au fost la locul lor și ea a plecat. Aerul era greu de cîteva minute și m-am ridicat să deschid fereastra. Nu mai ploua, trotuarele se uscau în aerul călduț, cerul de un albastru-închis vestea o noapte frumoasă. Liliacul prefecturii îmi trimitea de pe cealaltă parte a străzii mireasma tristă și fermecătoare a ciorchinilor lui albi. În clipa aceea am auzit ușa deschizîndu-se și m-am întors : era Manuel.

VI

Locuia la noi de aproape două luni și urîțenia lui îmi devenea familiară. Îmi biruiam fără greutate repulsia pentru fruntea aceea bobosată pe care musteau totdeauna picături de sudoare, pentru pleoapele roșii de oboseală, pentru nasul lui mare și pocit. Dar nu ajunsesem încă la destăinuiri. De obicei se mulțumea să-mi spună : „Bună seara, Marie-Thérèse", se așeza în colțul lui și stătea cu ochii închiși pînă cînd își venea în fire. Dacă, de milă, mă duceam să-i aduc apă, îmi mulțumea în asemenea chip încît mă gîndeam că făcusem în adevăr o ispravă deosebită, dar nu-mi cerea nimic niciodată. În seara aceea m-a chemat lîngă el. Nu-i spusesem nimic despre vocația mea căreia i se puneau piedici, pentru că mă gîndeam că un băiat atît de simplu ca el n-ar fi înțeles niște greutăți de acest fel.

— De ce ești tristă ? m-a întrebat el fără să deschidă ochii.

M-a luat de mînă ca un orb.

— Nu e nimic, am spus eu, din pricina mamei.

A șoptit „Ah !", și mi-a strîns mîna ceva mai tare. Îi simțeam palma umedă, dar nu îndrăzneam să-mi trag mîna : chipul acela cu pleoape închise căpăta o înfățișare pe care nu i-o cunoșteam și mi-a trecut prin cap ideea fugară a morții.

— Asta n-are însemnătate, a rostit el în sfîrșit. Ascultă-mă, Marie-Thérèse. În seara asta, după ce maică-ta va adormi, să te scoli , să te îmbraci și să vii să ne întîlnim aici.

— Pentru ce, Manuel ?

— E o taină. Ai să vezi, n-are să-ți pară rău. Încearcă să vii la ora 11, dar fii cu băgare de seamă, să nu faci zgomot. Dacă o auzi pe maică-ta mișcîndu-se în odaia ei, să nu te clintești, să aștepți, să nu...

Era să-mi spună altceva, cînd a intrat mama. N-am avut timp să ne îndepărtăm unul de celălalt. Ea mi-a arătat cu degetul locul meu la masă.

— Hei, Manuel, visezi ? a spus ea uscat. Te așteptăm.

El a venit către noi și, cu capul plecat, a îngînat un *Benedicite* pe care l-am ascultat în picioare. Léontine a adus supa.

— Nu spui rugăciunea asta cum trebuie, a rostit ea așezîndu-se. Ce te grăbești ? O spui prea repede. Data viitoare am să te pun s-o iei de la capăt. Dă farfuria !

El s-a înroșit și a întins farfuria fără să răspundă. A venit și rîndul meu, mi-am primit

și eu porția, dar nici o privire n-a fost îndreptată spre mine. Mama se prefăcea că nu mă vede. A început aproape numaidecît să-i pună întrebări nepotului ei despre ziua petrecută în librărie. Evenimentul cel mai important al zilei era cumpărarea mai multor ghiduri de către un grup de turiști. Existau două cărțulii despre regiune. Într-una, scrisă de un canonic savant, o notă menționa familia mamei printre cele mai respectate din oraș, în cealaltă, mai scurtă, nu se spunea nimic despre ea. Din fericire Manuel știuse să impună ghidul cel bun. Mama se umflă în pene.

— Spui că ai vîndut trei ?

Zîmbi viclean cu gîndul la cele cinci sau șase persoane pe care le va jigni povestindu-le întîmplarea, și tot restul cinei ne arată un chip mai puțin țanțoș, dar la desert farfuria mea rămase goală. Léontine veni să ia de la masă, apoi aduse ceaiul de plante pe care mama ne silea să-l bem. Atunci începu una dintre acele seri nesfîrșite, care m-au făcut să urăsc viața de familie. Lampa suspendată se trăgea mai jos și mama își punea coșul de lucru pe moltonul verde care acoperea masa. Manuel se așeza lîngă cămin, sub lumina unei lămpi de faianță de un albastru-palid și se cufunda în lectura *Vieții lui Isus*, care era socotită acasă drept carte pioasă. Peste cîteva minute mama se plîngea de fluturii atrași în odaie de lumină. Trebuia să închidem ferestrele și frumosul cer albastru pierea îndărătul obloanelor negre. M-am plimbat dintr-un colț în celălalt al sufrageriei, pînă cînd o observație m-a făcut să mă așez pe un scaun lîngă bufet. În seara aceea am încercat să citesc, dar în afară de faptul că nu vedeam bine, atenția mea se rătăcea necurmat. Mi se ivea iar în minte zîmbetul trist al superioarei în clipa în care mama se aplecase către mine ca să mă sărute pe frunte, apoi scena de pe stradă, a cărei violență contrasta atît de tare cu purtările maicilor. Mă întrebam prin ce minune uitase mama minciuna pe care i-o spusesem de dimineață afirmîndu-i că o vestisem pe superioară de vizita ei, cum de nu mi-o reproșa, și tremuram de teamă să nu-și aducă deodată aminte. Dar adoua zi mă aștepta o încercare mult mai grea, cînd aveam să dau piept cu ironia colegelor mele și să îndur disprețul triumfător al sorei Saint-François de Sales, care nu crezuse niciodată în vocația mea. Pentru că în mijlocul atîtor nenorociri, preocupată de chinurile la care mi-era supus orgoliul, nu mă mai gîndeam aproape de loc la chemarea lui Dumnezeu, nici la sfintele emoții ale săptămînii trecute.

A trecut un ceas. Mama împletea cu sîrg veștminte sortite copiilor săraci. O respirație egală și adîncă îi ridica pieptul puternic, pe care strălucea o cruce de jeuri. Cu toate că inima mi-era plină de vrăjmășie, admiram mișcarea neobosită a mîinilor ei acoperite de pete cafenii. „Dacă aș fi liberă, mă gîndeam, dacă aș fi liberă !“ Și un fel de nostalgie îmi umplea ochii de lacrimi care îmi tremurau pe marginea genelor înainte de a se rostogoli, picături fierbinți, pe obraji.

În clipa aceea privirea mea s-a întîlnit cu a lui Manuel. Mă observa pe deasupra cărții, dar a început repede să citească iar și l-am văzut scriind ceva cu creionul pe o bucată de hîrtie,

pe care uneori lua note. Mi-am adus aminte de cuvintele pe care le rostise înainte de cină şi mi-au făcut o impresie ciudată. La început nici nu luasem aminte la întîlnirea pe care mi-o dase. Acum mă gîndeam la ea ca la ceva fără rost şi în acelaşi timp plăcut. S-ar fi spus că vocea lui Manuel îmi vorbea din nou ca să răspundă acelei dorinţe de libertate pe care o formulam cu atîta ardoare şi tristeţe.

Pendula care sună ora nouă şi jumătate ne-a despărţit, ca de obicei. Cînd a trecut pe lîngă mine ca să-mi ureze noapte bună, Manuel mi-a strecurat în mînă o hîrtiuţă.

VII

Mama mă întovărăşea totdeauna pînă în odaia mea şi mă dezbrăcam în faţa ei, dar în seara aceea, în vreme ce ea stingea lampa suspendată din sufragerie, am avut vreme să citesc biletul lui Manuel pe cînd străbăteam vestibulul. Vărul meu scrisese trei cuvinte: „Să nu vii".

Mă dezbrăcam fără nici un chef. Mama mă găsea înceată şi a bătut de cîteva ori din palme ca să mă determine să mă mişc mai repede. În acelaşi timp, mi-a spus să mă uit la ea în clipa în care îmi scoteam rochiţa de şcolăriţă şi m-a îmbrăcat chiar ea cu o cămaşă cu mîneci lungi, care cădea pînă jos. După ce mi-am făcut rugăciunea, m-am strecurat în pat, apoi mama, ca

de obicei, a suflat în lampă şi mi-a luat chibriturile.

Am auzit-o apoi mergînd de colo pînă colo în odaia ei, vecină cu a mea. Grosimea unui zid nu era destul ca să înăbuşe suspinele acelei femei muncite de supărări tainice şi care, ca să întrebuinţez una din expresiile ei, se poticnea uneori sub o cruce prea grea. După o clipă, un murmur prelung m-a vestit că încheia pios o zi în care Dumnezeu, după părerea mea, avusese prea puţin amestec. Am adormit.

Căldura patului m-a trezit. Pilota mă apăsa atît de tare încît mi se părea că un alt trup stătea de-a curmezişul meu. M-am sculat, mi-am descheiat cămaşa pe care sudoarea mi-o lipea de piept şi m-am îndreptat pe dibuite către fereastră. O adiere călduţă venea din grădină. Ca să respir mai bine, am împins obloanele grele de lemn. Aerul îmi ridica părul pe frunte. Cu braţele sprijinite de balustradă, mă uitam la platanul nostru adormit sub razele lunii şi la peluza pudrată de lumina ciudată ce cădea pe ea. Priveliştea asta m-a îmbătat. Mi-a părut că aveam să descopăr înfăţişarea tainică a lucrurilor, aceea pe care o întrevezi în vis dar pe care o uiţi la deşteptare, şi în acelaşi timp mă simţeam năpădită de o duioşie nesfîrşită. Da, închideam pleoapele şi întindeam gura către noapte, către vîntul care îmi trecea peste obraz. Simţeam nevoia să mă legăn, să întind braţele. Nu mă mai recunoşteam. Mergeam în întîmpinarea a ceva nou. Lumea, aşa cum o văzusem pînă atunci, îşi pierdea puterea, realitatea. În locul ei domnea noaptea. Niciodată nu mi se

îngăduise să privesc noaptea, s-o iubesc. De la un anumit ceas viața mea trebuia să se înece în somn. Cine putea spune ce se petrecea atunci în jurul meu ? Am început să rîd singură de plăcere și cred că săream în sus ținîndu-mă de pervaz. Eram liberă sau cel puțin îmi uitam temerile, grijile, toate legăturile cu ziua din ajun.

Exaltarea acelei clipe mi-a inspirat un gest ciudat de care m-am mirat și eu : mi-am scos cămașa și mi-am privit trupul. Era un păcat oprit de religie, dar mi-a făcut o plăcere pe care n-am mai regăsit-o niciodată de atunci. Am simțit pentru prima oară acea beție proprie celui care încalcă legea. Era o nesupunere nu numai față de mama, dar față de călugărițe, de duhovnicul meu, de Dumnezeu. Marea mea nevinovăție mă împiedica atunci să înțeleg unde era păcatul și la ce soi de primejdii îmi expuneam sufletul. Admiram albeața acelei cărni pe care n-o vedeam niciodată. Cînd mîna mi se așeza pe ea, aveam o senzație de răcoare încîntătoare și mă întrebam de ce era asta un rău.

Dacă mi-aduc bine aminte, m-am întins apoi pe jos, cu pîntecele și coapsele scăldate într-o lumină complice. De obicei mi-era frică de întunericul unei odăi fără lampă, dar în noaptea aceea deveneam alta. Am rîs singură de mulțumirea pe care o simțeam, tăvălindu-mă pe covor ca un animal tînăr care își cheltuiește puterile. În clipa aceea un zgomot de pași m-a făcut să ciulesc urechile. Cineva mergea de la un capăt la celălalt al sufrageriei care se afla chiar sub odaia mea. Inima mi s-a strîns de spaimă. Am ascultat

și am recunoscut pasul ușor al lui Manuel. De ce îmi scrisese să nu vin, dacă mă aștepta ? Mi-a trezit dintr-o dată curiozitatea. Habar n-aveam cît va fi fost ceasul, m-am îmbrăcat în grabă și am coborît.

VIII

Pe masă era așezată o lumînare aprinsă. Cînd m-a văzut intrînd și-a înăbușit un strigăt și m-a întrebat ce căutam acolo.

— Dar tu, Manuel, de ce te afli aici ?

— Nu pot dormi.

Și-a încheiat nasturii hainei și a luat lumînarea.

— Du-te sus, a spus el, am să-ți luminez drumul.

Cuvintele astea au fost rostite cu un glas atît de hotărît, încît eram gata să-l ascult. Cu toate astea am scuturat din cap.

— Nu încă. Cît e ceasul ?

— Unsprezece și un sfert. Dacă maică-ta ar ști că ești trează, cu mine...

M-a privit cu coada ochiului, l-am simțit cuprins de slăbiciune, și m-am apropiat de el.

— Spune-mi mai întîi pentru ce mi-ai cerut să vin să te întîlnesc aici.

Și mi-am sprijinit mîna încetișor de brațul lui, ca să-l fac să pună lumînarea jos. A tresărit, și a întors mohorît ochii spre mine.

— Nu mă atinge, a spus el în șoaptă.

Ne aflam față în față. Lumina plimba umbre pe trăsăturile lui neregulate și scotea în relief urî-

țenia nemiloasă a acelui chip. Ochii, de obicei atît de liniștiți, mă ocoleau. A rîs ușor, fals.

— Îți spun asta pentru că am mîinile umede. Nu e plăcut.

Stinghereala lui mă molipsea și pe mine. A urmat :

— Maică-ta a venit azi după-masă, devreme, să mă vadă. Ea mi-a spus că am mîinile umede. Mi-a spus și că nu sînt frumos. Ca și cum n-ar ști-o toată lumea ! Ce spui despre asta ?

Eu nu spuneam nimic. Eram covîrșită de disperarea pe care o citeam în privirile lui. Turtea cu vîrful degetului ceara lumînării în jurul flăcării mici, roșii.

— Mi-a dat chiar să înțeleg că mă urîțesc de un an încoace. Doar nu e din vina mea. Dimpotrivă, Marie-Thérèse.

Cînd a rostit cuvintele astea, a întors capul. Amărăciunea lui trezea în mine un sentiment bizar, de care îmi aduc aminte pentru că mai tîrziu l-am încercat de multe ori. Aș fi vrut să fie și mai scălîmb, și mai trist.

— Dar nu ești urît ! am strigat eu.

A tresărit și n-a răspuns. Peste o clipă a șoptit, fără să ridice ochii.

— Noaptea e frumoasă. Aveam chef să mă duc să mă plimb pe lîngă Héritage. Vrei să vii și tu ?

Locul care se numea Héritage se afla așezat puțin în afară de oraș. Ideea de a mă plimba acolo atît de tîrziu mi-a părut neobișnuită, dar mi-a plăcut tocmai din pricina asta.

Am ieșit fără zgomot. Manuel și-a pus o pălărie de paie îngălbenită, pe care o purta înclinată spre frunte. Eu eram cu capul gol. Se oprea din cînd în cînd pe străzile pustii și privea în depărtare clipind. „Dacă vezi pe cineva venind către noi, spunea el, ne întoarcem înapoi. Pricepi, nu vreau să se știe..." Dar nu se arătă nimeni. Mergeam de-a lungul zidurilor dincolo de care lătra uneori un cîine, trăgînd de lanț. Nu văzusem niciodată caldarîmul atît de alb, nici umbrele atît de negre. Aproape de gară am zărit luminile unei tutungerii : a trebuit să cotim pe altă stradă, să facem un ocol destul de mare.

— De ce nu vrei să se știe, Manuel ?

— Ar fi ridicol. Vezi tu, nu s-ar înțelege.

În curînd am ajuns la una dintre porțile orașului. Trebuia să treci pe sub o boltă în ogivă, apoi un pod mobil ne-a îngăduit să ajungem dincolo de șanțuri. După cîțiva pași ne-am aflat pe drumul mare, pe care am mers un timp. Tăcerea cîmpiei era atît de adîncă încît nu îndrăzneam s-o tulburăm prin cuvinte. Vărul meu mergea ceva mai repede, eu făceam doi pași cînd făcea el unul, așa că pînă la urmă am început să alerg. S-a oprit scurt :

— De ce alergi ?

Chipul lui semăna cu al unui om care se trezește deodată.

— Mergi prea repede, am răspuns eu.

— Ești obosită ? Vrei să te întorci acasă ?

— Nu.

Am apucat-o pe o potecuță care urca ușor printre ogoarele de secară, dar era atît de îngustă încît nu puteam merge alături, așa că Manuel m-a lăsat s-o iau înaintea lui. Din cînd în cînd îngîna : „Drept înainte, e drept înainte", de parcă

ar fi vrut să mă liniştească, pentru că norii acopereau luna şi noaptea era neagră. Începusem să obosesc şi mă poticneam de pietre. Peste o clipă, mîna tînărului mi-a atins umărul.

— Ascultă... am să te duc eu în braţe pînă sus.

Cuvintele astea au fost rostite cu un glas atît de ciudat, încît am întors capul către el. Nu-şi luase mîna de pe umărul meu şi s-a aplecat înainte. Privirea lui fixă părea a căuta un răspuns în ochii mei.

Mi s-a făcut frică.

— Nu, nu e nevoie.

Şi, cu toate că eram obosită, am început să fug şi am ajuns înaintea lui la Héritage. Aşa era numită o pajişte de o formă neregulată, care se întindea pe toată lungimea unui platou povîrnit. Zidul scund care îi însemna marginile era făcut ca pe la noi, adică din pietre mari puse una peste alta. Aici veneau să se joace duminica fetele de la orfelinat. Peste săptămînă era pustiu. Nu ştiu din pricina cărei superstiţii vitele nu păşteau aici niciodată.

Am sărit cu picioarele alăturate peste zid şi m-am lăsat să cad în iarbă. Manuel a trecut şi el zidul fără grabă, dintr-un singur pas. A rămas în picioare în faţa mea şi a spus cu un glas mai potolit :

— Nu sta acolo. Iarba e udă.

Am străbătut încet pajiştea pînă la o stîncă mare, plată, care ieşea din pămînt. Acum, aşezaţi unul lîngă altul, priveam oraşul ale cărui lumini luceau slab în mijlocul întunericului. Căutam turnul mare, pătrat, al catedralei şi vîrful turnului primăriei, dar zadarnic, pentru că cerul

era prea negru ca să se deseneze ceva pe el. A urmat un moment de tăcere. Vîntul, mai răcoros, sufla peste înălţimi cu un murmur slab şi prelung. Din cînd în cînd Manuel se întorcea spre mine, de parcă ar fi fost gata să spună ceva. Îl simţeam mai liniştit şi nu mă mai înfricoşa. Dimpotrivă, eram fericită că sînt acolo, lîngă el.

Deodată s-a ridicat şi a scos din buzunar o batistă pe care a despăturit-o.

— Ai să te murdăreşti pe piatra asta. Aşază-te pe batistă.

A trebuit să-l ascult, rîzînd de grija cu care întindea batista pe stîncă. Veselia mea a părut că-l jigneşte, nu s-a mai aşezat.

— Mă găseşti, fără îndoială, caraghios, cu maniile mele !

Am tăgăduit, am vrut să-l fac să se aşeze, dar el stătea neclintit, cu privirea aţintită pe deasupra capului meu, cufundat dintr-o dată într-o meditaţie atît de adîncă, încît părea că nici nu mă mai aude. Schimbarea asta bruscă m-a făcut să cad în nelinişteа de mai înainte. I-am rostit numele şi am întins mîna către el : a tresărit din nou ca în sufragerie, cînd îi atinsesem braţul.

— Ce vrei ? m-a întrebat.

— Vorbeşte cu mine, Manuel.

A şovăit o clipă, apoi a venit să se întindă pe stîncă, aproape pe burtă, cu capul sprijinit pe braţele încrucişate.

— Sînt nenorocit, a spus el cu o voce dulce.

O prudenţă instinctivă m-a oprit să pun vreo întrebare pentru că nu ştiam ce vrea de la mine, dar era în puterea lui un fel de incoerenţă care nu-mi prevestea nimic bun. Iar mi-era frică de

parcă aş fi fost lîngă un străin sau un nebun. Frica asta a înăbuşit orice milă în mine.

— Să ne întoarcem, Manuel.

S-a ridicat repede şi m-a apucat de mînă. Am ţipat.

— Nu striga, a spus el. N-am să te ating, dar rămîi acolo.

În acelaşi timp mă silea să mă aşez la loc. S-a lăsat pe vine lîngă picioarele mele. Inima îmi bătea cu putere.

— Trebuie să-ţi mărturisesc ceva, a urmat el. Toată ziua mă gîndesc... la tine. Şi noaptea. Mă auzi ?

— Da, Manuel.

— Eşti foarte frumoasă, înţelegi ? Din pricina asta. Uneori, cînd sînt singur în odaia din spatele prăvăliei sau în camera mea, mă gîndesc la tine şi te văd. Da, eşti acolo.

Niciodată nu mi se vorbise aşa. Un sentiment de orgoliu mi-a potolit spaima.

— Cîţi ani ai ? m-a întrebat el deodată.

— Paisprezece.

A rămas pe gînduri.

— Dacă vreodată vorbeşti cuiva despre asta, mă omor. M-ai înţeles ?

Am dat din cap.

— Există lucruri pe care nu le ştii încă, Marie-Thérèse. Oamenii m-ar bănui că am vrut să păcătuiesc dacă m-ar şti aici cu tine. Dar eu nu vreau să păcătuiesc. Nu-i aşa ? De ce nu-mi răspunzi ? Dacă îmi aşez mîna pe genunchiul tău, aşa, e un păcat ?

Atingerea asta pe pielea mea dezgolită parcă m-a ars şi am făcut o mişcare convulsivă, dar

mîna nu-mi dădea drumul. Nimic n-are să şteargă din mintea mea groaza acelei clipe. Am crezut că vărul meu mă adusese în locul acela singuratic ca să mă ucidă, eram prea neştiutoare ca să-i presupun un ţel mai puţin cumplit.

Pe cînd mă trudeam să mă desprind, am primit deodată un fel de avertisment interior, experienţă ciudată care s-a mai repetat de cîteva ori în timpul vieţii mele. Am încetat deodată să mă împotrivesc şi m-am prefăcut că rîd, dar glasul mi-era răguşit.

— Ce faci, Manuel ?

A răspuns peste o clipă :

— Nu ştiu.

Cuvintele astea au fost repetate pe un ton de mare uimire, apoi i-am simţit mîna slăbindu-şi strîngerea.

— De luni întregi visez la asta, a rostit el. Uneori o noapte întreagă. Dimineaţa mă întreb dacă nu e adevărat. Tu stai aşezată aşa ca acum, eu sînt aici, şi îmi închipui că îmi vorbeşti.

Şi-a aplecat capul şi şi-a lipit obrazul de piciorul meu.

— Ce moale e pielea ta ! a şoptit el cu un accent de fericire care m-a tulburat. Nu ştii cît de fericit mă faci, Marie-Thérèse, îngăduindu-mi să te ating.

A rostit cuvintele astea de cîteva ori, de parcă sunetul lor i-ar fi fost nou, apoi a tăcut.

— Mi-e frig, am spus eu peste o clipă. Să ne întoarcem, Manuel.

S-ar fi zis că l-am trezit dintr-un vis.

— Ţi-e frică de mine ? m-a întrebat ridicînd capul.

În clipa aceea am văzut trecînd peste trăsăturile lui o expresie pe care n-o cunoşteam şi am înţeles că omul ghemuit la picioarele mele nu era Manuel, acel Manuel pe care îl vedeam în fiecare zi, ci o făptură care se lupta cu o dorinţă poruncitoare. Am tăcut, dintr-o prudenţă instinctivă, şi am rămas neclintită. El a mai îngînat ceva pe un ton de mustrare apoi, cuprinzîndu-mi amîndouă picioarele cu un braţ, a început să-şi frece obrazul de carnea mea, rîzînd. Mi-a venit atunci o ameţeală care m-a făcut să-mi duc mîinile la cap. Lumea s-a învîrtit cu mine cîteva clipe, apoi un strigăt mi-a ieşit din piept şi am leşinat.

Această pierdere a cunoştinţei e legată ciudat în mintea mea cu o idee de eliberare, fără să pot lămuri bine de ce. Dar cînd mi-am venit în fire mi s-a părut la început că mă prăbuşesc din nou într-un iad. Manuel stătea în genunchi în faţa mea şi striga. Am făcut un efort să mă ridic, pentru că eram întinsă cît eram de lungă pe piatră, ca victima unui sacrificiu. Vărul meu, cînd a văzut că mă mişc, a încetat să ţipe. Îi curgeau lacrimile pe obraji.

— Ce ţi-am făcut? întreba el înspăimîntat. Ce s-a întîmplat, Marie-Thérèse?

Dădea din mîini ca un copil şi repeta întrebările astea cu atîta stăruinţă, încît mi-a trecut din nou prin minte gîndul unui asasinat şi am crezut că mă rănise. Dar nu simţeam nici o durere nicăieri, afară de locul în care mă lovisem cu capul de piatră, şi nu vedeam nici o dezordine în îmbrăcămintea mea.

— Nu eşti bolnavă? mă întreba vărul meu. De ce ţi-ai pierdut cunoştinţa? Ţi-a fost frică? Am crezut că ai murit.

Deodată vocea i s-a frînt şi a izbucnit în hohote de plîns. L-am văzut prăbuşindu-se în iarbă şi lăsîndu-se pradă celei mai groaznice crize de disperare, cu faţa la pămînt şi cu mîinile împreunate deasupra capului. A rămas cîteva minute în poziţia asta. Cînd i s-a domolit primul val de amărăciune, s-a ridicat cu greu, apoi şi-a îndepărtat şuviţele de păr care-i cădeau peste obraz.

— Îţi jur... a început el.

A aşteptat să se mai liniştească puţin, apoi a repetat:

— Îţi jur că nu voiam să fac un păcat. Cînd ai căzut pe spate nu te-am mai atins, Marie-Thérèse. Vezi tu, n-ar fi trebuit să vii. Îţi spusesem... am încercat să te împiedic...

Mută, tremurînd, îi ascultam cuvintele ca pe ale unui nebun.

— Altă dată, a mai spus el, chiar dacă am să te rog să vii, să nu mă asculţi. A fost împotriva vrerii mele...

Şi-a căutat batista în buzunar şi negăsind-o şi-a şters obrazul cu podul palmelor. Un suspin adînc i-a ridicat pieptul.

— S-a isprăvit, a adăugat el încetişor.

M-am ridicat în tăcere. Atunci şi-a văzut batista, a luat-o şi a început s-o împăturească cu cea mai mare grijă. Mi s-a părut că îl regăseam pe Manuel întreg în gestul ăsta care mă liniştea. Am străbătut pajiştea fără să scoatem un cuvînt. Cînd am ajuns la zidul scund, Manuel s-a întors spre mine şi mi-a spus:

— Mi-ai făgăduit că n-ai să vorbești cu nimeni despre ceea ce s-a petrecut în noaptea asta.

Am făcut semn că da.

— Mai tîrziu, a spus el, să-ți aduci aminte de un lucru: cînd ai căzut pe piatră, nu te-am atins.

Chipul lui a căpătat o gravitate dureroasă. A repetat fraza asta tărăgănat, parcă ar fi vrut să mă silească s-o țin minte. Apoi și-a pus pălăria, a pășit peste zid și a pornit pe cărăruia care cobora printre ogoare. Îl urmam. Vîntul se potolise, noaptea liniștită răsuna de zgomotul pașilor noștri pe pămînt. Putea fi ora unu noaptea.

IX

M-am băgat din nou în pat foarte tulburată, dar somnul în care am căzut pe loc a slăbit efectele rele ale acestei zguduiri nervoase. Manuel m-a trezit, ca de obicei, coborînd în bucătărie. Îl auzeam trecînd dintr-o odaie în alta, apoi am adormit iar, pînă în clipa în care mama a venit să mă zguduie de umăr. În dimineața aceea am mîncat ca în vis, nu izbuteam să găsesc o legătură între scena nemaipomenită de la Héritage și faptele zilnice ale vieții reale. Eram ca o somnambulă care și-ar aduce deodată aminte de plimbarea ei pe acoperișuri, dar, slavă Domnului, eram prea lipsită de imaginație ca să întîrzii multă vreme în visuri de acest soi. Bunul-simț zdravăn pe care îl moștenisem de la tata mi-a venit în ajutor și mi-am spus că de vreme ce nu mi se tăiase gîtul, nici nu mi se scoseseră ochii, aș fi o proastă dacă mi-ar fi frică. Cu toate astea o tulburare se strecurase în ființa mea. Ceva îngrozitor se petrecuse lîngă mine; îmi spuneam zadarnic că nu era adevărat, simțeam o neliniște pe care toate raționamentele mele nu izbuteau s-o risipească.

În starea asta sufletească m-am dus la școală și mi s-a părut că o regăsesc după o călătorie lungă. Mi-am uitat temerile din ajun și m-am repezit în grădină ca într-un refugiu. Aproape numaidecît am fost chemată în biroul directoarei. Mă așteptam vag la observații, dar în locul lor, maica Marie-Alphonsine m-a poftit să mă așez în fața ei și mi-a oferit o bomboană. Apoi s-a uitat la mine zîmbind.

— Copila mea, a început ea cu o voce dulce, sper că ai petrecut o noapte bună.

Fruntea mi s-a îmbujorat brusc. Cînd am auzit fraza asta obișnuită, dar plină de înțeles pentru mine, mi s-a făcut deodată foame și sete de o spovedanie generală la picioarele acestei sfinte călugărițe.

— Maică! am strigat eu.

M-a oprit, ducînd un deget la buze.

— Dacă vom merge prea repede, ne vom frînge gîtul, Marie-Thérèse. Cînd vei fi singură, să te gîndești puțin la ceea ce îți spun. Fără grabă, fără imprudențe. Domnul are veșnicia pentru el. Potolește-te. Ascultă-ți mama.

Apoi mi s-a vorbit despre supunerea datorată părinților și pe urmă despre legămîntul de supunere mînăstirească, care se asemăna cu prima. Se făcură cîteva analogii între viața unui copil pios acasă la maică-sa și aceea a unei călugărițe în-

tr-o mînăstire. Dar nu s-a rostit nici un cuvînt despre vocaţia mea.

Nu eram destul de ageră ca să preţuiesc dibăcia acestui mic discurs din care fiecare frază putea fi repetată în faţa mamei, dar care mă îndemna în acelaşi timp la o răzvrătire interioară sub înfăţişarea unei supuneri desăvîrşite. Dezamăgirea mea a fost vădită. De la începutul convorbirii cu directoarea simţeam cum renasc în mine toate elanurile spirituale de zilele trecute. Dacă şi-ar fi dat cît de cît osteneala, femeia aceea ar fi făcut din mine o fanatică, o eroină creştină, m-ar fi trimis la leproşi, dar ea îmi recomanda aşezat s-o ascult pe mama. Atît m-am priceput să scot dintr-o lecţie cu două înţelesuri. Aşa că văzînd lacrimile care începuseră să-mi strălucească în ochi, călugăriţa s-a oprit scurt şi m-a concediat blajin cu o sărutare pe frunte, chiar în clipa în care clopotul suna pentru ora opt.

Cînd eram gata să trec pragul biroului, m-a chemat înapoi.

— Copila mea, a spus ea, dacă am înţeles-o bine pe mama dumitale, i-ai spus că vizita ei îmi era anunţată. N-am vrut s-o dezamăgesc spunîndu-i că greşea. Asta e tot, copila mea.

Am plecat cu obrajii încinşi.

Ziua mi-a părut mohorîtă, cu toate că era cea mai frumoasă cu putinţă. În clasă, am aşezat nişte cărţi groase pe pupitru aşa ca să pot plînge în voie fără a fi văzută, ceea ce mi s-a întîmplat de cîteva ori. Am băgat de seamă că nu mi se vorbea. Cînd mi-a venit rîndul să recit, nimeni nu mi-a suflat, şi a trebuit să mă aşez la loc sub ochii nepăsători ai admiratoarelor mele din ajun.

Trădarea asta m-a atins în punctul cel mai sensibil al vanităţii. N-a putut fi vorba s-o văd pe sora Louise, care se afla cam bolnavă la infirmerie. Drept recompensă, bătrîna soră Saint-François de Sales s-a arătat de o drăgălăşenie rară cu mine, m-a luat deoparte, m-a dezmierdat, dar nu i-am fost de loc recunoscătoare pentru schimbarea asta, pentru că îmi vorbea la nesfîrşit, plimbîndu-mi peste obraz o răsuflare urît mirositoare. Vîrsta o făcea indiscretă, aşa că mi-a povestit neplăcerile tinereţii ei, vocaţia ei căreia i se puneau piedici, rugăciunile către sfîntul episcop de la Geneva, un vis profetic pe care îl avusese, o anume noapte de Crăciun... Aşa a trecut întreaga recreaţie. Un cer de un albastru-aprins rîdea de supărarea mea.

Scriind aceste rînduri îmi dau seama de slăbiciunea memoriei mele pentru că, dacă îmi aduc aminte în amănunte acele zile, îmi scapă ceva esenţial. Am păstrat ani de zile în fundul unui sertar un şirag de mătănii de lemn de merişor rămase din epoca aceea. Mirosul boabelor de lemn galben era atît de puternic, încît mi-era destul să-l aspir ca să fac să retrăiască în mine unele minute din copilărie, nu gesturile, nu cuvintele, ci calitatea proprie unui moment. Simţeam, mirosindu-l, un fel de ameţeală. Nu mai era vorba despre amintire, ci de renaşterea unei lumi dispărute, cu lumina, cu suflul ei, cu visările ei fugare. Chiar atee fiind, mă cufundam din nou în acel element închipuit care se numeşte credinţă. Nu era nevoie decît să apropii mătăniile acelea de obrazul meu ca să devin din nou fetiţa pentru care patria sufletului strălucea ca

o mare grădină dincolo de cîmpiile lumii. Azi, inima mi-e goală și mătăniile și-au pirdut mireasma fermecată, de tot, da, de tot. Ființa care eram atunci nu mai există. Dacă îi vorbesc, nu mă va auzi ; mă gîndesc la ea de pe acum ca la cineva pe care l-am cunoscut, dar care nu mai e eu însămi.

Soiul ăsta de moarte parțială mă îngheață. Viața mi se înfățișează ca un lanț de nimiciri pînă la nimicirea totală a oricărei aduceri aminte. În unele zile mă întreb cum de-am putut vreodată să mă socotesc o catolică, pentru că nu mai există în mine nimic din cea mai călduță, cea mai potolită creștină, iar paginile acestea sînt scrise de o veche necredincioasă.

X

Cînd m-am întors acasă am avut surpriza să-l găsesc pe Manuel, cu toate că nu era încă nici ora cinci. Așezat pe locul lui obișnuit din colțul sufrageriei, cu mîinile pe genunchi, cu fruntea plecată, se gîndea atît de adînc, încît nu m-a auzit intrînd. Cînd m-am aflat în fața lui, a ridicat capul și m-a privit cu atenție. Ochii îi sclipeau cu o strălucire rea, pomeții de un roșu-viu păreau boiți.

— M-am întors, a spus el scurt. Mi-a fost rău, da, în odăița din fund.

Am simțit, în fața privirii aceleia fixe și arzătoare, că mă cuprinde iar neliniștea din noaptea trecută, și am rămas fără grai.

— Dă-mi ceva de băut, a poruncit el.

Am dat fuga la bucătărie. Léontine culegea hasmațuchi din grădina de zarzavat. Am chemat-o. Nu știa că Manuel se întorsese și a părut mai încurcată decît mine cînd am întrebat-o ce era de făcut.

— Așteptați să se întoarcă doamna, a spus ea în sfîrșit, e la vecernie.

Fără îndoială că mi-ar fi dat același sfat dacă i-aș fi spus că ardeau perdelele, pentru că îi era frică de mama și n-ar fi umplut o găleată de apă fără îngăduința ei anume. Am pregătit un pahar de zeamă de rodii și i l-am dus lui Manuel, care l-a băut dintr-o înghițitură. Fața îi era leoarcă de sudoare. S-a ridicat după un lung moment de tăcere și a dat ocol mesei.

— Unde e ? a întrebat el deodată.

— Cine, Manuel ?

— Doica cea bună.

Am încercat că cred că glumea și am început să rîd, dar el și-a repetat nerăbdător întrebarea. Dacă m-aș fi aflat lîngă ușă aș fi fugit, dar el mi-a tăiat calea. Am priceput că aiura și m-am silit să-mi stăpînesc frica.

— Se plimbă pe peluză, am îngînat.

El a șoptit, cu ochii rătăciți :

— Pe peluză, n-o văd.

Teama mi-a inspirat o idee :

— Stai jos, Manuel, i-am spus, am să-ți dau cartea.

M-a ascultat, spre marea mea ușurare. Am luat *Viața lui Isus* de pe măsuță și, deschizînd-o la întîmplare, am pus-o așa în fața lui. Obișnuința a acționat asupra lui și i-a dat o clipă de liniște.

L-am văzut întorcînd paginile cu o mînă tremurătoare pînă a dat de semnul de carte care marca sfîrşitul ultimei lui lecturi. Atunci capul s-a înclinat puţin, şuviţele de păr i s-au amestecat pe frunte şi am auzit picături grele de sudoare căzînd cu un zgomot scurt pe hîrtie. Am ajuns la uşă şi, ieşind din casă, am alergat aproape într-un suflet la catedrală, unde am găsit-o pe mama.

Criza care a urmat a ţinut mai multe săptămîni. Există în fundul provinciilor noastre destule persoane care nu cred în tuberculoză, şi mama făcea parte dintre ele. Cu energia ei obişnuită l-a culcat chiar ea pe Manuel şi a bruftuluit-o pe Léontine care propunea sfios să se ducă să cheme un doctor. Obloanele odăii vărului meu au fost închise o dată pentru totdeauna şi în jurul lui s-a făcut tăcere. Flacăra roz a unei lămpi mici a ars la căpătîiul patului lui, luminînd-o pe mama, care îşi petrecea toată ziua lîngă bolnav. Atunci a apărut o altă faţă a caracterului acestei femei. Hotărîtă să învingă temperatura încăpăţînată a nepotului, s-a închis, ca să spun aşa, cu ea, aşa cum te-ai lupta piept la piept cu un duşman. Din porunca ei s-a atîrnat un mare crucifix de mînăstire acolo unde Manuel avea să-l vadă necontenit. Apoi şi-a pus un scaun în faţa nepotului şi, cu mătăniile şi împletitura între degete, nu s-a mai clintit din loc. Tînărul n-a păstrat decît o amintire nelămurită a primelor ceasuri, dar, mai tîrziu, a observat pe îndelete acea făptură de nepătruns la care şi bunătatea avea o înfăţişare aspră şi austeră. Totuşi, o singură dată, în acel haos în care îl arunca delirul,

a avut o viziune ciudată a ei şi cîteva fragmente i-au rămas în memorie.

Era, fără îndoială, în mijlocul nopţii şi el se zbătea împotriva greutăţii înăbuşitoare a păturilor, dar zadarnic, pentru că o putere mai mare decît a lui îl ţinea culcat pe spate. A încercat să se liniştească, a rămas nemişcat. Din gîtlejul uscat îi ieşea un horcăit. Peste o clipă a început să lupte din nou gemînd de furie şi în sfîrşit şi-a dat seama că cineva îl ţinea de încheietura mîinilor. Nu-şi aducea aminte nimic, nu pricepea nimic. În spaima care îl cuprinsese, rostise numele maică-si, care murise de mai bine de un an. Groaza îi trecuse şi aproape numaidecît şi văzul ce i se întunecase se limpezise de umbre, dar nu şi de nălucirile febrei. La lumina micii lămpi zărise un chip care se apropia zîmbind de al lui:

— Mamă, dă-mi să beau.

În ochii femeii străluciseră lacrimi, dar ea zîmbea mereu.

— Nu pot, spusese ea, ţi-ar face rău.

Manuel se gîndise.

— Are să se lumineze de ziuă în curînd? a întrebat el încet.

Ea i-a făcut semn că da. În clipa aceea o recunoscuse pe mătuşa lui.

— Încearcă să dormi, puiule, închide ochii.

O ascultase. Trecuse o bună bucată de vreme. O batistă muiată în apă rece i-a fost pusă pe frunte, apoi lumina lămpii a fost micşorată şi, văzîndu-l mai liniştit, mama îşi reluase locul la căpătîiul lui.

Mama se odihnea dimineaţa pe pat după nopţile astea albe, dar oboseala şi neliniştea îi răvă-

șeau trăsăturile. În jurul pleoapelor îi apăruseră cearcăne cafenii. La mese ațipea. Cu toate astea vedeam că are uneori o expresie ostenită și veselă în același timp, pe care nu i-o cunoscusem niciodată. Părea pradă unui vis din care ceva străbătea în privirea ei. Cu toate că nu eram pătrunzătoare, o ghiceam fericită chiar cînd era în culmea neliniștii. Adesea te făcea să te gîndești la un suflet care își găsise vocația ; asta îi dădea un aer de tinerețe cu atît mai uimitor cu cît părul îi încărunțea. Eu însămi nu băgasem de seamă decît părul cărunt, dar o fotografie din vremea aceea o arată în adevăr transfigurată. O vezi în picioare, cu mîna pe spătarul fotoliului în care Manuel, convalescent, încearcă să se țină drept. Mama poartă pălăria de doliu al cărei bor îi aruncă o umbră asemănătoare cu o mască pe partea de sus a feței. Ochii îi strălucesc de mulțumire, un zîmbet destul de natural îi sapă obrajii slăbiți. Chipul ei, căruia nu-i cunoșteam decît înfățișarea intimidantă, e luminat în acest portret de ceva naiv și strălucitor. E o fată tînără care zîmbește sub zbîrciturile unei femei bătrîne. Am să merg și mai departe. Cu toată rochia ei neagră și vălul cernit, mama parcă respiră bucuria orgolioasă a dragostei.

Ce stînjenitor e cuvîntul ăsta ! Fără îndoială că mama îl iubea pe acel tînăr pentru care se lupta cu boala, dar, ca să întrebuințez o expresie pe care o obișnuia ea, îl iubea întru Domnul. Vocabularul cucernic e plin de fraze de acest gen. Sînt comode pentru faptul că așază anumite limite înăuntrul cărora orice pare îngăduit, și dacă aș vrea s-o ponegresc pe mama aș spune că sfînta afecțiune pe care o simțea pentru nepotul ei se-

măna ciudat cu ceva mult mai pămîntesc. Dar încerc înainte de orice s-o înțeleg.

Manuel a rămas în odaie cam cincisprezece zile. La drept vorbind, ar fi putut s-o părăsească mai repede, dar mama simțea o plăcere prea mare îngrijindu-l ca să-i scurteze convalescența. De la ea oare moștenesc acest elan către tot ce e slab sau rănit ? Vărul meu mi-a povestit mai tîrziu lucruri pe care nu le-aș fi crezut cu putință din partea altcuiva, în afară de mine. Toiagul lui Moise atingea stînca din care țîșnea un izvor. Femeia aceasta, a cărei inimă dormea de atîta timp, a cunoscut trezirea unei pasiuni cu totul omenești, pentru că orice aș face nu pot da alt nume axaltării aceleia. Așadar noaptea stătea neclintită pe un scaun, cu mătăniile în mînă. Cînd nu se ruga, lua veșnica flanelă pe care o împletea pentru un copil sărac, schimbînd așa ocupațiile, ca să lupte mai bine cu somnul. La cel mai mic geamăt se îndrepta în scaun, cu gîtul întins. Dacă Manuel chema, ea se ridica numaidecît, se apleca asupra lui, îl liniștea. El adormea din nou, se trezea, ea era mereu acolo. În sfîrșit, lumina cenușie și rece a zorilor se strecura în marea odaie goală, și ochii lui Manuel întîlneau o privire ațintită asupra lui. „Dormi ? îl întreba o voce abia auzită. Vrei să-ți întorc perna ?"

Ziua îl distra cum putea mai bine citindu-i, lucru pe care-l făcea destul de prost, pentru că limba i se încurca la cuvintele prea lungi. De obicei alegea o lucrare a Părintelui de Gonnelieu care nu cuprinde niciodată idei prea greu de prins. Cucernicia asta simplă și glumeață o mișca, o răscolea. Nu încerc să pricep atracția pe care o

are o anumită blîndețe asupra sufletelor aspre și răzvrătite în fața milei. În orice caz, stilul blajin al iezuitului îi plăcea nesfîrșit mamei, care trebuie să se fi socotit bună ea însăși citind acele discursuri atît de convingătoare asupra milosteniei creștine. Manuel mi-a spus că se schimba, că sîngele îi îmbujora obrajii, că toată făptura ei devenea alta. Eliberată de către acele mari elanuri, ar fi vrut, cred, să-l facă pe nepotul ei să le împărtășească, dar el nu scotea un cuvînt sau se mulțumea să zîmbească la nevoie, fie pentru că era prea slab ca s-o urmeze, fie pentru că nu se gîndea ca ea. Mama însă continua.

Mai trebuie să spun că patima asta de-a face prozeliți nu se întindea niciodată asupra mea, care suspinam totuși după o viață desăvîrșită? La mesele scurtate la cîteva minute mi se arăta un chip de piatră pe care îl cunoșteam prea bine și dacă, din zăpăceală, începeam să rîd, veselia mi-era retezată aspru cu o privire și un cuvînt: cum puteam rîde cînd acolo, sus, bietul meu văr... Abia se servea ceaiul de plante, și mama pierea.

În primele zile am trăit hărțuită de frică, Léontine, care intra uneori în odaia bolnavului mi-a spus că vărul meu aiura încă și rostea în fața doamnei cuvinte smintite. Dar bătrîna nu-mi povestea mai mult. Tremuram de teamă ca Manuel să nu lase să-i scape ceva în legătură cu plimbarea noastră în noapte. De bună seamă că dacă a vorbit despre asta, a făcut-o din fericire într-un chip prea nedeslușit pentru ca mama să poată pricepe ceva, pentru că ea n-a făcut niciodată vreo aluzie. Seara, în fiecare minut mă duceam

s-o caut pe Léontine și o rugam să-i ducă doamnei o cană de apă rece pentru compresele lui Manuel, sau siropul, sau cartea de rugăciuni, sperînd că avea să-mi aducă o informație precisă asupra divagațiilor bolnavului, dar ea se codea de teama stăpînei, căreia nu-i plăcea acest du-te-vino. În curînd, ideea că mama știa tot s-a înrădăcinat în capul meu, și încă atît de zdravăn încît orice mi se părea o dovadă și îmi confirma bănuielile: o tăcere, o privire, un cuvînt cu două înțelesuri. Îmi pierdeam capul dacă mama cerea sarea. Cu toate astea, nimic nu mă tulbura atît cît gîndul suferințelor pe care le îndura Manuel din pricina mea. Ar fi fost oare bolnav dacă eu aș fi rămas în odaie la mine, în loc să mă duc cu el la Héritage? Cu toate că nu știam nimic, înțelegeam vag că îl ispitisem pe acel om dincolo de puterile lui. Conștiința mi-a fost cuprinsă de neliniște, și în noaptea aceea am adormit greu. A doua zi, din întîmplare, trebuia să ne spovedim. Mi-am așteptat rîndul cu inima grea și cum m-am văzut în genunchi în fața părintelui Garot i-am povestit, printr-o inspirație subită, întîmplarea prin care trecusem.

XI

Am văzut printre zăbrelele confesionalului uimirea, tristețea, apoi mînia perindîndu-se pe chipul bătrînului preot. Am început să mă bîlbîi și m-am încurcat atît de bine încît nu mi-am mai putut sfîrși povestirea. Abatele mă îndemna za-

darnic. Pînă la urmă mi-a dat binecuvîntarea și mi-a spus să mă duc să-l aștept în sacristie.

Între eleve s-a iscat o mare zarvă cînd s-a aflat că un sfert de ceas întreg nu fusese de-ajuns pentru înșirarea păcatelor mele și că mai aveam și altele de spus. De fapt, emoția nu m-a împiedicat să gust plăcerea de-a face puțin să se vorbească despre mine și m-am dus la sacristie cu sentimentul importanței mele. Și apoi, cu toate că nu-mi încheiasem mărturisirea, simțeam o oarecare ușurare. Pacea asta interioară a încetat totuși de cum l-am văzut din nou pe abatele Garot. Mi-a arătat cu un gest locul unde trebuia să îngenunchez, apoi s-a dus dincolo de o mică îngrăditură înzestrată cu un grilaj, care făcea un unghi drept cu peretele. Era un fel de confesional, mult mai intimidant decît cel din capelă, pentru că aici vedeai ca ziua în amiaza mare și fiecare șoaptă răsuna. Ferestruica ghișeului s-a ridicat. — Copila mea, a început părintele Garot, știi că rufele se curăță dacă le săpunești nu o dată, ci de două sau de trei ori. Vrei să-ți iei de la capăt mărturisirea ?

Am consimțit. În tăcerea odăii mari, albe, în care muștele zburau în zig-zag în fața ferestrelor, îmi auzeam vocea sugrumată de emoție repetînd toate cuvintele lui Manuel și descriind cele mai mici gesturi ale lui, pentru că abatele Garot nu îngăduia să ascund nici un amănunt. Deodată am scos un strigăt ; mi-am adus aminte că îi făgăduisem vărului meu să nu spun o vorbă despre plimbarea noastră. Omul bisericii mi-a potolit numaidecît scrupulele :

— Nu uita, mi-a spus el cu tonul lui grosolan și aspru, că în clipa asta vorbești cu Dumnezeu.

Și, mai întîi, făgăduiala asta nu are preț, pentru că a fost obținută prin intimidare. Continuă.

A trebuit să explic tot și să-l trădez pe Manuel pînă la capăt. L-am descris ghemuit în iarbă, la picioarele mele, cu capul plecat și cu mîna așezată pe genunchiul meu. Dar mîna asta își pusese numai palma pe genunchiul meu sau se închidea pe jumătate ca și cum ar fi vrut să mă țină pe loc ? Stătea nemișcată ? Se rătăcea mai jos sau mai sus ? În clipa acea, tînărul vorbea ? Pot să-mi aduc aminte cuvintele lui ? Erau și cuvinte necinstite printre ele ? Cînd îl ascultam, avusesem gînduri vinovate, dorința să mă atingă ? Timp de aproape un ceas a trebuit să răspund cum puteam mai bine unor întrebări care nu cruțau nici delicatețea, nici pudoarea, dar care în schimb mă instruiau asupra unor lucruri, pentru că dacă eram neștiutoare nu eram proastă și acum ghiceam mai lesne unde ar fi vrut să ajungă Manuel.

După ce mi-am isprăvit spovedania și am primit iertarea păcatelor, preotul s-a ridicat de pe scaun și s-a plimbat o clipă fără să spună nimic. Era un om voinic, cu obrazul ars de soare ca acela al unui podgorean. De altfel nu era greu să ți-l închipui lucrînd la cîmp. Cu sprîncenele încruntate cînd vorbea, clipea de parcă i-ar fi dat soarele în ochi, și falca lui mare acoperită cu păr cenușiu fărîma încet fraze scurte și stîngace. Noi, la școală, îl socoteam în același timp caraghios și puțin respingător, fără îndoială din pricina bătrîneții, dar statura lui puternică ne impunea și avea un fel de a tuși pentru a-și limpezi glasul, care ne înspăimînta.

— Ridică-te, mi-a poruncit el.

Numaidecît am fost în picioare. M-a privit cu ochi triști și aspri, apoi deodată s-a schimbat la față și a zîmbit.

— Cîți ani ai, fetițo ? m-a întrebat.

— Paisprezece.

— Ai scăpat dintr-o mare primejdie în noaptea aceea. Un cuvînt, un gest îndrăzneț, și poate că ai fi fost pierdută. Înțelegi ce înseamnă asta : pierdută ?

N-am răspuns. Bătrînul s-a curmat din mijloc și, cu mîinile la spate, s-a aplecat cît era de lung, mai să-mi atingă fruntea cu a lui. Zîmbetul îi pierise.

— Osîndită la iad, fetițo ! a strigat el (rostind os-dită, ca țăranii din părțile noastre). Încă puțin și Dumnezeu nu te-ar mai fi apărat, încă puțin și ai fi căzut, ai fi devenit prada diavolului și poate pentru totdeauna. Au existat altele mai bune care au luat drumul ăsta ca să meargă în iad, e drumul cel mai scurt, crezi că diavolul n-o știe ? Diavolul veghează, diavolul nu doarme niciodată, fetițo. E pretutindeni în același timp. Dacă ești singură, se uită la tine, dacă te vede cu un băiat, îți șoptește el gîndurile, vorbește în locul tău. Știi cine te-a apărat noaptea trecută ? Sfînta Fecioară ! Ea și-a pus piciorul pe capul Satanei. Hai ? Ți-a fost frică, ți-ai pierdut cunoștința ? Ei uite, ar fi fost mai bine să-ți pierzi viața, dacă ticălosul acela ți-ar fi prihănit trupul.

De spaimă m-am simțit atît de slabă, încît a trebuit să mă sprijin de scaunul de rugăciune și m-am dat cîțiva pași înapoi. Preotul m-a urmat, de parcă o legătură ne-ar fi înlănțuit unul de

altul. Respirația lui caldă trecea la fiecare cuvînt peste pleoapele și peste obrajii mei, și ochii lui cenușii se ațînteau în ochii mei cu atîta atenție, încît mi-am întors privirea și am început să tremur. Pe trup îmi alunecau picături de sudoare.

— În genunchi ! mi-a poruncit el.

Am căzut la picioarele lui și, neîndrăznind să ridic capul, mi-am odihnit privirea pe marginea patrafirului verde pe care nu și-l scosese. Inima mi se zbătea în piept. Îmi împreunam mîinile cu toată puterea peste mătănii, a căror cruce și boabe îmi intrau în carne, atît de tare le strîngeam. Aproape în aceeași clipă preotul a îngenuncheat în fața mea, s-a închinat lovindu-și pieptul și umerii cu pumnul. Am făcut și eu la fel și am recitat cu el *Crezul*, apoi *Tatăl Nostru*, și în sfîrșit primele trei *Ave* ale mătăniilor. Aici, m-a oprit.

— Ridică fruntea, mi-a spus el. Uită-te colo sus. Ce vezi ?

Vedeam un Crist de lemn negru atîrnat pe perete.

— Dumnezeu aude fiecare cuvînt pe care îl rostim, a urmat preotul. Ai să făgăduiești în fața Lui că-i vei povesti mamei tale plimbarea pe care ai făcut-o cu ticălosul acela.

M-am ridicat numaidecît în picioare și am îngînat :

— Părinte, nu pot.

— Copila mea, n-am să mă clintesc de aici pînă cînd n-ai să făgăduiești.

— E peste putință, nu pot, vă rog...

— Copila mea, încăpățînarea ta e un păcat. Îți cer, pentru binele și salvarea sufletului tău, să-i mărturisești mamei tale purtarea acelui băiat.

Groaza de a o înfrunta pe mama mi-a dat puţină tărie.

— Făgăduiala aceea nu valorează nimic şi te dezleg de ea. Pentru a treia oară, copila mea, te rog să mă asculţi.

Răspunsul meu a fost o tăcere înspăimîntată.

— Haide, fetiţo, a spus preotul aşezîndu-se. Ia gîndeşte-te că te-aş vedea gata să cazi în apă sau pe fereastră. Aş încrucişa eu braţele sau aş încerca să te opresc ? Te gîndeşti, bineînţeles, că abatele Garot te-ar salva de la primejdia asta de moarte. Ei bine, nenorocită mică, eşti pe punctul de a cădea într-o prăpastie.

M-am dat înapoi.

— Într-o prăpastie, a repetat el dînd din cap.

A aşteptat o clipă ca să îngăduie cuvîntului acestuia să-şi facă întregul efect şi m-a privit ţintă în ochi cu o privire ascuţită. Cînd m-a socotit destul de pregătită ca să-l ascult în continuare, m-a făcut să văd aspectul moral şi ca să spun aşa supranatural al plimbării în noapte cu vărul meu. Sufletul mi-era salvat numai printr-o minune. Trebuia să trag de aici concluzia că diavolul n-avea să mă atace iar ? Ştiam eu cel puţin ce era diavolul ? Cînd a ajuns aici, m-a cruţat de portretul tradiţional al îngerului celui rău şi s-a întrerupt din nou ca să-şi ascundă obrazul în mîini de parcă ar fi văzut ceva înspăimîntător. A stat aşa aproape un minut, în sfîrşit, fără să-şi ia mîinile de pe ochi, a şoptit cu o voce lugubră şi întretăiată :

— Ah, copila mea, gîndeşte-te ! Fie-ţi milă de tine însăţi !

Apoi şi mai încet :

— Mi-e frică, copila mea. Mi-e frică pentru tine.

Am căzut iar în genunchi. Nu s-a clintit din loc, a spus numai :

— Roagă-te, copila mea !

În tăcerea care a urmat l-am auzit gemînd atît de adînc, încît neliniştea mea s-a schimbat repede în groază. L-am crezut bolnav.

— Părinte, am strigat, voi face ceea ce vreţi !

Nici un gest nu mi-a dovedit că mă auzise. Am spus şi mai tare :

— Am să-i vorbesc mamei.

Un suspin puternic i-a ieşit din piept.

— Vai, fetiţo, a şoptit el, să sperăm că nu e prea tîrziu.

L-am asigurat că nu e. Vedeam dintr-o dată cum pierd raiul, pe sora Louise, şi cum toate sfintele călugăriţe zboară fără mine către patria cerească. I-am făgăduit abatelui Garot să-i povestesc mamei tot. Atunci şi-a descoperit încet faţa şi m-a privit viclean :

— Lui Dumnezeu trebuie să i-o făgăduieşti, fetiţo !

— Da, părinte, lui Dumnezeu i-o făgăduiesc.

S-a ridicat tacticos, apoi şi-a scos patrafirul şi l-a pus într-un dulap.

— Rămîi în genunchi, a spus el întorcîndu-se la mine. Îi promiţi lui Dumnezeu să-i spui mamei tale tot ce s-a petrecut între tine şi acel băiat în noaptea de miercuri spre joi ?

— Da, părinte.

— Îţi dau o zi întreagă pentru îndeplinirea acestei făgăduieli. Ai să alegi momentul potrivit,

pentru că nu trebuie să te audă vreun servitor. Să fii singură cu mama ta.

Au urmat și alte sfaturi care dovedeau o prudență extremă și fără îndoială o adîncă înțelepciune, dar eu le ascultam fără recunoștință. De cîteva clipe, îmi cîntăream prostia și ochii mi se umpluseră de lacrimi de necaz la gîndul că mă înduplecasem atît de repede. Nu mă mai gîndeam acum decît la scena îngrozitoare pe care aveam s-o pricinuiesc acasă. M-a cuprins o furie subită împotriva preotului și împotriva abuzului pe care îl făcea de puterea lui. Tot în genunchi, cu privirea în pămînt, îmi stăpîneam cum puteam hohotele de supărare și de rușine. Aveam sub ochi ghetele greoaie, țărănești, cu care era încălțat preotul, și le priveam hain printre lacrimi. După cît se părea, nu erau curățate prea des, pentru că le întuneca un praf subțire și, de mult ce fuseseră purtate, își pierduseră forma de la început. Unul dintre șireturi era înlocuit cu o sfoară obișnuită. Ar fi trebuit să respect semnele unei sărăcii atît de vădite ; dar nu, îmi trezeau disprețul. Ura mi-a inspirat una dintre cele mai josnice acțiuni de care trebuie să roșesc. Am deschis gura și am scuipat în liniște pe piciorul acelui om care încerca să mă ferească de păcat.

XII

A doua zi, m-am dus în fața altarului cu capul plecat și cu mîinile împreunate, dar cu inima tulburată de gînduri nelegiuite pentru că, azi îmi

dau seama, îmi lipsea avîntul religios. În fiecare clipă o făptură omenească acoperea imaginea cerului în fața ochilor mei. Ceea ce luam drept o vocație nu era decît dorința de a o imita pe sora Louise și pe maica Marie-Alphonsine. Adevăratele bogății spirituale însă erau rezervate altora, mai drepte, mai simple și mai sărmane decît mine. Îmi aduc aminte că urcînd către altar în dimineața aceea, mă îngrijora mult mai puțin gîndul că aveam să mă unesc cu Dumnezeu decît perspectiva că aveam să dau ochii cu abatele Garot.

Clipa cea grea a venit. Țineam fața de masă sub bărbie și am ridicat obrazul cu mult înainte de a-mi veni rîndul. În sfîrșit, murmurul și fraza sacramentală s-au apropiat și crucea brodată pe patrafir a strălucit deodată înaintea mea. Ochii mei s-au întîlnit cu cei ai preotului. O clipă ochii lui cenușii s-au oprit pe chipul meu și privirea lui neîncrezătoare ca a unui judecător m-a străbătut. Una cîte una, încete și deslușite, cuvintele au răsunat la urechea mea, apoi anafura mi-a fost pusă pe limbă și am plecat, tremurînd de emoție. Pîinea îngerilor, lipită la început de cerul gurii mele, mi s-a oprit apoi în gîtlejul care s-a strîns de silințele violente pe care le făceam ca s-o înghit. Îmi ascundeam cum puteam strîmbăturile, acoperindu-mi fruntea în mîinile — care mi se umeziseră — și fără îndoială că părea că mă rog. De fapt nici nu încercam măcar să mă reculeg, în mine totul nu era, din ajun, decît dezordine și clocot. Cu un sfert de ceas mai devreme mi se păruse că aș fi leșinat dacă preotul mi-ar fi refuzat împărtășania, dar încercarea asta îmi părea mai ușoară decît ceea ce mă aștepta. După

ce a trecut un număr suficient de minute, mi-am lăsat deoparte atitudinea cucernică și am căzut pe un scaun, lîngă Léontine, care mă întovărășise la biserică. Mama se folosea de somnul de dimineață al bolnavului nostru ca să se ducă la prima liturghie din zori, să se împărtășească (se împărtășea în fiecare zi), și să se întoarcă în grabă la căpătîiul lui Manuel.

Mi-a venit în gînd să cer sfatul bătrînei slujnice. Cum ar face ea în locul meu ca să-i povestească doamnei istoria asta supărătoare cu plimbarea în noapte? Ce istorie, domnișoară? Ar trebui să-mi dau iar taina pe față. Slavă Domnului, am pregetat. A vorbi cu Léontine însemna a te destăinui orașului întreg și mahalalelor lui.

Acasă mă tîram din odaie în odaie, pîndind drumurile mamei. „O clipă prielnică, îmi repetam eu, trebuie să găsesc o clipă prielnică." Dar există o clipă prielnică pentru a provoca o tigroaică? Să tulbur la masă liniștea acestei femei? Să mă duc s-o caut numaidecît după-masă? N-aveam curaj, și m-am hotărît să aștept ultimele minute ale celor cinci sau șase ore pe care le mai aveam încă.

Un obicei de familie voia ca după-masa de duminică să fie rezervată pentru o plimbare cu trăsura pînă la o fermă mică pe care o avea mama aproape de oraș. Pe la ora două, cel care închiria birji în oraș ne trimitea o trăsură tapisată cu postav roșu și ocrotită de un umbrar de pînză albă, vehicul ciudat în care ne îngrămădeam mama, Léontine, eu și, de cînd locuia la noi, vărul meu. Din respect pentru boala lui care îi crea în ziua aceea un fel de superioritate,

mama l-a așezat pe Manuel lîngă ea, loc pe care de obicei îl ocupam eu. Bătrîna slujnică și cu mine ne-am așezat pe scăunele. Eram atît de înghesuiți în trăsura aceea, încît nu puteam face o mișcare fără să ne stingherim unul pe altul, iar genunchii mei îi atingeau pe ai lui Manuel, care stătea, dintr-o întîmplare nefericită, în fața mea. L-am văzut înroșindu-se și am vrut să mă sucesc cît de cît ca să înlătur atingerea asta, dar protestele mamei și bombăneala Léontinei m-au împiedicat. Peste o clipă Manuel a închis ochii și a părut că doarme. În curînd străbătusem orașul și intram între ogoare unde mama, foarte bine dispusă, ne arăta cu umbrela macii din grîu, pentru că existau în viața femeii acesteia aspre clipe de bucurie trecătoare care îi aduceau înapoi tinerețea și mă făceau să regret că nu fusese totdeauna fericită. Își ridicase vălul negru și zîmbea naturii, păsărelelor, nu știu căror vise. De o clipă, cerul albastru-deschis începuse să se încenușeze și în aerul nemișcat dansau musculițe urmărite foarte aproape de pămînt de rîndunele. O liniște apăsătoare domnea asupra cîmpiei. Noi tăceam, iar Léontine, legănată de trapul calului, picotea, cu mîinile pe pîntece. Cît despre mine, eu socoteam cu tristețe că nu-mi mai rămîneau decît două ceasuri pînă la întoarcere. În ce stare vom fi toți patru cînd trăsura ne va aduce înapoi în oraș? În clipa aceea mama va ști tot, va fi spus lucruri cumplite insuflate de mînie, va striga poate, chiar față de birjar care va distra tot orașul cu povestea asta. Ah! Aș fi fost mai bucuroasă să-mi spun în șoaptă aventura la urechea a douăzeci de preoți și să mă umilesc în

fața întregului cler al ținutului, numai s-o fac în umbră și să nu m-audă mama. Printr-o ironie a soartei, în ziua aceea ea era aproape drăguță cu mine.

Ținta plimbării noastre nu era prea departe. Cînd am ieșit dintr-o pădurice, l-am văzut pe fiul fermierei noastre, un copil pirpiriu și neplăcut, roșcat ca vaca pe care trebuia s-o păzească. A întors către noi o mutră mînjită de zeama murelor pe care le mîncase de-a lungul drumului și ne-a privit cu ipocrizie, apoi a luat-o la fugă peste pajiște, ca s-o vestească pe maică-sa.

Ferma, lungă și scundă, era așezată pe muchia unei coline în care ai fi spus că se cufundă sub greutatea unui acoperiș uriaș de paie, înverzit de mușchi și acoperit de buruieni ciufulite. Zidurile albe se cojeau ici și colo lăsînd să se vadă cărămida roșie ca o rană. Pietre mari, plate, așezate unele peste altele așa ca în ținutul nostru, însemnau marginile curții pe care am străbătut-o cînd primele picături de ploaie m-au lovit în obraz.

La început mi-a plăcut răcoarea și întunericul încăperii mari în care am intrat. Plutea acolo un miros ușor de seu, așa cum nu simți decît în casele vechi. În fața vetrei se afla o bancă. M-am așezat pe ea, în vreme ce mama vorbea cu fermiera, și m-am uitat la ceaunul pus pe un strat de cenușă roșie, pentru că pentru nimic în lume n-aș fi întors capul către omul pe care aveam să-l trădez peste o clipă și care, cred, nu mă slăbea din ochi...

Partea a II-a

POVESTIREA LUI MANUEL

I

Am avut nevoie să-mi adun tot curajul ca să rămîn pe locul meu și am chemat în ajutor cele cîteva principii care mi-au condus viața. Cînd Marie-Thérèse s-a ridicat de la masă făcîndu-i semn maică-si s-o urmeze, am întrezărit deodată primejdia. Copila îmi ocolea privirea și se uita drept înainte, ca o somnambulă. În clipa în care a ajuns în mijlocul odăii s-a întors către maică-sa care nu se clintise și, cu un aer hotărît și în același timp îngrozit, a șoptit cîteva cuvinte pe care, spăimîntat cum eram, nu le-am înțeles. Mă temeam de săptămîni întregi că va da pe față taina noastră, și acum avea s-o facă, avea să vorbească, eram sigur.

— Dar ce-i cu tine ? repeta mătușa cu nerăbdare. Dacă vrei să-mi spui ceva, spune aici.

Marie-Thérèse a scuturat din cap. Mi-aduc aminte că era îmbrăcată cu o rochie albă, care îi lăsa goale brațele și picioarele. Erau fete mai frumoase decît ea, dar nu existau altele a căror frumusețe să aibă acel caracter indecent, de care nimeni în afară de mine nu părea să-și dea seama,

indecentă născută din faptul că maică-sa o îmbrăca într-un chip provocator și, din economie fără îndoială, o silea să poarte rochiile de anul trecut, care îi deveniseră prea scurte, prea strîmte. Femeia aceea atît de preocupată de virtute făcea din fiica sa în chipul acesta un obiect de scandal și de tentație, ceva caraghios și cumplit. Totuși, nimeni nu spunea nimic. Nici măcar Marie-Thérèse nu părea că băga de seamă ceva. Și aici eu eram singurul care vedea, care mă slujeam de ochii mei.

Privind copilul neclintit în fața noastră, cu mîinile la spate, am avut impresia fugară a unui tribunal. Masa la care ședeam se afla de fapt pe o estradă care o înălța cu un picior deasupra dușumelii și creștea înfățișarea solemnă a lungii odăi scunde. Afară, furtuna întuneca cerul. Ploaia stălucea în penumbra curții.

— Întoarce-te numaidecît la locul tău, a poruncit mătușa.

Spre marea mea surprindere Marie-Thérèse nu s-a supus, ci a dat iar din cap. Era galbenă ca ceara, și asta o urîțea; fără culorile ei țărănești și acel prea plin de sănătate care îmi părea atît de cuceritor devenea oarecare. Apoi, deodată, încurcătura ei, rezistența aceea sfioasă față de poruncile maică-si, singurătatea în care o vedeam, mi-au făcut-o de o mie de ori mai dragă. Îmi venea să-i întind brațele.

— Ești bolnavă, fetițo? a întrebat deodată doamna Plasse cu o voce neliniștită.

S-a ridicat și ea, a coborît de pe estradă și s-a dus către fiica ei.

— Ești bolnavă? a repetat ea.

— Aș vrea să mă culc.

O clipă am nădăjduit că nu era vorba decît de o mică indispoziție și că bănuisem pe nedrept copilul că vrea să mă trădeze.

— Urcă-te în odaie și odihnește-te pe patul doamnei Vacasson, a spus mătușa. Are să-ți treacă, ai să vezi.

— Vino cu mine, a șoptit Marie-Thérèse.

— Dar pentru ce, încăpățînată mică? Îți place să mă faci să urc scara, cu durerile mele? Hai? Spune mai tare!

S-a aplecat înainte, pentru că fata vorbea aproape în șoaptă, dar am prins totuși aceste cuvinte care m-au înghețat: „Nu în fața lui Manuel".

Peste o clipă eram singur la masă cu Léontine. De cînd mătușa și vara mea ieșiseră din odaie, nu scoseserăm un sunet și nu ne clintisem, dar deodată niște strigăte care veneau de la primul cat ne-au făcut să tresărim. Mi-am scos fularul care mă strîngea de gît și am vrut să duc bolul cu lapte rece la buze, cînd bătrîna mi-a pus mîna pe braț.

— Să nu beți, a spus ea, sînteți prea încălzit.

De mirare, am pus bolul jos, pentru că femeia aceea bătrînă nu-mi vorbea niciodată și trebuie să spun că nici eu n-o încurajam de loc de obicei. Părea, în adevăr, că se teme de mine, cu toată blîndețea purtărilor mele, care făcuse pe oamenii din oraș să mă poreclească „domnișoara". Am privit-o fără să deschid gura și am văzut-o ghemuindu-și puțin umerii, apoi retrăgîndu-și mîna tremurătoare. Ochii ei de culoare deschisă mă priveau cu atîta blîndețe, încît, cu toată asprimea

mea, nu m-am putut împiedica să zîmbesc chipului aceluia îngălbenit și răvășit de timp. Sub boneta neagră care îi ascundea părul și tîmplele, avea expresia umilă și tristă a servitorilor bătrîni, pe care o fidelitate încăpățînată îi leagă de niște stăpîni nedrepți. Nasul lung și subțire îi dădea aerul viclean și în același timp sfios al unor animale de pădure.

— Vă e prea cald, aveți temperatură, a șoptit ea. A tăcut o clipă, apoi a adăugat: ...ca în noaptea în care ați ieșit.

Sîngele mi-a zvîcnit în cap, credeam că n-am înțeles bine.

— Ce spui? am întrebat-o eu cu un glas înăbușit.

Și-a întins mîna lungă, zbîrcită, și și-a așezat respectuos vîrful degetelor pe mîneca mea.

— Dumnezeu mi-e martor că nu vă vreau răul domnule Manuel, dimpotrivă, dar eu dorm ușor și, în noaptea aceea, am auzit poarta deschizîndu-se. M-am uitat și v-am văzut că ieșiți amîndoi.

Ultimele cuvinte au ajuns la urechea mea ca într-un vis rău. Stăteam neclintit, tremuram sub pătură, cu ochii ațintiți spre curtea pe care o vedeam prin ușa deschisă.

— După părerea mea, a urmat Léontine aveați de pe atunci temperatură, altfel n-ați fi ieșit la miezul nopții cu domnișoara. Dar domnișoara n-ar fi trebuit să se ia după dumneavoastră, nu era lucru cuminte. Dumneavoastră aveați temperatură, domnule Manuel, asta e altceva. Dacă vă întreabă doamna, puteți să i-o spuneți. Puteți chiar să nu vă aduceți aminte de nimic, dar să nu spuneți că eu am vorbit cu dumneavoastră.

Abia după un minut am fost în stare să răspund. Pricepeam că femeia aceea voia să mă scape, dar pentru ce? Încă o întrebare mă chinuia parcă și mai mult: ce gîndea ea despre purtarea mea? Ce presupunea și, mai ales, avea să-mi păstreze taina?

— Mulțumesc, Léontine, am spus eu în sfîrșit.

— N-aveți pentru ce, domnule Manuel.

A împins către mine, cu un gest sfios, ziarul în care se afla o bucată de brînză și am avut fără să vreau o tresărire de scîrbă cînd am refuzat-o.

— Nu vă supărați, a spus ea încetișor.

Mînia și neliniștea înăbușeau în mine recunoștința pe care i-o datoram bătrînei slujnice. Mi-am împreunat mîinile și le-am strîns cu putere închizînd ochii ca și cum aș fi vrut să mă rog, dar nu voiam să mă rog. Îmi spuneam că era nedrept ca o asemenea aventură să mi se întîmple mie, care nu mă gîndeam decît să mă cultiv, să devin mai bun, mie, care voiam să rămîn cast și care nu cunoșteam stricăciunea decît din nume, înainte de a-mi fi aruncat ochii asupra Marie-Thérèsei. Mi-am adus aminte de copilăria mea aspră și studioasă, de lecturile pe care le făceam în dauna orelor de somn, de popasurile mele în biserică, de toate aceste eforturi zadarnice către desăvîrșire. Toate astea ca să ajung la un scandal. Gîndul acesta mi-a fost atît de amar încît era cît pe-aci să plîng, dar orgoliul m-a oprit. Mi-am zis că era mult mai înțelept să mă prefac deocamdată că sînt liniștit. Dacă mătușa îmi va cere explicații, ceea ce avea să se întîmple neapărat, mă voi preface a fi mirat, la nevoie furios, dar

nu voi mărturisi. Şi, oricît ar fi de ciudat, abia mult timp după aceea m-am gîndit la conştiinţa mea.

În vremea asta zgomotul se potolea la primul cat, numai o şoaptă ajungea pînă la noi, dar o şoaptă încărcată de furie şi întreruptă uneori de o linişte şi mai înspăimîntătoare. Atunci am auzit-o pe doamna Plasse făcînd cîţiva paşi într-o direcţie, apoi în alta, înainte de a-şi relua monologul. O dată a bătut din picior ca un bărbat.

Aşteptam. Uimit că stătea atît de mult sus, eram tot pe atîta de fericit că îşi vărsa focul cel dintîi asupra fetei ei, cînd a deschis deodată uşa şi m-a chemat cu un glas care îi îndreptăţea porecla de *Coloneleasa*. De vreme ce fac o destăinuire, îmi place mai mult să mărturisesc adevărul în amănuntele lui cele mai umilitoare: mi-am legat din nou fularul în jurul gîtului şi am făcut o mutră prăpădită, pentru că ştiam ce prestigiu are boala asupra ei. Ceva mai mult, ca să-mi dau curaj, încercam, urcînd scara, să găsesc că situaţia asta are o înfăţişare comică, dar n-am reuşit.

Uşa rămăsese deschisă. Am pătruns într-o odaie mică, scundă, luminată numai printr-o gaură în formă de inimă, tăiată în oblon. Mătuşa stătea lîngă un pat mare, acoperit cu o pilotă roşie pe care se întindea pălăria ei de doliu. A făcut un pas spre mine, m-a luat de mînă şi, fără asprime, dar cu o autoritate căreia nu i te puteai împotrivi, m-a dus lîngă fereastră şi i-a împins oblonul cu pumnul. Ploaia ne-a udat feţele.

— Uită-te la mine, a poruncit mătuşa.

M-am supus.

— E adevărat? a întrebat ea peste o clipă, ceva mai liniştit. Aş fi preferat orice în locul resemnării dureroase pe care am citit-o în ochii ei. Oboseala, supărarea, îşi lăsaseră urmele pe acel chip, dar îi îndulceau trăsăturile. Şi-a pus amîndouă mîinile pe umerii mei de parcă ar fi vrut să mă sărute şi şi-a repetat întrebarea cu o seriozitate care era să mă facă să-mi pierd cumpătul, pentru că simţeam că am să mă împotrivesc greu unei chemări atît de directe şi atît de cinstite. M-am prefăcut că nu înţeleg, dar m-am înroşit atît de tare, încît a trebuit să-mi plec capul şi să-i cer voie mătuşii să mă aşez. M-am îngrozit de propria mea slăbiciune. Am priceput că în nici un moment greu al vieţii nu mă voi putea bizui pe mine şi că de greşeala pe care o făceam acum avea să depindă poate întregul meu viitor. Eram atît de tulburat, încît nici măcar nu mă miram că Marie-Thérèse nu era în odaia în care ne aflam noi. Nu mă gîndeam decît să ies dintr-o încurcătură primejdioasă. Mă aşezasem pe un cufăr de haine şi duceam o batistă la gură, cu un gest ipocrit, dar bine calculat. Mi-am adus aminte de sfatul bătrînei servitoare ca de o armă pe care mi-ar fi strecurat-o în mînă.

— Dragă Manuel, a spus mătuşa apropiindu-se de mine, dacă nu te simţi bine, putem amîna pe mai tîrziu explicaţia asta.

A lăsat să treacă cîteva clipe şi a urmat, cu un glas mai aspru.

— Nu pot crede ceea ce îmi povesteşte Marie-Thérèse, dacă în adevăr ai fost să te plimbi cu ea în miezul nopţii la Héritage...

— Eu?

Mirarea mea era bine prefăcută. Am văzut cum în privirea mătușii licărește speranța.

— N-ai fost acolo, sus, cu fata mea ?

Am scuturat din cap.

— E îngrozitor, a șoptit ea. Atunci...

Deodată fruntea i s-a înroșit. A străbătut odaia cu o exclamație de mînie și, ajunsă în colțul dintre perete și piciorul patului, s-a aplecat în întuneric. S-a auzit un zgomot de luptă și peste o clipă mătușa s-a ivit iar tîrîndu-și fata de mînă. Copilul își ascundea fața cu brațul slobod și hohotea.

— Uite-o, a strigat doamna Plasse, privește-o, Manuel ! Dacă n-ai văzut în viața ta o ipocrită, îți dau un prilej ca să știi ce-i aia. Fetița asta, totdeauna băgată în fustele călugărițelor și în biserici, n-are alt gînd în cap decît să devină interesantă în ochii persoanelor cuvioase din oraș. Rămîi acolo, Manuel, vreau să mă asculți : așadar, ca să-l desfete pe abatele Garot cu o spovedanie care să merite osteneala — nu te zbate fetițo, e degeaba — n-a șovăit să spună despre tine niște mîrșăvii de care aș roși, dacă ți le-aș repeta. Numai Dumnezeu știe, numai Dumnezeu știe de unde a aflat că există asemenea lucruri. Am să vorbesc eu cu directoarea.

Rostind amenințarea asta, a scuturat-o atît de zdravăn pe fată încît a făcut-o să țipe și o clipă i-am zărit chipul. Mi-aduc aminte că ținea ochii închiși și că o șuviță din părul ei negru i se lipise de-a curmezișul pe obrazul ud de lacrimi. Violența acestei scene mă îmbolnăvea. Cred că în clipa aceea am fost pe punctul de a vorbi, de a spune orice ca s-o potolească pe mătușă. În tulburarea care mă cuprinsese, o vedeam mai mare

decît era, atît de mare încît părea că umple odăița și aproape atinge tavanul. Eram scuturat de friguri. Mi-am amintit din nou de cuvintele Léontinei :„Puteți să nu vă aduceți aminte nimic din ce s-a petrecut în noaptea aceea. N-aveți decît să-i spuneți doamnei...“ și era să le ascult, cînd un glas mai tainic și mai puternic, pe care l-am mai auzit de multe ori de atunci, m-a sfătuit să tac.

Mă ridicasem, m-am așezat din nou. De vreme ce acceptasem să tac, trebuia să accept și să văd cum e pedepsit acel copil pe care îl puteam dezvinovăți cu o frază. „Dacă scot o vorbă, mă piexd ; dacă scot o vorbă, mărturisesc.“ Cuvintele astea, pe care le repetam ca pe o rugăciune, m-au susținut, din ele am tras puterea de a rămîne neclintit și a nu deschide gura. Peste cîteva clipe lucrul mi-a părut mai ușor, apoi atît de ușor încît am simțit un soi de încremenire.

Mătușa vorbea înainte, ținînd mereu brațul fetei, care se zbătea fără putere. Acum o ascultam cu ceva mai multă liniște, deși sîngele îmi vîjîia în urechi și vederea mi-era atît de tulbure încît femeia aceea mi se năzărea uriașă. Deodată mătușii i-a venit o inspirație subită :

— Ai să-i ceri iertare lui Manuel !

Spunînd aceste cuvinte, a împins-o pe fată spre mine, și iar i-a repetat porunca cu un accent de triumf, de parcă asta ar fi fost încoronarea răzbunării ei. Bucuria, dar o bucurie înspăimîntată, a făcut să-mi bată inima cînd am văzut-o pe Marie-Thérèse înaintînd. Am plecat ochii, cu mîinile împreunate sub pătură, de parcă voiam să stăpînesc mai bine acea emoție care creștea. Picioarele

ei (pentru că nu le vedeam decît pe ele), veneau către mine în goliciunea lor de temut, cu o încetineală și cu șovăiri care prelungeau chinul meu ciudat și încîntător. Mi se părea că străbate leghe întregi ca să ajungă la locul unde eram așezat, și cu toate astea ne despărțeau numai trei pași. Nu mi-aș fi putut întoarce privirea pentru nimic în lume. În tăcerea acelei clipe lungi, auzeam scîrțîind pantofii Marie-Thérèsei. Nu mai era vorba să mă rog ca să îndepărtez dorințele păcătoase, păcatul mi se înfățișa prea ademenitor. Pantofii au scîrțîit iar. Acum era în fața mea.

— În genunchi! a poruncit mătușa.

Copila s-a supus. Genunchii aceia pe care îi ținusem în mîinile mele s-au lovit de dușumeaua de piatră cu un zgomot puternic și sec, care m-a făcut să tresar. Vocea Marie-Thérèsei a ajuns atunci pînă la mine, abia auzită.

— Nu e vina mea, Manuel. A trebuit să mărturisesc tot la spovedanie. M-au silit să-i povestesc și mamei.

— Mai tare! a rostit doamna Plasse.

— Iartă-mă, Manuel.

Am vrut să mă ridic și am făcut o mișcare. Dacă aș fi putut, aș fi strigat. Cred că mătușa m-a luat de braț și m-a ajutat să mă întind pe pat.

II

Scurta întoarcere a bolii n-a fost nici gravă, nici lungă, și oricît ar părea de ciudat, mi-a folosit, pentru că, am spus-o, nimic nu-i inspiră

mai mult respect mătușii decît o persoană bolnavă. Ar fi o greșeală să fie socotită rea, o acriseră, fără îndoială, dezamăgirile vieții și neplăcerile necontenite pricinuite de o sănătate șubredă, dar exista în ea (și asta nu pricepea fiica ei), o bunătate nemărginită. Îndura fără să scoată o vorbă durerile de cap zilnice pe care le punea pe seama ficatului, dar cea mai mică indispoziție la un altul trezea în ea instincte admirabile. Atunci își jertfea timpul, treburile, întreaga noapte, dacă era nevoie. În casa ei bolnavul era rege. El devenea în ochii mătușii mele, prin însăși boala lui, o făptură superioară restului omenirii și îl aureola cu calități închipuite. Dacă aș fi romancier, aș arăta cărei nedeslușite nevoi de dominație îi corespundea devotamentul acesta straniu, caritatea asta agresivă. Ceea ce pot spune, în orice caz, este că l-ar fi iubit mai mult pe colonelul Plasse dacă ar fi fost mai puțin sănătos și că nu-i putea ierta moartea subită, care îi furase o fericire la urma urmelor dreaptă, aceea de a-și îngriji bărbatul și de a-l întovărăși încetișor pînă în ceasul morții. Cît despre fata ei, îi ura sănătatea pe care o asemăna cu prostia. „Zdrahoancă stîngace!" îi striga ea uneori, fără pricină, „cu obrajii roșii și cu pulpele groase..." Cuvintele astea nu erau urmate de nimic altceva decît de o privire îndîrjită pe care biata mea vară n-o putea îndura. Cu toate astea, mătușa și-ar fi dat și sîngele pentru Marie-Thérèse, dacă ar fi fost nevoie de jertfa asta.

Oricum, boala mea a rînduit bine lucrurile. Nu mi s-a pus nici o întrebare și timp de o săptămînă am fost cruțat de a o vedea pe Marie-Thérèse și

pe Léontine, ceea ce era mai prielnic pentru mine, pentru că nu mă simţeam în stare să dau ochii cu aceste două persoane. Mătuşa şi-a luat iar locul la căpătîiul meu, şi-a luat iar mătăniile de sidef, şi-a luat acel *Gîndeşte-te bine la asta*, pe care mi l-a citit aproape în întregime, cu o voce domoală şi înăbuşită, care devenea şi mai domoală, şi mai înăbuşită cînd era vorba de focul cel veşnic. Altă dată această lectură m-ar fi tulburat, acum însă, cînd mă eliberam încet-încet de biserică, ascultam fără o nelinişte prea mare făgăduiala acelor cumplite pedepse. Mă socoteam cu atît mai ipocrit, cu cît n-o opream pe femeia aceea, ca să-i spun adevărul. Scuza mea, dacă e nevoie de o scuză, ar fi că prefăcătoria mea nu era voită şi mi se părea că de la un ceas la altul devenea mai greu de ocolit. Fiecărui cuvînt din convorbirile noastre religioase îi corespundea o neînţelegere nouă pe care nu mă mai simţeam în stare s-o risipesc, de teamă să nu jignesc un suflet care socotea îndoiala o crimă. Din nefericire, aceste convorbiri se făceau tot mai dese, pe măsură ce starea mea se îmbunătăţea. Doamna Plasse îmi vorbea despre sufletul meu cu o necuviinţă de care nu-şi dădea seama, cam aşa cum ar vorbi un bărbat cu iubita lui despre chipul ei. Asemănarea asta ar părea cinică, dar e exactă şi nu din întîmplare îi acord mătuşii rolul bărbătesc. Religia îi dădea vocabularul necesar. Îmi vorbea cu emoţie despre dragostea divină care cobora asupra mea şi, printr-un sacrilegiu inconştient, îi atribuia lui Dumnezeu toate sentimentele pe care nu îndrăznea să şi le mărturisească ei însăşi. Cerul mă iubea ca pe un copil ales. Cine putea spune

că nu eram chemat ? Se minuna că nu simţeam în mine vocaţia. Mă vedea, şi mi-e ruşine s-o spun, puţin ca pe un sfînt. Nu puteam răspunde nimic la toate astea. O pornise pe un drum greşit şi ar fi trebuit să alerg prea mult în urma ei ca s-o aduc înapoi. Acceptam, fără voia mea, un rol care îmi părea ciudat, stingheritor. Şi apoi — ah ! ce greu mi-e s-o spun ! — o dispreţuiam pe femeia aceea pe a cărei fiică o mîngîiasem, da, şi care stăruia să vadă în mine tipul ideal al bărbatului tînăr. Tocmai atunci cînd îmi vorbea despre sufletul meu aveam, printr-o coincidenţă ironică, cele mai multe gînduri păcătoase.

În vremea asta prindeam din nou puteri, sîngele mi se liniştea în vine şi respiram mai bine. După cinci sau şase zile nu mai avea rost să stau în odaie, cu toate că mătuşa ar fi avut chef. Simţeam că însănătoşirea asta avea să mă micşoreze în sufletul ei şi că atunci cînd voi lucra din nou în prăvălia domnului Ernest ea va veni să mă caute acolo ca să mă îmbrîncească iar, să-mi răscolească cărţile şi să mă calce pe degete. Cu toate astea, mă aşteptau alte greutăţi.

Ce atitudine trebuia să iau faţă de Marie-Thérèse ? Problema asta a fost rezolvată repede datorită nepăsării verişoarei mele, care părea că nu-şi aduce aminte de nimic şi a început să mă hărţuie din prima seară în care m-am arătat la masă. Îmi făcea cu ochiul cînd maică-sa întorcea capul ca s-o cheme pe Léontine şi şi-a împins ciudata îndrăzneală pînă la a-mi trage un picior, ca altădată. M-am întrebat atunci dacă doamna Plasse n-avea dreptate s-o creadă neroadă sau cam pe-aproape.

În aceeași seară, la ora ceaiului de boldo, Léontine mi-a dat în mare taină o scrisoare. Îmi luasem din nou locul obișnuit lîngă cămin și frunzăream Renan-ul, cînd bătrîna a venit să pună infuzia în fața doamnei, a făcut un ocol ca să iasă din odaie și mi-a înfățișat plicul în șorțul ei. L-am luat cu dibăcie și l-am desfăcut fără zgomot. Scrisul, pe care l-am recunoscut numaidecît, era o sfidare a liniei drepte. Toată partea de jos a paginii părea o bătălie între cuvinte.

„Băiete, spunea scrisoarea aceea, vreau numai să știu cînd o să se isprăvească odată, fir-ar să fie, fiindcă se împlinesc acuși cincisprezece zile de cînd prăvălia n-a mai fost măturată. (Restabilesc ortografia.) Ți-ai uitat brînza în sertar și firește că au venit șobolanii și am omorît doi cu mătura, au făcut pagubă, am să-ți spun eu ; mai întîi vitrina, am astupat gaura cu ziar, și pe urmă a trebuit să înlocuiesc lampa. N-are a face, o să-ți opresc din leafă peste cele cincisprezece zile în care nu te-ai prezentat. Pe urmă cele două domnișoare ale perceptorului mi-au cerut o carte care n-am auzit niciodată vorbind de ea. «Cum, (au zis ele) n-ai mers la școală, domnule Ernest ? Nu trebuia să te apuci să vinzi cărți, mai bine mărunțișuri.» N-am răspuns din pricina tatălui dumnealor, dar toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă erai aici, băiete, și ai să mi-o plătești tu."

Am pus pe genunchi *Viața lui Isus* pe care o citeam și între paginile căreia strecurasem scrisoarea. Unde era, mă întrebam descurajat, minunatul dispreț al lui Cristos față de cei care îl amenințau ? Iată că smîngălind cîteva rînduri strîmbe pe o hîrtie pătată de vin, un om izbutea

să mă înfricoșeze. Mă temeam de supărarea domnului Ernest.

„În sfîrșit, continua scrisoarea, nu-ți închipui că *Le Petit Parisien* și *L'Eclaireur Auvergnat* au să zboare singure la mușterii. Am avut reclamații. Generalul de la 42 a venit să bată în tejghea cu cravașa. N-am răspuns din pricina convingerilor mele politice. Înțelegi, nu sînt eu dintre ăia care se iau la harță cu cineva care poartă sabie. Respect față de demnitate ! Dar toate astea sînt din cauza ta..."

Mai era o pagină în care furia patronului meu se revărsa în cel mai josnic limbaj. O clipă mi-a venit să-i arăt scrisoarea doamnei Plasse și să-i spun : „Uite, mătușă, la ce bestie îngădui să lucrez..." Dar asta ar fi însemnat să mă plîng și eram prea mîndru pentru a mă plînge.

A doua zi de dimineață, la ora șase, am străbătut piața Tîrgului încă pustie și am intrat în prăvălie. Duhori îngrozitoare mi-au lovit mirosul, pentru că ușa către toaletă era deschisă, ca de obicei. Am vrut s-o închid sau am încercat s-o închid, apoi am ieșit din prăvălie și m-am așezat pe treapta de piatră, cu capul în mîini. „În asemenea împrejurări, m-am întrebat disperat, ce-ar fi făcut Fiul Omului ?" Numai orgoliul m-a împiedicat să plîng. Am intrat înapoi, am luat mătura din odăița din fund și am măturat dușumeaua încercînd să-mi țin răsuflarea.

Peste cîteva minute, poștașul m-a salutat batjocoritor, spunîndu-mi „domnișoară" și mi-a aruncat un pachet de cărți la picioare. Apoi a venit rîndul lăptarului. Era un băiat frumos, scli-

visit și zeflemitor, căruia seriozitatea mea firească îi inspira cele mai jignitoare glume. Nu izbutisem să pricep de ce mă ura, pentru că nu-i făcusem niciodată vreun rău. Îmi spunea „popa" cu un glas răsunător care trezea ecouri în arcadele lungi ale pieței. Suferințele pe care le-am îndurat din pricina acestei porecle nu se pot închipui. Mi se părea că în fiecare zi ea lua în rîs nu numai înfățișarea mea fizică, ci și ceva mai adînc și mai ascuns, a cărei prezență fusese ghicită de animalul acela. În dimineața cu pricina, s-a prefăcut că se bucură văzînd că m-am întors și m-a întrebat unde fusesem. „Acasă", i-am răspuns încetișor. „Vrei să spui că la *gîndaci.*" Așa sînt numiți la noi băieții de la Seminarul cel Mare. Am luat cu resemnare sticla cu lapte pe care o pusese pe jos și m-am îndreptat spre fundul prăvăliei, cînd m-a strigat din nou. Am întors capul, fără să vreau. Se rezemase de pervazul ușii, își încrucișase pe piept brațele de o vigoare nerușinată și, după ce m-a privit o clipă, a făcut o strîmbătură care l-a pocit.

Apoi pînă la ora șapte m-am ocupat de micul dejun al domnului Ernest. Vegheam reșoul, în întunericul din odăița din fund, silindu-mă să nu mă gîndesc la nimic altceva decît la flacăra albastră pe care un ușor curent o culca pe o parte și pe alta. O tăcere grea apăsa casa, dar orașul se trezea. Dintr-o stradă îndepărtată ajungea pînă la mine zgomotul lăzilor de gunoi mutate pe trotuar și îmi aduc și acum aminte cît de frumos îmi părea, în ciuda tristeții mele, sunetul ăsta de fierărie în răcoarea dimineții.

Cînd a bătut pendula am urcat, trebuie s-o spun, destul de neliniștit, ținînd într-o mînă oala de lapte și în cealaltă o cratiță cu cafea.

Odaia domnului Ernest era atît de mică încît patul ocupa o treime din ea, și dacă ridicam mîna izbuteam să ating bîrnele tavanului. Ușa nu se deschidea niciodată fără să se lovească de o masă de bucătărie care ținea loc de scrin și pe care erau aruncate vraf rufele murdare ale stăpînului. Podeaua de piatră era goală. Peretele tencuit cu ipsos era împodobit pînă la jumătate cu cărți poștale, dintre care cele mai multe îmi păreau deșucheate. Domnul Ernest era mîndru de colecția asta începută, îmi spusese într-o zi, înainte de nașterea mea. Deasupra patului se aflau, așezate în evantai, fotografii colorate, cele mai frumoase, cele mai rare ; astea veneau din colonii și din străinătate, în vreme ce celelalte, mai obișnuite, se cumpărau ușor în oraș.

Intrînd la domnul Ernest, am văzut că trăsese perdeaua roșie peste fereastră și moțăia încă într-un fel de penumbră roz. E nevoie să mai adaug că din ajun nu intrase în odaia aceea nici o suflare de aer proaspăt ? Mi se întorcea stomacul pe dos de scîrbă. Mă întrebam cum de putea suporta o ființă omenească să trăiască într-o asemenea vizuină, pentru că duhorile din odăița din spatele prăvăliei erau mai puțin revoltătoare decît mirosul care domnea aici și mi s-a părut, cînd am pus pe măsuță oala și cratița, că are să-mi vină rău.

În vremea asta patronul se trezea. Aici aș vrea să-i fac un portret exact, să-l văd așa cum îl vedeau în fiecare zi alți oameni indiferenți, fără

nerăbdare, nici pică, fără indignare, fără mînie, în sfîrşit, să nu-mi amestec, dacă pot spune aşa, culorile cu fiere. În ochii clientelei noastre, domnul Ernest trecea drept un bărbat frumos. Înalt de statură, avea, cînd era îmbrăcat, un aer cu atît mai impunător cu cît se mişca mai puţin. Stătea cînd pe prag, aplecînd capul dacă îl saluta o cunoştinţă, cînd aşezat la casă, cu mîinile împreunate, cu spatele adus, cu pulpele îndepărtate şi privea spaţiul dinaintea lui cu ochii aţintiţi, pînă cădea într-un fel de împietrire. Neclintirea lui devenea uneori înspăimîntătoare după-masă, şi nu îndrăznesc să spun ce speram, dar va fi vreme oricînd să vorbesc despre asta mai tîrziu. Cînd se petreceau cele ce le povestesc se apropia de cincizeci de ani, fără să i se vadă o cută pe frunte, iar părul, tăiat ca o perie, abia de-i încărunţea puţin deasupra urechilor mari. Obrajii, de un volum indecent, îi scoteau în afară gura mică, peste care lăsase să-i crească o mustaţă scurtă, soldăţească. Se îmbrăca, la fel ca mine, în postav negru, dar cu deosebirea că lui nu i se vedea niciodată gulerul şi că hainele îi erau totdeauna pestriţe de pete. În sfîrşit, ca să închei acest portret pe care îl socotesc destul de adevărat, destul de drept, destul de moderat, voi adăuga că întreaga lui zi nu era decît o lungă digestie, pentru că mînca la orice oră şi tenul se resimţea de truda neîncetată a stomacului istovit. Dar, uneori, în cărnurile umflate şi roşii ale acestei biete figuri omeneşti se citea o spaimă subită: atunci ghiceam că porcul, sau ridichile, sau merele nu „se mistuiau". După asta urmau gemetele şi strîmbăturile care mă făceau să fug în odăiţa

din fund, pentru că nu puteam îndura spectacolul acela. Mi-era ruşine, îmi astupam urechile ca să nu-l aud pe stăpîn cum dădea cu piciorul în partea de jos a tejghelei. Apoi criza se potolea ca atîtea altele şi domnul Ernest scotea din sertarul casei un rest de carne rece învelită într-un ziar sau cîteva felii de cîrnat pe care le înghiţea pe ascuns, ascunzîndu-şi faţa cu cotul.

Cînd m-a auzit intrînd în odaia lui, a deschis ochii şi s-a uitat la mine lung, în tăcere. Nu mă voi opri totuşi mult asupra scenei care a avut loc şi care face parte dintre amintirile pe care mi-e foarte greu să le înving. Ajunge să se ştie că patronul a izbucnit cu furia cea mai înjositoare, o furie care îşi căuta cuvintele în murdărie şi mi le sufla în obraz o dată cu o respiraţie scîrboasă. Mă dădusem înapoi pînă lîngă perete în faţa acelui om în cămaşă care venea către mine, strîngeam din dinţi, încercam zadarnic să-mi dovedesc mie însumi că situaţia avea ceva comic, pentru că citisem nu ştiu unde că un anume simţ al ironiei dă curaj celor mai slabi, dar în dimineaţa aceea nu aveam pic de ironie. Aşteptam, cu ochii închişi, ca domnul Ernest să mă lovească. N-a făcut-o de teamă, cred, de a mă scoate din răbdări şi de-a mă vedea plecînd de-a binelea. Înjurîndu-mă într-una, a pornit să se îmbrace. Îmi dau seama că povestesc pe larg ceea ce doream să uit, dar brutalitatea acelui om mă fascina şi mă mai fascinează încă. Abia şi-a îmbrăcat pantalonii şi şi-a încălţat ghetele, că a şi început să puncteze fiecare frază cu o lovitură de picior în scaun. S-ar fi zis că scotea din exerciţiul ăsta o energie nouă, şi scăunelul, ale cărui stinghii se

hițînau de mult, a fost plimbat așa de la un capăt la celălalt al odăii pînă cînd domnul Ernest a spus tot ce avea de spus.

În vremea aceea aveam un fel de jurnal de care m-am servit mult mai tîrziu ca să scriu anumite pagini ale acestei povestiri. Acopeream foile unor carnețele de doi gologani cu un scris atît de mărunt, încît era nevoie de ajutorul lupei ca să-l descifrez. Ascundeam, din prudență, acești martori ai vieții mele tainice în dosul celor cinci volume ale teatrului lui Racine, pe care nimeni nu le deranja niciodată. Voi spune, cînd va fi timpul, ce îmbărbătare găseam în această cercetare a propriei mele ființe și în povestirea migăloasă a tot ce mi se întîmpla în fiecare zi. Cînd l-am părăsit pe domnul Ernest, care tocmai mînca, cel mai grabnic lucru pentru mine a fost să mă duc să-mi caut jurnalul. Era leacul meu obișnuit în ceasurile de nenorocire. Așezat în odăița din fund, am însemnat în amănunt scandalul pe care îl îndurasem, n-am uitat nici una din ocările pe care domnul Ernest mi le aruncase în obraz, și încet, încet mîna mea care tremura a scris mai drept, inima mi-a bătut mai potolit. Din grijă pentru exactitate și ca să mă descarc și de necazul acela, m-am întors în urmă și am scris și despre băiatul de la lăptărie, obraznicul care, ceva mai devreme, mă numise „gîndac". În felul ăsta umilințele cu care mă bătea soarta își pierdeau ceva din amărăciune. E adevărat că ușurîndu-mi așa inima făceam să dureze amintirea ocărilor, eu, care voiam să cultiv în mine disprețul pentru lume și răutatea ei, dar am amînat soluția acestei probleme pe mai tîrziu și am alergat la ușa prăvăliei să

văd cum e vremea. Cerul de un albastru ușor vestea o zi frumoasă, caldă. Deasupra caselor cenușii care mărgineau piața, ruina fără formă numită Turnul lui Cezar, și care semăna de obicei cu un tăciune stins, ascundea soarele și se îmbrăca în lumină. Priveliștea asta m-a făcut aproape fericit. M-am întors în odăița din fund, am notat ora, înfățișarea cerului și mi-am pus carnetul la loc.

Viața și-a reluat cursul obișnuit. A trebuit să satisfac curiozitatea clienților care voiau toți să știe pricina absenței mele. Cei mai mulți n-au crezut în boala mea și mi-au spus-o deschis, susținuți de domnul Ernest, care mă numea „chiulangiu". Am fost totdeauna antipatic majorității oamenilor pe care viața mi i-a scos în drum. Nu sînt iubit, asta e realitatea. Pesemne că există ceva respingător pe fața mea. Urîțenia mea scoate din fire unele persoane, mai ales pe bărbați, pentru că femeile au o fire mai bună. Dar să lăsăm asta.

Seara, Marie-Thérèse mi-a dat ca de obicei siropul de rodii. Cînd o vedeam pe fata asta țopăind și cîntînd în jurul meu, mă întrebam dacă nu cumva mă înfrunta. Am încercat să-i vorbesc, ea rîdea într-una și părea cu neputință s-o atragi într-o conversație serioasă. Chiar la cină, sub ochii maică-si care nu rîdea de loc, Marie-Thérèse găsea în orice o pricină de veselie. Exuberanța ei a început să mă tulbure și m-am gîndit la ea, fără să vreau, toată seara. Am întrevăzut posibilitatea de a domina făptura asta nestatornică, de a o cîștiga prin răbdare și blîndețe, așa cum se domesticește, cred, un pui de căprioară, pentru că

îmi amintea uneori de un animal mic de acest fel, sălbatic, dar drăgălaş şi fără pică.

Unde era hotărîrea mea de-a nu mă mai gîndi la ea? Aşezat la locul meu obişnuit şi cu cartea în mînă, o vedeam mergînd de colo pînă colo în faţa mea, fără nici o treabă, neştiind ce să facă cu timpul, nici cu ea însăşi, cu ceea ce numea maică-sa „trupul ei mare şi nătîng". E ciudat, expresia asta mă mişca. Mă înroşeam atunci cînd doamna Plasse, în clipele de nerăbdare, i-o arunca fetei ei. Nădăjduiam totdeauna că n-o va face, dar dacă o făcea eram încîntat şi uşor scandalizat. De fapt, mi se părea că atunci cînd se rosteau cuvintele astea, Marie-Thérèse era dezbrăcată şi trupul despre care era vorba se ivea dintr-o dată. Îmi aduc aminte că în seara aceea îşi omora urîtul aşezîndu-se pe fiecare dintre scaunele de piele aşezate lîngă perete, şi, fără să vreau, mă uitam la jocul acela misterios de fetiţă care consta în a se aşeza pe un scaun, a vorbi singură, a număra pe degete, a zîmbi, apoi a se aşeza pe scaunul de alături, ca să ia de la capăt acel soi de comedie mută. Cînd a ajuns în faţa mea, ceea ce trebuia să se întîmple, a băgat de seamă că o priveam şi a început să-şi legene, stingherită, picioarele. Am zîmbit automat, văzînd acele picioare pe care îmi făgăduisem să nu le mai privesc. Nu se poate descrie ceea ce am suferit în clipa aceea, m-am crezut pierdut.

— Mătuşă, am spus brusc, să-ţi citesc tare?

Am spus ceea ce mi-a trecut prin cap, dar doamnei Plasse, care număra ochiurile împletiturii, i s-a părut că ideea mea e foarte bună şi şi-a trimis fata să caute *Gîndeşte-te bine la asta* în odaia mea. Am rămas singuri cîteva minute. Respiram.

— S-ar zice că Marie-Thérèse a crescut puţin, am spus eu, aşezîndu-mă la masă.

Şi azi mă întreb de ce am rostit acele cuvinte, poate din nevoia de a fi puţin imprudent, sau pentru ca acea femeie să-mi vorbească despre „trupul mare şi nătîng" al fetei ei.

— Sper că nu, a răspuns mătuşa morocănoasă. E destul de mare şi aşa.

Şi-a muiat vîrful buzelor în ceaiul de boldo.

— O găseşti atît de mare? am stăruit eu cu o mutră uimită, împreunîndu-mi mîinile pe faţa de masă măslinie.

— Da, mare pentru vîrsta ei.

Am priceput că *n-o* va spune şi am tăcut pînă la întoarcerea Marie-Thérèsei.

— Citeşte-ne cugetările asupra Purgatoriului, a spus mătuşa, fără să lase andrelele.

Am tuşit, mi-am trecut un deget pe sub gulerul prins de cămaşă şi am început. Verişoara mea se aşezase pe un scăunel, aproape la picioarele mele, cu ochii ridicaţi spre mine. Din cînd în cînd doamna Plasse îşi punea lucrul jos şi se uita la cititor cu o privire adîncă. Amîndouă mă ascultau într-o tăcere religioasă.

III

De mai multe ori pe săptămînă *Duhul străbunilor marelui Corneille* primea vizita domnişoarei Berthe, sora patronului meu, care trăia singură, de cealaltă parte a fluviului. Era o fiinţă ştearsă, puţin stîngace. I se dădeau patruzeci de ani. Nu

se vorbea nimic despre ea și o socoteam neînsemnată. Se plimba în prăvălie, mică și tăcută, cerceta tot și nu mișca nimic din loc. Fratele ei, care îi vorbea puțin și nu părea niciodată bucuros că o vede, se prefăcea că n-o aude cînd îl întreba ceva. Trebuie să recunosc că se exprima adesea nedeslușit și că niciodată nu-și ridica vocea la diapazonul normal. Se îmbrăca de obicei în albastru-închis, cu trupul cuprins într-o jachetă care se lărgea din talie, cu o vulpe în jurul gîtului și capul cufundat într-o pălărie „cloche“ care-i acoperea ceafa, urechile și fruntea. În clipa în care atenția se îndrepta către ea, își întorcea capul cu repeziciune, dar fără supărare. Avea obrajii slabi, nasul subțire, o bărbie nesigură care o urîțea. Uneori mi se părea că se fardase înainte de a veni la noi, dar în prăvălie era atît de întuneric și domnișoara Berthe îți dădea atît de greu prilejul s-o cercetezi, încît nu era cu putință s-o știi. Nu vorbea cu mine, nu mă privea, cu toate că mă cunoștea de opt ani, dar cînd mă auzea tușind, îmi întindea pe tăcute o pastilă de candel negru, pentru că avea întotdeauna o cutie în geantă. Fratele ei mi-a spus că pe vremuri făcuse studii ca să ajungă învățătoare și că ea găsise numele librăriei.

Nu se arătase nici mulțumită, nici nemulțumită să mă vadă din nou în prăvălie și nu s-a interesat de motivele care mă ținuseră departe, dar am băgat de seamă că venea mai des de la întoarcerea mea. Într-o dimineață s-a ivit devreme. Domnul Ernest dormea încă. Eram singuri. După ce a deschis o carte sau două cu un aer nehotărît, s-a îndreptat către mine și mi-a întins cutia cu candel negru.

— Ia, a șoptit ea. E bine să iei în toate anotimpurile. Spunînd cuvintele acestea s-a uitat ascuțit la mine, și am asemuit în mintea mea ochii ei de un negru lichid cu bomboanele pe care le clătina sub nasul meu, în cutie.

— Haide, ia, domnule Manuel.

M-am supus. Și-a băgat și ea cîteva bomboane în gură și le-a molfăit fără să-și ia ochii de la mine, apoi mi-a spus deodată :

— Ești bolnav. Trebuie să te îngrijești.

Am ridicat din umeri.

— Da, da, a urmat ea cu vocea ei joasă și iute, și i-am simțit în obraz mirosul de farmacie al respirației, trebuie să te vadă un doctor. Eu cunosc unul. Să te duci acum din partea mea.

Seriozitatea acelei femei m-a înspăimîntat. Ai fi spus că nu cotrobăise ani de zile în prăvălie decît pentru a prinde ocazia să-mi spună aceste lucruri. M-am dat înapoi pînă la rafturile de cărți de care mi-am sprijinit mîinile umede.

— Domnul Ernest nu vrea să plec din prăvălie, am îngînat eu. Și pe urmă nu sînt bolnav, vă înșelați.

— Lasă-l în seama mea pe domnul Ernest, a răspuns ea fără să ia aminte la protestul meu. Dar, ca să ocolim orice greutate, pleacă chiar acum. Du-te în strada l'Entrepôt, nr. 17, la doctorul Blard. Știe că vei veni, să nu uiți să-i spui că vii din partea mea, altfel va trebui să aștepți ora de consultații.

Surprinderea și neliniștea mi-au tăiat puterea de a răspunde și am rămas neclintit în vreme ce domnișoara Berthe se apleca peste masa cu noutăți. Peste cîteva clipe a ridicat capul.

— Tot aici ești! a șoptit ea. Du-te, prietene. N-ai vreme de pierdut. Dacă vor veni clienți mă ocup eu de ei. Nu-ți fie teamă, știu ce înseamnă o carte.

Mi-a luat pălăria pe care o pusesem pe un scaun și mi-a pus-o chiar ea pe cap.

— Ah! a rostit deodată, uitam. Nu trebuie să ai grijă de onorariu.

— Domnișoară...

— Du-te, du-te repede...

Și m-a împins afară. Făcusem cîțiva pași pe stradă, cînd m-a chemat încetișor. Am văzut-o pe o treaptă, cu mîna sprijinită de pervazul ușii. A ridicat arătătorul cu un gest care vădea că în sufletul ei rămăsese o învățătoare.

— Dar să nu alergi! a șoptit ea.

M-am dus foarte ascultător acolo unde mă trimitea domnișoara Berthe, fericit ca întotdeauna să mă supun unei voințe mai puternice decît a mea. Doctorul Blard locuia la celălalt capăt al orașului, într-o căsuță cochetă, așezată la marginea căii ferate. Treceai pasarela, traversai strada, apoi o grădină îngustă care mirosea a vanilie. O țărancă cu o basma neagră m-a condus sus, în salon, și a închis ușa în urma mea. Am așteptat. Răsfoiam numerele vechi din *Illustration*, care acopereau masa de lemn aurit, încercam ca un copil fotoliile cu brațe răsucite, apoi mă priveam într-o oglindă atît de înclinată, încît mă vedeam în ea pînă în vîrful pantofilor și, nesocotindu-mă nici mai slab, nici mai palid decît eram de obicei, mă întrebam de ce mă aflu acolo. Fără îndoială că

arătam rău, dar din copilărie încă mi se spusese în fiecare zi că arăt rău. De ce deci să mă mai zbucium? Ceea ce am băgat de seamă mai ales în dimineața aceea, a fost urîțenia mea. O urîțenie intelectuală, am adăugat în sinea mea. A trecut un lung sfert de oră.

Cînd am intrat în biroul doctorului, m-am simțit atît de intimidat încît nu pricepeam întrebările pe care mi le punea. Era un bătrîn înalt, chel, nițel gîrbovit, îmbrăcat cu o redingotă de modă veche. Mi-a zîmbit cu bunătate și mi-a vorbit despre tata, pe care îl îngrijise cîndva. Am avut impresia ciudată că răposatul intra în odaie la aceste cuvinte și că mi se alătura, încovoiat, cu o expresie de îngrijorare și cu o strachină de pateu de iepure sub braț, pentru domnul Ernest. Vorbind într-una, doctorul mi-a deschis un nasture de la vestă și eu am continuat mașinal; mi-am scos vesta, cămașa, flanela, în sfîrșit am lăsat să se vadă trupul acela nenorocit, de care mi-era rușine.

Ce frumoasă era ziua aceea! În vreme ce bătrînul își lipea urechea rece de spatele meu, eu priveam drept înainte, pe fereastră, ulmii cei mari ale căror frunze străluceau în soare, aleea care tăia o peluză mare și ducea în pădure de-a lungul unui pîrîiaș. Inima îmi bătea, mi-era frică, nu pricepeam de ce doctorul îmi ascultă atît de îndelung răsuflarea în plămîni. Acum capul i se plimba pe pieptul meu, la dreapta, la stînga, craniul lui lucios care mirosea a apă de colonie rămînea nemișcat o clipă, apoi se muta deodată, de parcă ar fi fost pe urmele cuiva, a unui tîlhar care fugea dintr-un punct în altul. Priveam vîr-

ful copacilor care se înclinau agale în vînt și în lumină, încercam să nu-mi fie cald, să nu am temperatură, dar sudoarea îmi curgea la subsuori. Mă arătam ascultător, respiram atît de adînc cît dorea doctorul, număram de atîtea ori cît mi se cerea, tușeam.

După ce m-am îmbrăcat, bătrînul mi-a ținut un fel de mic discurs care trăda o oarecare încurcătură și, cred, o mare tristețe. M-a bătut ușor de cîteva ori pe umăr, mi-a vorbit despre curaj, despre răbdare. Auzeam acele fraze vagi fără să le prind înțelesul. Mă uitam, mut de spaimă, la omul ai cărui ochi albaștri, mîhniți, încercau să-mi zîmbească. Dacă n-ar fi avut un aer atît de distins cu barba lui albă și cu redingota, poate că l-aș fi întrebat ceva și eu, dar așa n-aveam curaj. Și pe urmă, înlăuntrul meu, dăinuia teama că aș fi putut afla de la el prea mult, că ar fi putut rosti anumite cuvinte, mai ales un cuvînt... pe care îl spuse pînă la urmă.

Afară am făcut, năuc, cîțiva pași pe drum, cu rețeta în mînă și cu obrajii umezi. Vedeam, printre lacrimi, cum tremură conturul caselor. Îmi spuneam că nu e cu putință să naufragiezi în plină tinerețe. Nu se poate să-mi trăiesc acum ultimii ani. După ce m-am înduioșat destul de mine însumi, m-am liniștit puțin și, părăsind drumul, m-am îndreptat către ulmii pe care îi contemplasem mai înainte. Răsuceam în mîini batista de care mă slujeam totdeauna să-mi șterg palmele, și mă gîndeam. Nu mi se spusese că voi muri. Dinpotrivă, doctorul îmi vorbise despre vindecare, despre nădejde. Dar partea cea mai lucidă

din mine însumi răspundea că, în gura unui doctor, cuvîntul nădejde era de-a dreptul sinistru. Nu i se vorbește despre nădejde decît unui om în primejdie. Se vorbește despre nădejde cînd se întrevede deznădejdea.

În loc să mă întorc acasă, am străbătut pajiștea și am pornit pe cărarea din pădure. Atîtea păsări cîntau în copaci, încît m-au silit să le ascult. Înaintam mereu. Ici și colo soarele găurea penumbra și lovea apa rîului pe care jucau gîze. Încercam să mă interesez de acest spectacol, să-i prețuiesc frumusețea, dar n-o mai puteam face să aștepte pe sora patronului meu, și m-am întors înapoi.

Îmi rămîneau cîteva probleme de ordin practic, mai întîi cum să-i dau banii înapoi domnișoarei Berthe. Mi-am făgăduit s-o fac de cum voi lua salariul. Să-l anunț pe domnul Ernest că aveam să-l părăsesc, pentru că doctorul mă oprea de la orice muncă timp de șase luni. Voi putea deci, pentru prima oară în viața mea, să-i vorbesc domnului Ernest așa cum voi avea chef. Îmi venise și mie ceasul, un ceas foarte întunecat, dar îmi venise în sfîrșit, era aici, și simțeam o ciudată fericire în mijlocul celei mai mari prăbușiri morale pe care o cunoscusem. Viața mea avea să se schimbe. Îmi părea că aflîndu-mă pe patul de moarte, inima mi se trezise ca să bată din nou la sunetul acestor cuvinte. Nu știam ce avea să mi se întîmple, nici cum aveam să trăiesc după ce voi fi părăsit librăria, nici dacă aveam să trăiesc, totuși gîndul că o rînduială era nimicită ca să lase loc altei rînduieli făcea ca temerile cele mai cumplite să se amestece cu un fel de bucurie.

Îmi aduc aminte că apropiindu-mă de librărie, m-am simţit iar cuprins de vechea groază pe care mi-o inspira domnul Ernest. „De ce mi-e frică, mi-am spus atunci, de vreme ce sînt pierdut ?" Atunci mi s-a părut că dobîndesc un suflet nou. Din universul meu pierea un element : frica. La drept vorbind nu eram pe de-a-ntregul sincer, nu mă socoteam pierdut, dar în starea de năuceală în care mă aflam de un ceas, orice gînd care mă exalta puţin îmi părea drept. Nu mai puteam trăi decît la un anumit grad de febră.

Am intrat, prefăcîndu-mă a fi foarte liniştit şi chiar oarecum rece. Am trecut, fără să-mi scot pălăria, prin faţa tejghelei la care domnul Ernest rămăsese cu ochii căscaţi de mirare şi am pătruns în odăiţa din fund, să-mi adun cele cîteva cărţi care erau ale mele. Domnişoara Berthe a ieşit din întuneric.

— Ei ? m-a întrebat cu vocea înăbuşită.

— Am fost la doctor, domnişoară.

— Ah ! bine.

— Bine e un fel de a vorbi, am spus eu cu amărăciune. Dar aţi avut dreptate să mă trimiteţi la el. Vă mulţumesc.

Cînd i-am spus diagnosticul, s-a mărginit să-mi strîngă braţul. „Să socotim asta prima etapă către vindecare", a zis ea. Şi a avut un zîmbet care a făcut-o aproape frumoasă în ochii mei.

Totuşi trebuia să-i lămuresc domnului Ernest ceea ce nu voia să înţeleagă, sarcină grea. În tot timpul conversaţiei noastre n-a contenit să dea cu pumnul în tejghea într-un chip atît de copilăresc, încît mi-era aproape ruşine.

— N-are dreptul, repeta el cu accentul lui greoi din centrul Franţei. Îţi spun eu că n-are dreptul.

— Taci odată, dobitocule, a şuierat sora lui, ivindu-se deodată în faţa tejghelei.

S-a oprit o clipă şi a privit mirat. Avea o fărîmă de respect pentru renumele ei de femeie instruită care a strălucit la examene, dar chiar din pricina asta n-o putea suferi.

— Cine are să vadă de prăvălie ? a întrebat el.

— O să găseşti un înlocuitor.

— Un înlocuitor, a tunat el dînd un picior în partea de jos a tejghelei. Şi unde dracu vrei să găsesc un înlocuitor? Manuel mi-a fost încredinţat de taică-său ca să-l învăţ o meserie. N-are dreptul. Nu e mai bolnav decît mine. E un chiulangiu.

Domnişoara Berthe mi-a făcut semn să mă grăbesc, apoi s-a întors către fratele ei şi i-a întins o pastilă de candel negru. Nu mi-a trebuit mult timp ca să arunc într-o pînză neagră lucruşoarele care alcătuiau tot avutul meu pe pămînt, fără să uit cele trei carnete, pe care m-am dus să le iau din spatele operelor lui Racine. Eram bîntuit deodată de o mare veselie şi îmi uitam boala, pentru că furia patronului era pentru mine un spectacol grozav de plăcut. Ghiceam că murea de poftă să mă bată şi că numai prezenţa surorii lui îl împiedica să se repeadă la mine. Cu legătura pe braţ şi cu pălăria de paie pe cap, am căutat să-i spun ceva foarte usturător, nu din spirit de răzbunare — dispreţuiesc răzbunarea — dar ca să-mi înfrunt asupritorul şi să mă reabilitez în propriii mei ochi. Din nefericire, cuvîntul acela usturător şi spiritual n-a venit.

— Ce mai aştepţi ? mi-a şoptit domnişoara Berthe. Pleacă !

— Manuel, eşti un ticălos, a spus domnul Ernest. A scuipat pastila care îl împiedica să vorbească şi s-a ridicat. Te-am hrănit cinci ani. N-ai dreptul, n-ai dreptul, auzi ?

Venise clipa să vorbesc, să arăt că eram un om. Stăteam pe pragul prăvăliei.

— Domnule Ernest, am început eu, vreme de cinci ani am fost robul dumitale, da, robul dumitale şi nimic mai mult. Vreme de cinci ani, dumneata... eu...

Vocea mi se îneca în lacrimi de furie, am bătut din picior.

— Ai de gînd să pleci odată ! a rostit domnişoara Berthe. Şi m-a împins.

— Îţi interzic să treci pragul acestei uşi ! a strigat patronul.

Am călcat această poruncă cu o bucurie care m-a despăgubit de faptul că nu-i putusem azvîrli în obraz mai înainte un cuvînt usturător. Afară, lumea începuse să se adune auzind atîta tărăboi. A trebuit, ruşinat, să străbat un grup de curioşi care îmi tăiau drumul ca să intru sub arcade. Cînd am întors capul, l-am văzut pe domnul Ernest pe prima treaptă a prăvăliei. Cu pumnul întins spre mine, striga : „Chiulangiule, te dau afară, mă auzi, chiulangiule ?"

Cum să nu-l aud ! Vocea lui m-a urmărit pînă la micul tramvai galben, care m-a dus la mătuşă-mea.

IV

M-a cuprins remuşcarea că, în tulburarea mea, nu-mi luasem rămas bun de la domnişoara Berthe, şi mi-am pus în gînd să-i scriu. O uitare de alt gen dar tot atît de gravă : nu mă gîndisem să-i cer domnului Ernest salariul pe care mi-l datora pe cincisprezece zile, şi mi-a venit mai întîi să mă întorc la prăvălie ca să-i pretind dreptul meu chiar dacă ar fi fost numai pentru a-mi stăpîni frica pe care patronul mi-o inspira încă. Într-adevăr, unul dintre principiile mele, cel care îmi părea cel mai greu de pus în practică, dar care m-a recompensat însutit, era să nu mă las înfrînt niciodată de timiditatea mea firească, nici să cad la învoială cu o ameninţare, cuvinte frumoase care nu m-au împiedicat să dau greş în chip ruşinos, în aproape toate împrejurările însemnate ale vieţii. Trebuie să spun, în apărarea mea, că n-am căzut niciodată fără luptă şi că m-am bătut totdeauna cu mine însumi ca să rămîn credincios adevărului meu. Poate că, în ochii unui judecător absolut, aceste înfrîngeri sînt egale cu nişte victorii. Asta îmi spun cînd sînt înclinat să cred că viaţa mea e ratată. Oricum, am amînat pe mai tîrziu înfăptuirea acestui plan, nu din laşitate, ci pentru că eram istovit. Cînd am ajuns în sfîrşit la grilajul grădinii, picioarele îmi tremurau de oboseală şi a trebuit să-mi pun legăturica pe ieşitura zidului.

Am găsit-o pe mătuşă în cameră unde o certa pe Léontine. Cînd m-a văzut, a încruntat din sprîncene şi, chiar înainte să deschid gura, mi-a poruncit s-o urmez, pentru că nu avea încredere în bucătăreasa pe care o bănuia a fi, cum spunea

ea, o spioană. Cînd am ajuns în sufragerie a închis ușa și fereastra, m-a poftit pe un scaun lipit de al ei, apoi m-a ascultat cu expresia aceea încremenită și furioasă, care n-o părăsea niciodată. Pe măsură ce-i povesteam întîmplările din dimineața aceea, vedeam cum se perindă prin ochii ei toate sentimentele pe care nu era în stare să le ascundă, disprețul pentru domnișoara Berthe, a cărei milă o socotea indiscretă, iar pentru fratele ei o furie violentă care îi ridica pieptul și-i grăbea respirația. Cînd a venit vorba despre doctorul Blard pe care îl lăudam pentru blîndețea și meșteșugul lui, a făcut un gest de parcă ar fi alungat o muscă.

— Pentru ce se amestecă toți? Bătrînul Blard e un dobitoc.

Mi-a venit să mă arunc în brațele ei.

— Va să zică nu sînt bolnav, mătușă?

S-a dat puțin înapoi.

— Am spus eu asta? a rostit ea cu un ton care mi-a retezat elanul. Eu, prietene, nu sînt medic. Tot ce știu e că tusea se liniștește cu sirop de eucalipt — uneori — și că temperatura se taie cu băuturi calde și o asudare bună — uneori — pentru că, deh! temperatura...

Și femeia aceasta, vrăjmașa bucuriei, a făcut o mutră mult mai înspăimîntătoare decît cuvintele doctorului. Am constatat încă o dată că nu mă iubea decît cînd eram trist și umilit. S-a uitat la mine lung, cu o expresie de îndoială, de parcă ar fi cîntărit viața și moartea mea în talgerele unei balanțe.

— În sfîrșit, a suspinat ea, iată-te! Fără situație, fără viitor. Bietul meu Manuel! Și eu, care te credeam neînstare de vreo trăsnaie.

Voiam să protestez, cînd s-a ridicat să-și ducă iar scaunul lîngă perete.

— Tu îți închipui că sînt bogată? m-a întrebat punîndu-mi mîna pe umăr ca să mă silească să rămîn așezat. Ei, drăguțule, abia am cu ce... Ferma mea nu produce. Colonelul nu mi-a lăsat decît datorii, iar în ce privește pensiile pe care guvernul le dă văduvelor de militari...

A tras un hohot de rîs tare și disprețuitor, asemănător cu un strigăt.

— Am să muncesc, doamnă Plasse.

— Am să muncesc, doamnă Plasse, a repetat ea, întunecată. Și ce-ai să faci, băiețele? Ai să te duci în pădure să aduni castane ca să le vinzi la piață? Uită-te la tine, țîncule. Taică-tău, hei, taică-tău avea o înfățișare minunată pînă și în ultimile clipe, mă auzi? Umeri de grenadir, un piept... (S-a lovit cu pumnul în piept și și-a dat capul pe spate) înțelegi?

A urmat descrierea, binecunoscută de mine, a omului cu care nu se măritase. Ura se amesteca cu admirația. Ca să se răzbune pe tată, arunca în capul fiului toate calitățile pe care acesta nu le moștenise: puterea, frumusețea, buna dispoziție, farmecul. Ai fi crezut că se adresa unei stafii căreia voia să-i răpească odihna, o chema, îi arăta în mine falimentul tuturor speranțelor cu care se amăgise un muribund.

Mîna ei îmi apăsa greu umărul. Am încercat să mă liberez încetișor, mîngîind acele degete care îmi zdrobeau carnea și, deodată, n-am mai putut

să-mi cîrmuiesc emoţia. Mătuşa se mira pentru a treia sau a patra oară că un bărbat atît de frumos ca tata nu-i lăsase fiului lui ceva din el însuşi. Trăsăturile mele erau lipsite de farmec într-o măsură uluitoare... În clipa aceea lacrimile au lunecat pe nenorocitul acela de chip pe care îl ocăra aproape în fiecare zi şi m-am lăsat să cad la picioarele mătuşii, rugînd-o să tacă. M-a ascultat o clipă, apoi, cu mîinile ei puternice, m-a apucat de subsuori ca să mă ridice şi m-a strîns la piept suspinînd de emoţie.

— Nu te necăji, mi-a şoptit ea la ureche, să nu-ţi fie frică. Am să am grijă de tine, băieţele, am să veghez asupra ta.

Şi obrazul ei se freca de al meu, de parcă ar fi vrut să-mi şteargă lacrimile.

V

Mi se pare că n-am cunoscut niciodată bucuria în afară de săptămînile care au urmat, cu toată cumplita frică de moarte care nu mă mai părăsea. Cuvintele acestea vor părea de neînţeles celor care n-au suferit, dar aveam în mine o asemenea poftă de viaţă încît cea mai scurtă clipă în care mă simţeam bine răscumpăra ceasuri întregi de sufocaţie şi spaimă. Nopţile erau cumplite pentru mine şi ieşeam din ele ca dintr-o agonie ; faimoasele sudori pe care mătuşa mi le stîrnea cu ceaiuri fierbinţi nu-mi vindecau febra care venea, statornică, la ora cinci după-masă şi nu mă părăsea decît în zori. Dar, dimineaţa, mă duceam să mă aşez la

fereastră cu cartea mea obişnuită, soarele îmi cădea pe pagini, pe mîini... Adormeam uneori în lumină, frînt de oboseală, dar plin de nădejde pentru că de două sau trei ceasuri nu mă mai sufocam.

Din fericire, aerul proaspăt şi curat al regiunilor noastre mi-era prielnic şi, datorită şi odihnei, am făcut în cîteva săptămîni un progres vădit, de care m-am ferit să-i vorbesc mătuşii.

Mă răsfăţa. Instalase pentru mine în grădina în care ne plimbam amîndoi un hamac cu franjuri roşii, între doi ulmi mari, înclinaţi. În zilele în care vremea era frumoasă, îşi tîra scaunul de fier pînă la rădăcina unuia dintre aceşti copaci, iar eu mă culcam în hamacul pe care ea îl împingea uşor cu o mînă. Raze de soare străbăteau prin frunziş şi mă sileau să închid ochii. Atunci auzeam scîrţîitul uşor al frînghiilor şi uneori murmurul egal al mătuşii care cînta încet, legănîndu-mă. O pace încîntătoare cădea asupra mea.

Alteori, cînd doamna Plasse se ducea să-şi vadă săracii, rătăceam singur în casa liniştită. Mă duceam să mă aşez în odaia Marie-Thérèsei şi priveam în jurul meu fără să împing indiscreţia mai departe. Erau acolo sertare pe care le-aş fi putut deschide, batiste pe care le-aş fi putut fura, dar n-o făceam. În starea de slăbiciune în care mă găseam încă, orice preocupare senzuală îmi devenea străină şi dacă îmi mai trecea vreuna prin cap, era numai dintr-o obişnuinţă a gîndului. Într-o zi, mi-am lipit obrazul de pernă, pe locul pe care verişoara mea îşi încălzea obrazul, dar gestul ăsta de îndrăgostit mi-a părut atît de puţin sincer, încît mi-a fost ruşine. După

cum se vede, nu semănam cu tuberculosul tradițional din care se face un soi de obsedat sexual. Oricine s-ar întreba ce căutam în odaia aceea și mă întrebam și eu însumi, apoi mă întorceam la hamacul meu spunîndu-mi că, fără nici o îndoială, se isprăvise.

Partea cea mai ciudată a povestirii mele e poate această întrerupere a dorinței, care a durat aproape o lună, în timpul căreia îmi urmăream verișoara cu un ochi cu totul lucid. Adesea nu mai vedeam în ea decît o fată cam neroadă, vrăjită de călugărițe și care, cu vremea, avea să devină o bigotă, nu ca mama ei (maică-sa era un animal sălbatic prins în capcana catolicismului), dar ca acei bătrîni îngrozitori pe care îi vezi la liturghie, ultimul reazim al unei biserici gata să se năruie. Într-o seară, după cină, s-a smiorcăit pentru că superioara o certase.

— Bine a făcut, repeta mătușa. Maica Marie-Alphonsine e o femeie cu bun-simț, cu toate că e călugăriță. Ah, uite, a adăugat întorcîndu-se spre mine, nu ți-am spus taina noastră...

Își pusese dinainte ceașca de ceai de boldo și am văzut-o prin aburii care urcau din lichidul fierbinte cum zîmbea cu oarecare cruzime.

— N-am vorbit despre asta pentru că erai bolnav, dar noutatea e încă proaspătă. Marie-Thérèse a noastră e pe cale de a deveni o mică sfîntă...

— Mamă! a strigat vară-mea cu un accent tragic.

— Chiar așa, a urmat doamna Plasse, o mică sfîntă sau cel puțin o călugăriță. După cît se pare, crede că are chemarea.

Cînd am auzit aceste cuvinte, am avut impresia ciudată că înghit o băutură amară. Pentru mine, călugărița se află pe ultima treaptă a scării sociale, pe cea mai de jos, și am avut stîngăcia să las să mi se ghicească gîndul în privirea pe care am întors-o atunci către vara mea. Ea a izbucnit în plîns. Lacrimi, lacrimi, veșnice argumente ale slăbiciunii, mi-a fost rușine în clipa aceea de toate cele pe care le vărsasem, și printr-o răsturnare a întregii mele ființe, am avut remușcarea de a nu fi făptuit ceea ce se numește păcatul atunci cînd avusesem prilejul, sus, la Héritage.

Toată noaptea aceea n-am putut dormi de febră și mi-am recapitulat întreaga viață. Nu era cu putință să se încheie cu o înfrîngere. Dacă n-aveam să mai dăinui decît puțin, voiam să încerc să izbutesc în ceva, dar în ce să izbutesc? Educația mea fusese foarte neglijată. Mă cultivasem cum putusem, citind la întîmplare aproape în ascuns, în odăița din spatele prăvăliei. Voi rămîne pînă la sfîrșitul vieții, fără îndoială, un semidoct, nu voi avea niciodată răbdarea să duc un raționament greu pînă la concluzie. Îmi lipsea timpul pentru așa ceva, pentru că îmi părea că trăiesc în umbra unei morți apropiate, ca o plantă care vegetează la rădăcina unui copac mare, tufos.

A izbuti însemna poate a semăna cu Hristos, nu cu acel Hristos al „gîndacilor" și al călugărițelor prosternate, acela îmi rămînea tot atît de neînțeles ca Hermes sau Apolo, ci cu omul curajos și bun, al cărui cuvînt fermeca sufletele. Îl iubeam din copilărie. Mi se întîmpla uneori să

mă trezesc în liniștea nopții, ca să mă gîndesc la el așa cum te gîndești la o ființă umană, căreia vrei să-i ceri un lucru sau altul. Numai el, o simțeam bine, m-ar fi putut înțelege, sfătui, dar nu izbuteam să văd în el ceva supranatural. Afară de asta, cînd eram de vreo paisprezece ani, aveam ceasurile mele de pioșenie care îi tulburau pe cei din jurul meu și mă înșelau chiar pe mine în privința mea, pentru că în adîncul bisericilor, în fumul tămîiei și în scînteierea luminărilor, exista un monarh absolut căruia nu i se vorbea decît în latinește și către care încercam sfios să-mi înalț inima neștiutoare. Degeaba îmi spuneam : „E el, uite, e el !" Luxul lui mă stingherea. Mă rugam, îmi ascundeam obrazul în mîini ca să fac întuneric în fața ochilor mei, dar cuvintele pe care le recitam în șoaptă nu erau sincere. Aș fi vrut să vorbesc cu un prieten, cu un frate mai mare. Nu știam să vorbesc unui Dumnezeu.

Mi-era greu să le explic părinților mei, și mai tîrziu mătușii că credința mi se transforma și că devenind creștin încetam de a mai fi catolic. Așa s-a așternut o greșită înțelegere care m-a micșorat în proprii mei ochi : păream un ipocrit. Își închipuiau că, din smerenie, mă duc la biserică în ascuns, de vreme ce nu mă duceam duminica. Acum, cînd stăteam culcat într-un pat căldut și jilav, problemele astea îmi păreau lipsite de însemnătate. Nu mai era vorba să știu dacă Dumnezeu există, ci dacă aveam să trăiesc pînă a doua zi, pentru că imaginația mea lucra. Îmi dădeam încă o dată seama cît de puțin prețuiește religia în apropierea morții. Tot ceea ce

învățasem despre suflet și viața viitoare îmi părea ca o înșelătorie fără rost pe lîngă realitatea cumplită care mă aștepta, iar rugăciunile știute pe dinafară nu mă ajutau de loc împotriva fricii de a muri. Trăgeam o bucată de cearșaf peste obraz, ca să-mi șterg fruntea. Ah ! dacă ar fi venit cineva ! Dar în clipele acelea eram singur.

Într-o noapte totuși (abia îndrăznesc s-o cred), pe cînd vorbeam singur ca să încerc să ațipesc, am avut impresia că cineva stătea lîngă mine. Casa dormea de mult, ne apropiam de clipa care precede zorile și pe care bolnavii o cunosc bine : e ceasul în care viața se retrage din lume ca o maree nevăzută, luînd cu ea răsuflarea agonicilor. Inima a început să-mi bată puțin mai tare, dar nu-mi era frică, dimpotrivă, înlăuntrul meu ceva a devenit deodată mai puternic. Am așteptat, cu ochii mari deschiși, nevăzînd nimic, pentru că întunericul era desăvîrșit. Au trecut cîteva minute. Mi-a venit o idee ciudată, o idee de om scuturat de friguri, care nu mai deosebește ceea ce e cu putință de ceea ce nu e : „El, poate". Cred că atunci, sînt sigur că atunci s-a așezat pe fruntea mea o mînă îmbătător, arzător de răcoroasă. M-am înfiorat și am adormit aproape numaidecît.

Către Sărbătoarea-Domnului starea mi s-a îmbunătățit atît de mult încît am început să mănînc ca odinioară și obrajii mei au căpătat din nou o culoare care nu era cea a febrei. Am putut iar să ies, să fac comisioanele cu care mă însărcina mătușa, fără să simt că obosesc prea mult. Una dintre primele mele griji a fost să-i

fac o vizită domnişoarei Berthe. Locuia în celălalt capăt al oraşului, în două odăiţe deasupra unei cafenele. Mi-aduc aminte că trebuia să străbaţi o sală de biliard strîmtă, să treci între perete şi jucătorii în cămaşă care vorbeau foarte tare, să urci apoi o scară întunecoasă, pe care piciorul se poticnea la fiecare treaptă.

Sora fostului meu patron trăia într-o îmbulzeală de lucruri mărunte, care nu se poate descrie. Toate amintirile pe care i le adusese viaţa, cărţile poştale, scoicile, cutiile de mănuşi, genţile de mărgele, tecile de foarfeci, mucarniţele, tot ceea ce se deschide şi se închide, se împătureşte, se face sul, se agaţă şi nu foloseşte la nimic se aduna vraf pe cinci-şase metri pătraţi în care îşi adăpostea zilele bătrîna domnişoară. Am intrat, într-o mare zornăială de clopoţei.

Era aşezată în spatele perdelelor trandafirii de la fereastră şi hrănea o broască ţestoasă. Prezenţa mea nu i-a pricinuit nici bucurie, nici o surprindere vădită, pentru că a aşteptat liniştită ca reptila să-şi sfîrşească foaia de salată, înainte de a se întoarce spre mine. În sfîrşit, a dat perdeaua la o parte.

— Ce este? a rostit cu vocea ei de conspriator.

I-am întins, înroşindu-mă, un plic sigilat, pe care l-a deschis numaidecît.

— Ce înseamnă asta ? m-a întrebat, privind hîrtia de cincizeci de franci pe care o pusesem în plic. Eşti caraghios, prietene.

Am protestat, nici n-a vrut să mă asculte şi mi-a dat banii înapoi.

— De vreme ce te afli aici, mi-a tăiat ea scurt explicaţiile, am să-ţi dau un sfat : du-te acasă şi rămîi acolo.

A rostit fraza asta atît de aspru, încît am crezut că o jignisem şi căutam zadarnic ceva ce-aş mai fi putut spune. În vremea asta ea părea că nu mă mai ia în seamă şi se ocupa iar de broasca ţestoasă, căreia îi freca uşurel carapacea cu un tampon de vată îmbibat în ulei. Stăteam în picioare, ceea ce îmi mărea stînjeneala. În jurul meu soarele lumina o lume de bibelouri. Vreo sută de ceşcuţe deosebite între ele atîrnau de cuie sub două rînduri de farfurii. Mai jos, ochiul se pierdea într-un noian de măsuţe inutile, de scaune împodobite cu panglici de mătase, pe care nu trebuia să te aşezi. Fotografii se înghesuiau pe cămin, lîngă un vas de porţelan din care ieşea un mănunchi de pene albastre şi roşii. Toate abajururile erau drapate ca nişte dansatoare. Învălmăşeala asta nemaipomenită te făcea să te gîndeşti la anumite peisaje submarine în care materia pare că a înnebunit, în care lumina se mişcă într-o dezordine bogată şi magică. Deodată perdeaua a fost trasă de o parte cu un gest brusc.

— Tot aici eşti ? a şuierat domnişoara Berthe. Şterge-o, prietene, şi să nu fii văzut prea mult în oraş.

Aş fi vrut să vorbesc, să întreb, dar perdeaua rozalie căzuse din nou la locul ei, nemaiîngăduindu-mi să văd decît o mînă mică, nervoasă, care se plimba încet pe carapacea cu reflexe de bronz.

Cînd am străbătut din nou sala de biliard, mi s-a părut că jucătorii în cămăşi mă priveau ciu-

dat, cu vrăjmășie, dar eu am trecut totuși fără grabă. Am căutat cîteva zile înțelesul enigmei, apoi nu m-am mai gîndit la asta.

Joia următoare, în lipsa mătușii, două tinere prietene ale Marie-Thérèsei au venit în vizită la ea. Mi-aduc aminte că au venit la ora trei fix, cu toate că nu fuseseră invitate decît la gustarea de după-masă. Una dintre ele, foarte urîtă și foarte slabă, cu părul lung, bățos, și cu ochelari de călugăriță, ponegrea toate lucrurile despre care vorbea și lăuda necontenit originea nobilă a părinților ei, ceea ce îi dădea în ochii colegelor prestigiul unei persoane mari. Cealaltă, prostănacă și frumușică, moliîie la caracter și la trup, apucată mereu de un rîs care nu se mai isprăvea, își scutura buclele blonde povestind istorii din care uita principalul.

Mă așezasem într-un colț al sufrageriei în care trăncăneau toate trei și mă prefăceam că citesc ca să le observ în tihnă, pentru că eram curios să știu ce puteau să-și spună și pentru că două dintre ele erau frumoase. La început și-au vorbit în șoaptă, dar cum eu nu mă mișcam mai mult decît scaunul pe care eram așezat, au uitat că eram acolo. Le-am văzut scoțînd din buzunare lucrușoare mici și arătîndu-și-le în vreme ce vorbeau toate deodată. În toiul conversației, își respirau în obraz una alteia și capetele li se atingeau. Edmée de Gaillardet, aristocrata grupului, înfățișa cu ifos admirației generale o carte de rugăciuni minusculă, cu scoarțe de sidef pe care, a avut grijă s-o spună, se afla blazonul familiei ei. Biata mea Marie-Thérèse, care n-avea de arătat nimic atît de prețios, a scos cu veselie

din șorț cîteva pietricele turtite pe care le găsise în grădină și le frecase cu batista. Celelalte au chicotit disprețuitor, apoi Edmée a început să-și explice blazonul în timp ce Pauline, fîțîindu-se în rochia ei de percalină roz, a făcut socoteala și a descris medaliile de aur pe care le primise de ziua ei. Ascultam trăncăneala asta neroadă cu o plăcere aproape senzuală. În adevăr, nimic nu e mai provocator decît o anumită formă de prostie, și la auzul acestor vocișoare care gîfîiau, se trezeau în mine tot soiul de dorințe păcătoase.

Nu mai știu la ce visam cînd, închizînd deodată cartea, le-am invitat pe aceste fetițe să le duc pentru gustarea de după-masă în pădurea Combe. Edmée n-a primit numaidecît, pentru că nu uita că fusesem în slujbă la o librărie și se temea, fără îndoială, să nu-și întunece blazonul arătîndu-se cu mine pe stradă, dar Pauline și mai ales Marie-Thérèse, care țopăiau de bucurie, au convins-o să vină. Am pus deci siropul de rodii într-o sticlă și tartinele cu miere într-o plasă pe care am luat-o pe braț, apoi, tramvaiul cel mic, galben ne-a dus pînă la marginea pădurii Combe, în care ne-am aflat în mai puțin de un sfert de ceas.

Bucuria copiilor îmi mergea la inimă, în partea cea mai bună a inimii și trăiam mulțumirea oamenilor cinstiți care fac ceea ce se numește o faptă bună, dar o trăim ca cineva care s-ar bucura de o țară prin povestirea călătoriei altuia. Văzînd-o pe Marie-Thérèse zbenguindu-se în iarbă cu Pauline și chiar pe serioasa Edmée rîzînd și scoțînd țipete de veselie, mi-a venit ideea unei vieți liniștite, dulci și matrimoniale, a cărei țintă ar

fi să faci copii și să-i crești după precepte bune. Astăzi, ținta asta propusă existenței îmi pare o jignire și îmi place de o mie de ori mai mult mediocritatea sterilă a stării mele actuale care cuprinde, în orice caz, elemente de revoltă. Fapt este însă că, străbătînd fîneața care desparte drumul mare de pădurea Combe am avut cîteva minute ceea ce aș numi nostalgia vieții onorabile și în același timp un dezgust adînc de mine însumi.

Sub copaci fetele au început să cînte ținîndu-se de mînă, ceea ce m-a înduioșat și mai mult. Mergeam cu cîțiva pași în urma lor, cu aerul unui preceptor pentru că țineam anume o carte sub braț, și dacă le vedeam alergînd le strigam să fie cuminți, cu o voce nazală, care le făcea să rîdă. Imitam tonul părinților. Glumele astea au înveselit plimbarea și încet încet am ajuns în desișul cel mai adînc. Lumina nesigură, tăcerea profundă și neclintirea absolută a pădurii m-au făcut din nou grav. În jurul nostru pămîntul acoperit de frunze veștede urca cît vedeai cu ochii, între stejarii a căror boltă întunecoasă și compactă ne acoperea cerul. Fetițele tăceau. Ne aflam la poalele avonului Druizilor, o stîncă mare care ieșea din pămînt ca umărul unui uriaș, împestrițată cu negru și verde. Ca să stîrnesc veselia de mai înainte am vrut să fac ecoul să spună prostii și m-am lipit cu spatele de stîncă, pentru că trebuia să te așezi într-un anumit fel și să strigi foarte tare, altfel nu primeai răspuns. Am strigat da, cu capul lipit de piatră, și am ciulit urechea : un sunet grav și îndepărtat mi-a imitat strigătele. Ne răspundea vocea Druidului, cum se spunea aici, și ne-a urat bun venit. Atunci am urlat cîteva glu-

me, dar n-am căpătat drept răspuns decît acea jelanie monotonă care părea că vine din străfundurile timpului.

Ne-am așezat pe frunzele veștede și am făcut cinste gustării. Siropul a fost băut repede și eu am aruncat din toate puterile sticla goală în trunchiul unui copac de care s-a spart. Nu avusesem niciodată atîta vioiciune. Rîdeam, spuneam povești și, măgulit de interesul general pe care îl citeam pe cele trei chipuri atente, născoceam, brodam pe vechile noastre legende. Mă îmbăta propria mea vervă. Eram întrerupt, hărțuit de întrebări, vorbeam toți deodată și, în însuflețirea generală, mă lipeam cam strîns de vecinele mele, dar n-aveam încă gînduri rele, eram numai fericit, ca și ele.

A trecut așa o jumătate de ceas și, ca să mai schimbăm distracțiile, am început să cînt balada papucarului, care e lungă, dar hazlie. Marie-Thérèse și Pauline mă priveau cu admirație pentru că n-o scoteam prost la capăt și reluam refrenul *Tranlandiraineau* bătînd din palme. Edmée, care nu cînta, zîmbea totuși cu o îngăduință cam trufașă.

— La Gaillardet, a rostit ea după ce am sfîrșit balada, numai surugiul, servitoarea și croitoreasa cîntă *Papucarul*.

— La Gaillardet... la Gaillardet... am repetat eu rîzînd.

Și am sărutat pocitania aceea. Era prea mirată ca să se zbată și, de altfel, nu i-am dat timp să se înfurie ; am scos într-adevăr o batistă din buzunar și am propus să ne jucăm de-a baba-oarba. Locul era cum nu se poate mai bine ales pentru

un asemenea joc şi ideea mea a fost primită cu entuziasm. Marie-Thérèse m-a legat la ochi dar prost, aşa ca să văd puţin dacă mă uitam în jos. „Uite, m-am gîndit eu, a venit clipa." Care clipă ? N-aş fi putut spune nimic precis, dar mă simţeam împins spre un act hotărîtor. Au trecut cîteva secunde de linişte, apoi fetiţele m-au strigat dintre copaci, una după alta, iar ultima de-atît de departe, încît am simţit o nelinişte uşoară. Dacă aveau să se rătăcească ? Nu prea părea cu putinţă. Am alergat anume în partea în care nu puteau fi. Greşeala mea a fost salutată cu rîsete. După ce am rătăcit un timp ca un orb prefăcîndu-mă că mă poticnesc, m-am repezit deodată la dreapta şi am fost cît pe ce s-o iau în braţe pe Pauline. De ce am lăsat-o să scape ? Aproape o atingeam. Văzîndu-mă cum dau din mîini, a scos un ţipăt mic de spaimă şi de bucurie şi s-a refugiat lîngă Marie-Thérèse, care pufnea de rîs.

Atunci printr-o schimbare neaşteptată, m-am îndreptat către stînca îndărătul căreia se aşezase Edmée. Presupuneam că acea mică făptură cu ochelari era mai puţin neştiutoare decît prietenele ei, că bănuia ceva de cînd o sărutasem mai înainte, şi instinctul m-a vestit să iau aminte. Cu toate astea m-am dus către ea şi i-am pus amîndouă mîinile pe umeri. N-a ţipat, dar s-a ridicat şi mi-a spus în şoaptă să-i dau drumul. Am rîs şi am început să-i ating braţele goale. „E Pauline", am spus eu prosteşte. Şi-a repetat porunca pe un ton şi mai autoritar. Atunci am strîns-o la piept, am pipăit trupul acela mic, lipsit de graţie şi uscat, care nu mă ademenea. S-a zbuciumat o clipă, apoi, cuprinsă te teamă, a izbucnit în plîns.

Rîzînd mereu ca să acopăr zgomotul plînsului ei, m-am prefăcut foarte uimit : „Aş fi jurat că e Pauline", şi am rupt-o la fugă.

Am găsit-o pe Marie-Thérèse în spatele unui copac, pe care vîntul începea să-l zbuciume. Stătea nemişcată, în speranţa că voi trece pe lîngă ea ; am recunoscut-o după picioare. Primul meu gînd a fost să fug, apoi ceva mai puternic m-a oprit în loc. Aproape uitasem răul acela pe care ţi-l dă dorinţa. Mi s-a zgîrcit pîntecele, am vrut să fac un pas înainte şi n-am putut. În clipa aceea mi s-a părut că un fel de noapte coboară peste mine, dar păstram o luciditate destul de mare ca să blestem conştiinţa care încă mă stăpînea. Mi-era frică de fetiţa asta şi groază de mine. Parcă toate preceptele bune pe care le învăţasem mi se suiau din inimă pe buze, ca o hrană pe care o verşi. Mi-am smuls legătura de pe ochi şi am strigat „Pleacă de aici !"

Ea a tresărit de spaimă şi a luat-o la fugă. Dumnezeu ştie de ce am fugit după ea, de cîteva minute mă purtam ca un nebun. Dacă aş fi vrut, aş fi prins-o din trei salturi, dar după o clipă am încetat s-o urmăresc şi am fugit după Pauline care credea că am început un joc nou, apoi deodată m-am întors înapoi şi am apucat-o pe cărarea care ieşea din pădure. Lacrimi de furie îmi curgeau pe obraji : încă o dată nu îndrăznisem. Cîte înfrîngeri ca asta îmi mai trebuiau ca să mă nimicească ? După ce m-am liniştit puţin m-am aşezat pe o piatră ca să le las copiilor timpul să mă ajungă. Le-am chemat, cu mîinile făcute pîlnie : Marie-Thérèse şi Pauline au venit în sfîrşit, dar am aflat cu destulă nelinişte că

Edmée nu ne așteptase ca să se întoarcă acasă. Fetițele tăceau. Le-am apucat pe fiecare de cîte o mînă mergînd între ele, și cu toate că nu mai aveam nici un chef, am luat-o atît de bine peste picior pe verișoara mea pentru că îi fusese frică, încît pînă la urmă a început să zîmbească. Cînd am străbătut fîneața, soarele în amurg ne-a lovit cu razele lui roșii.

Mătușa nu se întorsese încă, dar am găsit în salon două persoane care o așteptau. În prima am recunoscut un tînăr vicar de la catedrală, abatele Sanctis, a cărui cuvioșie, blîndețe și înfățișare frumoasă atrăgeau lumea la predicile lui. Subțire, cu obraji trandafirii și cu ochi mari, ipocriți, zîmbea tuturor, și cînd vorbea își punea mîna larg deschisă pe inimă, de parcă ar fi vrut să stăpînească bătăile acestui organ prea sensibil. Se spunea că e sortit să ajungă la cea mai înaltă situație, dar mie nu mi-era mai drag pentru asta. Ne-a salutat pe amîndoi cu capul atît de plecat încît i-am văzut tonsura.

Al doilea oaspete m-a privit în față, a trecut pe dinaintea mea cu mîinile la spate și s-a întors să se reazeme cu cotul de cămin, fără să scoată o vorbă. Ochii lui aspri și limpezi străluceau sub fruntea scundă. Tenul acoperit cu vinișoare roșii din pricina excesului de mîncare s-ar fi potrivit cu un personaj mai vesel, pentru că în contrast cu obrajii lui plini și spatele de țăran, necunoscutul avea buzele strînse și falca agresivă a omului cu principii. Părul tuns ca peria arăta ca o tichie neagră și catifelată, care îi acoperea țeasta și ceafa.

Cu toate că nu avea mai mult de treizeci și cinci de ani ținuta și mișcările lui erau pline de siguranța unui om de cincizeci, în fața căruia viața se înfățișează ca o afacere de încheiat. Nimic șovăitor, nimic nehotărît pe chipul acela mulțumit, pe care cel mai experimentat observator n-ar fi putut desluși decît o enormă mulțumire de sine și siguranța de a nu se înșela niciodată.

Voiam să plec de acolo, cînd a aruncat în direcția mea o frază ca un laț.

— Ești vînzător la un librar din oraș ?

— Eram, nu mai sînt.

— Ai fost dat afară ?

Ecleziastul a zîmbit strîmb, eu am simțit că mă înroșesc.

— N-am fost dat afară. Am plecat.

— E totuna. Eu socot că ai fost dat afară.

— *Bis repetita placent* [1], a șoptit abatele.

Necunoscutul a întors capul cu repeziciunea unui cîine.

— Nu „vorbesc“ cu dumneata, domnule.

— Observația mea nu se adresa nimănui, a rostit tînărul preot și a făcut o mișcare cu mîna. De altfel, n-am venit decît ca să stau de vorbă cu doamna Plasse, dacă va fi atît de bună să mă asculte.

Spunînd acestea, s-a așezat pe marginea unui scaun și s-a uitat smerit la pălăria lui, pe care și-o pusese pe genunchi. Personajul de la țară a ridicat din umeri și ne-a întors spatele cu un dispreț din care fiecare puteam lua o parte egală. Am ieșit din odaie.

[1] Lucrurile repetate plac (lat.).

Am așteptat încă jumătate de ceas întoarcerea mătușii care a intrat în salon cu pasul ei larg, soldățesc, și i-a întrebat fără bunăvoință care e motivul vizitei lor, pentru că trebuie să spun spre onoarea acestei femei că, oricît era ea de pătrunsă de superstițiile catolice, nu putea suferi sutana. Crezînd că cei doi musafiri erau prieteni, le-a vorbit aspru amîndurora și nu i-a invitat să se așeze. Pe mine m-a poftit cu o privire să ies din odaia în care curiozitatea mă împinsese s-o urmez.

Am dat tîrcoale un ceas în jurul salonului, neliniștit de această vizită care se prelungea, pentru că n-aveam încredere în sfințenia abatelui Sanctis și n-am văzut un preot să nu aducă sîcîieli în cutele fustelor lui negre. Ca să am o scuză față de mine însumi, m-am apucat să mut din loc cîteva cărți dintr-o bibliotecă lipită de peretele salonului, apoi mi-am stăpînit în sfîrșit scrupulele și mi-am lipit urechea de ușă.

— Dovezi, spunea mătușa, dovezi, domnule abate.

— Doamnă, am mărturia unui copil, a unuia dintre acei micuți despre care se spune...

— Mărturia unui copil nu ajunge. Edmée asta e o proastă. N-o fi înțeles că e vorba de un joc.

— Doamnă, cînd am întîlnit-o pe stradă, absolut din întîmplare, era albă de spaimă. Mi-a povestit gîfîind, pentru că alergase tot drumul, scena aceea rușinoasă. Nu fusese vorba de un joc, doamnă. Ne aflam la doi pași de casa părinților ei. Am condus-o acasă liniștind-o cum am putut, apoi am venit cît mai repede aici.

— V-ați dat osteneala degeaba, domnule abate. Nu cred nici un cuvînt din bazaconiile astea !

— Știți că se spun destule despre moralitatea nepotului dumneavoastră.

Aici, necunoscutul a deschis și el gura.

— Patronul lui l-a dat afară chiar din pricina asta.

— Taci, domnule, a spus scurt mătușa. Manuel a plecat de la librărie pentru că situația aceea nu-i mai convenea. Va ști să găsească el ceva mai bun. La nevoie, am să-l ajut și eu, a urmat ea cu un glas tare și amenințător care a retezat rîsul neîncrezător al celor doi domni. Asta e tot ce aveți să-mi spuneți ? Dacă e așa, nu vă mai rețin, domnule abate, și nici pe dumneata, domnule...

La aceste cuvinte, am lăsat repede biblioteca și m-am dus în odaia mea. Am îngenuncheat, dar nu mă rugam, nu ceream nimănui nimic. Dacă mătușa ar fi fost acolo, i-aș fi sărutat mîinile, atît de tare mă mișca generozitatea ei, dar am fost cuprins de furie gîndindu-mă la omul negru care își semăna cuvintele otrăvite la noi, așa cum un șobolan molipsește o locuință cu ciuma lui. Peste cîteva minute am auzit cum se deschidea ușa salonului și am alergat ca să mă aplec peste balustradă.

— Fetița asta va vorbi, doamnă, spunea abatele Sanctis, nu vă îndoiți de asta.

— Să vorbească. Nouă puțin are să ne pese, a răspuns aprins mătușa.

— Vă salut, doamnă.

A salutat foarte jos cu pălăria lui neagră, cu o mișcare largă, oblică, și a ieșit pe peron, a co-

borît treptele, în vreme ce mătuşa se întorcea spre celălalt oaspete.

A intrat în odaia mea puţin timp înainte de cină. Cearcăne asemănătoare cu nişte răni îi înconjurau pleoapele şi-i dovedeau oboseala. Nu-i mai văzusem niciodată privirea aceea ciudată pe care a îndreptat-o spre mine.

— Băiatul meu, a spus ea după ce m-a privit o clipă, omul acela pe care l-ai văzut în salon cu abatele Sanctis e fiul unui vechi prieten al unchiului tău. Face o călătorie mică de afaceri. N-am putut, din nefericire, să-l opresc pe abatele Sanctis să vorbească în faţa lui. Au venit aici împreună, fără să se cunoască. Viaţa potriveşte uneori întîmplări de astea... În sfîrşit l-am invitat la cină, e jos.

— Invitat la cină ?

— Da, a spus ea aşezîndu-se. Trebuie să ne facem un aliat din el. E un dobitoc, un om violent şi guraliv, şi e pornit împotriva ta, poate să-ţi dăuneze. Dar o să-l ducem noi de nas.

S-a însufleţit deodată.

— O să-l ducem de nas, repeta ea. Din fericire nu-l iubeşte pe abatele Sanctis şi pe nici unul dintre domnii ăştia în sutană. E pornit împotriva ta tocmai pentru că i s-a spus că vrei să intri în seminar.

Un strigăt de revoltă mi-a scăpat de pe buze.

— Linişteşte-te, mi-a spus mătuşa, căreia furia mea îi făcea plăcere. Ar putea să te audă. Să nu le dăm oamenilor ăstora satisfacţia de a crede că ne-au rănit.

În seara aceea, la masă, m-am aşezat deci în faţa domnului Georges Espinchat, negustor de stofe în capitala judeţului vecin. De la primele linguri de supă ne-a informat că „negoţul" lui era cel mai însemnat din oraş şi că spera să-şi întreiască avutul în următorii cinci ani. Casa lui, care se ridica în piaţa Jaude, era, după părerea lui, punctul de atracţie al acelui loc, şi eu doream în mintea mea să nu pun niciodată piciorul în ea. Avea douăsprezece domnişoare sub ordinul lui (m-a privit sever, ca să se asigure că n-aveam să fac nici un comentariu ştrengăresc), doi contabili şi trei funcţionari mai mici însărcinaţi cu *curăţenia*, pentru că încăperile erau vaste.

Noi ascultam în tăcere expunerea asta orgolioasă a unei situaţii înfloritoare. Verişoara mea rîdea pe ascuns, cu toate că maică-sa îi arunca priviri cumplite. Cît despre mine, mi-era greaţă. Aveam în faţa ochilor succesul, cu furculiţa în mînă şi cu fălcile harnice. Norocul avea să-i zîmbească totdeauna pînă la capăt mutrei ăsteia grefoaie şi sănătoase. Mi s-a părut deodată că mă retrag înlăuntrul meu cel mai adînc, ca să aud glasul celui pe care îl căutam.

În vremea asta, mătuşa îi zîmbea oaspetelui pe care îl îmbia să bea, dar biata femeie nu putea să-şi potrivească faţa aşa ca să nu se vadă că se preface, pentru că îl dispreţuia pe acel om. L-a dispreţuit şi mai mult încă atunci cînd, dintr-o politeţe destul de grosolană, a început să laude memoria colonelului Plasse. Cînd era copil, se dăduse huţa pe genunchii acestui militar care îi povestea campaniile lui glorioase, mai ales cea din Madagascar. A urmat apoi povestirea amănunţită a acestei mari aventuri coloniale. Fruntea mătuşii s-a întunecat la descrierea Tananarivei, pe care o îndurase atîţia ani, dar negustorul de stofe

n-a băgat de seamă şi, pentru că şi băuse, a început să gesticuleze. Fără să vreau, admiram atîta neciopleală. Cum ştiuse făptura asta să se instaleze în viaţă, să-şi facă loc cu coatele, să dea la o parte pe unii şi pe alţii! Cît de bine se aşeza în faţa supei calde şi a fripturii în sînge, în faţa acestei hrane aburinde, din care patru înghiţituri mie îmi potoleau pofta. Puteam lupta împotriva lui? Deodată am văzut în el simbolul lumii. „Uite, mi-am spus eu, ăsta e învingătorul meu, cu toate că n-are habar. Moralmente, mă calcă în picioare. Fac parte dintre aceia pe care îi zdrobeşte mai uşor decît bănuie el, ca să-şi continue, mistuind, drumul larg şi otova. La ce bun să lupţi cu acest uriaş rival?"

Cafeaua ne-a fost servită în salon de mîna tremurătoare a Léontinei. Biata bătrînă îşi trăgea capul între umeri de cîte ori auzea rîsul acestui domn atît de important.

Către ora nouă, cînd se mai punea o buturugă pe foc şi el îşi încălzea spinarea scobindu-se în dinţi, şi-a dat seama deodată că mă aflam acolo. Cred că mă uitase de la căderea Tamatavei atît de complet de parcă n-aş fi existat. A ridicat din sprîncene.

— Va să zică ai fost dat afară? a întrebat el, fără să lepede scobitoarea.

Nimeni n-a răspuns la întrebarea asta. M-am apropiat de mătuşă-mea şi i-am spus, nici prea tare, nici prea încet, că aveam să plec în odaia mea, dar ea m-a apucat de mînă cu putere: „Rămîi aici, mi-a şoptit. Să-l ducem de nas!" Cuvîntul acesta ieşit din gura unei persoane atît de puţin abile cum era coloneleasa mi-a părut trist şi caraghios în acelaşi timp. M-am aşezat la măsuţa din colţul odăii şi am încrucişat braţele, hotărît să nu scot o vorbă. Ca să rupă tăcerea, mătuşa i-a făcut o observaţie Marie-Thérèsei care cînta încet singură privind într-o vitrină plină de lucruşoare, şi pînă la urmă a trimis-o la culcare. Simţeam că se stăpîneşte. S-a întors pe urmă spre Georges Espinchat cu aerul ei cel mai impunător şi l-a întrebat ce cifră atingea populaţia oraşului lui. Asta numea ea a-l duce de nas. El a spus o cifră cu care mătuşa n-a ştiut ce să facă. A repetat-o, a răsucit-o pe toate părţile, s-a prefăcut că se miră şi a vrut să ştie deodată cît timp încă avea să mai rămînă musafirul ei în oraşul nostru. Tînărul şi-a şters scobitoarea şi a pus-o bine în buzunarul vestei înainte de a răspunde, apoi şi-a răşchirat picioarele şi şi-a tras vesta peste pîntece. „Depinde", a spus el. Nişte afaceri însemnate îl vor reţine poate o săptămînă la noi. Avea în vedere cîteva comenzi mari, asta îi va îngădui să viziteze curiozităţile oraşului, pentru că îi plăcea să se instruiască. A început iar să vorbească despre el, frecîndu-şi şalele cu amîndouă mîinile, de parcă ar fi vrut să facă să intre în ele căldura aceea bună. Nu ştiu prin ce ocol a ajuns la probleme de moralitate, dar ne-a încredinţat gîndurile lui asupra acestui subiect frumos căinînd libertatea de moravuri, ca să nu spună mai mult, a tineretului din provinciile noastre. Viaţa corectă şi harnică, idealul generaţiilor trecute, nu mai era la cinste între aceşti domnişori de azi, care nu se gîndeau decît la plăcerea lor, ca şi la satisfacţia propriilor lor pofte. S-a întrerupt, ca pentru a lăsa timp cuvintelor lui să ne intre în

cap, și cu toate că vorbea întors către mătușă-mea, am înțeles că discursul acesta mi-era adresat mie. M-am prefăcut, din dispreț, că cercetez un album care se afla pe măsuță și am căscat.

— Am să-i fac o propunere lui Manuel, a spus el deodată, da, prietene, dumitale care caști. Mai e oare nevoie să-ți spun că ai aici o reputație groaznică ? Un străin ca mine își dă seama de asta într-un ceas. Preotul care a venit să-i facă o vizită doamnei Plasse...

— Abatele Sanctis e un zăpăcit, un gogoman, a rostit mătușa cu căldură.

— Un gogoman care repetă ceea ce se spune în oraș despre nepotul dumneavoastră, doamnă Plasse. Chiar dacă greșește, sau dacă are dreptate (eu am părerea mea în privința acestui lucru), nu e supărător să umble asemenea zvonuri pe socoteala lui Manuel ?

Eu întorceam mai departe foile albumului, dar inima mi se zvîrcolea în piept.

— După părerea mea, a urmat negustorul, cel mai bine pentru el ar fi să se îndepărteze puțin de oraș. O absență de cîteva luni ar fi destul ca să arunce vălul uitării peste anumite lucruri ! Printr-un noroc cu totul nesperat, am o slujbă pentru dumneata, prietene, la mine. Am să te învăț o meserie cinstită, ai să începi cu 300 de franci pe lună, plus...

— E inutil, domnule, am rostit eu cu o voce tremurătoare, refuz.

— Manuel nu va pleca, a spus mătușa aproape în același timp cu mine. Eu mă împotrivesc.

Rostind aceste cuvinte se ridicase în picioare și a venit să se așeze între noi doi, de parcă ar fi vrut

să mă ocrotească. Se stăpînise pînă atunci. Adoptase, din calcul, o atitudine smerită și stîngace care o stingherea pe ea înaintea oricui, dar acum se lăsa dusă de adevărata ei natură și furia îi creștea.

— Ce vă supără ? a urmat Georges Espinchat fără să se tulbure. Dacă am înțeles bine, Manuel trăiește pe socoteala dumneavoastră de cînd nu mai are de lucru. Pe de o parte dumneavoastră ați face o economie, iar pentru el ar fi un beneficiu serios, bănesc și moral, pentru că, alături de mine, nu-și cîștigă numai viața, dar și-o și reface.

— Să-mi refac viața ! am strigat eu. Alături de dumneata !

— Fără îndoială, alături de mine, sub conducerea mea. Ești stricat, tinere.

Aceste ultime cuvinte au fost rostite pe un ton atît de lipsit de culoare, încît, de mirare, n-am răspuns nimic, dar am văzut-o pe mătușă îngălbenindu-se. A străbătut repede distanța care o despărțea de negustorul de stofe și l-a privit în ochi. Mîinile îi atîrnau de-a lungul trupului. El nu s-a clintit, a privit-o și el cu un calm care m-a făcut să mă gîndesc la liniștea greoaie a unei vite de plug.

— Cum îndrăznești ? a spus mătușa cu o voce înăbușită. În casa mea, în fața mea... Copilul ăsta, pe care îl iubesc ca pe fiul meu...

— Ei și ? a rostit el ridicînd din sprîncene. Nu înțeleg.

— Ieși afară ! a poruncit ea.

La rîndul meu, m-am ridicat și am alergat la el, cu inima bătînd.

— Ai auzit ce ți s-a spus ? am strigat ascuțit. Ieși afară !

S-a înroşit pînă în vîrful urechilor şi am crezut că are să mă lovească, dar s-a stăpînit, înfundîndu-şi pumnii în buzunarele hainei.

— Cum doriţi, a spus el după o clipă de tăcere, în timpul căreia m-am auzit gîfîind.

S-a îndreptat încet către uşă şi a pus mîna pe clanţă cu o încetineală prefăcută.

— Nu ştiu dacă ne vom mai vedea, a spus el fără să se întoarcă, dar o să aflaţi voi ce înseamnă să insulţi un om cinstit.

Am rămas nemişcaţi. A mai aşteptat o clipă, a ieşit în anticameră unde şi-a căutat cîtăva vreme pălăria pe întuneric, apoi a plecat fără să închidă uşa. Pietrişul scîrţîia sub ghetele lui. Cînd am auzit poarta de fier, am tresărit.

— Ce are să facă ? am întrebat.

Mătuşa îşi pusese mîinile în şolduri.

— Are să facă ce-o vrea, a şoptit ea uitîndu-se ţintă la uşă. Nu mi-e frică de nimeni.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi de emoţie, am făcut o mişcare spre ea de parcă aş fi vrut s-o sărut, dar ea m-a îndepărtat cu cotul.

— Tu, du-te la culcare.

Nu ştiu dacă mătuşii i-a părut rău că îl dăduse afară atît de imprudent pe negustorul nostru de stofe, dar a doua zi a fost tot timpul tăcută şi n-a ieşit din casă. O vedeam mergînd de colo colo, cufundată în gînduri tainice ca o somnambulă în visul ei. Uneori îşi oprea asupra noastră privirea adîncă a marilor ei ochi melancolici şi nu spunea nimic. O parte din după-masă a trebuit să stea culcată pe pat din pricina

durerilor de cap şi, cu toate că a venit la masă la prînz şi seara, n-a mîncat nimic.

Cît despre mine, avusesem răgaz să mă gîndesc la scena din ajun, şi nu-mi plăcea de fel întorsătura pe care o luaseră lucrurile. Clerul din oraşul nostru avea o stăpînire absolută asupra multor familii, iar acolo unde nu domnea, era temut. Mi se părea destul de primejdios faptul că după abatele Garot, şi confidentul lui, abatele Sanctis, era la curent cu slăbiciunile mele, pentru că nu atîrna decît de ei să mă facă hulit şi arătat cu degetul pe stradă. Altfel, conştiinţa nu mă acuza de nimic şi dacă am regretat ceva în acea epocă a vieţii mele, a fost că nu mersesem pînă la capăt atunci cînd îmi fusese la îndemînă, acolo sus, la Héritage. M-am ruşinat de scrupulele avute de atunci şi de sfiala mea. Bineînţeles că nu vorbesc de ideea ciudată de a mă arunca asupra Edmée-i, asta este una dintre faptele mele cele mai greu de explicat, dar pentru a fi bine înţeles, trebuie amintit că eram cast şi chiar, cuvîntul e ridicol, virgin. Imaginea unei femei trezea un fel de nebunie în mine şi mă înspăimînta. Printr-un capriciu al instinctului, tot atît de puternic ca instinctul însuşi, îmi venea să fug de ceea ce doream mai mult.

Oricum, am trecut prin ceasuri grele închipuindu-mi tot răul pe care domnii aceia cu fustă neagră vor încerca să mi-l facă. Mi-am adus aminte de cuvintele domnişoarei Berthe şi de mutra cu care mă primise: „Să nu te arăţi prea mult în oraş". Era cu putinţă ca abatele Garot să fi trădat taina spovedaniei? Nu-l credeam în stare de o greşeală atît de grosolană. Poate că

Marie-Thérèse spusese ceva, sau Léontine, care ne văzuse ieșind împreună. Oricum, mă simțeam în primejdie și în ziua aceea n-am trecut de gardul grădinii.

Noaptea, m-am sfătuit cu mine însumi, cu toată seriozitatea de care eram în stare, adică am încercat timp de un ceas să țin pe loc acel fond lunecos al caracterului meu. Exista un punct pe care puteam clădi ? Nu îndrăzneam s-o cred. Mi se părea că lipsurile mele sînt enorme, toate lecturile zadarnice, pentru că nu știam nimic în chip precis. Nu izbuteam nici măcar să vreau ceva pînă la capăt, iar scrupulele moștenite de la o religie în care nu mai credeam îmi opreau dorințele la jumătatea drumului. Eram lipsit de tot.

Constatările astea m-au doborît și mi-a fost foarte greu să nu plîng cînd mi-a venit ideea că palma de pămînt sigur pe care o căutam adineaori se afla poate în perfecțiunea sărăciei mele. Nu pot spune cît de reconfortat m-am simțit în clipa aceea. Mi s-a părut că aud vocea tainică a prietenului pe care îl chemam uneori în ajutor, în nopțile de disperare. Dacă în inima mea s-ar fi aflat o fărîmă din acea credință creștină despre care se vorbea în jurul meu, aș fi crezut poate într-o prezență supranaturală, dar eram gata să lupt cu o emoție de acest fel, așa cum lupți cu o tentație înjositoare. O putere venită de nu știu unde încuraja în mine această voință de a nu crede și mă lepădam din adîncul inimii de Dumnezeul fabulelor, de mîntuitorul care mîntuia sclavul și se ținea departe de cei puternici. Nu mai aveam să-i spun nimic acestui Isus smerit și

glorios, a cărui cruce strălucea în mijlocul sărbătorilor. Privirea mi se întorcea acum către un Hristos necunoscut, puternic și mare el însuși prin omenie, care știa să țină piept familiei lui, mulțimii. Nu se temea nici de răscoală, nici de judecători, nici de preoți, dovedind pînă la capăt acel dispreț sublim față de autorități, care mă lega atît de puternic de el. Jinduiam la curajul lui fără strălucire, care se lipsea de cuvinte, la voința care nu se încovoia, la instinctul de contradicție, la răbdarea care biruise ordinea stabilită, la toate calitățile umane ale acestui răzvrătit pașnic. Știam foarte bine prin ce dibăcie și-l însușise biserica, făcînd din el un Dumnezeu. Vedeam pînă și în orășelul nostru de provincie cum toate nedreptățile aduc omagiu unui idol inofensiv, invocînd numele celui mai cutezător răsculat pe care l-a văzut pămîntul. Dintr-un om care alunga vînzătorii din templu cu biciul, făcuseră un Isus copil, care binecuvînta întreprinderile comerciale, ajuta fetele tinere la examene și asigura moșteniri unor credincioși din eparhie, așa cum stau mărturie *ex-voto*-urile care pocesc părțile laterale romane din naosul catedralelor noastre.

Gîndurile astea m-au muncit o bucată de vreme și mi-au urcat temperatura. Mi-am potolit tulburarea cugetînd la cîteva probleme de ordin practic. Ce avea să se întîmple cu mine ? Nu mi se părea de loc onorabil să trăiesc pe spinarea mătușii, pentru că nu era bogată și mi-o spusese. Pe de altă parte, vederea Marie-Thérèsei mă supunea la încercări zilnice pe care le înfrîngeam cu greutate...

În ceasurile acelea de amărăciune grea, aveam, e adevărat, un mijloc de scăpare, dar atît de ciudat, încît preget să vorbesc despre el. Era un joc, un joc copilăresc pe care îl jucam odinioară cu Marie-Thérèse, fetiță pe atunci, și încă plină de interes pentru distracțiile de acest fel. Ea a crescut, și o văd cu groază devenind înțeleaptă, pe cînd eu rămîn copil și încerc să înșel nesuferita încetineală a vieții visînd la ceea ce *ar fi putut fi*.

(Manuel descrie pe urmă jocul de-a castelul despre care a fost vorba la începutul povestirii Marie-Thérèsei. Nu cunoaște mai bine decît vara lui interiorul acestui castel pe care l-a zărit numai printre copaci, la marginea unui drum. La început jocul acesta n-a fost decît o distracție, apoi, datorită timpului și grijilor, Manuel a început să aibă pentru el un interes mai adînc, și această lume închipuită pe care o crease s-a amestecat în viața lui cotidiană, ca să devină o parte din ființa lui morală. Ea e refugiul către care se îndreaptă la sfîrșitul unei lungi zile de suferință.)

În carnețelele în care notam cele mai mărunte aspecte ale existenței mele, visările astea au ocupat de la început un loc însemnat, pentru că aveam grijă să nu trec nimic cu vederea, și aventurile spiritului cînd bate cîmpii îmi păreau tot atît de vrednice de atenție ca și amănuntul plicticos al unei boli dezgustătoare și al unei patimi sterpe. Nu adormeam niciodată pînă să nu dau mai întîi o raită cu imaginația pe acolo, prin preajma castelului, și rar mă întorceam fără vreo noutate sau fără vreo poveste ciudată,

pe care o transcriam a doua zi de dimineață cu o exactitate absolută, ferindu-mă să adaug un cuvînt la ceea ce aflasem în ajun, sau să schimb cel mai mic lucru. În adevăr, noaptea, cînd întreaga noastră ființă pare a se afla la limita dintre două lumi, puțin înainte de clipa în care aveam să cad într-un mare somn vid, *vedeam*. Timp de o secundă trăiam o altă viață decît a mea, respiram altundeva, eram departe. Jocul se prefăcea într-o realitate gravă și frumoasă, care mă smulgea din mine însumi. Timpul care se scurgea atunci nu s-ar fi putut măsura după calculele obișnuite, pentru că oricît de îngustă ar fi una dintre secundele noastre, ea cuprindea ceasuri sau uneori săptămîni din viața mea la castel. Dacă există pe acest pămînt un om strivit ca mine de greutatea îngrozitoare a zilelor, el va ghici gîndul cel mai tainic al inimii mele cînd va afla că pentru a fugi și a-mi schimba soarta, eram gata să alerg oriunde, că orice drum care ducea afară din lumea asta mi se părea frumos, chiar dacă ar fi ajuns într-un sălaș al întunericului și al violenței. Și, ca să spun adevărul, era ciudat acel paradis în care mă duceam să cer împrospătarea făgăduită celor ce se chinuie.

În vremea asta, jurnalul meu se umplea de o povestire extraordinară pe lîngă care micile întîmplări din fiecare zi nu păreau a merita osteneala pe care mi-o dădeam să le notez. Totuși, fără să-mi dau seama, lăsam să cadă în uitare unul dintre cuvintele verișoarei mele, una dintre mîngîierile ei care mă scotea din fire. Rezumam, nemaigăsind energia, nici gustul să vorbesc pe

larg despre buna sau reaua dispoziție a unei fetițe sau să-mi calculez posibilitățile de vindecare după toanele temperaturii pe care o aveam. În chipul acesta, o clipă din viața mea de noapte răscumpăra dezgustul a douăzeci și patru de ore, și crescînd după o lege necunoscută, săvîrșea cea mai misterioasă substituire. Îmi tăgăduiam din toate puterile viața cotidiană. Într-o zi, în sfîrșit, am renunțat să mai notez că avusesem 38°,5 în loc de 38,°2 și că Marie-Thérèse își petrecuse după-masă brațul pe sub al meu. Pentru mine totul se petrecea în altă parte. Eram liber.

CEEA CE AR FI PUTUT FI

Se împlinea o săptămînă de cînd trăiam la Nègreterre. Mă felicitam că mă încredințasem Léontinei și, cu toate că nu-mi plăcea de loc să mănînc cu servitorii, mă deprindeam fără prea multă greutate. În orice caz, eram hotărît să nu sufăr pentru o prejudecată ; numai pentru un prost e umilitor să se așeze la masă între bucătăreasă și grădinar, și am biruit repede un sentiment de falsă rușine care m-a stînjenit la început. Cine eram eu ca să roșesc de vecinii mei ? Fiul unor mici-burghezi săraci, care nu mă putuseră trimite la colegiu. Fără îndoială că aș fi vrut să mă ridic mai sus de condiția mea actuală, dar, așteptînd ceva mai bun, primeam cu recunoștință neînsemnatul loc care îmi fusese oferit.

Hector (așa se numea fratele Léontinei) lucra de nouăsprezece ani la grădinile de la Nègreterre din care nici vicontele și nici măcar Antoine nu culegeau o frunză fără îngăduința lui. Era un om de treabă, cărunt, drept și slab, încăpățînat ca un surd. Ochii lui de un cenușiu aspru și mustața roșcată, din care cele mai lungi fire îi atingeau umerii, aveau un mare prestigiu. Lătra mai curînd decît vorbea, nu aștepta niciodată răspuns,

nu asculta niciodată de o poruncă, şi-şi străbătea aleile bombănind, cu o mînă în buzunarul şorţului albastru. Cînd trecea cu un aer nemulţumit prin faţa răzoarelor, florile păreau, în chip inexplicabil, că fac drepţi.

Ca să ascundă afecţiunea pe care o avea pentru mine, se prefăcea că-mi uită numele şi mă trata cu asprime. Eu nu uitam însă că datorită recomandaţiei lui mă aflam la Nègreterre, în calitate de ajutor de grădinar. Rătăceam de colo colo, cu trupul pierdut într-un şorţ de două ori mai mare decît mine, cu o stropitoare în mînă, încercînd să nu mă aflu în calea nimănui, dar slujba mea era aproape fictivă. Smulgeam dintre muşcate buruienile acelea mici a căror tulpină, cînd se rupe, scoate o picătură de lapte, sau netezeam pietrişul cu grebla. După ce îndeplineam sarcinile astea mărunte, Hector mă trimitea în şopron unde mă odihneam, pentru că socotesc că Léontine îi spusese ceva fratelui ei în legătură cu sănătatea mea şubredă.

O bucată de vreme nu mi-am văzut stăpînii decît de departe. Se plimbau după-masă, împreună cu oaspeţii lor, sub ulmii de pe peluza cea mare. Hohotele de rîs, gesturile, veselia acestei lumi sus-puse mă intimida îngrozitor şi mă ascundeam după copaci sau fugeam la bucătărie, de teamă să nu fiu văzut.

Într-o dimineaţă, vicontesa mi-a poruncit s-o urmez în grădină. M-am tulburat atît de tare încît am luat foarfeca în locul secatorului şi, dîndu-mi seama de greşeala mea, am simţit cum picături de sudoare îmi gîdilau pielea. Vicontesa nu mă privise încă şi nici eu n-aş fi putut-o descrie,

pentru că umblam cu ochii în pămînt. M-a dus repede la cel mai frumos strat şi mi-a arătat cu lornionul, mi-aduc aminte, un trandafir roşu de o mărime neobişnuită. Am tăiat floarea, şovăind, dar atît de stîngaci încît mi-a rămas între degete aproape fără tulpină. A urmat o tăcere, apoi lornionul s-a deschis şi mi s-a poruncit să ridic capul. Un chip liniştit mi-a primit privirea : nişte ochi cenuşii care se uitau la mine mai curînd cu atenţie decît cu severitate, un nas lung şi cărnos, o gură batjocoritoare şi nişte obraji plaţi, fardaţi de o mînă îndrăzneaţă. Spre marea mea mirare am văzut că stăpîna mea avea o şuviţă de păr alb, dar în afară de asta, mi-a părut a fi cu puţin mai în vîrstă decît mine.

— Mai întîi, de ce tai florile cu foarfeca ? m-a întrebat ea peste o clipă.

N-am răspuns la această întrebare rostită cu o voce înăbuşită şi niţel răguşită, dar, fără să ştiu bine ce fac, mi-am scos pălăria mare, de paie.

Stăpîna a murmurat ceva, apoi a spus brusc :

— Prietene, eşti tot atît de grădinar cît şi mine. Ce înseamnă înşelătoria asta ?

Prima mea pornire a fost să mă arunc la picioarele ei ca în romanele din secolul al optsprezecelea, dar am stăpînit impulsul ăsta caraghios şi m-am mulţumit să-mi plec capul, fruntea aprinsă de ruşine.

— Vino-ţi în fire, a poruncit ea. N-am spus că eşti un tîlhar. Totuşi, lămureşte-te.

I-am mărturisit, cu o umilinţă şi o indiscreţie care m-au făcut aproape să mor de scîrbă, că trebuise să plec de acasă în urma unei mari supărări şi că speram că muncind bine, aveam să

rămîn în slujba doamnei vicontese. Mi-a ascultat frazele lungi cu o expresie de nepăsare.

— Ai avut interesul să părăsești orașul în care locuiai și deghizarea asta ți-a îngăduit să te strecori la mine. E simplu, prietene. De ce n-o spui ? Ai să te duci să-l cauți pe Hector, a adăugat ea. Să-i spui că vreau trei duzini de trandafiri roșii pentru masa din sufragerie.

S-a îndepărtat cu un pas mărunt, apăsat și sigur, care nu făcea să i se miște nici o linie a trupului. Cînd a ajuns la aleea din mijloc, s-a întors deodată către mine și a strigat :

— Cum te cheamă ?

Mi-am scos încă o dată pălăria și mi-am spus numele. Nu m-a auzit, a trebuit să alerg către ea, să repet acest nume plat și obișnuit, al cărui sunet nu-l puteam suferi. N-aș putea jura că a zîmbit, dar privirea i s-a umplut de veselie. A dat din cap și a pierit.

Peste o clipă mă aflam într-un ungher al șopronului unde alergasem să mă ascund, sub pretextul că trebuie să-mi pun bine sapele și grebla. De necaz, căutam ceva să sparg și negăsind nimic, mi-am sfîșiat buzunarul șorțului. Gestul ăsta copilăresc nu m-a ușurat de loc. Cred că dacă aș fi avut prilejul atunci m-aș fi răzbunat pe femeia aceea cu toată cruzimea de care e în stare un tînăr blajin, de soiul meu. Mă disprețuiam. Nu, nici măcar nu mă disprețuiam, în ochii ei nu valoram mai mult decît oamenii care o slujeau de dimineața pînă seara. Îi vorbisem ca și ei, în chipul cel mai firesc (și asta mă durea cel mai tare), cu aerul acela supus pe care îl aștepta. Dacă nu mă născusem slugă, copiam de minune

tonul, înfățișarea și ținuta persoanelor care au această profesie. Descoperirea asta m-a uluit de parcă o nouă boală morală s-ar fi altoit pe acelea de care sufeream și pînă acum. Toată ziua mi-am rumegat furia. Nu prea știu ce-mi închipuiam, ce doream, poate o revoluție, un eveniment nemaipomenit care să-mi dea dreptul să mă duc să-mi lovesc stăpîna peste obraz. Apoi mi-a fost rușine de ura asta smintită al cărei efect aproape imediat a fost febra. Mi-am adus aminte cam tîrziu de cel pe care voiam să-l iau drept pildă și de liniștea lui disprețuitoare față de cei mari, dar el însuși era mare în vreme ce eu aveam un suflet de rob. Gîndurile astea mi-au dat de furcă pînă noaptea.

Castelul de la Nègreterre avea înfățișarea spăimîntătoare pe care arhitectura evului mediu știa s-o zămislească din patru ziduri și patru turnuri atunci cînd era vorba nu numai să ocrotească un mare personaj, dar și să inspire frică vecinilor. În zilele noastre, această masă imensă, neagră, nu mai intimidează pe nimeni, și eu însumi priveam cu un ochi critic întinsele suprafețe goale și unghiurile respingătoare pe care bătrînul monstru nu le mai ridica decît împotriva vîntului.

Către sfîrșitul veacului trecut, propietarii acestei bastilii adăugaseră, cu nădejdea că o vor face mai atrăgătoare, un peron gotic în fața ușii de onoare, apoi o marchiză de sticlă. Ferestre înalte, ogivale, despicaseră zidurile care priveau, la est, spre lanțul de coline împădurite și, spre sud, către o mare cîmpie cafenie, pe care se vedeau turme de porci negri răscolind pămîntul cu rîtul.

Şanţurile de apă fuseseră secate, în locul lor se plantaseră sălcii, al căror frunziş cenuşiu strălucea, în zilele însorite, ca un brîu de metal în jurul clădirii întunecate. În schimb, se tăiaseră mulţi copaci în căstănetul sumbru şi spăimîntos care întuneca parcul, iar straturi albe şi roşii de muşcate reproduceau stema familiei Nègreterre la cele două capete ale peluzei.

Cu toate silinţele astea, castelul păstra un aer de tristeţe sălbatecă. Dacă inima nu mi-ar fi atît de grea, m-aş amuza aici de un anumit jgheab aurit, cu capete de şerpi, pe care un Nègreterre îl instalase cu mare cheltuială de-a lungul creneluri-lor, cu gîndul că aurul va înveseli cît de cît acea piatră vulcanică aleasă de străbunii lui. Cînd amurgul era frumos, mă strecuram în fundul parcului şi cugetam privind turnurile care păreau a se lăsa pe spate în cerul învăpăiat, ca să reziste în faţa loviturii unui vrăjmaş. Viziunea asta romantică mă ţinea acolo uneori pînă la căderea nopţii şi abia de aveam timp să ajung la bucătărie ca să scap de roua serii, care face climatul nostru atît de primejdios.

Într-o seară, pe cînd alergam aşa pe o alee de castani, m-am izbit de două persoane nemişcate şi care, după cum se părea, nu mă auziseră apropiindu-mă. Tocmai cînd voiam să-mi cer iertare, un pumn m-a azvîrlit de-a rostogolul pe pămînt şi l-am recunoscut cu spaimă pe Antoine, fratele vicontesei. S-a aplecat să vadă cine sînt şi, neizbutind, mi-a pipăit cu asprime faţa. „Oricine ai fi, mi-a suflat el în ureche, te fărîm dacă îndrăzneşti să-mi rosteşti numele." Drept orice răspuns îmi clănţăneau dinţii şi, în sfîrşit, m-am ridicat

zdrelindu-mi palmele de pietriş. Persoana care se afla cu Antoine pierise aproape numaidecît şi nici măcar n-aş fi putut spune dacă era un bărbat sau o femeie, dar am aflat mai tîrziu că era vicontesa. Picioarele îmi tremurau atît de tare încît abia puteam merge şi de cîteva ori a trebuit să mă rezem de trunchiurile stejarilor. Îmi pare extraordinar faptul că mi-a fost mai puţin frică în clipa aceea decît mult mai tîrziu, cînd mă refugiam în odaia mea şi trăgeam zăvorul la uşă.

Întins pe patul de fier, mă sileam să nu mă mişc timp de cinci minute, mijloc pe care mi-l recomandase cîndva un călugăr pentru a potoli un zbucium interior. Încercam să mă cuminţesc pe cît puteam, aducîndu-mi aminte tot ce auzisem despre violenţele şi ciudăţeniile lui Antoine. Toţi oamenii vicontesei se temeau de el, în afară de Hector, pentru că nu trecea zi fără să nu ridice mîna asupra unuia din ei. Pînă atunci izbutisem să-l ocolesc, dar venise şi rîndul meu. N-am simţit de fel nevoia să aflu ce făcea în parc şi cine mai era cu el, n-am dorit s-o descopăr şi mi-am jurat să nu vorbesc cu nimeni despre asta.

După cîtva timp am primit ordinul să mă prezint în anticameră la ora zece seara. Mi-am pus costumul cel mai curat, m-am spălat cu grijă pe mîini şi pe faţă, apoi m-am dus să mă aşez lîngă piciorul marei scări circulare. Deasupra capului meu o femeie voluminoasă de piatră ridica un candelabru cu gaz care ardea scoţînd un sunet mic, ascuţit. Lumina aceea albăstruie, prea albă pentru a lumina pagina unei cărţi, arunca pe lespezile negre o pată lividă ale cărei margini tremurau. M-am aşezat pe o ladă de lemne. A bătut

ora zece, pentru că eu venisem mai devreme, dar nimeni nu s-a arătat. Au trecut cîteva minute. M-am ridicat, socotind că dacă m-ar fi surprins cineva trebuia să mă găsească într-o atitudine potrivită cu starea mea. Nu era cu putință să citești, dar mă uitam în jurul meu ca să mă distrez, am îndrăznit chiar să mă plimb pînă la ușa cu geamuri prin care vedeam strălucind ferestrele dependințelor, am cutezat să fac trei-patru pași pe scara cu trepte lungi și joase, desfășurate ca un evantai mare, apoi m-am întors la locul meu. Frigul care urca de jos mă pătrundea și am strănutat o dată sau de două ori, cît de discret a fost cu putință. Pendula a bătut din nou. Se afla, după cîte am putut să-mi dau seama, pe palierul celui de-al doilea cat. Am auzit la început scîrțîitul ciocanului care se pregătea să lovească, apoi acea notă joasă și aspră care părea că sparge tăcerea și, după asta, un murmur lung care, în mintea mea, lua forma unor inele concentrice din ce în ce mai mari și din ce în ce mai șterse, pînă cînd șuieratul gazului a restabilit ordinea proprie acelui loc.

Așa au trecut trei sferturi de ceas. Nerăbdarea mea a avut răgazul să se domolească și am auzit cu resemnare pendula bătînd unsprezece lovituri. Așezat pe lada de lemne, cu gulerul hainei ridicat, îmi sprijineam capul de piciorul statuii, un picior gros, ciuruit de gropițe și încălțat cu un condur elegant. În poziția asta, am adormit.

O mînă grea și aspră m-a scuturat de umăr fără nici o cruțare, ca să mă scoale, și am fost orbit de strălucirea unei făclii ținută în fața ochilor mei, în vreme ce un glas repeta o frază pe care n-am înțeles-o pe loc:

— Vicontesa vrea să-ți vorbească. De trei ori ai fost strigat pînă acum.

Atunci l-am recunoscut pe Jean-Louis, valetul, și am sărit de pe ladă.

Buimăcit de somn cum eram, am fost împins într-o odaie mare, destul de prost luminată, și m-am oprit la o mică distanță de ușa care se închidea în urma mea. Între ferestrele cu draperii de un roșu-întunecat, urcau pînă în tavan biblioteci cu geamuri. Mi s-a poruncit să înaintez. M-am supus ca un automat și am văzut-o pe stăpînă așezată lîngă foc, într-un fotoliu de lemn exotic lucrat somptuos, negru și lucios ca bazaltul. Un amănunt din cele mai ciudate îl deosebea totuși de toate fotoliile din lume, și n-aș vrea să-l trec cu vederea; printr-o fantezie a tîmplarului, brațele lui erau brațe de femeie, atît de rotunde, de pline, de o formă atît de frumoasă, încît păreau că trăiesc și că se mișcă.

— Mai întîi mătură asta, mi-a spus ea arătîndu-mi cu degetul cenușa care acoperea marmora din fața căminului.

Am luat măturica de păr roșu și mi-am îndeplinit sarcina.

— Mături mai bine decît tai trandafirii, a rostit ea peste o clipă. Unde ai servit?

Pe cînd răspundeam la întrebarea asta, ea a mutat o lampă din loc ca să mă poată cerceta în voie și am înțeles că nu mă asculta. Lumina cădea în plin pe fața ei care mi-a părut mai îmbătrînită și încă și mai prost fardată decît data trecută. O umbră cafenie îi încercuia pleoapele,

îi sublinia strălucirea ochilor cenuşii care nu mă părăseau o clipă. M-a întrerupt în mijlocul unei fraze:

— Mi s-a spus că eşti cucernic. E adevărat?

M-am înroşit de parcă mi s-ar fi smuls vestmintele de pe mine şi am îngăimat o frază încîlcită, pe care n-am putut-o sfîrşi.

— Răspunde-mi prin da şi nu, prietene, altfel n-o să ne mai descurcăm.

Vocea ei liniştită a trezit în mine furia din ziua trecută. Am cîntărit primejdia în care puteam intra exprimîndu-mă liber în faţa acestei femei pe pieptul căreia vedeam strălucind o cruce mică de aur, dar eram hotărît să-mi pierd locul mai curînd decît să înghit o nouă jignire.

— Aştept, a rostit ea.

— Ei bine, nu, am spus eu cu greu.

— Nu, doamnă vicontesă, nu-i aşa? Şi cu toate astea te pregăteai pentru preoţie?

Povestea aceea hidoasă mă urmărea şi aici. Mi s-a părut că aud rîsul neruşinat al lăptarului. Fără îndoială că Léontine crezuse că face bine lăudîndu-mi pretinsa cuvioşie, dar biata bătrînă mă vedea foarte des, e drept, cu o evanghelie în mînă. Am asigurat-o pe vicontesă, cu toată tăria de care eram în stare, că era greşit informată despre mine. Şi apucat deodată de zelul acela inutil care îi cuprinde numai pe sfioşi, am adăugat că, dacă eram foarte cinstit, nu puteam spune măcar că eram catolic. Fraza asta mi-a părut că sună ciudat şi am văzut că o uimesc pe stăpîna mea, nu pentru că i-ar fi păsat de mîntuirea sufletului meu, dar pentru că i se părea o înfruntare, aproape o obrăznicie din partea mea.

— Ceea ce crezi sau nu crezi dumneata e destul de puţin interesant, prietene, mi-a tăiat ea fraza. Spune-mi numai dacă ştii să citeşti în limba latină.

— Dacă e vorba de un autor uşor, doamnă vicontesă.

— E vorba de latina bisericească şi nici măcar nu eşti obligat să înţelegi ceea ce ai sub ochi. Vreau să-i citeşti zilnic slujba religioasă tatălui meu, care e bolnav. Am să-ţi măresc leafa. Primeşti?

Am primit, eram din nou prea intimidat ca să fac altfel.

— Bineînţeles, ai să-i dai înapoi lui Hector şorţul cu care te împopoţonează în fiecare dimineaţă. Mascarada asta a ţinut destul, Hector n-are nevoie de dumneata. Asta nu e tot. Nu-mi place numele dumitale, ai să te numeşti de azi înainte Jean, ca toată lumea.

Cînd a rostit cuvintele astea a zîmbit, dar chipul ei şi-a recăpătat numaidecît seriozitatea.

— Altceva. Îţi interzic să vorbeşti cu fratele meu. Dacă intră în odaia domnului conte cînd eşti dumneata acolo, ai să pleci numaidecît. Dacă îl întîlneşti în parc, să te îndepărtezi cît mai iute. Nu-i placi fratelui meu.

M-a privit cu şi mai multă atenţie şi a tăcut cîteva minute. Stingherit de cercetarea asta care părea că nu se va mai sfîrşi, îmi plecam ochii şi-i ridicam, îmi întorceam privirile în toate părţile. Abia atunci mi s-au oprit ochii asupra unei pendule mici de baga roşie care împodobea un scrin şi am văzut uluit că era ora unu şi jumătate.

Vicontesa totuşi şi-a reluat interogatoriul, dar curiozitatea acestei femei era trecătoare şi se amesteca cu o nepăsare adîncă. Dacă punea întrebări, nu le asculta totdeauna răspunsul. M-a întrebat de cîteva ori unde îmi făcusem studiile. Neatenţia asta avea ceva atît de jignitor, încît îmi muşcam buzele. În sfîrşit, cum îi explicam că toată cultura mea se datora lungilor lecturi pe care le făcusem în odăiţa din spatele unei librării, a rostit brusc :

— Am uitat să-ţi spun că în zilele în care vom avea oaspeţi vei servi la masă.

Mi s-a urcat sîngele în obraz, de parcă aş fi fost pălmuit. Voiam bucuros să stropesc o peluză sau să-i citesc unui bătrîn, dar să servesc la masă mi se părea ceva care trecea de limitele în care îmi îngrădisem orgoliul.

— Ei, ai înţeles, prietene ? m-a întrebat stăpîna.

N-am răspuns.

— Dacă munca asta nu-ţi convine, a reluat ea, nimeni pe lume nu te sileşte să rămîi aici. Gîndeşte-te.

A aşteptat o clipă. De cînd începuse convorbirea noastră nu se ridicase de pe scaun şi, cu toată furia pe care o trezea în mine, nu mă puteam opri să-i admir demnitatea ţinutei.

— Îmi trebuie un răspuns, a rostit ea în sfîrşit. Primeşti ?

Ce mulţumire să pot scrie că n-am primit ! Dacă îmi pierdeam slujba, femeia aceea avea să mă dispreţuiască în orice caz mai puţin decît dacă aş fi primit. Socoteala mea nu s-a dovedit cu totul greşită.

— O să vedem cum citeşti, a rostit stăpîna ridicîndu-se, şi s-a îndreptat către una din vitrine. E mai bine să-ţi spun, a adăugat ea, că dacă mi-ai fi răspuns da în loc de nu, nu te-aş mai fi ţinut aici nici o zi. Dar eşti sfios, trebuie să te îndrepţi.

S-a întors la locul ei cu o carte pe care o frunzărea.

— Nu e asta, a şoptit ea.

M-am oferit să-i caut volumul pe care îl dorea, dar a scuturat din cap.

— E alături, fără îndoială. Rămîi aici, îţi dau voie să te aşezi, dacă eşti obosit.

Rostind cuvintele astea, a străbătut biblioteca şi a ridicat o draperie care despărţea încăperea de odaia vecină ; a aprins lumina apoi am auzit-o împingînd o scară pe vergeaua de care era prinsă. Timp de cîteva minute a mutat din loc cărţi pe care le deschidea şi le închidea, de parcă ar fi vrut să le scuture de praf. O tăcere mai lungă m-a făcut să cred că găsise în sfîrşit, dar peste o clipă cartea a fost aruncată în lături şi scara a lunecat din nou cu un scîrţîit uşor.

Potopit de oboseală, mă aşezasem într-un jilţ cu speteaza înaltă şi, cum absenţa stăpînei se prelungea, m-am cufundat cu încîntare în marile perne roşii care împodobeau jilţul. Lampa pusă pe un colţ al căminului răspîndea o lumină destul de slabă, care lăsa tavanul în umbră, aşa că frontoanele dulapurilor mari cu geamuri şi perdelele în cute lungi, drepte ca nişte coloane, se pierdeau într-o umbră care dădea acestei odăi liniştea misterioasă a unei păduri. Simţeam pe mîini şi pe

obraz răsuflarea bună și caldă a căminului. Ochii mi s-au închis.

Cînd m-am trezit, privirea mi s-a îndreptat numaidecît către fereastra din fața mea. Era larg deschisă și mi-a îngăduit să văd, între vîrfurile copacilor negri, un cer pe care urca prima paloare a zorilor. Am sărit în sus gîndindu-mă cum aveam să-mi cer iertare, dar cînd mi-am aruncat ochii în jur, mi-am dat seama că sînt singur și am simțit o oarecare ușurare. Pendula arăta ora trei. Mi-am netezit cu mîna părul ciufulit și mi-am așezat nițel hainele, apoi m-am dus să închid fereastra care dădea către o promenadă îngustă, la același nivel cu ea, strecurată de-a lungul șanțurilor.

Presupuneam că stăpîna deschisese fereastra ca să aerisească biblioteca și că plecase pe urmă la culcare fără să mai socotească necesar să mă trezească. Abia mai tîrziu mi-a trecut pentru prima oară prin cap bănuiala că mă înșel. Cînd mă pregăteam să sting lampa care mai ardea, am văzut o cărțulie pusă la vedere pe scrin. Era cartea de rugăciuni legată în marochin roșu, cu blazonul Nègreterrilor pe coperte. Mi-a adus aminte de datoria pe care o aveam de îndeplinit și mi-a părut cam rău că o primisem atît de repede. Frunzărind rugăciunea de liturghie cu care începea volumul, m-am simțit puțin rău la vederea acelor pagini ale căror colțuri erau îndoite sau îngălbenite de degete necunoscute. Imaginația mi-a nălucit cartea aceea la căpătîiul unor agonici sau citită la lumina unei lumînări. Gîndul că aveam să țin tovărășie unui bătrîn bolnav mi-a pricinuit deodată un dezgust puternic și mi

s-a părut că era un fel ciudat de a-mi cîștiga pîinea. Am stins lampa, cu capul plin de gîndurile astea, și am străbătut biblioteca pe cît am putut de repede.

În anticamera în care femeia de piatră ridica mereu candelabrul aprins, era să mă ciocnesc de stăpîna mea. Închisese ușa de la intrare și venea către mine într-o haină de călătorie.

— Voiai să pleci ? m-a întrebat ea. Îți spusesem să nu te clintești.

Ne-am întors în bibliotecă.

— Presupun că ai dormit, a rostit ea privindu-mă țintă în ochi. De ce pleci capul, prietene ? E firesc.

Vocea i s-a îmblînzit rostind ultimele cuvinte și eu am prins curaj ca s-o întreb dacă doamna vicontesă se odihnise. A rîs ușor, stins.

— Să mă odihnesc ? Bineînțeles. Noaptea mea obișnuită. Dumneata de cîte ore de somn ai nevoie?

Mi s-a părut că sînt un găman care e întrebat ce cantitate de mîncare i-ar potoli foamea, și, pentru că nu răspundeam, ea a urmat :

— N-ai să-mi spui că ai nevoie de opt ceasuri, ca vizitiul meu !

Am tăgăduit orice asemănare cu acel personaj, dar mai bucuros aș fi așteptat ziua în patul meu, decît să răspund la întrebările vicontesei care avea fața odihnită, împrospătată de o plimbare nocturnă.

— De vreme ce ești atît de vioi, pune cărticica asta în buzunar și vino după mine.

Mi-a arătat cu degetul cartea de rugăciuni, apoi lampa, și a ieșit din bibliotecă. Mergeam ascultător în urma ei cu lampa în mînă, apoi am

trecut prin anticameră, ca să intrăm amîndoi într-o galerie lungă, împodobită cu busturi și gravuri. O lumină cenușie pătrundea prin marile ferestre descoperite, și cînd mi-am aruncat ochii în parc, am văzut că burnița. Podeaua fără covor răsuna sub pașii stăpînei mele, eu însă încercam să merg în vîrful picioarelor. Ea a băgat de seamă.

— Umblă ca toată lumea, mi-a poruncit fără să se întoarcă. Aici nu trezim pe nimeni.

A deschis o ușă la capătul galeriei și am coborît cîteva trepte. În fața noastră se întindea un coridor îngust din care pornea o scăriță în spirală. Am înțeles că ne duceam într-unul din turnurile pe care le priveam adesea din parc, dar plimbarea noastră s-a curmat mai curînd decît aș fi prevăzut, pentru că stăpîna s-a oprit după ce urcasem numai cincisprezece trepte. Ne aflam în fața unei uși scunde, fără pervaz, care dădea de-a dreptul spre trepte, tăiată în zidul curb, a cărui formă o lua, de aceeași culoare murdară ca și el.

— Înainte de a intra, a spus vicontesa, țin să-ți aduc aminte că te afli aici ca să-i citești tatălui meu. Dacă te întreabă ceva, îi răspunzi cît se poate de scurt. Nu-l încurajezi să vorbească. Nu-i dai nimic din tot ce ți-ar putea cere, dar în cazul în care ar avea nevoie de ceva, apeși pe butonul de la căpătîiul patului lui. S-a înțeles ? Ai să intri, să te așezi lîngă foc și să începi numaidecît să citești cît de limpede vei putea. Pe peretele din fața patului se află o pendulă. Citești o oră, apoi suni și cineva are să te conducă înapoi.

Spunînd aceste cuvinte a deschis ușa și mi-a făcut un semn ușor din cap de parcă ar fi vrut

să mă încurajeze, apoi a coborît scara și a pierit. Am intrat.

Încăperea era înaltă și întunecată, împărțită în două de un mare paravan negru, îndărătul căruia ardea o lampă pe care n-o vedeam, dar care desena pe tavan un cerc de lumină. Pereții erau acoperiți cu un tapet de damasc roșu. M-a înecat un miros puternic de plante rășinoase. Cînd ochii mi s-au deprins cu semiîntunericul, am deslușit pendula despre care îmi vorbise vicontesa, dar nu și patul bolnavului căruia trebuia să-i citesc. Am închis ușa cu multă precauție, foarte nehotărît în privința purtării pe care trebuia s-o am și cu inima bătînd de emoție. Am ascultat zgomotul ornicului și am așteptat cîteva minute înainte de a îndrăzni să fac o mișcare. În sfîrșit m-am rușinat de sfiala mea și am dat ocol paravanului.

Un om stătea culcat pe spate, într-un pat îngust, de fier, ale cărui pături alunecaseră pînă pe podea. Privirea mi s-a oprit numaidecît pe chipul lui, atît de îngălbenit și de uscat încît m-am întrebat dacă nu eram pus să veghez un mort. Pleoapele acopereau pe jumătate niște ochi cenușii, cufundați în fundul orbitelor, în care gîndirea părea că rătăcește între trezie și somn. Cu toată această expresie de șovăială care se citea în privirea lui, un aer de hotărîre dădea trăsăturilor lui lipsite de armonie o frumusețe aspră și violentă. Nasul mic și coroiat era acela al unui zgîrcit, iar gura lungă și dreaptă ca o linie înghițea buzele. Falca de jos, grea, agresivă, rasă cu cea mai mare grijă, strălucea ca un os care ar fi fost frecat pînă la lustruire. O batistă albă în jurul țestei lăsa să i se vadă părul cenușiu, tăiat scurt,

de sub tîmplele scobite, îi descoperea o frunte îngustă, pămîntie ca lemnul de merișor. Brațele întinse de-a lungul trupului sub pătură stăteau încremenite.

Prins între frica pe care mi-o inspira omul acela și o curiozitate și mai puternică decît frica, am rămas o clipă la picioarele patului. Spaima are o putere de fascinație pe care au simțit-o cei mai curajoși. Imaginea ciudată a acestui om care aluneca în moarte m-a smuls din mine însumi și mi s-a părut că ating, alături de el, hotarele unei regiuni în care tăcerea e mai adîncă decît tăcerea noastră. Mă întrebam dacă bolnavul îmi bănuie prezența sau măcar pe a lui în acea odaie, pentru că privirea îi părea goală. Chiar asta mă înspăimînta, și tot ceea ce era uman și terestru în mine dădea înapoi în fața acelui om care locuia de pe acum o lume străină de a noastră. M-am aplecat asupră-i cufundîndu-mi privirea în ochii lui și l-am strigat încetișor. Poate că nu știa nimeni că e pe moarte.

Cuprins de neliniște cum eram, am început să vorbesc singur și să privesc de jur împrejurul meu, de parcă aș fi vrut să cer un sfat pereților acelora tapetați cu roșu. Un jilț mare, drept, așezat lîngă cămin, mi-a reamintit poruncile vicontesei. M-am hotărît să le ascult și am notat ora pe cadranul de aramă al pendulei. Era trei și jumătate.

Cînd m-am așezat lîngă foc și am deschis cartea, un semn a zburat dintre pagini : o mînă sîrguincioasă dar foarte stîngace scrisese cu creionul

pe o bucată de ziar cuvintele acestea care cred că mi-erau adresate mie : *Începe de aici.* Am început deci cu o voce șovăitoare, care se temea în același timp că va fi auzită și că nu va fi. Cărțulia pe care o aveam în mînă mi-a părut foarte veche, judecînd după culoarea hîrtiei și forma literelor, dar înțelesul celor ce citeam mi-a scăpat cu desăvîrșire.

O buturugă care s-a frînt mîncată de flăcări m-a făcut să tresar și cartea mi-a sărit din mîini de parcă mi-ar fi fost smulsă. Întîmplarea asta mi-a crescut peste fire stinghereala, pentru că se putea ca bătrînul să mă fi observat pe cînd citeam și atunci trebuie să mă fi socotit destul de caraghios și destul de sfios, dar i-am aruncat o privire și m-am asigurat că nu se clintea. Am dres cu lopățica și cu cleștele vraiștea din fundul vetrei și am deschis iar cartea. Pe măsură ce întorceam paginile, gîndurile mele o luau razna. Uneori nu puteam crede că mă aflam în turnul de la Nègreterre, citind în latinește lîngă un muribund, în vreme ce se iveau zorile. Dar gîndindu-mă la situația asta, îmi părea firească pentru că *îmi semăna* într-un chip pe care nu l-aș putea explica, făcea parte dintr-o rînduială ciudată din care eu nu voi putea prinde niciodată decît un amănunt, în vreme ce întregul intră de-a-ndăratelea necurmat, în întuneric, ca în adîncul unei pîcle. Limbajul acesta e încîlcit, dar eu vorbesc despre lucruri încîlcite. O voință superioară voinței mele și prin urmare străină de ea îmi stăpînea viața, cînd oprindu-mă ici, cînd trimițîndu-mă colo. Fiecare om poate spune același lucru, dar ceea ce deosebește puțin cazul meu de al altuia este fap-

tul că eu îmi dădeam seama de dependența mea; aveam uneori un sentiment atît de limpede în privința asta, încît mă simțeam pe punctul de a atinge, de a vedea față în față ceva necunoscut și mai mare decît noi.

Gîndurile astea m-au preocupat atît de mult, încît nu mi-au mai îngăduit să-mi dau seama dacă citisem zece pagini sau dacă citisem o sută. Cu toate astea continuam, cînd o voce a șoptit în asemenea chip încît mi-a acoperit cuvintele:

— Cît de prost citești, domnule!

De data asta am trîntit cartea pe podea și am sărit în sus scoțînd un strigăt. M-am rușinat de spaima mea cînd am văzut că bolnavul întoarce capul spre mine și am ridicat cartea fără să pot găsi un cuvînt. Un zîmbet a săpat două zbîrcituri mici pe obrajii bătrînului.

— Ce cauți aici? m-a întrebat el pe același ton.

I-am spus că mă supuneam unei porunci a vicontesei. A închis ochii.

— Du-te alături, a îngînat el. Să te uiți prin ferestruică și să te întorci aici.

Mi-a arătat cu degetul o ușă mică, ascunsă pe jumătate de ultima aripă a paravanului și mi-am dat seama atunci cu o surprindere amestecată cu un ușor dezgust că odaia în care ne aflam nu avea fereastră. Am simțit un soi de șoc și m-am dus în odaia de alături mai repede decît mi-ar fi îngăduit-o o politețe oarecum severă.

Era o odăiță zugrăvită pînă la jumătatea pereților într-un verde de apă, iar de acolo pînă la tavan în alb. În adevăr, în zidul gros era croită o ferestruică în care mi-am băgat capul, după ce am împins oblonul cu brațul întins. Soarele roșu

urca pe cer ca un strigăt de victorie. Nici un spectacol nu mi-a părut vreodată mai frumos. Lungi văluri de ceață lunecau ușor peste islazuri și se agățau de lanurile de grîu, pînă în zarea încununată cu păduri negre. La cîțiva metri sub mine, puteam vedea în adîncul șanțurilor care brăzdau cîmpul sălciile ale căror ramuri sîngerau în razele stacojii. Atunci m-a năpădit o imensă dorință de a fi fericit și am întins amîndouă mîinile către lumină, respirînd cu încîntare mirosul ușor de ars care plutește în aerul de la noi. M-am gîndit la verișoara mea, la grădina mătușii, la hamacul în care mă legănam, și mi-a părut că e aproape prea multă fericire pe pămînt. Mi-am făgăduit să devin mai bun, să nu mă mai las înfrînt de păcat. Cînd voi fi pus deoparte destui bani, mă voi întoarce la doamna Plasse și-i voi pune în mînă economiile mele. Pînă atunci îi voi scrie, îi voi scrie și Marie-Thérèsei ca să-i cer iertare, voiam să fac pace cu toată lumea, chiar cu cei pe care nu-i jignisem.

Exaltarea asta a ținut aproape un minut. Îmi făcea plăcere să-mi închipui o lume din care lipsea neliniștea, un paradis naiv așezat acolo unde moartea nu-l poate atinge, nu paradisul catolic atît de greu de dobîndit, ci o mare grădină deschisă tuturor, în care cel rău ar uita păcatul, iar cel drept plicticoasa lui virtute.

Cînd m-am întors în odaia roșie, m-am uitat la lampa care își răspîndea lumina zgîrcită și pe fața mea trebuie să se fi citit o oarecare descurajare, pentru că bătrînul m-a întrebat ce am. Îmi vorbea cu blîndețe, și am avut slăbiciunea să-i destăinui acelui muribund că necazuri de toate fe-

lurile mă împiedicau să fiu fericit. Nu mi-am dat seama numaidecît de lipsa de cuviinţă a acestei situaţii şi m-am lăsat să alunec în mărturisiri pe jumătate, care au fost ascultate cu un aer binevoitor. Dar nu mi s-a pus nici o întrebare şi am înţeles că acel mare domn sub înfăţişarea unei curtenii copleşitoare, trebuia să simtă un mare dispreţ pentru mine. Atunci m-am oprit în mijlocul unei fraze şi m-am înroşit foarte tare. În sfîrşit, după o clipă de tăcere, am cerut îngăduinţa să mă retrag dacă domnul conte nu mai dorea nimic.

— Te-ai uitat pe ferestruică ? Cum arată cerul ?

I-am răspuns că ziua se vestea din cele mai frumoase.

— S-a luminat de ziuă ?

— E ziuă de-a binelea.

A părut uşurat.

— Să-i spui fiicei mele că nu se va întîmpla nici astăzi.

Şi cum cuvintele acestea m-au surprins puţin, le-a repetat desluşit, apoi a închis ochii, era un fel de a mă concedia. Am apucat soneria de la capătul patului şi, conform instrucţiunilor vicontesei, am sunat.

Persoana care a răspuns la chemarea mea nu mi-era cu totul necunoscută şi mi-am adus aminte că o văzusem într-o zi străbătînd cămara de albituri cu gura plină de ace. Femeia aceasta, ceva mai înaltă decît mine dar mult mai voinică, nu părea de loc stingherită de volumul ei şi făcea să răsune podelele sub pasul ei iute. Îi dădeam cincizeci de ani cu toate că avea părul negru,

pentru că privirea ei atentă şi chibzuită trăda o lungă experienţă, iar faţa îngreuiată de grăsime oglindea gravitatea specifică celor care au îmbătrînit rămînînd mereu slugi. Mi-a părut la început de o urîţenie jignitoare, aproape sinistră, cu fruntea îngustă şi obrajii grei şi palizi, cu nasul acela cărnos, dar se purta atît de blînd, încît m-a făcut să uit repede înfăţişarea ei nefericită. A aruncat o privire spre bătrîn, apoi către pendulă, şi m-a rugat, zîmbind, s-o urmez.

Odăiţa despre care am vorbit slujea drept trecere între odaia bolnavului şi altă odaie mult mai încăpătoare şi bine luminată de o fereastră înaltă şi lată. Pereţii văruiţi dădeau acestei odăi un aer auster dar nu neplăcut, pentru că mobilele adînci şi primitoare contraziceau o primă impresie de goliciune rece. Un pat larg cu perdele roşii ocupa un loc mare, între căminul de piatră şi uşa grea, de stejar, prin care intrasem. Admiram jilţurile de lemn negru care alternau de-a lungul pereţilor cu scaune tapisate şi îmi plimbam privirea dintr-un loc în altul, cu o senzaţie nelămurită de tihnă şi de alinare. Mi se părea, în adevăr, că aici toate erau primitoare faţă de mine, aş spune chiar prietenoase, dacă acest cuvînt aplicat la obiecte ar putea avea un sens.

Gîndurile mi-au fost întrerupte de femeia cea grasă care mi-a atins braţul cu o mînă uşoară.

— Eu sînt doamna Georges, a spus ea. Ne vom înţelege, o simt. Dacă vă e foame, pot să vă trimit pîine şi dulceţuri chiar acum, altfel veţi aştepta să vi se servească aici micul dejun. Cum doriţi ?

Am refuzat, de rușine, gustarea pe care mi-o oferea și de care mi-era o poftă grozavă.

— Bine, a spus ea. Vă sfătuiesc să vă odihniți pînă la clopotul de ora șapte.

Mi-a arătat o canapea joasă la picioarele patului și a plecat printr-o ușă opusă celei dintîi. M-am întins o clipă, dar n-am putut rămîne mult așa pentru că nu simțeam nici o nevoie de a dormi și chiar dacă aș fi fost toropit, cred că numai curiozitatea m-ar fi împiedicat să închid ochii. Nici un sunet nu tulbura tăcerea. Am dat un ocol odăii și m-am familiarizat cu toate ungherele ei. Am deschis binișor ușa prin care ieșise doamna Georges și am recunoscut o galerie îngustă, pardosită cu piatră roz, care ducea la oficiu. Dar nu îndrăzneam să-mi continui excursia și ușa a fost închisă cu prudența cu care fusese deschisă.

Căutînd mereu ce puteam face ca să-mi pierd vremea pînă la ora șapte, am băgat de seamă că pervazul ferestrei, tăiat în zidul gros de zece picioare, alcătuia el însuși un soi de adăpost în care ar fi putut fi pus fără greutate un pat mic. Nu știu de ce mi-a venit ideea asta. Ea mi-a adus aminte de un vis pe care îl aveam uneori și în care intram într-o odaie foarte mică cuibărită în interiorul unei odăi mai mari. Cîtă tihnă în pervazul acela! Am tras perdelele mari care o despărțeau de odaie și am pipăit cu plăcere stofa aceea grea și aspră, al cărei roșu potolit aducea aminte de culoarea sîngelui cînd se usucă. Simțeam, în ascunzătoarea mea, mulțumirea unui copil care se ascunde de privirea lumii și se joacă cîteva minute în singurătate. Acolo, lîngă o măsuță acoperită cu un pluș roș, se găsea un scăunel. M-am așezat pe el și mi-am golit buzunarele. Cărțulia de rugăciuni pe care am scos-o mai întîi m-a îngrozit și am ascuns-o sub o batistă. În sfîrșit am găsit carnetul de pînză cerată în care notam toate micile întîmplări ale zilei și m-am pus numaidecît pe lucru. Am scris cu creionul aceste pagini, cu o grijă pentru care mă felicit azi. Mi se pare, în adevăr, că silințele mele de a reține viața în mers n-au fost cu totul zadarnice. Fiecare ceas care se șterge din mintea noastră e ca un zălog pe care ni-l ia neantul, iar moartea nu e pînă la urmă decît pierderea absolută și definitivă a oricărei amintiri. Teama mea de a pieri era atît de puternică încît nu mă dădeam înapoi în fața nici unui amănunt ca să pot fixa o clipită din existența mea, notînd pînă și culoarea luminii, gradul de căldură și locul exact în care mă aflam. Așa că povestind una dintre cele mai ciudate nopți pe care le-am trăit, pomeneam peisajul care se înfățișa ochilor mei de cîte ori ridicam capul, fără să uit țăranii care se duceau la holdă, cu coasa pe umăr și traista la șold.

Clopotul de ora șapte m-a făcut să tresar, pentru că iar ațipisem, și mi-am băgat repede carnetul în buzunar cînd s-a ivit din nou doamna Georges. N-a manifestat nici o mirare văzîndu-mă în pervazul ferestrei și nu mi-a pus întrebări. Se părea că lucrul cel mai însemnat pentru ea era să răspund cu un zîmbet la zîmbetul ei și, într-adevăr, mi-a zîmbit pînă cînd a obținut ceea ce dorea.

— Veți lua micul dejun cînd veți dori, mi-a spus ea apoi cu un aer care mi-a părut stingherit. Am uitat să vă spun că liturghia are loc la ora șapte și jumătate de dimineață. Dacă vreți să vă împărtășiți, șocolata vă va fi servită mai tîrziu.

Nu știam că se slujește o liturghie, nu mi se vorbise despre asta de cînd mă aflam la Nègreterre. Prezența mea în fața Sfintei Mese era oare obligatorie ?

— Împărtășania nu poate fi obligatorie, mi-a spus femeia aceea, dar trebuie neapărat să asistați azi la liturghie. Mai adaug că, dacă vă veți apropia de sfînta cuminecătură de două-trei ori pe lună, veți face o impresie bună.

Am fost ispitit, în fața înfățișării zîmbitoare și sigure a doamnei Georges, să spun cîteva lucruri tot atît de violente pe cît de pline de hulă, dar am avut cumințenia să mă stăpînesc gîndindu-mă că, oricum, ea tot nu va înțelege. Fără îndoială cu prima mea tresărire de scîrbă, văzînd-o pe femeia aceasta, era cea mai potrivită.

Pentru că tăceam, a mai spus că funcția mea de lector pe lîngă domnul conte îmi creea într-un fel datoria de a fi un exemplu. Amenințarea implicită a acestei fraze mi-a părut destul de limpede și, lăsînd pe mai tîrziu greutatea rezolvării ei, am primit că mă duc în dimineața aceea la liturghie.

— Se spune pretutindeni că sînteți un tînăr pios, a rostit atunci doamna Georges cu o privire blajină. Unii sînt siguri chiar că pînă la urmă veți intra în seminar.

Nu mi-am dat osteneala să răspund la aceste cuvinte care au căzut în cea mai adîncă tăcere și am ascuns cît am putut mai bine enervarea pe

care o simțeam. Mi-am făgăduit mie însumi ca într-o zi să limpezesc această neînțelegere care mă umilea ca o palmă.

După părerea mea, nimic nu deosebea capela de la Nègreterre de o temniță, dacă nu cumva cîteva sculpturi și un vitraliu modern. Bolta se sprijinea pe patru coloane, care nu se aflau acolo pentru a fi frumoase, ci pentru a fi folositoare. Deci, nici o fantezie în capiteluri, iar absida, profitînd de faptul că era așezată în turn, se rotunjea puțin, dar ghiceai că era vorba numai de o întîmplare fericită mai curînd decît de dorința de a se conforma tradițiilor de la noi, pentru că dacă zidul ar fi fost drept, absida ar fi fost și ea la fel, după principiile primilor Nègreterri care aveau grijă să nu se facă cheltuieli nesăbuite.

Cînd am intrat pe ușă, se adunaseră acolo vreo douăzeci de persoane și la început am crezut că e vorba de o slujbă de înmormîntare, pentru că toată lumea era în doliu. Blazonul prins pe postamentul orgei pierea sub un văl de crep, iar altarul sub o frumoasă stofă neagră semănată cu picături de argint, care m-a surprins prin bogăția ei. Preotul, îmbrăcat cu aceeași stofă, și mai bogată încă, și împodobită, recita rugăciunea dinaintea liturghiei cu acea voce gîngavă și pripită care ar face din mine un calvinist dacă nu m-ar dezgusta toate bisericile creștine. Am recunoscut-o pe vicontesă în primul rînd de credincioși și, alături de ea, pe soțul ei, un bărbat voinic, roșcovan, care cu toată redingota lui semăna foarte bine a văcar. Suspina, se ștergea de nădușeală și arunca cîte o privire plictisită către ușă. În clipa

în care preotul a ieşit cu Sfintele Daruri, el n-a îngenuncheat, ci s-a aplecat înainte, cu cotul drept sprijinit de speteaza scaunului de rugăciune, cu mîna stîngă în şold, dominînd, în atitudinea asta de superioritate binevoitoare, umerii aplecaţi din jurul lui.

Clopotul care a răsunat în sfîrşit pentru a treia oară a fost ca un semnal de recreaţie, picioarele scaunelor au scîrţîit pe podea, lumea şi-a suflat nasul, a şopotit curajos. Mă întrebam unde era locul sincerităţii, al oricărei sincerităţi, chiar superstiţioase, chiar interesate, între această mulţime care nu asculta şi acest preot care părea că înfulecă limba latină. La drept vorbind, nu era cu putinţă decît una, şi pe aceasta o purtam cu mine ca pe o lumină: „Doamne, mă gîndeam eu îndreptîndu-mă către ieşire, nu-ţi pot înălţa nici o rugăciune, dar primeşte cel puţin cuvîntul unei inimi cinstite. Mă lepăd de tine".

Fraza asta a produs un efect extraordinar asupra mea, ea nu traducea întocmai ceea ce aveam intenţia să spun, dar corespundea unui adevăr adînc şi am avut impresia că am atins fără să vreau o regiune oprită. Primeam dintr-o dată în dar o libertate ciudată, cu care nu ştiam ce să fac. Eram sclavul care îşi dă deodată seama că lanţul lui nu mai e prins. O senzaţie uşoară de ameţeală m-a silit să mă aşez şi am deranjat cîteva persoane care nu s-au sinchisit să mă îmbrîncească drept răzbunare. Căldura devenea de nesuferit, aspiram fără să vreau mirosuri care te puteau îmbolnăvi, pentru că lumea se spăla destul de puţin pe meleagurile noastre, şi m-am temut o clipă că n-am să pot rămîne locului, cînd o

mînă mi s-a aşezat pe umăr. Era doamna Georges. Mi-a poruncit s-o urmez şi şi-a croit drum prin mulţime cu o oarecare brutalitate. Aşa am ajuns într-un ungher îndepărtat unde am putut să mă aşez la largul meu, după ce îmi înmuiasem batista în marele agheasmatar de plumb şi-mi răcorisem puţin tîmplele. Eram gata să-i mulţumesc vrăjmaşei mele, dar privirea în care mă învelea a descurajat pornirea asta bună. Ea mi-a spus că îi displăcusem domnului viconte pentru că nu voisem să mă împărtăşesc. Dar, a adăugat ea, vremea nu era pierdută. M-am prefăcut că n-o aud şi i-am cerut să mă lămurească despre rostul acelor draperii funebre. A început să-şi prefire mătăniile cu o mutră supărată, fără să-mi răspundă, şi s-a întors cu spatele ei mare şi nemulţumit către mine. Peste o clipă un nou clopoţel a fost urmat de o nouă vînzoleală a credincioşilor iar eu, profitînd de faptul că doamna Georges îşi părăsea locul ca să se îndrepte către Sfînta Masă, m-am strecurat afară, apoi m-am dus în odaia mea cu perdele roşii.

Micul dejun mi-a fost servit foarte în silă de către cea pe care începusem s-o numesc duşmanca mea. Ea m-a certat că plecasem atît de repede şi a adăugat că, dacă aş fi avut politeţea de a rămîne pînă la sfîrşitul ceremoniei, mi-aş fi băut şocolata în sufragerie, laolaltă cu rudele şi oaspeţii domnului viconte. Mi-a mai spus, cu un aer falnic şi în acelaşi timp mîhnit, că liturghia din care ascultasem o parte fusese oficiată în amintirea tatălui domnului conte. Ceva m-a oprit să-i spun că la bîlciul de Sfîntul Mihail aş fi întîlnit negustori de vite tot atît de bine crescuţi ca

verii și prietenii stăpînului meu, dacă era să judec după societatea pe care o zărisem în capelă, dar am înțeles destul de repede că această femeie care purta în ea harul Domnului n-avea alt gînd decît să mă înfurie ca să mă facă să spun cuvinte nechibzuite. M-am mulțumit să-i zîmbesc, iar ea a făcut același lucru din obișnuință sau din diplomație, și m-a lăsat singur.

Peste cîteva clipe am primit vizita stăpînei mele. Rochia neagră o făcea și mai impunătoare în ochii mei și nu mi-am mai sfîrșit dejunul în fața ei, cu toate că mi-a îngăduit-o. M-a întrebat numaidecît în ce stare l-am găsit pe tatăl ei și mi-a ascultat răspunsurile cu un soi de lăcomie care la început m-a mirat și pe urmă m-a stingherit destul. A trebuit să descriu tenul bolnavului, expresia, gesturile, să-i imit glasul, și nu s-a liniștit pînă cînd nu i-am transmis nu numai mesajul cu care mă însărcinase el și care a fost primit ca lucrul cel mai firesc, dar pînă și cuvintele lui cele mai neînsemnate. A trebuit să-i mai spun și în ce parte își îndrepta bietul om privirea. Dar întrebarea asta nu era lipsită de rost pentru că, în afară de cîteva clipite, el nu-și deslipise ochii de pendulă. Abia acum îmi dădeam seama de asta și i-am mărturisit vicontesei mirarea mea.

— De trei luni se uită la pendula aceea, a spus ea. Ai crede că pînda asta a mersului acelor ceasornicului îl leagă de viață.

Încurajat de tonul acestor cuvinte, am întrebat-o pe stăpînă dacă tatăl ei se temea de moarte.

— Nu știu, mi-a răspuns. În fiecare dimineață mă pune să-i spun că va trăi și ziua aceea, asta e tot. De cînd e condamnat, i se citesc zilnic cîteva pagini din cartea lui de rugăciuni, pentru că vrea să se pregătească să moară împăcat. Doctorii se minunează că poate dura atît de mult.

Eram curios, dar de data asta mă temeam că răspunsul ei mă va copleși. Boala mi-a inspirat totdeauna o spaimă atît de mare și un dezgust atît de violent încît îmi și părea rău de întrebările pe care le pusesem și, ca să încerc să schimb vorba, am întrebat cine îi citea domnului conte înainte de-a fi fost eu ales să îndeplinesc slujba asta. Ea mi-a ghicit foarte bine viclenia, pentru că am văzut-o zîmbind cu un aer care mi-a părut destul de disprețuitor. Pe de altă parte, am înțeles fără greutate că ținea să mă păstreze în slujba ei și mă cruța puțin.

— De vreme ce te interesează, a răspuns ea, voi răspunde pe loc la toate întrebările pe care ai putea să mi le pui, iar după asta, gata. Trebuie să știi deci că în familia noastră bărbații mor totdeauna în același fel, care e îngrozitor. Așa cum mi se pare că te cunosc, n-ai îndura descrierea acestei grozăvii. Nu te teme. Slavă Domnului, pînă acum nu ne-a lipsit curajul, dar puterea cu care ne împotrivim bolii prelungește lupta și îndoiește suferința. Cînd tata a simțit primele ei manifestări, acum doi ani, s-a retras din viața destul de îmbelșugată pe care o dusese pînă atunci ; după ce a redus traiul în casă la strictul necesar, s-a hotărît să nu mai vadă pe nimeni și să se închidă pentru totdeauna în odaia pe care ai văzut-o. Dorința de a nu ne stingheri pe noi l-ar fi îndepărtat de Nègreterre, dacă ceva de nebănuit nu l-ar opri aici împotriva vrerii lui. Acum, moartea nu va mai întîrzia, dar fii liniștit, prietene,

n-ai să asiști la nici un spectacol care ți-ar putea încerca nervii. Nu-ți cerem decît să îndeplinești cît mai bine o sarcină ușoară. Vrei să știi cine te-a precedat ? Un băiat pe care a trebuit să-l dau afară pentru că bea, iar vinul îl îmboldea să-mi răspundă. Presupun că dumneata nu bei, nu-i așa ?

M-am înroșit. „De ce, mă întrebam, femeia asta nu mă pălmuiește ? Ar fi un procedeu mult mai limpede decît micile jigniri pe care le seamănă cu vorbăria ei." Și cu toate astea simțeam că începe să-mi fie dragă.

— Trebuie să fii atent la felul cum rostești, a urmat vicontesa. Mi s-a spus că citești prea repede, că mănînci cuvintele.

Am rugat-o să-mi spună dacă se plînsese domnul conte.

— Domnul conte nu s-a plîns, a răspuns ea puțin încurcată. Te-a auzit o persoană care se afla din întîmplare în odaia vecină.

— Doamna Georges ?

Ea a dat din cap și s-a ridicat să plece, fără să mai adauge un cuvînt.

A trecut o săptămînă, apoi alta. La început mă felicitam că sînt lăsat în pace, pentru că perspectiva de a revedea bolnavul nu-mi zîmbea de fel. Totuși, peste trei sau patru zile am fos cuprins de o îndoială și m-am temut că sînt nemulțumiți de serviciile mele. În sfîrșit, am ajuns să doresc ca vicontesa să trimită după mine în mijlocul nopții, dar ea părea că nu-și mai aduce aminte de existența mea. Pe de altă parte nu îndrăzneam să mă arăt în fața ei și ocoleam aleea sau culoarul pe care am fi riscat să ne întîlnim. Cîștigam totdea-

una în jocul ăsta de-a v-ați ascunselea și luna iulie s-a încheiat fără să mi se fi dat vreo poruncă.

Nimeni nu avea grija mea. Mi se părea chiar că servitorii evită să-mi vorbească și am observat cu amărăciune o anumită neîncredere în atitudinea bătrînului grădinar, cînd îi dădeam bună ziua. Într-o zi cînd, plictisit de trîndăvie, m-am oferit să tund iarba cu mașina, el mi-a răspuns cu o politețe batjocoritoare și un respect prefăcut că eu aveam alte treburi și că atunci cînd ajungi un *domn* ca mine, te mulțumești să mergi pe iarbă, fără să te mai amesteci și la tunderea ei. Această cuvîntare, cea mai lungă pe care am auzit-o din gura lui Hector, m-a durut cumplit. Sucind și răsucind aceste cuvinte în minte, am priceput că-mi purtau pică pentru ridicarea mea neașteptată. În adevăr, am uitat să spun, și lucrul are însemnătate, că nu mai mîncam la bucătărie, ci cu doamna Georges, într-o odăiță tristă și fără lumină, care dădea în oficiu. În felul acesta mă aflam între stăpînii mei și servitorii lor, poziție dintre cele mai grele pentru că nu-mi aducea decît dispreț dintr-o parte ca și din cealaltă.

Pentru mine, nu era o mîngîiere faptul că doamna Georges îmi împărtășea soarta. Ambiția acestei femei era de a-și bea șocolata la masa stăpînilor, și trăsătura asta o zugrăvește pe de-a-ntregul. Ar fi trădat, ca să fie pe placul vicontelui și al vicontesei, pe oricare dintre oamenii lor, dar josnicia asta nu-i folosea la nimic. Stăpîna mea îi primea serviciile repezind-o și abia își ascundea scîrba pe care i-o inspira țăranca asta grasă, totdeauna gata să facă pe spioana. Cît despre mine, mi se părea mult mai degradant să înghit ceea ce

aveam în farfurie sub privirea grea și tulbure a unei doamne Georges care se credea o „doamnă", decît așezat între o bucătăreasă și un grădinar a căror vorbire obișnuită era cea din satele noastre și ale căror purtări erau oarecum aspre.

Mesele noastre, nu mai e nevoie să spun, se petreceau în cea mai mohorîtă liniște. De la început m-am prefăcut a fi rezervat și trufaș, și trebuie să recunosc că doamna Georges a căutat prin zîmbete și cuvinte drăguțe să mă facă să părăsesc atitudinea asta stînjenitoare, care o împiedica să se bucure de bucate. Aceste încercări sfioase au fost respinse una după alta. Atunci a început să se bosumfle, și trebuie să recunosc, se bosumfla ca nimeni pe lume: cu capul țeapăn și cu ochii la pîndă sub pleoapele pe jumătate închise, își trăgea bărbia în cutele de grăsime care îi îngreuiau gîtul și scotea buza de jos în afară. Cînd mînca, se întorcea puțin cu spatele spre mine, de parcă ar fi vrut să-și ferească farfuria de curiozitatea mea. La început am rîs de aerul ăsta morocănos, apoi am început să mă plictisesc de aceste mese neomenești și cred că la sfîrșitul primei săptămîni i-am cerut îndurare doamnei Georges. Între noi s-a stabilit prin forța lucrurilor un fel de falsă intimitate. Izolați cum eram, trebuia să ne mulțumim cu o antipatie firească și să ne îndurăm unul pe celălalt cît puteam și noi. După ce am constatat o prostie respingătoare, o înclinație puternică spre minciună, o sete de mici onoruri și alte cusururi destul de ridicole, am descoperit la doamna Georges un fond de bunăvoință care nu era, fără îndoială, bunătate, dar care ne ușura raporturile. Așa că nu mi-a fost greu să-i

smulg mărturisiri și, cum aștepta să-i răspund la fel, am născocit cîteva nenorociri interesante cu care s-a desfătat, declarînd că de la moartea unei surori a doamnei vicontese nu plînsese atîta. Cu toate astea să nu ne înșelăm: mă ura tot atît de mult.

Trăia de mai bine de cinci ani la Nègreterre și m-am mirat auzind-o că se născuse aici. Ceva mai mult, ea și vicontesa supseseră lapte de la aceeași doică, mama doamnei Georges, și nu mă îndoiesc că ultima se simțea puțin vară cu cei de la Nègreterre, datorită acestui fapt. Dar am aflat cu și mai mare mirare că nu era decît cu o săptămînă mai în vîrstă decît vicontesa.

E destul de interesant de știut că doamna Georges își petrecuse cea mai mare parte din tinerețe păzind vaca unei rubedenii într-un ungher îndepărtat al provinciei noastre. N-a suflat un cuvînt despre asta, dar am aflat-o din altă gură, ca și tot ceea ce va urma. Cu toate astea, se ridicase cu încetineala proprie oamenilor de acest fel și își părăsise pășunea ca să se ducă la o muncă de rînd într-o veche mînăstire din împrejurimi, unde erau îngrijiți bolnavi incurabili. Iat-o plimbîndu-și spălătorul și mătura de paie între paturile muribunzilor. Surorile o învățaseră să coasă, să citească, să-și țină gura închisă cînd nu se folosea de ea. N-am fost îngăduitor în rezumatul acesta? Urmarea va fi cu atît mai strălucitoare.

Maică-sa, care spăla acum rufele la Nègreterre, dobîndise pentru ea, prin intrigi și rugăminți, un loc de ajutoare la bucătăria domnului conte, unde fata asta lucrase gratis timp de patru luni. Răb-

dătoare și prefăcută, știuse să tacă și să aștepte să-i sune ceasul. În sfîrșit, își dădură seama că era soră de lapte cu vicontesa care tocmai se măritase. Fu certată că tăcuse atîta vreme și spălătoarea de vase fu ridicată la rangul de guvernantă. De fapt, titlul acesta nu corespundea la nimic, de vreme ce biata fată nu știa decît să tragă cu urechea la uși și să povestească stăpînilor ceea ce spuseseră slugile lor, dar domnul viconte avea teoria lui personală asupra convenienţelor și nu voia ca soția lui să fi orăcăit, dacă putem spune așa, pe aceiași genunchi cu o viitoare spălătoare de vase. I-a poruncit deci să nu-și mai povestească trecutul și să nu se mai amestece cu servitorii. În afară de asta, a adăugat el, va fi destul să vină cu sîrg la liturghie, să se împărtășească des și să se îmbrace în negru, onorabilitatea avea să vină de la sine. I-a dat numele de doamna Georges, ca și cum ar fi fost văduvă.

Din clipa aceea, ea a pornit să cucerească încrederea stăpînei, mai puțin din interes decît din atașamentul acela adînc și îndîrjit, caracteristic firilor mărunte. E momentul, în adevăr, să arăt și partea bună a dușmancei mele. Avea pentru sora ei de lapte un respect amestecat cu dragoste care semăna mult mai mult cu un cult, decît cu o iubire omenească. În ochii ei, vicontesa întrupa o perfecțiune fără cusur. Îi plăcea mohoreala, chiar asprimea ei, cuvintele trufașe și jignitoare pe care stăpîna i le arunca din belșug în fața servitorilor, și primea aceste umilințe cu zelul unei cucernice în fața hotărîrilor cerului. Batjocurile bucătăresei sau ale grădinarului nu-i

smulgeau un murmur, fie că n-avea curajul de-a răspunde, fie că, stăpînindu-și furia, avea iluzia că suferă pentru idolul ei, ceea ce era mai îmbătător decît orice altceva. Așa că femeia asta grasă, care era aproape insultată la bucătărie atunci cînd nu era bruftuluită în salon, gusta o fericire tainică. O dragoste atît de credincioasă și de răbdătoare ar fi răscumpărat multe greșeli în ochii unui judecător nepărtinitor, dar în mintea vicontesei o transforma pe doamna Georges în broască rîioasă, în orice altceva rău și respingător, și sentimentul acesta era atît de puternic, încît ceva din el străbătea și în portretul pe care îl zugrăvea guvernanta scumpei ei stăpîne.

Ea mi-a povestit nunta prin care domnul viconte fusese unit cu cea mai mare avere din departament, primirea de după nuntă, cum arăta castelul plin de lume, îngrămădeala de la bufet, tot ceea ce se rostește la masă și se repetă la bucătărie. Am ghicit, după felul în care mi-a vorbit despre grupurile care soseau necontenit și urcau pe marea alee din parc, că petrecuse ceasuri întregi la ferestruica oficiului și că din toată petrecerea și din toată vînzoleala asta nu văzuse decît picioarele oaspeților.

Vicontesa nu-și iubea de loc bărbatul, pe care îl socotea de o familie mai puțin bună decît a ei, și doamna Georges se arăta și ea severă față de acești boernași despre care nu se putea ști niciodată dacă n-aveau vreun negustoraș de postav rătăcit printre străbuni. Dumnezeu știe de ce stăpîna mea acceptase un pretendent atît de vulgar ; crezuse poate că acesta avea să-și îndeplinească îndatoririle ca oricare altul, pentru că

ceea ce n-o merita pe ea nu merita nimic, și nu vedea nici o diferență între ceva inferior și altceva și mai de jos încă. Pe de altă parte, nu voia să rămînă fată bătrînă, știa că făcea parte din cea mai bună familie din provincia ei și că nu putea să facă decît o mezalianță. Așa că primul venit, sau cam pe aproape, fusese acceptat, dar căsătoria se făcuse sub regimul separației de bunuri.

Domnul viconte striga din pricina asta cît putea de tare, de cîte ori găsea un prilej nimerit, că nu se simțea de-a binelea acasă la el la Nègreterre și că de cinci ani nu izbutea să-i facă un copil nevestei lui. Ea îl luase doar pentru că era roșcat și părea voinic, și pentru că spera să dreagă prin unirea asta racilele propriului ei sînge. Trebuie să spunem că sora vicontesei murise săracă cu duhul și am vorbit despre boala pe care Nègreterrii și-o transmiteau din tată în fiu cînd se căsătoreau între ei.

Vicontele era văzut deci plimbîndu-se, încălțat cu cizme, prin castel, arcuindu-și picioarele și plesnindu-și pulpele cu cravașa cu un aer bărbătesc și furios. Numai o făptură orgolioasă ca stăpîna mea putea îndura tovărășia unui asemenea bădăran. După prima ispravă, care trebuie să fi fost penibilă, încetase să-i mai dea vreo atenție, și bietul om care se crezuse în culmea fericirii instalîndu-se la Nègreterre, unde își făgăduia să ducă viața cea mai îmbelșugată și mai ușoară, pricepuse în curînd ce purgatoriu începe pentru el. Intimidat de nevastă-sa, căreia nu îndrăznea nici măcar să-i vorbească, se întor-

cea către socrul lui care îi răspundea politicos la întrebări, dar nu-l încuraja să-i pună multe.

Domnul conte nu se împotrivise niciodată planurilor fiicei sale. În perioada logodnei primise cîteva avertismente ale bolii de care se temea încă din tinerețe, și nimic nu-l mai interesa în afară de propria lui soartă. Dar, cum influența pe care a avut-o asupra mea a fost hotărîtoare, am să-i dau întîietate față de ginerele lui, și îi rezerv paginile pe care le veți citi.

Ceea ce am aflat despre domnul de Nègreterre se reduce la puține lucruri.

Într-o dimineață de toamnă, cînd se întorcea de la plimbare, simțise că moartea își pune degetul pe un punct din stomacul lui ; a apăsat acest punct și l-a durut. Avea pe atunci cincizeci și doi de ani și aștepta acest semnal de la treizeci. Primul sentiment a fost o frică violentă și, în același timp, o voce a strigat în el : „În sfîrșit !"

Era un om blînd și bun, puțin cam solemn, căruia îi plăceau cărțile și care se crezuse pînă atunci călit împotriva suferinței, dar cînd aceasta se aflase în fața lui, se simțise tot atît de dezarmat ca un copil. Acum, cînd suferința se instalase în el, își uitase maximele, hotărîrile, și își dăduse seama că a trăi mai departe însemna a învăța să nu geamă.

A început prin a-și îndepărta copiii și timp de un an întreg a viețuit aproape singur în castelul lui pe care nu se putea hotărî să-l părăsească. Cu toate astea, pentru că moartea întîrzia mereu și durerile chiar se liniștiseră puțin,

și-a rechemat fiica și fiul și s-a închis într-o odăiță, din care n-a mai ieșit.

La început fiica sa venea să-l vadă zilnic. Îi vorbea cu un aer voit nepăsător, de parcă simpatia ar fi fost o slăbiciune într-un asemenea caz, iar el, cu toate că întîlnea acum ideile lui de odinioară și chiar prejudecățile rasei sale, n-o asculta fără tulburare, pentru că îi era rușine de ceea ce voia acum și de omul care devenise.

Fiul său petrecea cu el un ceas sau două în fiecare dimineață și bolnavul se învinuia pe sine ca de o greșeală de faptul că primea aceste vizite. Își dădea bine seama că, de fapt, o dată cu trecerea timpului și cu progresele bolii, el se schimba în ceva ce stîrnea spaima, dar n-avea încă puterea necesară ca să-și alunge copiii și să-i scutească de un spectacol înfiorător. Îi părea rău că nu murise în anul în care fiica și fiul lui părăsiseră la porunca sa castelul, pentru că acum era prea tîrziu, perspectiva unei morți în singurătate îl îngrozea.

Își spunea adesea că atunci cînd va veni moartea, va avea energia să oprească pe oricine să vină la el, dar cu toate astea avea impresia că se trage pe sfoară pe el însuși, făgăduindu-și să acționeze mai bine în viitor. Cînd surprindea pe fața fiului său o expresie de plictiseală sau de scîrbă pe care tînărul nu izbutea s-o ascundă, simțea o tristețe amestecată cu rușine și își amintea cum, la căpătîiului tatălui său bolnav, răspundea la întrebările-i copilărești, dorind în inima lui ca bătrînul să înceteze lupta cu moartea și agonia să-i fie scurtată.

Înțelegea foarte bine că fiului său îi era frică de el, nu de ceea ce i-ar fi putut spune, de dispoziția lui proastă sau de mustrările lui, ci de boala aceea pe care o purta în măruntaiele lui și pe care poate i-o lăsase moștenire. Nu-și vorbeau despre acest lucru ca înțeleși între ei, dar temerile tînărului deveneau tot mai puternice pe măsură ce trecea vremea. Antoine văzu cu ochii lui că tot curajul din lume nu împiedica un om să sufere și sufletul său necopt se lăsă în sfîrșit pradă groazei, așa cum te arunci în gol dintr-o casă prea înaltă. Gîndul că într-o zi va trebui să sfîrșească asemeni tatălui său puse atunci stăpînire pe mintea lui.

În vremea aceea, bătrînul nu găsea puterea să-și alunge fiul cînd tînărul venea să se așeze la picioarele patului lui, pentru că socotea că moartea n-avea să intre în odaie atîta vreme cît nu va fi singur. Primise deci tovărășia acestui om care nu-i vorbea decît întorcîndu-și fața de la el și se prefăcea că-și șterge nasul de zece ori într-un ceas; dar ceea ce îl umilea pe bolnav mai mult decît aceste mutre scîrbite era faptul că îl socoteau neînstare să le observe, pentru că o dată cu timpul și cu deprinderea, respectul se mai destrăma cît de cît.

Doctorii se mirau că dăinuie atît și îi fixaseră moartea la Crăciun, dar iarna aceea trecuse ca și cea dinaintea ei, apoi venise vremea frumoasă, fără să se poată spune că starea bolnavului se înrăutățise mult. Atunci, după ce îl plînseseră pe nefericitul acela care suferea de douăzeci de luni, începură a se gîndi că natura era prea înceată. Mai așteptară puțin, și pe urmă vicon-

tesa își luă sarcina de a-i spune tatălui ei că era pierdut. Vestea asta fu primită fără o emoție vădită, fără surprindere, și efectul pe care tînăra femeie îl spera în taină nu se produse pe loc.

În obiceiurile bolnavului nu se schimbă nimic, în afară de faptul că ceru să fie dus într-o odaie mai mică și oarecum mai ocrotită, de vreme ce se afla într-una din fortificațiile zidului celui vechi. Fusese un mic salonaș pentru doamne și, printr-un capriciu ciudat al bătrînului, căptușala de lemn, picturile, pînă și ferestrele, totul fusese acoperit cu acel damasc roșu pe care l-am descris mai înainte.

Din ziua aceea, contele s-a purtat ca cineva care și-a redobîndit liniștea și siguranța obișnuită. Își îndura cu atîta răbdare chinul, încît un observator mai puțin atent ar fi avut impresia că bătrînul nu mai suferă. În sfîrșit, singurătatea părîndu-i mai puțin grea și mai puțin primejdioasă în odaia aceea stacojie, s-a hotărît să nu mai îngăduie nimănui să vină la el, dar pentru asta a fost nevoie ca fiul său să izbucnească în plîns în fața lui, așa cum voi povesti mai departe. Singura persoană care s-a mai apropiat de atunci de el a fost doamna Georges, pe care vicontesa a luat-o cu binele pînă cînd a acceptat funcția grea și respingătoare de infirmieră. În afară de îngrijirea bolnavului, femeia cea grasă trebuia să stea toată ziua în odaia vecină, gata să răspundă la orice chemare. Avea poruncă să nu-i spună nici un cuvînt bolnavului și să facă pe proasta cînd el îi va cere vești despre ceea ce se petrecea afară. Nu știu dacă ideea acestui tratament neomenos a fost a vicontesei sau a fratelui ei, dar dacă a existat vreodată un om zidit de viu, acela a fost contele de Nègreterre.

Ar trebui ca cineva să știe mult mai mult decît mine ca să explice linia de conduită pe care se hotărîseră s-o urmeze fratele și sora, dar în vreme ce la începutul bolii tatălui lor îi dovediseră un respect cel puțin exterior, o dată cu trecerea vremii, cuprinși de nerăbdare și de frică, începuseră să se poarte față de el cu o brutalitate neobișnuită. Eu nu am nici o îndoială că țineau cu tot dinadinsul să-i grăbească moartea și aș jura că doamna Georges l-ar fi otrăvit pe bolnav ca să-i fie pe plac vicontesei, dar n-am să stric din grabă o poveste atît de frumoasă, și mă voi întoarce înapoi.

Cînd domnul conte i-a rugat pe fiica și pe fiul lui să nu mai vină să-l vadă, a simțit acea mică plăcere care e de obicei efectul unei fapte bune, și adesea singura ei răsplată. Cu toate acestea, o clipă de gîndire i-a îngăduit să măsoare întinderea greșelii sale, dacă o faptă bună e o greșeală. Pentru că orice părere ar fi avut el asupra răcelii fiicei sale și a slăbiciunii fiului său, nu credea că vor primi atît de repede să nu mai vină să-l vadă. De atunci, a avut de ales între singurătate și tovărășia doamnei Georges, a cărei încetineală o făcea nesuferită. O auzea toată ziua respirînd, gîfîind mai curînd, în odăița de alături, așezată pe un scaun care scîrțîia neplăcut sub greutatea trupului. Dacă îi punea o întrebare, venea cu o oală de noapte sub șorțul negru și cu o mutră speriată. Era, cu toate astea, o făptură omenească și singura legătură dintre bolnav și cei vii, dar de cîte ori o întreba ceva

despre copiii lui, ea înceta să mai priceapă limba franceză și dădea din cap ca o idioată. Stăpîna ei o strunise bine.

Contele s-a resemnat deci și n-a mai întrebat-o nimic, a mai cerut numai să fie schimbat din loc un ornic care se afla acolo, așa ca să poată ști cît e ceasul, fără să mai recurgă la amabilitatea doamnei Georges. În curînd cadranul și mersul acelor au început să exercite asupra lui o fascinație care îl ajuta să-și treacă ziua. Toată viața lui îi părea înscrisă acum pe acel cerc mic de cifre romane, și ceasurile lipsite de suferință îi dădeau un fel de fericire. Își spunea că din pricina lor respingea moartea, dar ele deveneau din ce în ce mai rare. Brusc, începuse să-i fie mai rău. I se trimisese duhovnicul lui și un doctor care îi făcuse injecții. Și cu toate astea, ajuns în această nouă etapă a suferinței, găsise forța să mai reziste încă.

Cam în epoca aceea, s-a petrecut o schimbare în atitudinea vicontesei și a fratelui ei, și, timp de două-trei zile, cînd s-a crezut că moartea avea să vină de-a binelea, toată lumea s-a îmbulzit în jurul lui, afară de Antoine, care stătea deoparte.

Era un tînăr voinic, minunat făcut, al cărui chip ar fi fost destul de frumos dacă ar fi avut altă expresie, dar trăsăturile erau pecetluite de o asemenea neliniște, încît nu-ți făcea plăcere să te uiți la chipul lui. Privirea distrată și lunecoasă nu se oprea pe nimic mai mult decît o clipă sau două, și ochii cenușii, veșnic în căutarea unui lucru pe care nu-l găseau niciodată, păreau

imaginea unui spirit ce nu se poate statornici. Își mușca buzele pînă la sînge. Părul negru, prea lung și adesea încîlcit, îi dădea un aer aproape sălbatic, care te surprindea și te atrăgea în același timp. Avea nasul scurt, cu nările larg deschise, obrajii netezi și palizi, gura mare. În ultima vreme se îmbrăca cu un dispreț față de eleganță, față de curățenie chiar, care mă înfuria, deși nu spuneam nici un cuvînt.

Își sfîrșise studiile în anul în care tatăl său căzuse la pat, și la început nu se gîndise decît la avantajele situației create de această boală, pentru că pînă atunci fusese tratat ca un copil, iar contele veghease la educația și moravurile fiului său cu o severitate pedantă. Tînărul profitase de vraiștea generală ca să se ducă să petreacă în oraș și fără îndoială că aceste prime săptămîni de libertate fuseseră încîntătoare, dar îndată ce tatăl său se deprinsese cu ideea că n-avea să se mai vindece, în castelul în care bolnavul domnea ca un despot, se stabilise o disciplină foarte strictă. Le cerea copiilor lui să vină în fiecare dimineață, ca să asculte cum își petrecuse el noaptea trecută. S-ar fi spus că nu le putea ierta sănătatea lor, pentru că nu există om căruia suferința să nu-i strice caracterul. În sfîrșit, într-o zi îi explicase fiului natura bolii sale și făcuse aluzie la legile nedrepte ale eredității. Mai tîrziu regretase aceste cuvinte pe care le rostise pentru a-și potoli un soi de resentiment, dar sămînța cea rea fusese aruncată pe un pămînt bun, și încolțise în curînd.

Tînărul păstră un timp aceste lucruri în el, înainte de a le mărturisi surorii lui. Ea îl făcu

să se rușineze de temerile lui și din principiu, se feri să-l liniștească, pentru că nu admitea ca cineva să caute, în clipe de îndoială, un sprijin altundeva decît în el însuși. Dar băiatul era lipsit de putere împotriva unei imaginații totdeauna treze. Un doctor pe care se duse să-l consulte în taină îi dădu tihnă numai pentru două sau trei zile.

Atunci, în perioada aceea, contele, a cărui conștiință se trezise iar, luă hotărîrea de a-și trimite feciorul în călătorie și fiica la o vară de la Paris, ca să răscumpere răul pe care îl făcuse. Antoine părăsi Franța sub pretext că vrea să învețe o limbă străină și, găsind iar că viața avea un gust pe care i se păruse că l-a pierdut, săvîrși excesele obișnuite într-o țară vecină, în care prejudecățile noastre de provincie nu sînt în uz. Trebuie să mai spun cît îl invidiez pentru desfrîul acesta, oricît de vulgar, oricît de murdar și de primejdios mi-ar părea ? Dincolo de poveștirile pe care le auzeam, ghiceam aventurile ce se întrevedeau prin ele, dintre care cea mai dezmățată m-ar fi fericit peste măsură, dar în clipa asta nu e vorba de mine.

O telegramă care îl chema în Franța îi curmă libertatea. Spera, fără să îndrăznească a o spune, că va sosi *prea tîrziu*, și cu toate că se temea să-și vadă tatăl culcat în sicriu, ar fi preferat spectacolul acesta imaginii unui bolnav pe care moartea nu se hotărăște nici să-l ia, nici să-l lase. Sora lui, care venise cu cîteva ceasuri mai devreme, simți aceeași dezamăgire și aceeași groază, dar știu să-și ascundă sentimentele și dovedi o tărie de caracter mai presus de vîrsta ei. Îndu-

rară amîndoi revărsarea de sentimente ale unui biet om pe care îl răzbise spaima și care se credea readus la viață prin prezența scumpilor lui copii. Într-un elan de umilință care îi stingheri mai mult decît îi miră, el le ceru iertare că îi silise să se întoarcă și le vorbi îndelung de o doctorie nouă de la care aștepta minuni.

Lupta a început din nou, și o dată cu ea deprinderile de altă dată, care îi dădeau liniște bolnavului. Antoine nu-și mai recunoștea tatăl în acel nefericit care se înnămolea din ce în ce mai mult fără să ceară ajutor, cu fața scofîlcită, cu mintea slăbită de frică. Știa că, atît timp cît va dura vizita lui, taică-său n-avea să se vaite, dar curajul acesta îi părea în același timp monstruos și inutil, și își aducea aminte uluit că, cu doi ani înainte, contele fusese un om ca toți ceilalți, care primea musafiri, era puțin sentențios, puțin sceptic, nu putea să-i sufere pe preoți și vorbea cu femeile pe acel ton nerod pe care li-l rezervă oamenii binecrescuți. Acum, în mîinile lui care semănau cu niște gheare bătrînul ținea un șirag de mătănii mici, urîte, de seminarist, cu care încerca să-și distreze nesfîrșita agonie. Într-o zi i le arătase feciorului dînd din cap, de parcă ar fi vrut să spună : „Vezi... Mi-am schimbat ideile..." și zîmbise, cerîndu-și parcă iertare.

Lunile se tîrau. În vremea asta, vederea zilnică a suferințelor acestea atît de crude influența spiritul lui Antoine și teama de a sfîrși mai curînd sau mai tîrziu în același fel făcuse loc bănuielii că era atins chiar de pe acum de boală. Medicii pe care se duse să-i vadă îi inspirară ne-

încredere pentru că puneau la îndoială gravitatea unor simptome. Crezu că îl cruțau, că îl pregăteau pentru primirea veștii celei rele. Într-o noapte, cînd se afla la căpătîiul tatălui său, izbucni în plîns și, cu strigăte de disperare, îl vesti pe bătrîn că avea să moară ca și el, că boala era înlăuntrul lui, că o simțea acolo de cîteva săptămîni. De fapt nu avea decît cea mai obișnuită criză de ficat, dar ca toți bolnavii de acest fel, făcea tot ce putea ca să imite credincios modelul către care îl împingea frica.

Scena aceasta l-a tulburat pe bătrîn, care se temea că o emoție atît de puternică ar putea strica efectul doctoriei lui și l-a făcut să renunțe la vizitele fiului, ca și la cele ale fiicei lui, pe care n-o iubea. Dar cînd a cerut să-i vină duhovnicul, ca să cîntărească împreună cu el avantajele spirituale pe care avea să i le aducă această jertfă, a apărut doamna Georges, l-a privit cu ochii ei mari, opaci, fără să-i răspundă la întrebări și a scos de sub șorțul negru o oală de noapte.

În ținut începuse să se spună că moartea nu-l voia pe contele de Nègreterre. Slujitorii primiseră zadarnic porunca să tacă, se răspîndea mereu cîte un zvon din cele ce se petreceau la castel. Femeile bătrîne și superstițioase vorbeau despre o greșeală ce nu se putea ispăși, care îl ținea pe stăpînul meu pe patul de suferință și-l făcea să simtă dinainte gustul pedepselor veșnice, pentru că nimic nu e mai crud decît un suflet pios cînd începe să facă dreptate în locul bunului Dumnezeu.

Antoine s-a vindecat destul de repede de boala lui, de cum n-a mai fost obligat să se ducă să-și vadă tatăl, dar s-a schimbat. Frica a făcut din el alt om, aș putea spune că l-a copt, pentru că nepăsarea firească vîrstei lui a fost înlocuită cu o gravitate aspră și concentrată. Niciodată nu fusese bun, dar o anumită slăbiciune de caracter crea altădată un soi de neînțelegere în privința asta. Egoismul lui a ieșit deodată la iveală și l-a înarmat cu toată forța care îi lipsise pînă atunci, liberîndu-l de constrîngerile educației. Din clipa aceea, cea mai neînsemnată plăcere îi deveni mai prețioasă decît orice altceva. Convins că hrănea în el germenele care avea să-l bage în pămînt, descoperi un gust nou tuturor lucrurilor de care credea că n-avea să se mai bucure multă vreme, pentru că se pipăia mereu, uimit că nu suferă încă.

Îl vedeai călare prin aleile parcului, cu haina descheiată și gulerul desfăcut, dar era destul să te îndrepți către el, ca să repeadă calul într-o alee lăturalnică. Doamna Georges pretindea că se duce să se desfrîneze în oraș și că era cunoscut în anumite case, pe care eu mi le închipuiam ca pe niște raiuri. Ea mai adăuga și că bea pînă își pierdea capul și că în starea asta respingătoare o urmărise într-o seară între cămara de albituri și oficiu. Dar, orice ar fi spus ca să-și ponegrească personajul, nu-i putea lua acel ceva seducător care mă făcea ca, în sinea mea, să trec de partea tînărului meu stăpîn.

Așa cum era acum, îi plăcea mult mai mult vicontesei, care se apropiase de el și îl răsfăța cum știa ea s-o facă, pentru că prețuia brutalitatea

mai presus de orice virtute bărbătească. Guvernanta n-a vrut să recunoască niciodată că tînăra femeie îl împingea pe frate-său să-l provoace pe claponul ei de bărbat, dar pentru mine nimic nu e mai vădit și voi arăta mai tîrziu că îl încuraja și să mă bată. Vicontele încerca și el cît putea să nu se afle în calea cumnatului său și se temea de o jignire căreia nu i-ar putea răspunde. Cu toate astea își dădea aere de mare domn și venea să ne bruftuluiască la oficiu, în zilele în care nevastă-sa îi spusese obrăznicii în fața unuia dintre noi. Doamna Georges îl ura cît și mine, așa că eram de acord cînd socoteam că dorea ca pretinsa boală a cumnatului lui să fie cît mai adevărată, cît mai rapidă cu putință și cel mai frumos caz pe care îl întîlnise pînă acum știința medicală. Nici vorbă să-i facă vreo vizită contelui, dar trebuie să adaug că bătrînul interzisese ca ginerele lui să urce la el.

Către sfîrșitul acelei lungi ierni, vicontesa se hotărîse să facă unele primiri, și înainte de asta răspîndise zvonul că tatălui ei îi merge mult mai bine. Nici o invitație nu fusese refuzată, lumea era curioasă să știe ce se petrece de fapt la Nègreterre și existau chiar naivi care credeau că avea să li se arate bolnavul, dar aceia plecară dezamăgiți.

Vicontesa avu apoi ideea de a da un bal. Se vorbi foarte mult despre asta în toate micile castele din jur și nimeni nu pierdu prilejul s-o osîndească, dar toată lumea veni și la această invitație, ca și la cea dinainte. „Tata e pe cale de a se vindeca, spunea ea unora, medicii i-au pus un diagnostic greșit." Persoanelor bătrîne, mai naive,

le spunea: „E o minune. Pe semne că mătușa mea Léocardie s-a rugat pentru el, acolo, sus". Dar se ducea să spună din cînd în cînd micii orchestre pe care o instalase în turn: „Prieteni, s-ar spune că vă faceți mărturisiri unii altora. Cîntați mai tare". Și le trimitea pahare cu vin.

După spusele doamnei Georges, nici o notă de vals sau de *scottiches*[1] nu s-a pierdut în toată casa, atîta zel puneau muzicanții cîntîndu-le în asemenea chip, încît bolnavul a avut și el partea lui de sărbătoare și a putut visa pe patul de zăcere la anii frumoși ai tinereții. Doamna Georges s-a simțit și ea cucerită de veselia generală și mi-a mărturisit că a dansat o *bourrée*[2] singură în odăița ei cu pereții verzi ca apa. Era prea proastă și prea fără inimă ca să înțeleagă că zgomotul muzicii îl chinuia pe muribund. Și, înainte de orice, nu-i trecea prin cap că stăpîna ei putea să greșască.

Antoine, care nu apărea la nici o petrecere, aproba totuși uneltirile surorii lui. El singur n-ar fi îndrăznit să facă atîtea, pentru că rămînea omul cel mai laș din lume sub înfățișarea aceea de asprime, dar abia aștepta ca taică-său să se odihnească sub cîteva picioare de pămînt bun.

Deci, după acel bal mai urmară cîteva, apoi postul curmă petrecerile. Ele fură totuși reluate de la Paști și am admirat fără să vreau încăpățînarea vicontesei, pentru că după ce voise să-și ucidă tatăl vestindu-l că era pierdut, spunea acum că e pe cale de a se vindeca și că îngrijirile și

[1] Dans scoțian, asemănător cu polca.
[2] Dans din Auvergne.

cruțarea deveneau inutile. Fie că o cîrmea la dreapta, fie la stînga, mergea totuși către același țel.

Vizitele doctorului deveniră mai rare, omul acela obosise dîndu-i morții întîlniri la care ea lipsea mereu. Prescrise în sfîrșit unele poțiuni calmante, ceru să fie anunțat în caz de urgență, și nu se mai arătă. Duhovnicul obișnuit al domnului conte fu mai greu de îndepărtat. Vicontesa izbuti totuși spunîndu-i cu tărie că aceste convorbiri pioase îl tulburau pe bolnav și că medicul le socotea dăunătoare. De altfel, adăugase ea avînd în aparență dreptate, greșelile pe care bietul ei tată le mai putea săvîrși de acum înainte... Bolnavul se ruga zadarnic să-i fie dat înapoi cel cu fuste negre, doamna Georges nu pricepea, nu știa nimic.

Lucrurile au ținut așa pînă la marea alarmă care crezuseră că e ultima, și tînăra femeie chemă din nou medicul, de formă, și, vrînd-nevrînd, duhovnicul. Dar cînd văzu că bolnavul tot mai trăia încă, i se păru că fusese trasă pe sfoară și se jură să fie mai înțeleaptă altă dată. Îi bănuia de fapt pe cei doi oameni negri care se aplecau asupra muribundului că „îi ridicau moralul" în așa chip încît el se agăța din nou de viață, în împrejurări în care altul ar fi pierit de douăzeci de ori. „La ce-i folosește să trăiască ?" îl întreba ea pe frate-său.

Ajunsese să se teamă de moșneagul acela care rezista în fața morții și se ferea să se uite la ușa îndărătul căreia se dădea îngrozitoarea luptă. Viața ei se schimbă de la un timp. I se povesti că duhovnicul îi vorbise episcopului despre ea,

și nu mai dădu baluri, dar mai primi oaspeți din cînd în cînd, ca să nu pară că renunță în fața unei intimidări. Dormea prost. Chinuită de neliniștea de a ști ce se întîmplă cu tatăl ei, se scula uneori noaptea și o trezea pe doamna Georges care sforăia pe o canapea în frumoasa odaie cu perdele roșii. I se întîmpla să stea de vorbă cu guvernanta pînă la prima licărire a zorilor, punîndu-i întrebări fără milă acelei femei care clătina din cap și dîrdîia de frig. Și, nu știu cum, dar se părea că bătrînul le auzea șoaptele prin grosimea zidurilor.

Dăinuind atît, dobîndea o putere ciudată, a cărei natură mi-ar fi greu s-o definesc, și pe care nici el însuși nu și-o bănuia. S-ar fi spus că după ce inspirase milă, plictiseală, apoi stinghereală și în sfîrșit dezgust, se prefăcea în cineva a cărui prezență nu mai era explicabilă rațional, și se bucura, în viață fiind, de prestigiul spăimîntător al morților. Asta ținea de faptul că nimeni nu mai intra la el, în afară de o femeie prea mărginită pentru a crede în supranatural. Așa că atîta vreme cît fusese cu putință să se intre în odaia lui, se vorbise despre el ca despre un bolnav stînjenitor care trebuia servit necontenit, dar din ziua în care nu s-a mai intrat de loc, devenise o persoană invizibilă, tăcerea se așternuse asupra lui. Servitorii tăcuseră și ei ca înțeleși și cînd am ajuns eu la Nègreterre, au trecut patru sau cinci zile pînă cînd am bănuit că un om își aștepta acolo sfîrșitul.

Vicontesa nu se mulțumea totuși cu cele ce-i raporta doamna Georges și spunea pe bună dreptate că femeia aceea grasă, atît de pătimaș curi-

oasă, nu știa să vadă și auzea alandala. Atunci îi venise în minte să se așeze ea însăși în odăița verde ca să asculte gemetele bolnavului și să se strecoare la căpătîiul lui pe cînd dormea, ca să-l observe în voie. Dar n-avusese curaj în ultimul moment. Îi era poate teamă că făcînd așa pe spioana, cobora la nivelul inferiorilor ei, cu atît mai mult cu cît doamna Georges era entuziasmată de acest plan. Aprobarea unui suflet atît de vulgar o făcu pe stăpînă să cugete mai bine. Eu, care n-aș pregeta să-mi lipesc urechea la gaura unei chei, nici să deschid o scrisoare care nu mi-e adresată (rămășiță a unei educații evlavioase), nu înțeleg de loc scrupulele astea prefăcute.

Oricum, vicontesa își părăsise prima idee și căutase în împrejurimi o persoană dibace care să se însărcineze în locul ei cu treaba aceea urîtă. Era nevoie de un lector. Călugărițele îi recomandară un tînăr cumsecade, care știa puțintel latinește fiindcă măturase timp de patru ani trapezul seminarului celui mare, în care se vorbea această limbă. Era un roșcovan care avea un tic, clipea mereu din ochiul stîng, așa că părea a fi înțeles cu toată lumea. Vicios și prefăcut, cu o voce fîrnîită și un accent popesc, îi displăcuse cumplit domnului conte, care nu ceruse niciodată să i se citească, dar cea mai mare vină a băiatului fusese aceea că pricepuse prea bine ce voia vicontesa de la el. După patru sau cinci zile, ea își dăduse seama că, de fapt, în loc de a avea un „observator“, avea un complice. Atunci o puse de doamna Georges să-i strecoare cîteva sticle goale în mansardă și îl dădu afară pentru beție. Mai trecuse o lună, apoi am sosit eu la Nègreterre.

Nu știam încă dacă era mulțumită de serviciile mele sau dacă avea încredere în mine, și socoteam mai curînd că mă uitase cînd, deodată, într-o seară, a intrat în oficiul în care cinam împreună cu guvernanta. M-am ridicat și am urmat-o pentru că îmi făcuse un semn din cap și îmi întorsese spatele. Am ieșit. Noaptea era răcoroasă, dar aerul era liniștit și mii de stele străluceau în cerul negru. Cînd am ajuns sub castani, s-a oprit brusc și mi-a spus :

— Doamna Georges a pălăvrăgit.

Am protestat, năuc. Ea m-a ascultat în tăcere zîmbind.

— De ce o aperi ? a întrebat ea. Sînt eu supărată ? Am acuzat-o eu ?

Mi s-a urcat sîngele în obraz și am îngînat o explicație, furios că mă lăsasem prins într-o capcană atît de simplă, dar ea m-a întrerupt cu un glas dulce :

— Prietene, nu mă privește ceea ce se petrece la oficiu. Păstrează tainele pe care ți le încredințează doamna Georges și spune-mi numai dacă ea crede că tata va muri curînd.

Am răspuns că nu știu nimic. A mai zîmbit o dată și și-a ridicat gulerul hainei de călătorie care o înfășura pînă la glezne.

— Ți-e frig ? m-a întrebat ea.

Mi-era frig, dar am dat din cap în semn că nu.

— Foame ? Îți mai e foame ?

Pierdeam nădejdea de a-mi sfîrși cina și am scuturat încă o dată din cap.

— Bine, a spus ea. Vino după mine.

Am părăsit aleile de castani, ca s-o luăm de-a lungul desișurilor de copăcei care creșteau la mar-

ginea şanţurilor ce înconjurau castelul. Merişorul şi dafinul răspîndeau în noapte mirosul amar al frunzelor lor şi auzeam pămîntul răsunînd sub ghetele mele cu ţinte mari, dar vicontesa mergea fără zgomot şi abia îi vedeai umerii mişcîndu-se. Cînd am ajuns la un pod care sărea peste şanţuri, a scos o cheie din buzunar şi mi-a întins-o :

— Dă fuga să deschizi poarta cea mică de fier, a spus ea. Te urmez.

De cealaltă parte a podeţului, o alee destul de îngustă ducea pînă la zidurile parcului şi la poarta de fier despre care vorbise stăpîna mea. Abia avusesem timp să răsucesc cheia în broască, şi tînăra femeie s-a strecurat în faţa mea ca o pisică.

Acum ne aflam pe cîmpie şi liliecii băteau aerul deasupra capetelor noastre. Am ocolit un şanţ aflat în dreapta noastră, plin de o apă împuţită, din care urca mica notă tristă şi metalică a broaştelor. Terenul se ridica treptat, ocrotit din dreapta de un zid natural de stînci cenuşii şi de copaci scunzi, ale căror lungi ramuri curbate se aplecau spre noi. Peste cîteva minute am simţit că mă înăbuş, apoi un acces de tuse mi-a sfîşiat pieptul. Stăpîna a aşteptat cu răbdare să mă liniştesc, aruncîndu-şi privirea într-o parte şi-n alta şi rupînd, mi-aduc aminte, o ramură din care şi-a făcut o nuieluşă, dar nepăsarea asta era prefăcută, pentru că i-am surprins în întuneric privirea îndreptată spre mine cu o atenţie extraordinară în clipa în care am dus batista la buze. Ca să vadă mai bine, s-a apropiat chiar de locul în care mă aflam. Mi-am cerut iertare cum am putut şi am pornit mai departe în tăcere. În curînd poteca pe care o apucasem s-a pierdut între copaci şi sub paşii noştri au început să trosnească crengi. O umbră deasă a căzut peste noi. Ne-am afundat în adîncul unei pădurici frămîntînd cu picioarele un aşternut de frunze putrede. Respiram ca pe un parfum izul acela de descompunere vegetală, puţin înţepător, asemenea unor amintiri pe care le răscoleşti.

În vremea asta stăpîna mea mergea mai încet, ca să-mi îngăduie s-o ajung.

— Ai fost grav bolnav, mi-a spus ea.

I-am răspuns că da.

— Te-a chinuit mult frica de moarte ?

Am mărturisit că mult.

— Cum îţi închipuiai moartea ? a întrebat ea.

Asta era un subiect la care mă gîndeam des şi mi-au venit în minte cîteva răspunsuri, dar am şovăit să formulez vreunul. Mi-am amintit de spaimele prin care trecusem la mătuşa mea, şi pentru prima oară în viaţă m-am simţit mai bogat pentru că suferisem. Mi s-a părut că învăţasem, în vecinătatea morţii, unul sau două lucruri esenţiale.

— Nu mai ştiu, am rostit eu în sfîrşit, dintr-un soi de pudoare pe care nu mi-o explicam. Poate ca o cădere înapoi... dar nu mai ştiu.

— Au fost clipe în care, fără să te gîndeşti, întrevedeai deodată ceva, dar clipele astea erau prea scurte. Mai tîrziu, abia de-ţi mai aduceai aminte de ele.

Am rămas aproape ţintuit locului, de mirare. În adevăr, de cîte ori în singurătatea lungilor nopţi de febră mă crezusem gata să descopăr cheia unei enigme. Cu toate astea, forţa aceea

intuitivă care există în fiecare dintre noi nu mă ducea niciodată atît de departe și rămîneam pe pragul unui mister despre care nu știam nimic, dar a cărui prezență îmi devenea sensibilă timp de cîteva clipe. Eram ca acel ce e gata să-și aducă aminte numele pe care îl căuta de mult; silabele încep să se adune pe buze, dar memoria se poticnește deodată și numele e pierdut, nu mai rămîne decît o gîngăveală.

— Poate că aceleași gînduri ne-au venit amîndurora, rosti ea după un timp. Și eu am fost bolnavă odată. Aveam nouă ani. Se credea că n-am să mai scap. Într-o noapte mi s-a părut că patul se apleacă ușurel spre dreapta. Lîngă mine se afla o femeie bătrînă care mă veghea. Am crezut că ea îmi împungea așa patul, ca să mă răstoarne într-o groapă. În clipa aceea mi-a venit amețeală și am vomat. Mi s-a spus că asta m-a salvat, dar am păstrat o amintire ciudată despre acea clipă, era ca și cum mi s-ar fi dat o însușire nouă. Uneori îmi închipui că voi vedea ce văd muribunzii.

Ne-am oprit amîndoi.

— Nu știu ce poate fi asta, a urmat ea. Fără îndoială că toți văd același lucru, sub înfățișări deosebite. În ochii mei, moartea se arată ca un șir de imagini care iau locul unei realități fugare. De pildă, doi călăreți în trap pe un drum. La dreapta și la stînga largi cîmpii pustii. Călăreții poartă veste albe, brodate cu lînă. Pe capul lor strălucesc pălării mici, de piele. Vorbesc o limbă străină, ale cărei sunete aspre se amestecă cu zgomotul delicat al copitelor cailor pe nisip. Cerul e scund, zarea lipsită de culoare...

Ascultam mirat cum femeia aceasta uscată și disprețuitoare îmi destăinuie un lucru atît de tainic, dar am înțeles curînd că își vorbea *singură* și că eu nu prețuiam mai mult decît altădată în ochii ei. Oricît ar părea de absurd, avea nevoie de prezența unei făpturi omenești ca să stea de vorbă cu ea însăși, ca să-și dea iluzia că schimbă un cuvînt cu cineva, în vreme ce se elibera de un gînd prea greu și își arunca visurile în noapte.

— Alteori, urmă ea pe un ton mai grăbit, mă aflu într-o stradă însorită. Urc, și panta e atît de pieptișă, încît nu mă pot întoarce să mă uit înapoi, fără să mi se strîngă inima. Nimeni nu trece pe strada aceea, care totuși nu e tristă. Casele sînt înflorite cu mușcate. Pe măsură ce urc, sînt tot mai neliniștită. În sfîrșit, în sfîrșit, lucrul de care mă tem se întîmplă. Niște cai dezlănțuiți apar în vîrful costiștei. Tîrăsc o trăsură ca o cutie, ale cărei perdele de piele sînt ținute de o mînă pe care o zăresc. Animalele, al căror piept negru e acoperit de o broderie de spumă, se cabrează cînd văd povîrnișul și se aruncă în el. Ai spune că le-a făcut un semn cineva din josul străzii. Aleargă în zig-zag, trăsura țîșnește în urma lor, roțile zboară, dar mîna nu dă drumul perdeluței, și vehicolul turbat trece pe lîngă mine cu un zgomot a cărui violență mă aruncă la pămînt. În clipa aceea o voce liniștită din fundul trăsurii îmi spune un cuvînt, nu pricep, mă ridic și privesc. Nimic nu e adevărat, mă aflu la ușa tatălui meu, pe scară.

A suspinat adînc ca un om care se trezește, și pentru că brațul ei l-a atins pe al meu din întîmplare, s-a depărtat puțin, ca să se rezeme de un

copac. O ghiceam tulburată, năucă, și am stat neclintit o clipă, ca să-i dau timp să-și vină în fire fără s-o sperii.

— Unde ești ? a întrebat în sfîrșit.

M-am apropiat cu un pas.

— Să ne întoarcem, a spus. E prea întuneric aici. Vrei să mă ajuți să ies din pădurea asta ?

Degetele ei s-au așezat ușurel pe umărul meu și am rătăcit așa cîtăva vreme. Uneori brațele mele întinse se loveau de ramurile joase ale unui copac pe care nu-l vedeam, și mă opream. Se oprea și ea, fără un cuvînt, ca o oarbă. De cîteva ori mi s-a părut că ne învîrteam pe loc în pădricea aceea, dar stăpîna mea nu spunea nimic. Pînă la urmă, m-a călăuzit orăcăitul broaștelor, și am apucat-o spre el. Cînd tînăra femeie a simțit din nou pămîntul potecii sub picioare, a trecut înaintea mea.

— Păstrează pentru dumneata ceea ce ți-am mărturisit, a rostit ea cu vocea aceea uscată, care îmi era familiară. Și a devenit pe loc obraznica pe care o cunoșteam : „Chiar dacă n-ai înțeles..." a mai adăugat.

Acum mergeam unul în urma celuilalt, de-a lungul stîncilor cenușii care mărgineau drumul, iar eu frămîntam în mintea mea toate lucrurile pe care mi le spusese această femeie. Moartea exersa asupra ei, ca și asupra mea, o fascinație atotstăpînitoare și se juca cu noi. O știam, nu cutezam s-o spun. Nu aveam viziuni ca stăpîna mea, dar razele unui mare astru negru îmi atingeau de pe atunci capul și umerii. În fiecare clipă a vieții îi auzeam glasul supărător în țipătul unei păsări sau în murmurul ploii, ca și în șoaptele măturilor pe

pietre sau în cîntul unei uși care se întoarce în balamale. Aș fi putut să nu înțeleg, eu, care tresăream cînd un copil își lovea lingurița de ceașcă și care vedeam o prevestire în toanele vîntului ? Mi se părea uneori că morții îmi șopteau la ureche ceva ce aveam să pricep într-o zi, dar le păstram taina, în vreme ce femeia aceasta care poate și ea *știa* nu avea aceeași prudență. Am disprețuit-o puțin, fără să vreau, că nu tăcuse. Și apoi, nu-mi plăcea de loc imaginea pe care o avea despre moarte. În adevăr, de cîteva săptămîni, mă liberam treptat de vechile mele temeri. Lepădîndu-mă de moștenirea catolică, găseam o mîngîiere bizară în nădejdea de a muri odată pentru totdeauna. Ideea de a trăi din nou mă obosea, mă înspăimînta, și dacă trebuie să renaști într-o viață nouă, doream smerit ca asta să se întîmple cu o conștiință împuținată, doream să-mi fie dat să respir fără să sufăr, să mă plimb fără oboseală între coloanele unui mare templu puțin întunecos, în care lumina n-avea să-mi rănească ochii.

Un cuvînt al stăpînei mele m-a trezit din visare. Mergeam de-a lungul unui șanț pe lîngă care trecusem mai înainte, cînd ea a încetinit pasul și m-a întrebat dacă auzeam. N-am înțeles. S-a oprit.

— Un strigăt, a spus ea. Ascultă.

Am tăcut amîndoi, apoi m-a prins de braț.

— Îl auzi ? m-a întrebat.

Nu auzeam nimic.

— Acum îl auzi ? Uneori trebuie să treci de pădurice, ca să nu-l mai auzi.

Dar eu am scuturat din cap. Tînăra femeie mi-a aruncat o privire nerăbdătoare, a deschis gura ca să spună ceva, apoi s-a răzgîndit.

— Uite, mi-a spus dîndu-mi cheia, întoarce-te la castel. Să lași portița deschisă. Eu am să vin mai tîrziu. Mi-a părut rău că displăcusem acestei femei a cărei stimă o doream, dar aș fi fost și mai supărat pe mine dacă i-aș fi spus că auzeam un strigăt.

Noaptea era adîncă, aerul neclintit. Zgomotul glasurilor noastre făcea să tacă broaștele din apa neagră a șanțului în care străluceau stele. Am așteptat cîteva clipe, răsucind cheia în mîinile mele fierbinți, nehotărît și nemulțumit de mine, apoi m-am depărtat după ce urasem noapte bună stăpînei, dar ea nu mi-a răspuns la salut. Asculta cu fața întoarsă către marele zid de merișor care încingea parcul.

Vara a trecut și viața zilnică rămînea cam la fel cu cea care se scursese cu trei luni înainte. Cu toate astea nu știu dacă luna august a fost vreodată mai grea și mai sinistră decît în acel an. Timp de cîteva săptămîni ne trezeam în fiecare dimineață sub un cer arămiu, care părea să coboare încet pe pămînt, pe măsură ce un soare lipsit de strălucire urca spre zenit, iar frunzele încremenite se uscau în aerul fierbinte. Crăpăturile desenau o rețea de linii negre pe fața pămîntului decolorat și praful care plutea ca un abur deasupra drumurilor acoperea cu alb tufișurile arse. Un acoperiș de paie luase foc, apoi, după două zile, arsese claia unei biete bătrîne. Nenorocita aceea își pierduse capul și venise să se vaite în gura mare la noi că Nègreterre purta nenoroc întregului ținut. I se plătise grîul ca să tacă și ea înhățase banii dar continua să bîrfească prin că-

tune și semănase minciuni îngrozitoare despre chinurile la care era supus muribundul, pentru că, spune a ea, i se auzeau strigătele prin uși.

În ceea ce mă privește, nu suferearn de loc din pricina căldurii. Nimic nu mă silea să ies din casă și zidurile castelului păstrau o răcoare încîntătoare. Încercam, dintr-un soi de scrupul, să-mi merit leafa veghind la curățenia odăilor în care stăteam. Mă strecuram în salonul gol, aranjam cărțile risipite pe mese, scuturam pernele fotoliilor, pînă în ziua în care doamna Georges primi însărcinarea să-mi spună că mă cam amestecam în ceea ce nu mă privea. Cu toate astea mi-era rușine să fiu plătit mai mult decît un altul în vreme ce nu eram aparent de nici un folos la Nègreterre, și i-am spus-o guvernantei, în nădejdea că avea să-mi trădeze mărturisirea, ceea ce s-a și întîmplat. Mi s-a poruncit atunci, prin mijlocirea aceleiași persoane, să-mi potolesc zelul.

Dimineața mă duceam să citesc într-o fostă sală de biliard, transformată în cămară. Sticle de apă minerală goale ocupau toată suprafața covorului verde și se vedea, atîrnată de cuiul de care se agăța tăblița pe care se notau punctele, o funie de ceapă vineție, cu lungi rădăcini albe. Într-un colț cîteva mături și o perie cu coadă lungă, legată cu o cîrpă roșie, forma un fel de trofeu pacific, lîngă un butoi cu caise uscate și o ladă de biscuiți tari. Fotografia unui ofițer tînăr în ținută de serviciu părea să mediteze în rama ei de pluș asupra tăcerii și tihnei care domneau în locul acela. Mă așezam lîngă fereastra ale cărei obloane închise lăsau să se cearnă puțină lumină, îmi puneam cartea pe pervaz sau scoteam unul

din carnețelele pe care le am sub ochi și scriam cu o mînă sîrguincioasă douăzeci sau treizeci de rînduri. Munca asta măruntă, zilnică, mă libera de multe griji. Povestind cele mai mici întîmplări ale vieții mele la Nègreterre și mai ales plîngîndu-mă de mine însumi mie însumi, aveam impresia că plătesc o datorie și îmi ușurez conștiința. Nimic nu mă apăsa mai greu decît sentimentul lucrului nemărturisit. Patru sau cinci cuvinte aruncate pe o foaie de hîrtie albă pe care o rupeam apoi numaidecît au fost destul uneori să-mi dea curaj într-un ceas de nesiguranță. Mi se părea că scriind, respir mai ușor.

Într-o zi, după ce scrisesem două sau trei pagini din jurnalul meu, mă dusesem să mă plimb în parc și cutezasem să trec de grilaj și să mă avînt în pădurile din jurul castelului. Făcînd asta, înfruntam porunca vicontesei care voia să mă aibă totdeauna la îndemînă și îmi interzicea să mă îndepărtez de Nègreterre, dar tentația de a nu mă supune era prea puternică.

Am pornit la început pe un drum care urma cuta văii, și l-am părăsit în curînd pentru o cărare mai puțin monotonă. Nu trecuseră mai mult de zece minute și m-am rătăcit atît de tare, încît nu mai știam unde se află Nègreterre. Aerul era apăsător, nici o frunză nu se clintea în încremenirea lui. Nițel ostenit, am privit într-o parte și-n alta, cînd căldura m-a silit să-mi deschei haina, iar oboseala să mă lungesc. În curînd am închis ochii.

Pasul îndepărtat al unui cal care făcea să vibreze pămîntul sub capul meu m-a trezit din ațipeală. Nimic nu mă stingherește mai tare decît

a fi surprins în somn. Să nu fiu întrebat de ce, nu știu nici eu. Așa că m-am sculat în grabă și, cu haina încheiată cu grijă, am mers așa la întîmplare, încercînd totuși să mă călăuzesc după pașii răsunători ai calului ca să mă îndepărtez din drumul lui, dar ecourile văii mi-au înșelat silințele. Îmi trimiteau sunetul ca dinadins din cele patru unghiuri ale pădurii, făcînd animalul acela să galopeze la dreapta și la stînga în același timp, uneori foarte departe și alteori atît de aproape încît mă miram că nu-l văd. Ciocănitul copitelor devenea cînd înăbușit, plin de ceva adînc și dulce ca bătaia unei inimi, cînd răsunînd iar dur și precis sub copaci. O curiozitate subită m-a făcut să ascult ritmul acela cu o ureche mai atentă, ritm dublu, în același timp lent și grăbit, după felul în care îl auzeai. După alți cîțiva pași am ajuns la marginea unui drum lung, și m-am oprit. Aproape numaidecît călărețul a ieșit dintr-un crîng, la o depărtare de cîțiva metri de mine. Primul meu gînd a fost să mă arunc după un tufiș, pentru că îl recunoscusem pe Antoine, dar tînărul a strigat ceva cînd m-a văzut, și am rămas nemișcat. Era cu capul gol, cu părul răvășit, îmbrăcat cu o cămașă murdară și sfîșiată, ale cărei mîneci suflecate pînă deasupra coatelor lăsau să i se vadă brațele puternice. Cînd a ajuns la locul în care mă aflam, și-a îndreptat calul spre mine cu o mișcare atît de bruscă și de energică, încît m-am și văzut sub copitele animalului, ai cărui ochi mari, smintiți, mă priveau. Un strigăt mi-a scăpat din gît, și-am văzut alezanul cabrîndu-se în vreme ce-și arunca spre cer capul lung cu coama în vînt. M-am poticnit, apoi am căzut jos.

— Cine ți-a dat voie să te plimbi pe aici ? a întrebat tînărul, făcîndu-și calul să joace aproape peste mine.

Îmi clănțăneau prea tare dinții ca să pot răspunde la întrebarea asta, și m-am tîrît prin praf pînă la rădăcina unui mesteacăn în dosul căruia m-am adăpostit. Cu măruntaiele zgîrcite de frică, am auzit cîteva clipe sforăitul calului care se lupta cu zăbala ce-i frămînta botul. Se învîrtea încet după placul stăpînului lui, aproape în două picioare, bătînd aerul cu copitele ca un animal heraldic, și pielea lui udă de o sudoare cu miros înțepător strălucea la soare cu reflexele unei armuri. Cînd călărețul m-a socotit destul de pătruns de respect, a liniștit animalul bătîndu-l ușurel pe gît, apoi mi-a vorbit din nou cu un glas puternic și aspru, care trezea ecourile :

— Pe tine te-am întîlnit în parc, după cină, iscoadă. Te recunosc acum, cînd ești la pămînt. Ridică-te și apropie-te.

M-am ridicat, dar n-am înaintat. Tînărul și-a frecat cizma roșcată cu cravașa și și-a repetat porunca. Atunci m-am rușinat atîta de lașitatea mea, încît m-am hotărît să nu mă supun, pentru că mi se părea, în adevăr, că cedînd, mi-aș fi pierdut pentru totdeauna stima față de mine însumi. Așa că, cu pieptul zguduit de bătăi mari, dureroase, m-am proptit de mesteacăn, înconjurînd cu un braț trunchiul subțire și neted, de parcă aș fi vrut să mă leg de el și să mă împotrivesc mai bine.

— Ție frică ! a spus tînărul.

Am scuturat din cap.

— Nu ? a întrebat el cu un rîs obraznic. Dacă te-aș atinge cu vîrful cravașei, ai vedea tu pe dracu !... De ce nu te afli la seminar, cucernicule, în loc să-ți bagi nasul în casa noastră ?

Mi-a vorbit pe tonul ăsta cîteva minute. Cu inima clocotind de furie, primeam ocări cărora nu le știam răspunde, dar strîngeam pumnii, înfigîndu-mi unghiile în pielea umedă a palmelor. Și cu toată ura pe care o trezea în mine, aveam un sentiment ciudat și confuz văzîndu-l pe bărbatul acela tînăr, furios, nemișcat pe animalul căruia îi stăpînea neliniștea cu puterea mîinii sale. Mi se părea că în locul lui aș fi simțit și eu acel soi de scîrbă pe care i-o inspiram. Chiar în asta stă taina slăbiciunii și a tuturor neizbînzilor mele : pricep prea bine tot ce nu le poate place dușmanilor mei la mine și la nevoie imaginația mea le-ar putea pune la îndemînă și arme împotriva mea. Între frumosul călăreț în zdrențe și tristul lui adversar atît de *corect* în haina lui neagră, exista o deosebire de rasă și de calitate omenească pe care o simțeam amarnic. Îl umplea bucuria de a fi ceea ce era și de a nu fi ceea ce reprezentam eu în ochii lui. Cîtă dreptate avea ! În clipa aceea mi-a fost scîrbă de mine.

În sfîrșit s-a oprit.

— Acum sper că mă urăști. Răspunde !

Oh ! da, îl uram pentru jignirea aceea ca pentru o greutate prea mare pe care mi-ar fi aruncat-o pe umeri, și am simțit că nu mă voi mai ridica niciodată în ochii mei pentru că nu mă mai stimam. A înaintat cîțiva pași pe drum, ținîndu-și umerii drepți.

— Uite, a rostit deodată întorcîndu-se pe jumătate în şa, am să-ţi dau prilejul să te răzbuni şi vei putea, cum se spune, să speli ocara în sînge.

A izbucnit în rîs, în faţa mutrei mele uluite.

— O să vedem noi ce ai în vine, agheasmă sau altceva. Ai să iei o piatră de jos — alege-o bine — să te dai înapoi cu douăzeci de paşi pe drum să mă ocheşti şi să încerci să mă loveşti în cap.

— Dar dacă vă omor? am întrebat eu.

Şi-a îndreptat calul spre mine, strîngîndu-l uşor între genunchi.

— Nu mi-e frică de tine! a rostit oprindu-se.

Chipul lui a dobîndit deodată o expresie de linişte adîncă, care m-a mirat mai mult decît violenţele de mai înainte. Ghiceam în făptura asta, pînă şi în toanele ei, o logică greu de prins, o gîndire ascunsă cu dibăcie sub înfăţişările ei de capriciu şi ţicneală. Mi-am adus aminte ceea ce îmi spusese doamna Georges despre el, aveam în faţa mea un om care se socotea pierdut: ce armură împotriva fricii este cunoaşterea propriei tale soarte! Fără îndoială că se credea invulnerabil şi am avut impresia că moartea, moartea lui, cumplită, hidoasă, se aşază între el şi mine ca să-l ocrotească, ca să-l păstreze pentru mai tîrziu!

— Haide, a spus el, ia piatra.

— Nu vreau.

— Şi dacă te scuip în obraz, a zbierat el deodată scuturînd frîul calului care a sforăit, ai să înţelegi în sfîrşit că ai fost insultat? Atunci de ce e nevoie ca să întărîţi un laş ca tine?

M-am înroşit cumplit şi am ieşit din adăpostul meu.

— Bine, am spus, îndreptîndu-mă spre marginea drumului, şi m-am aplecat să culeg o piatră. Am ales una rotundă şi turtită ca o piatră de rîu, netedă la pipăit, uşor de ţinut în mînă.

— Arată-mi-o! a poruncit el.

I-am întins-o. După ce a cîntărit-o în palmă, mi-a dată-o înapoi.

— Acolo! şi mi-a arătat cu cravaşa locul pe care trebuia să stau. El s-a aşezat în mijlocul drumului. Îmi tremurau mîinile, mi-am scos haina şi am aruncat-o în iarbă. Acum nu mai era vorba decît de a-mi greşi ţinta, dar tînărul meu stăpîn îmi citise gîndul, pentru că mi-a strigat:

— Dacă ocheşti prost, am să te pedepsesc aşa ca să nu uiţi niciodată!

Credea, într-adevăr, că am să-i împlinesc o fantezie atît de ciudată, cu riscul de a-mi sfîrşi zilele în închisoare? O privire aruncată spre desişuri m-a liniştit puţin: într-o pădure ca aceea nu era cu putinţă să urmăreşti călare pe cineva. Aveam s-o iau la fugă numaidecît după ce voi fi azvîrlit piatra.

— Apropie-te, a poruncit el fără să se clintească.

Am înaintat doi paşi, cu piatra în mînă. Sudoarea îmi lipea cămaşa de piept şi-mi curgea pe la subsuori. Auzeam, în liniştea aceea, clinchetul harnaşamentului pe care îl scutura calul, muşcîndu-şi zăbala. Tînărul rămăsese într-o neclintire dispreţuitoare. Îl priveam ţintă în ochi. A încruntat sprîncenele.

— Ce mai aştepţi ? a întrebat printre dinţi.

Am ridicat braţul şi alezanul şi-a ciulit urechile, dar o mînă puternică a ţinut animalul pe loc. Tăria asta mi-a părut de neînţeles. Mi-am îndreptat privirea spre un punct din cer şi am aruncat piatra cu toate puterile. S-a auzit un şuierat uşor, apoi zgomotul uscat al unei ramuri care se frînge, şi aproape în acelaşi timp calul s-a cabrat. M-am clătinat de emoţie, uitînd să fug. Am văzut, ca într-o halucinaţie, animalul negru dansînd în mijlocul drumului şi călăreţul aplecat puţin peste gîtul lui. Au trecut cîteva clipe. Groaza imită adesea unele efecte ale beţiei : ameţeala m-a făcut să-mi îndoi genunchii şi să mă împleticesc, am crezut că am să vărs, cînd stăpînul meu s-a îndreptat în şa. Mi-a făcut impresia cuiva care se trezeşte, şi-a adunat frîul care îi lunecase între degete şi şi-a potolit calul. Chipul lui, care devenise palid, nu avea nici o urmă de rană. După ce m-a privit o clipă, s-a îndreptat încet spre mine, fără să mă slăbească din ochi. Cînd ne-am aflat la o depărtare de cinci sau şase paşi unul de celălalt, s-a oprit şi mi-a spus cu o voce fără culoare :

— Mă bizuiam pe stîngăcia ta, ca să mă nimereşti.

Poate că aştepta un răspuns, o scuză, dar eu n-am spus nimic. Şi-a repezit deodată pintenii în cal şi, cînd a trecut în galop pe lîngă mine, cravaşa lui mi-a ars obrazul.

N-am să vorbesc despre ruşinea mea. E destul să spun că, sub pretextul unei dureri de dinţi, mi-am înfăşat capul cu o basma, ceea ce a

făcut-o pe doamna Georges să-mi dea sfaturi, să-mi pună întrebări şi să-mi ofere o mulţime de reţete ţărăneşti, dintre care unele mi-au tăiat pofta de mîncare. Dar hotărîrea mea era luată : aveam să părăsesc Nègreterre. Cum însă trebuia să iau leafa a doua zi, am aşteptat să am acei bani în buzunar ca să plec odată pentru totdeauna. Prins de un ultim scrupul de care creadă lumea ce o vrea, m-am hotărît să-i scriu vicontesei o scrisoare pe care s-o pun pe căminul din salon, lăsînd soarta să hotărască dacă avea s-o deschidă înainte sau după plecarea mea. Voiam ca scrisoarea asta să fie demnă şi mai ales bărbătească. În acelaşi timp, două sau trei fraze privitoare la contele Antoine aveau să mă despăgubească, îmi închipuiam eu, de lovitura lui de cravaşă.

Ca să evit o nouă întîlnire cu tînărul meu stăpîn, am stat aproape toată ziua în mansarda mea, în care domnea o căldură cumplită. Uneori cădeam într-un somn supărător din care ieşeam luptînd, ca un om care se îneacă, alteori încercam să scriu. Cîteva ciorne acoperite de ştersături care se aflau pe masă dovedeau cîtă osteneală îmi dădeam ca să scriu acea scrisoare. Nu mi-era greu să găsesc ce să-i spun, dimpotrivă, preaplinul din inima mea se răspîndea în discursuri lungi care îmi uşurau năduful, e adevărat, dar pe care vicontesa n-avea să aibă niciodată răbdarea de-a le citi pînă la capăt, pe cînd douăzeci de cuvinte bine alese şi dibaci colorate cu un fals respect i-ar fi spus tot, într-un chip destul de injurios faţă de ea şi faţă de fratele ei. Pentru că partea cea mai ciudată a poveştii

era asta : pornit să mă răzbun pe frate, mă înfuriam deodată pe soră, de parcă ea m-ar fi lovit. Şi aveam dreptate, într-un anumit fel. De fapt nu voiam decît să mă răzbun pe ea, pe zîmbetul, pe vocea ei, pe dispreţul cu care mă covîrşea în fiecare zi, pe indiferenţa ei necontenită, pe felul de a uita mereu că mă aflam pe lumea asta, cine eram şi de ce eram acolo.

Peste un ceas de silinţe zadarnice, am rupt ciornele una după alta, am făcut din ele o grămăjoară şi am ars-o apoi pe marginea ferestrei.

A doua zi, la prînz, leafa mi-a fost înmînată prin doamna Georges care m-a sfătuit s-o întrebuinţez cuminte, pentru că femeia aceea mă bănuia că umblu după fete. Am cuprins-o într-o privire înspăimîntătoare şi i-am smuls hîrtiile din mînă. Valiza mi-era gata făcută şi îmi fixasem plecarea pentru noapte, cu toate că nimeni nu ştia la Nègreterre.

— Ai s-o vesteşti pe stăpîna dumitale că plec, i-am spus băgîndu-mi banii în buzunar, şi dacă nu te superi, am să mă duc să-mi mănînc bucata de viţel pe culuar, doamnă Georges aşa voi avea mai multă poftă de mîncare.

M-a privit cu gura căscată, s-a aşezat, apoi s-a ridicat, aşa că am avut vreme să ies cu farfuria înainte de a fi putut spune ea ceva. Culoarul în care m-am dus se întindea pe toată lungimea faţadei castelului şi ducea la odaia roşie, care îmi păruse atît de frumoasă. Zidul văruit răsfrîngea cu putere lumina care cădea prin geamurile albe. M-am aşezat pe un cufăr de albituri şi am pus mîncarea lîngă mine. Uşa oficiului s-a

deschis aproape numaidecît, guvernanta a ţîşnit în urma mea, cu un braţ ridicat ameninţător, de parcă ar fi vrut să mă pălmuiască.

— Ai să vezi tu ! a strigat ea. Am să-i povestesc eu doamnei !

Şi, cuprinsă de o inspiraţie subită, s-a repezit spre mine ca să-mi smulgă farfuria ; i-am lăsat-o. S-a îndoit din spate, s-a aplecat puţin, aşa că îmi arăta faţa ei cu cărnuri fleşcăite, care tremurau de furie.

— Pui de viperă ! mi-a suflat ea în obraz. Dacă ar fi după mine, ştiu eu ce mîncărică ţi-aş da !

Mi-am dus mîna instinctiv la basmaua care îmi înfăşura obrazul. A crezut că mă doare.

— Bunul Dumnezeu îţi trimite asta. Da-r-ar Cel de Sus să-ţi cadă toţi dinţii !

În alte împrejurări poate că i-aş fi răspuns, dar hotărîrea pe care o luasem de a pleca din castel îmi dădea o putere nouă şi mă ridica mai presus de mine însumi, ca să spun aşa. Asta mi se întîmplă de cîte ori încerc să-mi schimb viaţa. Mă mulţumeam deci să zîmbesc ascultînd blestemele guvernantei şi i-am îngăduit să-şi verse tot veninul. Îi era necaz pe mine mai ales pentru cele ce-mi destăinuise, atît e de adevărat că în adîncul fiecărei furii se află frica. Judeca pe altul după ea însăşi şi se temea, fără îndoială, că am s-o trădez. Cînd a obosit, a coborît vocea, apoi a tăcut şi am avut plăcerea s-o văd îndreptîndu-se spre uşă cu farfuria mea de mîncare pe care o ţinea cu o mînă şi o ocrotea cu cealaltă.

Rămas singur, m-am întrebat pentru a douăzecea oară de ce voiau cu orice preţ să rămîn

într-un loc în care nu foloseam la nimic. Într-adevăr, de săptămîni întregi nu mă mai apropiasem de bolnavul acela pe care trebuia să-l distrez citindu-i şi, fără să fiu atît de curios ca doamna Georges, îmi părea puţin cam rău că nu ştiam ceva mai mult despre el.

Peste cîteva minute am deschis şi eu uşa. Oficiul era gol şi mîncarea aburea în farfurii, ceea ce mi s-a părut mai ciudat decît toate celelalte, pentru că doamna Georges nu era o femeie care să-şi lase masa baltă fără o pricină foarte însemnată. Mi-a venit o bănuială. Mai bine mi-ar fi prins atunci să alerg la gară în loc să tîndălesc în faţa unei bucăţi de carne şi trebuie să spun că mi-a şi trecut prin minte, dar şovăiam să-mi jertfesc valiza. Şi apoi cine mă obliga să fug? Nu eram liber? Acest ultim gînd m-a pierdut, aşa cum se întîmplă întotdeauna cînd raţiunea combate o mişcare instinctivă, pentru că am auzit zgomot de paşi, uşa s-a deschis din nou, stăpîna mea a apărut, şi am ghicit din atitudinea ei că n-am să plec decît atunci cînd va vrea ea. Doamna Georges, care o urma cu teamă, s-a strecurat în urma ei în oficiu.

Cînd m-a văzut, vicontesa şi-a dat capul pe spate şi s-a oprit, de parcă se despicase pămîntul între ea şi mine.

Îi admiram, fără să vreau, purtările bruşte şi orgolioase, şi aerul acela poruncitor, care îi stătea atît de bine. Mă şi temeam de această întrevedere cu ea, pentru că îşi cunoştea puterea de a mă intimida. Îi cedasem, cu mult înainte de a deschide gura.

— Ce înseamnă circul ăsta, basmaua asta? m-a întrebat ea.

În tulburarea mea, uitasem de basmaua cu capetele legate caraghios în vîrful capului, ca nişte urechi. Ea a rîs. Mi s-a părut că sînt plesnit încă o dată peste faţă şi mi-am smuls basmaua cu un gest neaşteptat. Văzînd urma vînătă pe care mi-o lăsase pe obraz vîna de bou, a încetat să rîdă şi a rămas tăcută o clipă.

— Prietene, a rostit ea apoi cu o voce dulce, n-am să te întreb cine te-a lovit. Fratele meu mi-a povestit conversaţia voastră în pădure. E iute, nerăbdător. De asta te-am prevenit să nu te afli în drumul lui. Dar îi va părea rău, îi va părea sincer rău... Din pricina asta vrei să pleci?

Mărturisesc, spre ruşinea mea, că aceste cuvinte mi-au rupt inima, pentru că eram un adevărat Nicodème[1], şi eram gata să răspund cînd mi-au căzut ochii pe mutra fericită a doamnei Georges. Stătea smerită în ungherul cel mai întunecat al odăii, cu mîinile împreunate pe pîntece. Toată umilinţa ei însă nu putea opri bucuria care îi izbucnea în privire, şi am înţeles că aştepta clipa asta de săptămîni întregi. Am tăcut, de scîrbă, dar poate că stăpîna a ghicit pricina tăcerii mele, pentru că mi-a întors spatele şi mi-a poruncit s-o urmez. Am trecut deci fără să scot un cuvînt prin faţa guvernantei, căreia îi furasem victoria. Mirarea a împiedicat-o să-mi mai spună ceva, pentru că ideile i se adunau greu în cap, dar de

[1] Personaj popular, tip al neroziei.

necaz şi-a dus pumnul la gură de parcă voia să-l mănînce.

Ajunşi în salon, vicontesa mi-a arătat un fotoliu pe care n-am îndrăznit să mă aşez şi, pentru că cel mai mic scăunel mi se părea prea frumos pentru mine, am rămas în picioare. Tînăra femeie şi-a dat seama că n-aveam să primesc să stau jos în faţa ei, dar voia să mă măgulească, pentru că cunoştea foarte bine oamenii de soiul meu. A început prin a-mi spune că nu mă socotea printre servitorii ei şi că, de acum înainte, aveam să locuiesc într-una dintre camerele de oaspeţi, ale căror ferestre dădeau spre parc. Am vrut să-i răspund că eram hotărît să plec chiar în noaptea aceea, s-a prefăcut a crede că protestam împotriva cinstei prea mari pe care mi-o făcea şi m-a silit să tac cu un zîmbet : nu numai că aveam să mă culc acolo unde spusese ea, dar şi mesele aveau să-mi fie servite acolo, aşa că n-aveam s-o mai văd pe guvernantă, decît dacă voi avea eu acest capriciu. Ceva mai mult, simbria mea (se corectă), salariul meu avea să fie crescut de trei ori. O ! putere a omului bogat ! Cînd m-a întrebat dacă mai doream ceva, am dat din cap uluit. În mine se năştea un avar, un avar încă nesigur de patima lui, e adevărat, dar emoţionat de cifra care fusese rostită în faţa lui.

A trebuit să treacă un minut ca să-mi vin în fire, apoi să îngăim o frază de recunoştinţă care a fost primită cu rîsul acela, bine cunoscut, al cărui sunet numai m-a împiedicat să mă arunc la picioarele stăpînei, pentru că toată discreţia mea nu mă salvează de anumite greşeli de gust

care sînt nebunia timizilor. Dacă n-ar fi fost această voce, aş fi împins în adevăr josnicia pînă la a săruta mîinile acestei femei, dar în veselia ei era ceva batjocoritor şi aspru, care m-a intimidat.

Aşa că n-am plecat. Puţina tristeţe pe care am simţit-o m-a ruşinat înlăuntrul meu. Ceva mai la largul meu şi, presupun, cu o mulţumire vie în ochi, am întrebat-o pe tînăra femeie cum puteam s-o slujesc. Ea s-a gîndit, s-a amuzat o clipă de atîta zel, şi a răspuns în sfîrşit că rolul meu în casă se mărginea la a aştepta prilejul de a fi folositor.

Eram gata să-i spun că o slujbă atît de simplă îmi părea plătită prea darnic, dar ea mi-a tăiat vorba.

— Nu te mai plînge atît că n-ai nimic de făcut, a rostit deodată, cu un aer preocupat, mă faci să te însărcinez cu o cursă, dacă nu e prea cald.

Fraza asta şoptită cu jumătate de glas şi aproape dintr-o suflare mi-a făcut o impresie atît de ciudată încît n-am găsit nici un răspuns şi am rămas cu un fel de zîmbet înţepenit pe buze. După veselia de adineauri, gravitatea bruscă a stăpînei mi-a părut de neînţeles. O melancolie tragică i-a adîncit privirea care părea că se întoarce încet către o lume interioară. Mi-aduc aminte că în clipa aceea am auzit în odaia de alături un zgomot de veselă şi de argintărie care m-a făcut să-mi revin şi am declarat că sînt gata să dau o fugă în oraş, dacă vicontesa socoteşte potrivit să mă trimită.

— Bine, a spus ea încet, să treci pe la boiangiță. I-am trimis un costum și niște mănuși acum trei zile. Să mi le dea, să ți le dea dumitale. Voi avea nevoie de ele.

S-a ridicat.

— În noaptea asta va muri tata. O știu.

Fruntea, care i se încruntase, a devenit deodată netedă, o bucurie misterioasă i s-a strecurat în privire, dînd chipului ei o puritate copilărească.

— Am visat apă tulbure, a șoptit ea.

Am dormit destul de prost în noua mea odaie, al cărei pat cu perdele și al cărei tapet înflorat m-ar fi încîntat în alte împrejurări, dar timp de trei ceasuri m-am gîndit la acel om care se lupta cu moartea și n-am izbutit să alung din cugetul meu imaginile trezite de gîndul ăsta. Versurile pe care mi le recitam, chiar rugăciunile (pentru că mi-era frică), nu m-au putut distrage ba chiar îmi măreau tulburarea prin aluziile tainice și grozave pe care mi se părea că le întrezăresc în cele mai simple fraze. Am aprins lampa. Valiza mea de mușama neagră, deschisă pe covorul de Aubusson, mi-a părut urîtă, și săracă, și funebră. S-ar fi zis că e bagajul cuiva care a murit departe și ale cărui boarfe au fost trimise rudelor, stăpînului lui. Ideea asta a pus stăpînire pe mine cu putere. Dacă aveam să mor aici, valiza mea, umplută în grabă de mîini indiferente și aruncată într-un vagon de bagaje, avea să fie expediată acasă : acolo, pe masa din sufragerie sau mai curînd în odaia mea, la picioarele patului, ar avea înfățișarea pe care i-o văd acum,

aerul de a transmite un mesaj, un ultim cuvînt pe care îl au uneori lucrurile.

Mi s-a făcut frică atunci că gîndindu-mă la moarte, o atrăgeam poate către mine. Mi-o închipuiam sub înfățișarea unei femei bătrîne, în stare de o asemenea greșeală, trecînd prin fața ușii mele și oprindu-se, buimacă, în pilmbarea ei.

Am aruncat una după alta păturile, apoi cearșaful, și, cu trupul scăldat de nădușeală, am ascultat cu neliniște zgomotul propriei mele răsuflări. Cine n-a suferit ca mine ar fi mai bine să nu mă judece. În sfîrșit am sărit din pat pentru că dacă în pat te odihnești, e tot atît de adevărat că în el mori și gîndul ăsta, absurd cîtă vreme e ziuă, a știut să-și facă drum noaptea. Partea cea mai ciudată a fricii e aceea că nu te învață nimic. De multe ori îmi fusese groază de moarte, dar întotdeauna rămîneam la fel de dezarmat în fața ei, neștiind ce să fac, prins într-un laț care se strîngea ceva mai mult la fiecare efort al meu de a mă libera. În momentele acelea regretam laș că nu mai cred. Cu cît mai bine decît mine s-ar fi simțit bigotul care înghite șiraguri de rugăciuni și-și întărește inima îmbătîndu-se cu vorbe !

M-am dus la fereastră și m-am așezat așa ca să pot supraveghea interiorul odăii mele, respirînd în același timp aerul călduț pe care un vînt ușor mi-l sufla în obraz. Frunzișul castanilor se contopea în umbră cu cerul, dar le deslușeam trunchiurile pe fondul palid al aleelor, în jurul peluzelor negre, a căror mireasmă se amesteca cu aceea a merișorului ce-creștea în șanțurile înconjurătoare. Toate aceste plante, tot acest pă-

mînt căuta, ca și mine, adierea care le putea dezrobi și vegheau în noaptea înăbușitoare. Chemarea sfioasă și îndepărtată a broaștelor străbătea prin tăcerea deasă și ajungea pînă la mine. Cu brațul întins pe pervazul de piatră, încercam să recunosc o măsură în notele astea mici, lichide, cînd deodată mi-am simțit capul greu și am adormit.

A doua zi dimineață mi-am întîlnit stăpîna pe scară. Cobora în urma mea, îmbrăcată în negru, cu mîinile în mănușile pe care i le adusesem în ajun, dar cu capul gol și ca învăluită într-un miros de vopsele și de medicamente. O lungă insomnie îi albăstrise pielea din jurul ochilor și mi-a părut pentru prima oară îmbătrînită, mai puțin din pricina aspririi trăsăturilor, cît din pricina privirii stinse pe care a îndreptat-o spre mine. M-am ferit să-i spun vreun cuvînt și m-am dat la o parte din drumul ei. Se oprea la fiecare treaptă, cu vîrfurile degetelor așezate pe rampă, și rămînea neclintită o clipă. Cînd a luat-o înaintea mea, a întors spre mine chipul ei palid. Am văzut atunci cum un zîmbet ușor îi trage colțurile buzelor și-i sapă o cută mică, pe care n-o băgasem încă de seamă.

— Ți-am spus aseară, a rostit ea cu o voce răgușită, că tata are să moară.

Expresia i s-a schimbat deodată. Furia care s-a urcat în ochii ei a părut că le alterează chiar culoarea cenușie, că le mărește pupila, și un rîs ascuțit i-a scăpat deodată din gîtlej ca un strigăt.

— Ce caraghios erai cu basmaua aceea în jurul capului !

Cu amîndouă mîinile pe piept, cu trupul sprijinit de balustradă, s-a lăsat pradă unei veselii furioase, care îi zguduia umerii și făcea să-i tremure pe frunte umbra unei șuvițe mari, răsucită ca un cîrlionț. Priveam, uluit, chipul alb și convulsionat pe care lacrimile își croiau drum în pudră, gura ale cărei buze prea roșii descopereau dinții pînă la gingii, și ascultam cu groază lătratul acela frenetic. Am avut impresia, timp de cîteva clipe că stăpîna mea era beată, pentru că părea a nu fi în stare să-și țină greutatea capului care se pleca într-o parte și în alta. În sfîrșit a mai coborît o treaptă, dar cu un pas atît de nehotărît și punîndu-și călcîiul atît de violent pe piatră, încît a trebuit să întindă mîna spre zid ca să nu-și piardă echilibrul. De uimit ce eram, nu i-am dat nici un ajutor și am văzut-o coborînd cu șovăielile unei infirme. Apoi, cînd a ajuns la ultima treaptă, și-a revenit puțin și a străbătut vestibulul cu un pas lunecos, ca să se repeadă în ușa salonului. Am văzut-o o clipă cum, slăbită încă de rîs, a luptat cu butonul de aramă pe care nu-l putea răsuci și-mi aduc aminte că silueta ei neagră mi-a părut mică și aproape plăpîndă, profilată pe marile panouri albe.

Scena asta m-a tulburat adînc. Uram din toată inima Nègreterre, dar și mai mult slăbiciunea care mă ținea pe loc. Era vorba numai de dorința de a cîștiga niște bani ? N-o mai credeam de cîteva minute. De ce să mă mint pe mine însumi ? Nu voiam să plec. Umilințele pe care le înduram acolo în fiecare zi nu mă ajutau la nimic, ceva mă

lega de casa asta şi m-aş fi întors la ea, chiar dacă aş fi fost alungat.

N-am avut însă răgazul să mă gîndesc multă vreme la treaba asta, pentru că stăpîna m-a chemat în clipa în care mă urcam în odaia mea. Am găsit în bibliotecă o femeie cu totul deosebită de cea pe care o părăsisem cu un minut înainte. Mi-a poruncit, cu o linişte îngheţată, să mă aşez în faţa ei. Obloanele închise nu-mi îngăduiau decît să-i zăresc trăsăturile, dar am văzut-o mergînd de la o mobilă la alta, în penumbra în care plutea mirosul de farmacie pe care îl simţisem mai înainte. Mi-a vorbit la început cu o voce joasă şi monotonă, împreunîndu-şi degetele şi desfăcîndu-le numaidecît cu un zgomot uscat. Eram atît de tulburat, încît n-am priceput cîteva minute ce vrea să spună. Am băgat totuşi de seamă că nu se scuza de fel de veselia jignitoare al cărei ecou îmi răsuna încă în urechi şi am înţeles după asta cît de mult mă dispreţuia. Existam atît de puţin pentru ea şi era atît de departe de a mă socoti o fiinţă omenească asemeni ei, încît nu mai ştia nici măcar cînd mă jignise. Cu toate astea ştia foarte bine cum trebuie să se poarte ca să obţină ceva de la bunăvoinţa şi naivitatea mea.

— Da, spunea ea, am nevoie de dumneata ca de un prieten... Un sfat al dumitale mă poate scoate din încurcătură, numai un sfat.

S-a aşezat şi şi-a apropiat fotoliul de al meu.

— Eşti cultivat, instruit, eşti şi pios, nu-i aşa ? Bine. Mi-am dat seama de asta de cînd ţi-am vorbit prima dată.

Stăpîna a luat de pe măsuţa de lîngă ea un obiect pe care l-a dus parcă la buze. Era o ra-

mură de merişor, pe care o respira aşa cum respiri o floare.

— Uite, a spus ea deodată, am să-ţi povestesc mai întîi cum mi-am petrecut noaptea. După cină, mi-am pus hainele astea de doliu pe care le vezi, mănuşile astea, şi o pălărie de crep înconjurată de un voal lung, negru. Voiam să văd cum am să arăt peste o zi, două... Cînd a bătut ora zece, dintr-o inspiraţie care m-a cuprins aşa, deodată, am ieşit, am trecut peste peluze. Auzeam în liniştea aceea zgomotul pe care îl făcea marginea fustei mele atingînd iarba deasă în care mi se cufundau picioarele. Umbra păstrase toată căldura zilei, ridicată uşor de briză, ca o draperie grea. Luna se ascundea în adîncul cerului îndărătul unor nori care aveau formă de stînci, şi mergeam aproape bîjbîind în întunericul plin de miresmele pămîntului, ale plantelor care se trezesc în clipa în care lumina moare. Am cules ramura asta de merişor de lîngă şanţuri. Dacă parfumurile ar putea colora aerul, merişorul ar răspîndi un abur negru.

Spunînd vorbele acestea, a dezmierdat cu un deget frunzuliţele tari şi lucioase şi a rămas pe gînduri.

— Mai departe, a reluat ea peste o clipă, după ce am ieşit prin portiţa din ziduri, am început să alerg pe cărarea care duce în pădure, dar mi s-a agăţat voalul de rădăcinile unui tufiş şi s-a sfîşiat. Cu toate astea am mers mai departe. Pe măsură ce mă depărtam de Nègreterre, îmi simţeam inima mai uşoară. Pădurea era plină de cîntece, de chemări, şi cînd treceam eu, animalele se foiau în frunzele veştede. M-am oprit o clipă în mijlocul

umbrei populate de voci, de rîsete, de miorlăieli, ca să-mi simt mai bine fericirea. Am avut impresia că găsisem azilul, scorbura ocrotitoare a nopții, în care moartea n-avea să mă caute. Cu toate astea m-am întors, am venit acasă.

— N-ar fi trebuit să vă întoarceți, am spus eu.

Și-a îndreptat încet fața către mine :

— Să nu mă întorc acasă ? Unde să mă fi dus ? Nu pot trăi în altă parte, numai aici. Ceva mă ține locului împotriva voinței mele. Știi cum m-am întors acasă ? Ascultam șoapta pădurii, cînd un strigăt îndepărtat s-a amestecat cu vaietele cucuvelei. Mi s-au răcit mîinile și a trebuit să mă sprijin de un copac. Dacă aș fi putut crede într-o halucinație a auzului, n-aș fi tremurat așa. Îl auzeam pe tata. Mi s-a părut că totul amuțise, ca să lase să ajungă pînă la mine acel geamăt lung. Am așteptat cîteva minute. Vocea a tăcut o dată cu vîntul, apoi tot cu el, s-a ridicat din nou, dar mai slabă și mai tristă. M-am întors. Horcăitul acela m-a călăuzit prin noapte. Am alergat. Cînd am ajuns aici, am urcat în camera în care stă guvernanta. Am întrebat-o dacă tata mai trăia, mi-a răspuns că doarme.

Cu capul aruncat pe spate, a strigat deodată :

— Ah ! ce fată a mai născut și maică-mea ! Cînd am aflat că nenorocitul nu era decît adormit, am izbucnit în rîs. Nu știu de ce am rîs ca o nebună, cu riscul de a-l trezi din somn, și cu cît doamna Georges mă privea mai mult, cu atît rîdeam mai tare. Cred că rîdeam pentru că mi-era frică de ea.

— Frică de doamna Georges ?

— Da. Te miri. Femeia asta atît de obișnuită, de mărginită... Dar e în ea ceva tulbure și neplăcut, nu vreau să vorbesc despre trăsăturile ei, nici chiar despre purtarea ei... pentru că e urîtă, și totuși am cunoscut oameni mai urîți decît ea, care nu mă respingeau atît. Mi-e teamă să nu mă atingă, ca în ziua în care s-a aruncat la picioarele mele pentru că ciobise o farfurie. Cîteodată mi se pare că nu e ființă omenească. Cînd e de față, am impresia ciudată că lumina lămpilor scade sau că cerul se întunecă. Astă noapte, cînd m-a văzut rîzînd, pe fața ei nu s-a clintit nimic, ochii ei stinși s-au oprit asupra mea, dar fără surprindere, nici furie, nici tristețe. Avea expresia unui om adormit, căruia îi ridici pleoapele. În ochii ei nu se răsfrîngea nimic. De obicei prostia te face să rîzi, dar prostia ei e prea adîncă ca să te facă să rîzi, ai spune că îi dă alte dimensiuni, mai mari, că o înrudește cu tot ce e prost cunoscut în univers, prost explicat, prost ghicit, cu tot ceea ce se ascunde în adîncul nopții, cu tot ceea ce se poticnește, tot ceea ce șchioapătă, cu tot ceea ce bolborosește în întuneric. Ea e prostia supranaturală a morții.

A tăcut cîteva clipe, apoi a șoptit, ca și cum ar fi vorbit singură :

— O dată sau de două ori m-am întrebat dacă nu e ea însăși moartea.

Sîngele a început să-mi țiuie în cap. O ascultam cu groază pe femeia aceea exprimînd ceea ce nu cutezam să cred, pentru că cuvintele ei închegau gîndul cel mai ciudat care a încăput vreodată într-un creier omenesc.

În tăcerea adîncă din jurul nostru, am auzit deodată grebla pe care grădinarul o plimba

departe, pe pietrișul unei alei, și zgomotul acesta familiar m-a liniștit ca glasul unei lumi în care toate erau la locul lor. Stăpîna mea a închis deodată ochii încruntînd din sprîncene și am văzut-o cufundîndu-și degetele în părul des, de parcă ar fi vrut să-și ușureze capul de greutatea lui. În clipa aceea, tulburarea mi-a inspirat o frază ridicolă. Încercam, de fapt, să vorbesc înțelept, ca să-mi risipesc frica.

— Cu toate că nu-mi place de loc doamna Georges, am început eu, trebuie să recunosc că vă este mai devotată decît un cîine stăpînului lui.

Vicontesa a deschis ochii și și-a pus încet mîinile pe brațele fotoliului.

— Ce josnic gîndești! a șoptit ea încet. Cum am putut crede că există cea mai mică afinitate între noi și ți-am vorbit cum aș vorbi cu un egal? Cine te-a întrebat dacă bruta asta mi-e devotată? Cînd a venit aici, tata era sănătos. Nici măcar nu știam că se află la noi, ascunsă în subsolul castelului, dormind într-o groapă sub sacii de cărbuni, pentru că slugile mele n-o puteau suferi. A salvat-o umilința ei, a știut să aștepte, să se ridice încet încet, nici eu nu știu cum. Nu mă interesa. A urcat treaptă cu treaptă pînă în odaia în care se află tata. S-a închis acolo, cu el. Nimeni nu mai pătrunde acolo afară de ea. Chiar eu i-am spus să mă împiedice să intru dacă aș dori-o vreodată. E mai puternică decît mine, n-o mai pot alunga. Cînd va muri tata, ea are să vină să se așeze la căpătîiul altcuiva. Atrage de nebiruit pe toți cei care se tem cel mai mult de ea, mai întîi pe fratele meu, apoi pe mine...

Fără să vreau, am ascultat mai încordat vocea aceea înăbușită, care părea că mă caută în semi-întuneric.

— Îți place casa asta, a urmat vicontesa, am surprins-o într-o zi pipăind, mîngîind zidul cu un zîmbet complice. Fratele meu a fost primul care a intuit ce voia. Cînd mi-a mărturisit-o și mie, n-am știut decît să rîd, pentru că nu înțelegeam. Apoi a început să-mi fie frică. Asta se întîmpla cînd ne-am întors din călătorie. Știi că tata, la începutul bolii lui, ne-a îndepărtat pe amîndoi de Nègreterre. Femeia aceasta s-a temut, fără îndoială, că o să-i scăpăm, dar din prudență a stat liniștită multe săptămîni, apoi l-a convins pe stăpînul ei că avea să moară. Ni s-au trimis telegrame, de altfel fără să fie nevoie, dar ea ne voia lîngă ea. De atunci ne vine uneori pofta să fugim. Fratele meu străbate cîteodată pădurea călare și ajunge în oraș, apoi se întoarce. Chiar eu, aseară...

— Dar ce vă silește să vă întoarceți?

Ea și-a împlîntat privirea în ochii mei.

— Curiozitatea, a răspuns în sfîrșit.

Au trecut cîteva clipe. A repetat cuvîntul acesta pe un ton de ușoară surpriză, așa cum întorci pe toate părțile un obiect ciudat.

— Da, asta e. Închizînd în urma noastră ușa acelei odăi în care nu intram decît cu groază, femeia asta a știut să ne țină aici, pe loc. Ceea ce ne dezgusta, ne ațîța curiozitatea. A fost destul să nu-l mai putem vedea pe tata, pentru ca el să se transforme dincolo de ușa aceea... Aproape am uitat cum arată. Nu-i mai recunosc glasul în strigătele pe care le scoate.

— Îl ascultați?

— Prietene, îmi lipesc urechea de ușa lui ca să-i aud pînă și răsuflarea și atîta îmi apăs obrazul de lemnul ei, încît mi se pare că are să-l găurească. Sau alerg, ca aseară, în fundul parcului ori pe drumuri, ca să scap de zgomotul ăsta. Adesea nu mă mai culc, rătăcesc pe sub copaci, apoi mă întorc aici, din odaie în odaie, mă duc, urc, cobor, ca într-un vis, pînă cînd mă aflu iar pe scară, în fața ușii aceleia mici pe care ai văzut-o. Știu că tata va vorbi în zori. Există o clipă, totdeauna aceeași, în care vocea lui e mai deslușită, cu toate că vorbește din adîncul somnului.

— Ce spune ?

— Își cheamă copiii. Ne crede încă la școală. Uneori rîde, foarte ușurel. Chiar cînd e treaz, nu e totdeauna cu mintea limpede. Adesea îi trebuie un sfert de ceas întreg ca să-și explice lui însuși ce caută în odăița aceea. S-ar spune că nu cunoaște nimic, nici paravanul care înconjoară patul, nici pendula, nici zidurile. Luciditatea nu-i revine decît o dată cu suferința.

Unde găsea ea curajul de a rămîne locului ?

— Nu rămîn întotdeauna, răspunse ea. Dar vreau să știu cum se sfîrșește viața, da, în ce chip se intră în moarte. E ceva mai puternic decît mine, ceva care mă atrage și mă ține locului. Sper că în cuvintele pe care le rostește tata se va afla unul care mă va lămuri în sfîrșit. El nu se mai află de mult în viața pe care o cunoaștem, străbate de pe acum regiunea nesigură care ne desparte de cei vii, apoi îl aduce înapoi frica sau nu știu ce dorință de a-și revedea casa. Cred că-i e groază să fie singur acolo, dar rătăcește

în primele minute ale zorilor pe granița dintre viață și țara îndepărtată care îl ademenește. Cînd doarme i se deschide un drum familiar. O mare pădure crește în nevăzut. Nici unul dintre firele noastre de iarbă nu și-ar înclina capul sub vîntul care îl clatină, și razele îndoielnice care îl luminează n-ar străpunge noaptea noastră. Sufletele agonicilor se odihnesc sub acei copaci. Pe măsură ce înaintează, oboselile vieții li se șterg din amintire, dar cine ajunge prea departe uită pămîntul și nu se mai întoarce. Cînd tata ne cheamă cu jumătate de glas, ghicesc că ne caută în pădure ca să ne ia de mînă, pentru că n-are încă curajul de a merge singur, dar știe de pe acum drumul, locul în care neantul îl șterge, în care sufletul nu se mai recunoaște pe sine. Dincolo de asta începe groaza, ceea ce nu se poate numi, ceea ce văd *ei*. N-ai surprins niciodată pe chipul morților expresia aceea misterioasă, acel ceva viclean și profund pe care cuvintele noastre nu-l pot descrie ? Mi-aduc aminte de chipul surorii mele ; mă fascina. Aveam paisprezece ani și jumătate, dar îmi ațintearn privirile fără frică asupra acelor buze pe care alții vedeau un zîmbet. Eu citeam pe ele o expresie de nepăsare absolută. Ce-i mai păsa de pămînt ? Nu-și mai aducea aminte nici măcar de ceea ce iubise mai mult pe lumea asta, dar cunoașterea a altceva dădea frunții ei un aer de înțelepciune supraomenească. Și cu toate astea, nu mereu. Erau clipe în care trăsăturile ei păreau goale. Apoi gîndirea se întorcea cu intensitatea unei flăcări. Sub masca aceea, înapoia tîmplelor, ceva trăia și murea. Sub pretext că vreau să mă rog pentru ea, mă

duceam de zece ori pe zi la căpătîiul ei, ca să mă uit la fetița care știa ceea ce nu știm noi. Nu eram tristă, simțeam cum crește în mine, o dată cu uluirea pe care ți-o pricinuiește moartea, o curiozitate nepotolită. De atunci m-a stăpînit ideea că viața e o iluzie și că marea realitate e moartea. Da, asta e taina morților, ceea ce îngînă tata într-o șoaptă întretăiată. Lumea pe care credem că o vedem nu există...

Auzind cuvintele acestea, am simțit o spaimă care m-a făcut să-mi duc mîinile la piept și am încercat să mă ridic, dar n-am avut putere. Salonul a devenit deodată mult mai întunecat. Am avut impresia că afară noaptea se surpa peste toată întinderea cerului, ca un zid enorm.

Cînd mi-am venit în fire, eram întins pe un șezlong de lemn răsucit, aproape de o masă pe care se afla o grămadă dezordonată de hîrtii și cărți. O lumînare mare, galbenă, ardea într-un sfeșnic de argint, răspîndind un miros de biserică. Mi se părea că recunosc sfeșnicul acela, dar n-am putut să-mi aduc aminte de la început unde îl văzusem, și tot așa masa aceea cu ornamente de aramă mi-a părut ciudată și familiară în același timp, ca un obiect zărit într-o viață interioară. Teama că memoria mea e pe cale să se prăbușească pentru totdeauna mi-a dat puțină putere și am privit cu toată atenția flăcăruia, al cărei vîrf nu mai tremura în penumbră. Flacăra asta dulce și liniștită pe care o văzusem arzînd de atîtea ori de-a lungul anilor m-a călăuzit fără grabă, luminînd rînd pe rînd fața de masă albă a unui altar sau, în prăvălia domnului Ernest

raftul de cărți îndărătul cărora îmi ascundeam jurnalul. Fără să mă rătăcesc de data asta, am împins poarta de fier de la Nègreterre, fericit de aerul acesta de realitate pe care îl luau toate lucrurile din jurul meu, în întinsul parc noptatec, la lumina jucăușă a unui mare felinar pe care îl ducea cu brațul întins un valet ursuz. Într-o clipă am văzut trandafirul cel frumos tăiat prea scurt, patul mic de chingi ascuns după paravanul roșu, scara de piatră pe care vicontesa rîsese atît de tare, și am avut impresia că m-am întors acasă după o călătorie lungă și grea, pentru că sîntem întotdeauna puțin acasă acolo unde am suferit mult.

Tînăra femeie stătea în fața unei ferestre mari, prin care se vedea, dincolo de șanțuri, lunga alee de frasini, și am văzut-o îndepărtînd perdeaua de muselină cu mîna ei înmănușată în negru. O ploaie furioasă bătea în geamuri. În cerul livid coamele copacilor mari se aplecau încet, sub vînt, și auzeam prin zidurile groase strigătul de spaimă și de mînie pe care mi-l arunca vijelia. Peste o clipă m-am ridicat.

— Iată-te în picioare! a spus stăpîna mea, întorcîndu-se spre mine. Dacă te temi de trăsnete, felicită-te că ți-ai pierdut cunoștința. Pe cuvîntul meu, am crezut că arde tot ținutul. Un salcîm a căzut în parc, și florile ai crede că le-a călcat un nebun în picioare.

Un rîs scurt, liniștit, a întovărășit aceste cuvinte, apoi și-a reluat postul de observație. Din pricina neclintirii ei, am tăcut și eu. În adevăr, în atitudinea acestei femei era ceva stăpînit și chibzuit, care m-a intimidat. Umerii mici și vo-

luntari, spatele țeapăn, întregul ei trup părea atent la ceea ce se petrecea afară. În adîncul șanțurilor, ploaia reteza tufișurile și copăceii. Uneori masa asta de apă, cedînd în fața violenței vîntului, se despica și unduia ca o draperie, iar în aleea în care lovea un pămînt mai tare, țîșnea înapoi ca o pulbere străvezie, care plutea deasupra solului.

— Recolta s-a prăpădit, a spus deodată stăpîna. Iar au să spună că noi aducem nenoroc satului.

S-au mai scurs cîteva minute.

— Știi că ești mai puțin vorbăreț cînd ești treaz, decît cînd dormi ? mi-a spus ea fără să se clintească.

— Eu, doamnă ?

— Fără nici o îndoială, prietene. Adineauri s-ar fi spus că cerul nu tuna decît ca să-ți acopere indiscrețiile.

Am simțit că mi se urcă sîngele în obraz. Niciodată încă femeia aceasta nu mă dominase în chip mai nedrept. Dintr-o stîngăcie de care mi-a părut rău numaidecît, am întrebat-o cu o voce șovăitoare ce spusesem. A rîs încet și n-a răspuns numaidecît.

— Oh, Doamne ! a suspinat ea în sfîrșit, crezi în adevăr că te-am ascultat ? Ceea ce am auzit fără să vreau nu m-a făcut să aflu nimic nou asupra sexului dumitale. Toți sînteți la fel. Obsesia unui singur lucru, toată viața, ce caraghios !

M-am așezat. Ploaia întuneca marile ferestre. Vîntul o repezea uneori în geamuri cu zgomotul unui pumn de nisip aruncat cu putere, dar ea se potolea treptat, umplînd tăcerea cu un murmur egal și adînc.

— De ce ai leșinat ? a întrebat ea după o pauză. Și fără să-mi aștepte răspunsul, mi-a poruncit să vin lîngă ea, la fereastră. M-am supus.

— Doamna Georges, cu mîna ei, a aprins lumînarea care arde pe masă, a continuat ea. În clipa în care îți pierdeai cunoștința, ea a deschis ușa cu lumînarea asta în mînă, spunînd că venea furtuna și că trebuie să ocrotim casa împotriva trăsnetelor. Ca o adevărată țărancă, păstrează pentru asta o mulțime de lumînări sfințite la liturghia de la Întîmpinarea Domnului. Știi că de obicei se pune și la căpătîiul persoanelor care trag să moară. Și tata are în odaie una.

A tăcut, apoi a întrebat :

— Îți aduci aminte ?

Nu-mi aduceam aminte.

— Și cu toate astea e acolo, a rostit ea visătoare, am văzut-o pe sub ușă strălucind. Oricum, doamna Georges s-a dus drept la dumneata, cu lumînarea în mînă. N-a întrebat ce ți se întîmplase, s-a aplecat numai peste dumneata și ți-a suflat în obraz. Apoi a înfipt lumînarea într-un sfeșnic pe care l-a pus pe masa lîngă care te aflai, și a plecat numaidecît.

— Dumneavoastră ce-ați spus ?

— Eu ? Nimic. Eram bucuroasă s-o văd plecînd. Te rog să crezi cu nu-mi ardea s-o țin pe loc, pălăvrăgind cu ea.

Și-a strîns pleoapele ca să vadă mai bine și timp de o clipă a părut că-și ține privirea ațintită asupra unui punct între copacii aleii.

— Dacă ai mai fi copil, a spus ea deodată, aș ști să-ți vorbesc mai bine. Știi ce mă gîndeam odinioară, cînd vedeam colinele noastre ? La ceea

ce se găsește dincolo de ele. Sufletul meu călătorea către tot ceea ce exista acolo unde nu eram eu. Acum mi se pare că totul s-a schimbat. Poți ghici ce ascunde ploaia asta atît de deasă și strălucitoare, care ne împiedică să vedem mai departe de primii frasini ai aleii? Am să-ți spun eu, a rostit ea, lăsînd să cadă perdeaua de muselină. Nu ascunde nimic.

— Nimic? am strigat eu. Ascunde o lume.

— Ascunde, dacă vrei, un miraj, dar singura realitate cu putință sălășluiește între zidurile astea. Nu simți cîte iluzii nimicește prezența morții în jurul ei? Sîntem niște copii pe care îi fură minciunii. Ea ne cheamă din adîncul vieții. La vîrsta la care nu pricepem încă limbajul oamenilor, ne oprim uneori în mijlocul jocului ca să-i ascultăm glasul... Și apoi ne face semn în tot lungul anilor. Nu ți se întîmplă niciodată să te pierzi în gînduri, să cugeți atît de adînc încît să nu mai știi unde ești, nici ce aveai în suflet? Atunci trebuie să faci o silință ca să-ți aduci aminte, ca să reconstruiești în jurul dumitale lumea așa cum îți apare, și să-ți găsești locul în ea, dar timp de o clipită a fost... neantul!

M-am îndepărtat de ea, de parcă s-ar fi despicat pămîntul între noi. A ridicat din umeri în fața expresiei pe care am avut-o atunci și a rămas tăcută.

În noaptea aceea, cînd a intrat în odaia mea, dormeam. Lumina lămpii m-a tras încet-încet din somn și mi-am văzut stăpîna aplecată peste oglinda de deasupra căminului. Ai fi spus că e fascinată de propria ei imagine. Am lăsat să-mi

scape un strigăt, ea s-a întors încet spre mine și mi-a arătat un chip palid cu ochii atît de cercănați, încît o umbră neagră părea că-i acoperă orbitele. O haină lungă de călătorie o înfășura întreagă.

— Cred că a murit, a spus ea încet.

A făcut cîțiva pași pînă în mijlocul odăii și, oprindu-se deodată, a repetat fraza asta pe un ton de adîncă mirare. Am început să tremur fără să mă pot stăpîni. Stăteam așezat în pat, îmi adunasem păturile la piept și, cu pleoapele plecate, îmi apăsam cu pumnul bătăile inimii. În clipa aceea am văzut sub marginea hainei de călătorie picioarele goale ale stăpînei.

— M-am plimbat prin iarbă în jurul castelului, a rostit ea peste cîteva minute. Ploaia m-a silit să mă întorc. Era ora două. M-am dus pînă la ușa tatii, lumina strălucea ca de obicei, dar el nu vorbea. Am ascultat. Am auzit-o pe doamna Georges mergînd încoace și-ncolo prin odaie și bombănind. Muta mobilele din loc ca cineva care scutură. Mi s-a părut că a împins patul. Mi s-a făcut frică. Am vrut să plec, dar m-a oprit în loc ceva, zgomotul acela... știi, zgomotul pe care îl face o pernă cînd o scuturi în teaca ei?

Și-a împreunat mîinile.

— Am fugit, mai întîi în odaia mea, dar temîndu-mă că femeia aceea avea să vină să mă caute, am venit aici, am zăvorît ușa.

A străbătut din nou odaia cu un pas nesigur și s-a cercetat iar în oglindă, apoi, brusc, a stins lampa.

— Se ivesc zorile, a spus ea îndreptîndu-se spre fereastră. Peste un ceas va fi lumină. Atunci

niște oameni vor începe să urce și să coboare scara se va auzi zgomotul cuielor bătute, al poruncilor date, ca atunci cînd se pregătește o sărbătoare.

N-o mai vedeam în întuneric, dar a suspinat de cîteva ori.

— Mi-e frig, a spus deodată. Scoală-te, vreau locul dumitale.

Rușinea și mirarea m-au oprit s-o ascult. Mă culcasem gol, de scîrba sudorilor care îmi lipeau noaptea cămașa de trup, dar porunca pe care credeam că n-o înțelesesem bine mi-a fost repetată cu un glas mai aspru. M-am strecurat afară din pat. Pe cînd îmi căutam vestmintele, mi-am auzit stăpîna aruncîndu-și haina pe un scaun. S-a cuibărit între cearșafuri murmurînd de plăcere, răsucindu-se în patul acela de parcă ar fi vrut să se pătrundă de căldura pe care o lăsasem eu în el. Sîngele îmi zvîcnea în tîmple și nu izbuteam să-mi găsesc lucrurile, de tulburat ce eram. Dincolo de perdeaua de tul, zorile nesigure păreau că șovăie în adîncul cerului, ploaia măruntă cădea ușurel pe pervazul ferestrei cu sunetul mic pe care l-ar fi făcut piciorușele unei păsări. Dintr-o dată am fost cuprins de o senzație ciudată de slăbiciune și de tihnă. Stăteam neclintit, rezemat de una dintre coloanele patului. Acum o licărire cenușie se prelungea ușor pe pereți. Ascultam tînguirea care scăpa de pe buzele tinerei femei. Începusem să-i zăresc capul pe albeața pernei, înconjurat de părul lung, răvășit, rostogolindu-se de la dreapta la stînga, ca în albia unui fluviu negru. Privirea mi s-a ațintit fără să vreau asupra acelor trăsături pe care ziua

părea că vrea să i le smulgă nopții. A tăcut, și i-am văzut ochii limpezi întorcîndu-se încet spre mine.

— Vino, a spus ea.

Amintirea a ceea ce a urmat e amestecată cu o adîncă scîrbă. M-am aruncat ca o fiară asupra acelei femei, dar cu tot atîta ură cît și dorință, pentru că nu puteam uita nimic din purtările ei disprețuitoare și nu vedeam în porunca pe care mi-o dădea decît încă o obrăznicie. Mi se părea că misteriosul act de dragoste pe care aveam să-l îndeplinesc în sfîrșit înlocuia un act de ură și se confunda cu el. În vremea asta, trupul palid și rece al stăpînei mele se închidea încet peste al meu, ca una dintre acele flori monstruoase despre care se spune că otrăvesc insecta pe care o atrage dulceața miresmei lor. Picioarele ei s-au împreunat în jurul picioarelor mele și brațele sub ceafa mea. Am simțit atunci răcoarea acelei cărni ca pe o arsură. În cea mai puternică clipă de voluptate, am avut impresia că mă lupt să încălzesc o moartă a cărei îmbrățișare înțepenită n-avea să ne mai descleșteze. Înlănțuirea asta de gheață m-a făcut să gust groaza chiar în miezul plăcerii, iar ceea ce se numește beția simțurilor nu m-a împiedicat să înțeleg că eram prada, nu stăpînul. Mi-am înăbușit în pletele ei dese strigătul de bucurie și de groază care îmi țîșnea din piept și, cu trupul scăldat în sudoare, am încercat să mă liberez, dar atunci a început un chin lung și ciudat, pentru că aceea pe care o numesc pe bună dreptate stăpîna mea își cheltuia toate puterile ca să mă rețină. Groaza pe

care mi-o inspira în acea clipă nu se poate descrie. Sătul, dezmeticit, tremurînd încă de eforturile pe care le făcusem, luptam ca să-mi smulg trupul dintr-al ei, dar s-ar fi spus că se lipise de mine, și trupul meu se răsucea zadarnic din teaca acelor mădulare pe care le însuflețea din cînd în cînd un fel de furie spasmodică. Am încetat să mă zbat ca să mă odihnesc puțin, și am rămas neclintit. Ea a așteptat, cu ochii dați peste cap, ca o înecată care se agață de înotător și-l trage cu toată greutatea în fundul mării. Au trecut cîteva minute lungi, și deodată un delir cumplit a început s-o scuture. Puțina mea experiență m-a făcut să cred că înnebunea. I-am simțit dinții tăindu-mi carnea la rădăcina gîtului și am scos un strigăt de groază. Dacă aș fi putut să-mi slobozesc o singură mînă, aș fi sugrumat-o, dar n-am izbutit decît să mă întorc pe o parte împreună cu ea, înfășurînd în jurul nostru cearșaful, pe care l-am sfîșiat cu picioarele. Părul ei mi-a acoperit fața. Cu călcîiul, cu umerii, am izbutit să mă împing, pînă la marginea saltelei și acolo, cu un salt convulsiv, să dau îndoitei mase a trupurilor noastre un brînci destul de puternic ca să lunecăm jos, pe podea, dar nu ca să ne despărțim. Capul mi s-a lovit de dușumea. M-am rostogolit pe covor cu îngrozitoarea mea povară, cînd ea și-a desfăcut deodată brațele și trupul ei destins l-a părăsit pe al meu, ca pentru a cădea în vid. Dintr-un salt am fost în picioare, tremurînd de o teamă pe care nici nu încercam măcar s-o ascund. Lumina care creștea în odaie lămurea trupul subțire și plăpînd, capul înfășurat în plete negre. Niciodată nu

mi-a părut ceva mai frumos pe lume. A trecut o clipă, și bătăile inimii mele s-au potolit treptat. M-am dus să-mi adun hainele și m-am îmbrăcat fără zgomot. Putea fi ora cinci. M-am așezat, apai am deschis fereastra și am tușit. În sfîrșit m-am ridicat ca să dau ocol odăii și am îngenuncheat lîngă stăpîna mea.

Mîna mea i-a atins ușor umerii și pieptul, apoi s-a oprit.

Era moartă.

Pe scară se afla atîta lume, încît am putut ieși din odaie fără să fiu băgat în seamă. La primul cat, cîțiva servitori vorbeau în șoaptă ca într-o biserică și tăceau cînd trecea pe lîngă ei un bărbat tînăr, cu sutană, care se plimba între odaia stăpînei mele și cea a bărbatului ei. Se uita cu o privire fixă și aspră, care strălucea de o rece voluptate, la oameni și la lucrurile asupra cărora socotea că va domni în curînd pentru că era duhovnicul doamnei vicontese și tînjea la locul de duhovnic oficial, pe care spera să-l capete cînd îl va cere. El îl împinsese pe duhovnicul răposatului să se plîngă de stăpîna mea și să facă zarvă la arhiepiscopat, ca să-l piardă odată pentru totdeauna pe acest rival în ochii tinerei femei. Așa că zîmbea foarte mulțumit, și mantaua cu glugă îi fîlfîia triumfător de cîte ori se întorcea pe călcîie la cele două capete ale culoarului. Cînd am trecut pe lîngă el, mi-a aruncat o privire adîncă și m-a așezat în mintea lui în rîndul servitorilor.

Am coborît sprijinindu-mă de balustradă. O doamnă pe care n-o cunoșteam m-a luat drept o rudă a mortului, judecînd după înfățișarea mea

istovită şi m-a apucat de braţ cu un soi de lăcomie. „E îngrozitor, a spus ea. Poate fi văzut?" Şi şi-a trecut vîrful limbii peste buze. Respingînd-o, am îmbrîncit un bărbat cu o bluză neagră care ducea un suport de lemn. Suportul i-a scăpat din mîini şi a căzut pe scări cu un zgomot răsunător. Cineva a ţipat. Abatele cel tînăr s-a aplecat peste rampă şi ne-a certat cu un glas sever, dar suportul tot s-a rostogolit pînă la capul scării. M-am folosit de toată zăpăceala asta ca să fug.

În parc, am alergat din toate puterile cînd peste peluza umedă, cînd de-a lungul aleilor pe care ploaia făcuse băltoace. Un soare mare, roşu, împroşca cerul ca un hîrdău de sînge. Mi se părea că sînt strigat, dar n-am întors capul pînă cînd n-am ajuns la portiţa care se deschidea în grilajul monumental. În clipa aceea inima mi s-a strîns atît de tare, încît am scos un geamăt. Vechea locuinţă, greoaie şi sinistră, cu turnurile ei pline de o tăcere răufăcătoare, îmi adăpostise tristeţea, şi fugeam din ea cu părere de rău.

Partea a III-a

POVESTIREA MARIE-THÉRÈSEI

(Sfîrşitul)

Cînd Manuel a scris ultimele cuvinte pe care le-aţi citit, mă aflam singură cu el, în sufragerie. Stăteam la fereastră, îmi sprijineam mîna de obraz, şi mă uitam plictisită la zidul alb al Prefecturii, mare pagină goală în faţa căreia mi se părea că am căscat toată copilăria mea. În ajun sărbătorisem Anul Nou şi mama plătea acum cu o criză de ficat jumătatea de pahar de malaga, băută în sănătatea lui Manuel. În dimineaţa aceea totul era trist. Rarele persoane care treceau pe sub ferestre păreau că fug de strada noastră şi se grăbesc către regiuni mai fericite. Eu însămi suspinam după şcoala în care aveam să-mi întîlnesc iar prietenele, şi abia aşteptam să văd zîmbind un chip omenesc, să vorbesc cu o făptură a cărei întreaga viaţă nu gravita necontenit în jurul nu ştiu cărei catastrofe.

Cu toate astea, nimic nu se schimba în jurul nostru. Odaia în care mă aflam împreună cu vărul meu avea cea mai liniştită înfăţişare. În ea domnea o tăcere adîncă, întreruptă din cînd în cînd de zgomotul uşor al cărbunilor care se

surpau mistuindu-se în soba de fier. Uneori auzeam și penița lui Manuel zgîriind hîrtia ca să taie un cuvînt sau, îl vedeam cu două degete duse la gură, tușind cît putea de încet, cu aerul cuiva care își cere iertare. Mă întrebam cum poate vedea să scrie, pentru că stătea cu spatele la fereastră și lumina slabă care străbătea prin perdea nu izbutea să risipească penumbra în care era ca îngropat.

De luni întregi se așeza în fiecare zi la masa din sufragerie și se apuca de treaba asta misterioasă, despre care nu voia să spună nimic. Scria pe paginile mici ale carnetului lui larg deschis niște litere atît de mărunte, încît, chiar dacă mă aplecam peste umărul lui, nu deslușeam nimic în masa aceea neagră și compactă. Nu îndrăzneam chiar să mă așez lîngă el ca să citesc ce scrie, dar mă învîrteam în jurul mesei, întrebam cît e ceasul, în ce zi sîntem, sensul unui cuvînt. Nu mi se răspundea la nici una dintre aceste întrebări, nici un gest nu-mi dovedea că fusesem auzită. S-ar fi spus că acest om era înconjurat de un zid nevăzut, care îl ocrotea de sunetul glasului meu. Numai o femeie e în stare să înțeleagă cît te poate scoate din fire atitudinea unui bărbat care scrie o dimineață întreagă fără să ridice capul, nici să-și miște mîna mai mult decît trebuie ca să-și ducă tocul, cu încetineala unei gîze, de la un capăt la celălalt al paginii. Sîrguința asta nemaipomenită mă făcea mai curioasă decît tot restul, pentru că părea mai curînd că pictează o miniatură, decît că scrie litere. Nu puteam pricepe că avea răbdare atîta timp și că după treizeci de minute de asemenea exercițiu nu-și azvîrlea carnetul pe fereastră.

Mama cerea să fie lăsat în pace. De la vizita abatelui Sanctis care se plînsese de el, ea nu vedea decît prigonitori la toate colțurile de stradă. Din pricina asta nu-i dădea voie lui Manuel să iasă din grădină, pentru că știa tot ce se povestea în oraș pe socoteala nepotului ei și bănuia că mai multe persoane pregătesc, ceea ce numea ea, o lovitură, fără să precizeze altfel natura intențiilor lor. În capul listei se afla librarul de la *Duhurile* care nu era niciodată decît „vita aia buhăită de domnul Ernest", despre care spunea pe bună dreptate că mai bine ar jupui porcii decît să vîndă cărți, dar se consola repetînd că negustoria acestui prim vrăjmaș era lovită de un blestem ceresc de cînd fusese dat afară Manuel. Cu toate astea, clerul din orașul nostru producea aproape el singur pe toți potrivnicii însemnați pe care îi vedea mama în jurul nepotului, și în ochii ei aveau toți înfățișarea urîtă a unor animale primejdioase sau respingătoare. Ea pretindea că abatele Sanctis semăna cu o nevăstuică atunci cînd își punea polistavrionul, și e adevărat că ecleziastul nu era departe de imaginea acelui animal sîngeros, pentru că ceea ce te izbea mai mult în chipul lui prelung era rozul aprins al pomeților și culoarea de carne crudă a buzelor peste care își trecea uneori vîrful limbii, de parcă ar fi avut pentru el un gust. Dar mama își păstra furia cea mare pentru duhovnicul meu, pe care îl împodobea cu aripi de corb pentru că îl găseai întotdeauna la căpătîiul morților, și pentru

că — trăsătură nouă, adăugată la istoria naturală — punea mîna pe moșteniri. Îl acuza, mai pe ocolite, că trăda tainele spovedaniei ca să separe familiile, și amenința că-i va scrie arhiepiscopului o scrisoare nemaipomenită, care avea să-l facă pe Monsenior să sară în sus.

După-masă, își înhăța brusc împletitura, apoi se arunca într-unul din acele monoloage întrerupte de tăceri clocotitoare. Se însuflețea treptat și andrelele se ciocneau din ce în ce mai repede în lînă. Domnul știe cîte năduf uri înghesuia în jachetele acelea sortite săracilor! Așezată de cealaltă parte a mesei, îi priveam cu tristețe profilul lung, furios, prin aburul tizanei fierbinți de lîngă cotul ei. Trebuia să-i ținem tovărășie mamei îndărătul obloanelor închise în cele mai frumoase seri de august, cînd aerul rămînea limpede pînă noaptea tîrziu și strada ne trimetea frînturi de conversație, de rîsete, șoaptele plimbărilor și ale fericirii. Nu știu dacă nu-i era teamă că domnul Ernest sau vicarul general se află la pîndă, cu o bîtă în mînă, în fața casei, dar i se părea imprudent să ieșim, și nu ieșeam. Vărul meu citea o carte lîngă vatră. Eu îmi făceam vînt cu batista, sau luam în răspăr cu degetul plușul roșu care acoperea masa și mă lăsam atît de absorbită de ocupația asta, încît n-o mai auzeam pe mama strigîndu-mi să stau liniștită. Muștele bîzîiau necontenit în jurul lămpii de porțelan, și eu le pîndeam, cu un amestec de scîrbă și de curiozitate, pe cele care, amețite, aveau să cadă sfîrîind în flăcări.

Vara a trecut. Manuel suferea de căldură și aproape nu mai ieșea din casă. Încetul cu încetul

boala lui devenea o parte din obiceiurile noastre. Știam după tuse în ce loc se află și mi-aduc aminte că multe luni după moartea lui tusea asta mi-a lipsit în mod ciudat. O dată sau de două ori Léontine a cutezat să-i propună un medic pe care îl cunoștea și care o vindecase de o eczemă pe cînd era domnișoară, dar numai la cuvîntul medic, tînărul se schimba la față, de parcă i s-ar fi vorbit despre sfîntul maslu. Căuta din instinct tovărășia mamei, care nu credea decît în bolile de ficat.

După-masă, ea se instala în fotoliul ei de piele în așa chip încît să poată supraveghea strada și-l așeza pe nepot lîngă ea. Amîndoi se cufundau în contemplarea zidului alb, ca niște spectatori în fața unei scene pe care o dramă extraordinară avea să-i despăgubească de lunga lor așteptare. Între ei creștea o prietenie alcătuită din tăceri și priviri. Uneori treceau ceasuri întregi fără ca aceste două persoane al căror chip înțepenea încet să schimbe o vorbă între ele. Cînd Manuel roșea, mama ridica numaidecît glasul ca să se informeze despre lucrurile cele mai absurde, dacă barometrul creștea, dacă Léontine se gîndea la cină. Ar fi spus orice, ca să acopere zgomotul acesta pe care nu voia să-l audă.

Oricît de zăpăcită eram eu pe vremea aceea, tot băgam de seamă că mama nu-și mai certa nepotul, fie că îl credea în întregime la cheremul ei, fie că acea teamă nemărturisită de a-l pierde îi înviorase dragostea. De cîtva timp se îngrijea și se îmbrăca de parcă ar fi așteptat vizite. Cu pieptul înstelat de jeuri, se prefăcea că se simte la largul ei într-o rochie de saten care îi strîngea

pîntecele și șoldurile, și se uita cu o vanitate amestecată cu ură la ghetele de lac în care picioarele i se zgîrceau de durere. N-aș îndrăzni să scriu că tindea să placă. Ea însăși n-ar fi priceput sensul acestei fraze și, presupunînd că ar fi avut vreo bănuială, era destul de nevinovată ca să i se pară îndeajuns de bune motivele pe care le dădea acestei griji pentru îmbrăcăminte. E foarte probabil, spunea ea, ca după cearta avută cu abatele Sanctis, să ni se trimită cineva de la arhiepiscopie. În acest caz, trebuia să fie pregătită. De altfel, adăuga ea cu un aer de înfruntare, o doamnă e totdeauna pregătită să primească pe oricine, chiar pe papa. Și, ca să-și potolească conștiința, lărgea acest adevăr pînă și asupra mea, silindu-mă să port o nesuferită rochie de muselină, în care mă temeam să fac o mișcare ca să nu mă murdăresc sau să mă agăț de-o mobilă. A trecut o lună în așteptarea acestei vizite, care n-a venit niciodată. Așteptam, în haine de sărbătoare. La sfîrșitul vacanței, mama m-a dus din nou la călugărițe. Mi-am ascuns cum am putut bucuria cînd mi-a spus că de acum înainte aveam să fiu internă.

Cu puține zile înainte de Crăciun, stăteam din nou în acea sufragerie pe care o priveam cu o curiozitate obosită și pe care mi se părea că o văd în sfîrșit așa cum era în adevăr. Veneam acasă plină de ideile cursului Sfînta Cecilia. Fetele mai mari și surorile mă schimbaseră. O dată cu mine, intrau în casă gusturile și multe din micile lor manii, ca și murmurul vocii lor, glumele lor de mînăstire și crizele lor de rîs.

Cînd mi-am pus valiza în anticameră, am fost izbită de acea tăcere adîncă pe care am pregetat multă vreme s-o tulbur, simțindu-mă deodată o *străină*. Impresia asta bizară că nu mai luam parte la taina vieții noastre de familie s-a schimbat în siguranță cînd i-am sărutat pe mama și pe vărul meu.

Erau așezați unul în fața celuilalt și o clipă am citit pe chipurile lor surprinderea plictisită a persoanelor pe care le deranjezi. Mama a zîmbit din vîrful buzelor. Manuel și-a pus carnetul pe genunchi, a tușit puțin ca să-și limpezească glasul, și n-a scos nici un cuvînt. Amîndoi mi-au întins fără nici un chef obrazul. Intimidată de primirea asta, m-am retras în fundul odăii ca să mă uit la scoicile din vitrină și, în sfîrșit, m-am așezat lîngă fereastră. Manuel a început iar să citească. Vedeam, de la locul pe care mă așezasem, fața lui lungă, palidă, pe care boala parcă o boise pe pomeți cu o grabă stîngace. Cînd a ajuns la sfîrșitul paginii și a întors-o, pleoapele lui înroșite s-au ridicat, și i-am primit ca pe o săgeată privirea iute pe care mi-a aruncat-o. Ea mi-a spus cu o energie furioasă tot ceea ce poate spune o privire în atît de puțin timp : era supărat pe mine că mă aflam acolo. M-am înroșit tare și am plecat fruntea ca să nu-și dea seama nimeni de tulburarea mea, dar, cel puțin în aparență, nici unul nu se sinchisea de mine. Mama își gonea andrelele lungi în împletitură cu toată atenția de care era în stare, de parcă ar fi sperat să zărească în sfîrșit ceva în ea. Spatele ei, ceva mai adus, dovedea oboseala vîrstei. Îmi părea mai mică, mai puțin de temut,

mai puțin înarmată, și m-am uitat la ea fără frică pentru prima oară în viața mea. Parcă cele trei luni petrecute departe de ea ar fi sfărîmat un soi de vrajă, parcă persoana asta ale cărei porunci, oricît de capricioase ar fi fost, nici nu-mi trecea prin cap să le discut pînă atunci, ar fi intrat deodată în rîndurile oamenilor celor mai obișnuiți, cu partea ei de greșeli, de toane și de ridicol. Mi-am dat seama, cu mirare, că o respectam mai mult, sau cel puțin într-un chip formal, care nu mă împiedica s-o judec înlăuntrul meu, ca și cum, în loc să-mi fie mamă, nu mi-ar fi fost decît o rudă îndepărtată, chiar mai puțin, o vecină, o necunoscută. Fără îndoială că intimitatea cu *cele mari* îmi deschisese capul. Devenisem și eu, la rîndul meu, una dintre *cele mari*, cu părul ridicat în coc. Nu mă mai vedeai alergînd ca o smintită, ca fetițele din clasele de pregătire. Aveam de pe acum cîteva taine pe care le încredințam în schimbul altora, monedă curentă în dormitor, și îmi formam încet-încet o părere despre multe lucruri.

Au trecut cîteva minute, apoi privirea lui Manuel a fugit iar din cartea pe care se prefăcea că o citește și s-a oprit mai mult asupra mea. Cu toate silințele mele, am simțit că mi se îmbujorează fruntea, dar n-am plecat ochii. Un zîmbet ușor a trecut aproape imediat pe buzele tînărului, și era să-i zîmbesc și eu cînd mama, care se uita la noi de o clipă, m-a întrebat dacă aveam să-mi petrec vacanța tăind frunză la cîini. În același timp mi-a aruncat în cap o pereche de șosete pe care le-a scos dintr-un coș, împreună cu un ghem de lînă în care strălucea

un ac. Erau șosetele lui Manuel și mi-a poruncit să le cîrpesc.

Ultima săptămînă a acelui an a fost cea mai posacă. Mama nu-și dădea nici o osteneală să-și ascundă plictiseala pricinuită de prezența mea și nu puteam deschide gura fără ca un „ssst !“ strident să nu mă oblige să tac. Trebuia ca Manuel să se ocupe în liniște de ceea ce mama numea vag studiile lui. În clipa în care lua o carte și se așeza la masă, orice zgomot trebuia să înceteze în casă. Dacă străbăteam numai odaia în care stăteam toți pentru că era mai bine încălzită decît celelalte, o privire mînioasă mă întovărășea de la scaun la vitrina în care priveam scoicile. Mama se ridica la cea mai mică mișcare a vărului meu care își ștergea fruntea sau se căuta în buzunar, setoasă să-l slujească, să-i caute batista, creionul sau hîrtiile de care avea nevoie. Respectul ăsta îl stingherea pe Manuel aproape tot atît cît mă învrăjbea pe mine, pentru că aveam micimea de a-i purta pică pentru asta.

În dimineața aceea căutam deci felul în care aveam să-l întrerup și să-l enervez, cînd mi-a venit inspirația să-i cer să mă întovărășească la castel.

De data asta a auzit ce i-am spus. Am văzut cum îi cade tocul din mînă și cum își întoarce spre mine fața brăzdată de insomnii. Aerul lui rătăcit m-a făcut să mă gîndesc la cineva prins asupra faptului. A rostit cu o voce iute și nedeslușită o frază pe care n-am înțeles-o, apoi și-a închis carnetul și l-a prins cu un elastic.

— La castel, a repetat el, la castel. Care castel ?

— Ei, Manuel, doar știi bine, castelul despre care vorbeam altădată.

— Ah! a făcut el, și a rămas o clipă cu gura întredeschisă și cu sprîncenele încruntate. Am izbucnit în rîs.

— Ce mutră ciudată ai, am spus eu. S-ar zice că asta te necăjește.

— De loc.

— Atunci, vii?

Nu s-a clintit. Am repetat întrebarea, care a rămas fără răspuns. Din clipa aceea, ceea ce fusese pînă atunci o trăsnaie a devenit o necesitate.

— Haide, Manuel, trebuie să ne ducem acolo. Niciodată n-o să mai avem asemenea prilej. Mama doarme. N-are să ne audă ieșind și ne vom întoarce înainte de masă. N-ai chef să vezi castelul? Adu-ți aminte, oaspeții, vicontesa.

A tresărit. M-am apropiat de el și l-am apucat de mînă cu putere.

— Ai să vii, am stăruit eu. Mă duc să caut pardesiul. Ai să-ți pui un fular bun. Haide!

— Nu vom ști să găsim drumul, a îngînat el.

L-am liniștit: n-aveam decît să ajungem în locul din care se zărea castelul atunci cînd ne plimbam cu mama, și de acolo să coborîm prin pădure în fundul văii. Vorbind așa, îl zguduiam ca să-l silesc să se ridice, și pînă la urmă m-a ascultat, cu un fel de supunere prostească. Fără să scoată un cuvînt și-a încheiat pînă sus vestonul cu o mînă care tremura puțin. Eu totuși nu mi-am pierdut vremea să mă uit la el, și am alergat să-i aduc pardesiul și pălăria, de teamă să nu-și schimbe gîndul.

Peste o clipă mergeam pe străduțele mici care duc afară din oraș. Dacă mi-aduc bine aminte, n-am schimbat un cuvînt pînă cînd n-am trecut de brîul vechilor fortificații. Un vînt înghețat ne bătea în obraz, fluturînd ca pe o draperie funebră vălul de iederă neagră care se agăța de ziduri. Mergeam de-a lungul șanțurilor și m-am simțit deodată atît de fericită, încît într-un elan de dragoste mi-am strecurat degetele sub cotul lui Manuel. Purta o redingotă lungă, albastră, a cărei apăsare îl obosea, pentru că haina asta groasă și grea fusese croită pentru tata, dar era lucru de le sine înțeles că Manuel trebuia să „isprăvească" toate boarfele răposatului. Mi-am tras mîna de sub cotul lui fără să-mi fi fost cu putință să explic de ce, în afară de faptul că redingota păstra în umeri forma colonelului Plasse, și-mi dădea impresia că un strigoi se plimba cu mine.

Manuel a rupt cel dintîi tăcerea, cînd am trecut de zidul mic de piatră cenușie care mărginește un imaș.

— De ce mi-ai vorbit despre castel? a întrebat el.

I-am răspuns — și era adevărat — că habar n-aveam. A dat din cap, s-a uitat în depărtare dincolo de pășunile albite de chiciură, la lanțul colinelor vinete care păreau că se depărtează în adîncul cerului. Își ținea cu două degete marginea pălăriei pe care vîntul i-o aducea pe frunte. Două lacrimi mari îi alunecau pe obraz. L-am tras de mînecă și am mers mai departe.

Cînd am ajuns la drumul fermei, care taie pădurea în tot lungul ei, vîntul a încetat și

marele freamăt al copacilor s-a potolit numai-decît. Ascultam, în liniștea aceea, șoapta frunzelor veștede sub pașii noștri, cînd Manuel a întins brațul către un luminiș. „Acolo era“ a spus el. L-am părăsit ca să alerg înainte dar, cînd am ajuns la locul pe care mi-l arătase, am scos fără să vreau un strigăt de uimire.

În fundul văii pe care o vedeam de pe înălțimea drumului, casa de atîtea ori descrisă mi se arăta sub o înfățișare la care nu mă așteptam. Nimic nu mai dăinuia din imaginea care se formase în mintea mea. Nu văzusem castelul decît prin ochii lui Manuel pînă în ziua asta, în care privirea mea dezamăgită căuta zadarnic crenelurile, turnurile conice, poteca lată de pe culmea zidurilor și înaltele ferestre ogivale care ardeau în lumina amurgului, în povestirile vărului meu. Nu vedeam decît un singur turn, pentru că mă împotriveam să văd în hulubărie altceva decît o hulubărie.

Cînd Manuel m-a ajuns, a privit și el la rîndul lui. Nu-mi mai aduc aminte ce i-am spus, neliniștită de tăcerea lui, dar a zîmbit fără să-și întoarcă ochii spre mine, și zîmbetul acesta i-a încremenit pe chip. O vreme s-a uitat la casa al cărei acoperiș dărăpănat se zărea printre copaci, uluit ca în fața unei catastrofe. L-am întrebat ceva, dar nu mi-a răspuns. Am șovăit o clipă apoi l-am luat de mînă cu hotărîre și l-am călăuzit peste luminiș, pentru că mergea cu fața ridicată ca un orb și se poticnea din cînd în cînd.

Am apucat-o pe o cărăruie îngustă care cobora lin și pe măsură ce ne afundam în pădure am pierdut din ochi castelul. Liniștea nemaipomenită a pădurii nu era tulburată decît de trosnetul crengilor uscate de sub picioarele noastre. Nici un zgomot n-ajungea pînă la noi. Nu-mi plăcea tăcerea aceea. Instinctiv, am dat drumul mîinii vărului meu și m-am oprit, neștiind în ce direcție trebuie s-o luăm.

— Ajută-mă, i-am spus lui Manuel. Nu mai știu încotro trebuie s-o apucăm.

La sunetul glasului meu el a părut că își revine și și-a plimbat ochii în jurul lui încruntînd din sprîncene, cu un aer preocupat, care m-a speriat. Cu toate că era foarte frig, pe frunte îi luceau picături de sudoare.

— Nu mai e mult, a spus el.

Fără îndoială că avea să mai spună altceva, cînd un acces de tuse l-a frînt în două și a trebuit să se rezeme de un copac. I-am propus să se așeze o clipă, apoi să ne întoarcem acasă. Mi-a făcut din cap un semn că nu voia, dar l-au lăsat puterile, pentru că deodată a alunecat pe pămînt și a rămas întins aproape la picioarele mele. Am izbucnit în rîs. Atunci a ridicat către mine un chip înspăimîntat și a spus încet :

— Sînt pierdut.

Cuvintele astea m-au emoționat cumplit și cred că prima mea pornire a fost să fug. Poate că mi-a ghicit gîndul, pentru că a adăugat :

— Nu mă lăsa singur.

Răsuflarea lui scurtă și răgușită umplea pădurea cu hîrîitul ei. Au trecut mai multe clipe, apoi a șoptit cîteva cuvinte pe care nu le-am înțeles. Atunci mi-a făcut un semn și am îngenunchiat lîngă el ca să-l aud mai bine.

— Mi-e frică, a spus el.

În tulburarea mea, l-am întrebat ce trebuie să fac şi, cum orice prilej era bun ca să-l părăsesc, i-am spus că am să dau fuga pînă la castel unde speram să găsesc pe cineva, dar mi-a prins repede mîna.

— Nu trebuie să te duci acolo, a strigat el. Ea n-are să te mai lase să pleci. Cînd am vrut să fug prima oară...

S-a întrerupt în mijlocul frazei şi privirea lui neliniştită a început să mă întrebe ceva, pe urmă expresia de disperare pe care o citeam pe faţa lui s-a şters încet, şi a încercat să-mi zîmbească. Un răstimp foarte scurt faţa asta care nu exprimase decît suferinţă a răspîndit dragoste şi bucurie.

— Pe tine te iubeam, a şoptit el.

Nu i-am răspuns. Atunci mi-a lăsat mîna, şi-a pus capul pe genunchii mei şi şi-a adunat picioarele sub el, de parcă ar fi vrut să doarmă. L-am auzit vorbind singur, dar cu o voce atît de nesigură, încît n-am desluşit nimic din ce spunea. Trupul lui de o slăbiciune înspăimîntătoare părea mai mare decît de obicei în redingota aceea lungă, albastră, care îl cuprindea întreg, şi îi priveam cu o milă amestecată cu frică ceafa uscată şi craniul îngust cînd l-am auzit murmurînd pe un ton cu neputinţă de redat :

— E aproape o fericire.

A mai stat o clipă, apoi a închis ochii şi a repetat fraza asta cu o încăpăţînare copilărească, dar atît de încet, încît părea că încredinţează cuiva o taină. În curînd a tăcut. Crezînd că a adormit, m-am aplecat puţin ca să-i cercetez chipul. O expresie de gravitate gînditoare îi micşora urîţenia. Ai fi spus că asculta. Deodată am văzut un firişor roşu curgîndu-i încet din colţul gurii. Nu m-am clintit, dar ceva din mine s-a contractat violent, pe neaşteptate. Am vrut să strig, dar n-am putut. Privirea mea fascinată nu părăsea picătura aceea de sînge care se forma necontenit şi îi luneca leneş pe bărbie. În sfîrşit, tremurînd de groază, am ridicat capul lui Manuel şi l-am aşezat pe pămînt. Ne aflam la jumătatea coastei şi trebuie să fi căzut de cîteva ori înainte de a ajunge la drumul care se croia în cuta văii.

Am ajuns acasă istovită de oboseală şi de frică, după ce pierdusem de douăzeci de ori drumul, neînstare să spun unde îl lăsasem pe Manuel, nici să rostesc o frază fără să mă întrerup ca să strig sau să plîng. Mama m-a culcat şi a vestit jandarmii. Nu ştiu cum s-a sfîrşit ziua aceea pe care am petrecut-o în pat, într-o stare aproape de sleire. O febră întovărăşită de delir mi-a luat şi puţinele puteri care îmi mai rămăseseră şi am căzut în sfîrşit într-un somn adînc.

Cînd m-am trezit era noapte. Un geamăt cumplit umplea casa şi auzeam vocea aceea răguşită şi înăbuşită, pe care n-am recunoscut-o de la început, trecînd dintr-o odaie în alta şi întorcîndu-se. Am sărit din pat şi m-am izbit de mobile încercînd să găsesc uşa, dar a trebuit să renunţ repede la gîndul ăsta şi să mă rezem de ceva, pentru că nu mă ţineau picioarele. Vaietul ăsta prelung de jale care mă trezise din somn venea către mine din sufagerie, care se afla dedesubtul odăii mele. Mama jelea aşa. Mergea în lung şi în lat, ieşea

din odaie, se întorcea, își plimba durerea. Am ascultat un minut sau două, cît am putut îndura, apoi m-am prăbușit deodată pe dușumeaua în care dădeam cu pumnii, ca să fac să tacă vaietele astea ce mă înnebuneau. Și, în adevăr, au tăcut. Timp de cîteva clipe mama a ascultat geamătul care îmi ieșea din piept și părea că răspunde geamătului ei, dar nu s-a clintit.

Deodată a rostit cu o voce puternică : „A murit !“ și am auzit-o prăbușindu-se.

După cîțiva ani, am găsit carnetele lui Manuel în sertarul unui scrin în care le pusese mama. Multe motive mă fac să cred că nu le-a citit niciodată, dar le păstra cu sfințenie, ca pe tot ceea ce-i aparținuse lui. Moartea nepotului ei o micșorase în asemenea măsură încît dacă Manuel s-ar fi putut întoarce printre noi, n-ar fi recunoscut, fără îndoială, singura femeie care îl iubise. Pustiită de boală și de tristețe, avea o față slăbită care bătea în galben și ridica spre oameni o privire sfioasă, de femeie bătrînă. Adesea îmi inspira o milă sinceră și adîncă. Și mai des încă, o spun spre rușinea mea, îmi aduceam aminte de furiile ei de odinioară, de nedreptățile, de disprețul cu care mă acoperea și îi vorbeam și eu aspru la rîndul meu. Așa că nu i-am cerut voie să deschid carnetele acelea. Nici măcar nu mă ascundeam ca să le citesc. A protestat de parcă răvășeam relicvele unui sfînt, dar mîna tremurătoare și zbîrcită pe care o zbuciuma în fața mea nu mă mai înfricoșa.

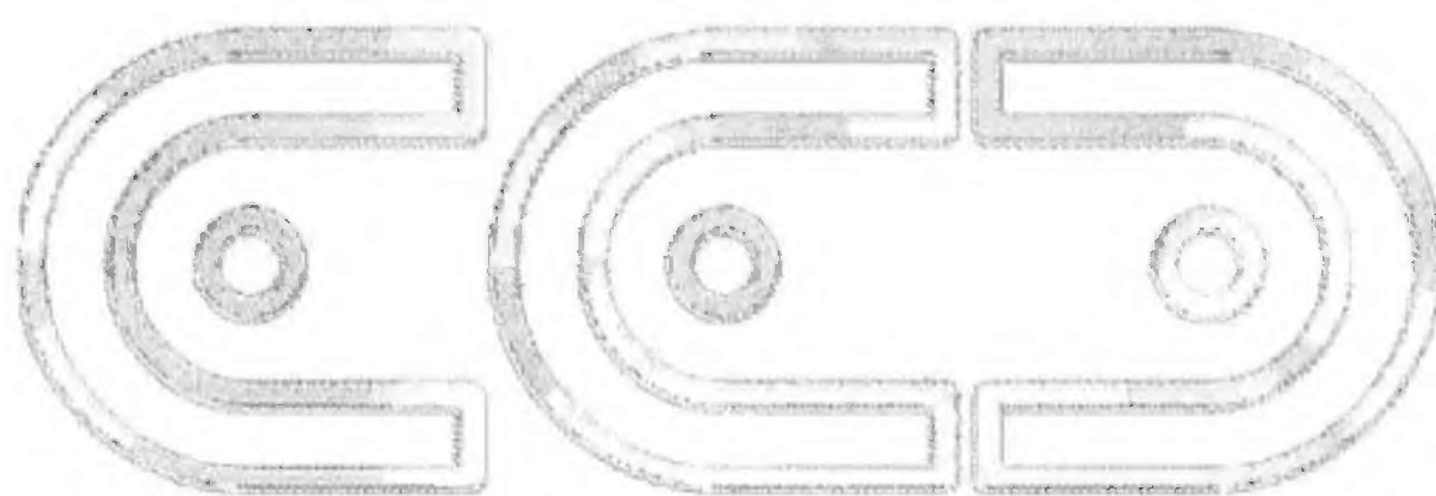
Am înghițit deodată cam o sută de pagini. Copilăria renăștea sub ochii mei. Grija zeloasă cu care vărul meu nota cele mai mărunte întîmplări ale vieții noastre zilnice învia fetița care fusesem eu odată. Pentru el, nici un cuvînt al meu nu era neînsemnat, și gesturile mele, rîsul sau lacrimile mele hrăneau, ațîțau o dragoste al cărei progres fără leac îl nota cu disperare.

Cînd am ajuns la povestirea fugii lui închipuite și a întîmplărilor avute de el la castel, am citit de patru sau cinci ori începutul cu atîta uimire de parcă ar fi fost scris într-o limbă necunoscută, pentru că năzdrăvănia asta urma după o dare de seamă scrupuloasă, credincioasă adevărului pînă la platitudine. Apoi, trecînd de la o frază la alta și din pagină în pagină, am fost cucerită de farmecul acelor visări violente și melancolice, așa cum amorțește pasărea sub ochiul vrăjitorului.

Mi-ar fi ușor să demonstrez că povestea asta nu se bizuie nici măcar pe umbra unui fapt, să istorisesc biata existență de bolnav pe care o ducea Manuel lîngă noi, claustrarea lui, mîncărurile fără gust, accesele de febră pe care ceaiurile mamei nu le mai tăiau, întregul vis urît și plictisitor al unei agonii prea încete. Închizînd ultima dintre aceste cărțulii, mă întrebam dacă halucinatul nu aruncă, de fapt o privire mai ascuțită decît a noastră asupra acestui pămînt, și dacă într-o lume care se scaldă în invizibil, prestigiul dorinței și al morții nu are tot atît sens ca realitățile noastre amăgitoare.

După o clipă am pus carnetele în fundul sertarului în care le descoperisem. Mama moțăia în fotoliul ei și capul tremurător care părea că spune nu cădea din ce în ce mai jos. Noaptea de primăvară urca în cerul de un albastru-palid, pe care îl străbătea țipătul strident al rîndunelelor. O mare tristețe m-a cuprins deodată. Întreaga stradă mi-a părut bîntuită de duhuri și pașii unui trecător care mergea de-a lungul zidului alb au răsunat în auzul meu înăbușit, depărtat, ca într-un vis.

Scanare și prelucrare digitală

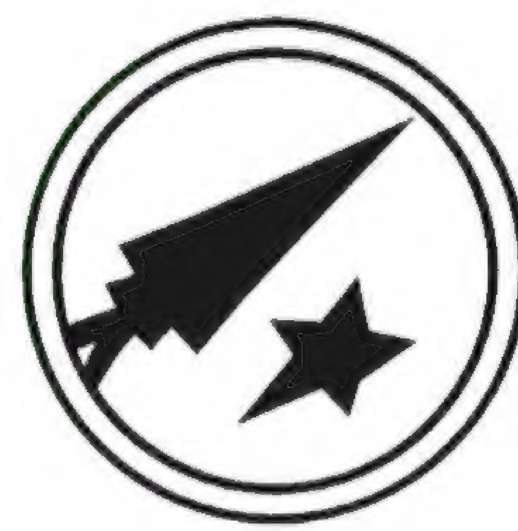

de

Anonim

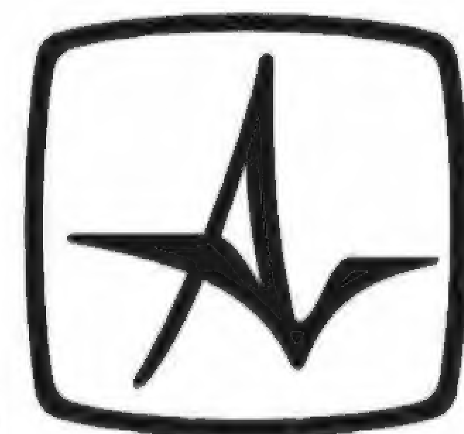

și

CAT Graur

Antwerpen

2023